

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KENT HAKKI: FENER-BALAT
REHABİLİTASYON PROGRAMI VE SANTRAL
İSTANBUL PROJESİ ÖRNEKLERİ**

Yük. Mim. Senem ZEYBEKOĞLU SADRI

FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan

DOKTORA TEZİ

Tez Savunma Tarihi : 17 Ekim 2008

Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri

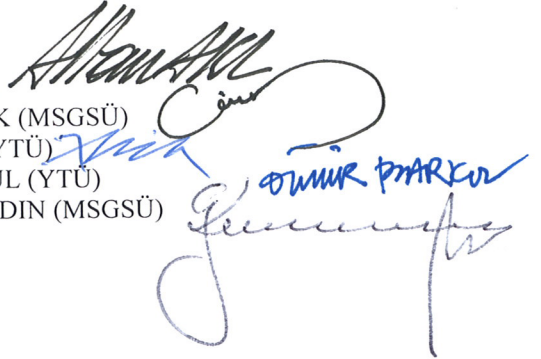
: Prof. Altan AKI (YTÜ)

: Prof. Dr. Güzin KONUK (MSGSÜ)

: Prof. Işık AYDEMİR (YTÜ)

: Doç. Dr. Ömür BARKUL (YTÜ)

: Doç. Dr. Gülşen ÖZAYDIN (MSGSÜ)

İSTANBUL, 2008

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMA LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
ÇİZELGE LİSTESİ	ix
ÖNSÖZ	x
ÖZET	xi
ABSTRACT.....	xii
1. GİRİŞ	1
2. KÜRESELLEŞME VE KENTSEL DÖNÜŞÜM	4
2.1 Küreselleşme Tanımları	4
2.2 Küreselleşmeye Tarihsel Yaklaşımlar	5
2.2.1 Ekonomik küreselleşme	5
2.2.2 Kültürel küreselleşme	8
2.2.3 Politik küreselleşme	9
2.3 Kentlerin Küreselleşme Sürecinden Etkilenmesi.....	10
2.3.1 Kentler arası rekabet ve kentsel yeniden yapılanma	11
2.3.2 Girişimci kentler	12
2.3.3 Kentlerin pazarlanması	12
2.4 Kentsel Dönüşüm	13
2.4.1 Kentsel dönüşümün tarihsel gelişimi	14
2.4.2 Bir kentsel dönüşüm modeli olarak kentsel yenileştirme	20
2.5 Kültürün Kentsel Dönüşümdeki Rolü.....	24
2.5.1 Kültür ve kentler	24
2.5.2 Kültür alanında yatırımlar	26
2.5.3 Kentlerin sembolik ekonomisi	27
2.5.4 Kentsel kültür politikaları	28
2.6 Kültür Odaklı Kentsel Yenileştirme	29
2.7 Bölüm Sonucu	32
3. KENT HAKKI	34
3.1 İnsan hakları	34
3.2 Kent Hakkı Tanımı	35
3.2.1 Kent hakkının kavramsal temelleri	35
3.2.1.1 Henri Lefebvre'e göre kent hakkı	35
3.2.1.2 David Harvey'e göre kent hakkı	36
3.2.2 Kent haklarıyla ilgili ulusal ve uluslararası dokümanlar	37
3.2.2.1 Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu - 1992 (<i>The European Declaration of Urban Rights</i>)	38

3.2.2.2	Avrupa Kentte Kadınlar Şartı - 1994 (<i>European Charter for Women in the City</i>)	38
3.2.2.3	Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı - 2000 (<i>European Charter for the Safeguarding Human Rights in the City</i>)	39
3.2.2.4	Brezilya Kent Yasası - 2001 (<i>Brasil The Statute of the City</i>)	39
3.2.2.5	Dünya Kent Hakkı Şartı - 2004 (<i>World Charter on the Right to the City</i>)	40
3.2.2.6	Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı - 2006 (<i>Montreal Charter of Rights and Responsibilities</i>)	41
3.3	Kent Haklarının İçeriği	41
3.3.1	Eşitlik ve ayrımcılığa uğramama hakkı	43
3.3.2	Barınma hakkı	44
3.3.3	Sağlık hakkı	45
3.3.4	Eğitim hakkı	45
3.3.5	Çalışma hakkı	46
3.3.6	Güvenlik hakkı	47
3.3.7	Katılım ve demokratik temsil hakkı	47
3.3.8	Uyumlu gelişme hakkı	49
3.3.9	Çevre hakkı	50
3.3.10	Alt yapı ve kamusal hizmetler hakkı	51
3.3.11	Ulaşım hakkı	52
3.3.12	Kültür hakkı	52
3.3.13	Dinlence ve spor hakkı	53
3.3.14	Bilgi edinme hakkı	54
3.4	Türkiye'deki Mevzuata Göre Kent Hakkı	55
3.4.1	1580 Sayılı Belediyeler Kanunu	55
3.4.2	5272 Sayılı Belediye Kanunu	55
3.4.3	5393 Sayılı Belediye Kanunu	56
3.4.4	5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun	58
3.5	Bölüm Sonucu:	60
4.	İSTANBUL'DA KÜRESELLEŞME VE KENTSEL DÖNÜŞÜM	63
4.1	Küreselleşme Sürecinin İstanbul'daki Etkileri	63
4.2	İstanbul'da Kültür Yatırımlarının Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Etkisi	67
4.3	Haliç'in Dönüşümü	69
4.4	Haliç Kentsel Tarihçesi	69
4.4.1	Haliç – coğrafi konumu ve tarihsel gelişimi	69
4.4.2	Haliç – bir modernleşme tarihçesi	70
4.4.2.1	19. yy. – kent planlama ve endüstrileşme	70
4.4.2.2	20. yy. başı- Cumhuriyetin ilanı ve Prost planı	72
4.4.2.3	1950'ler – Menderes operasyonları	73
4.4.2.4	1970-1973 – Boğaz Köprüsü ve çevre yollarının inşası	75
4.4.2.5	1980'ler – Dalan dönemi ve Haliç operasyonları	75
4.5	Haliç'teki Dönüşüm Projeleri	76
4.5.1	Mahalle ölçeğinde yenileme projeleri	77
4.5.1.1	Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı	77
4.5.1.2	Eyüp Rehabilitasyon Projesi	79
4.5.1.3	Ayvansaray Rehabilitasyon Projesi	82
4.5.2	Sanayi yapılarının yeni fonksiyonlarla dönüştürülmesi	83
4.5.2.1	Silahtarağa Elektrik Santrali'nin Santral İstanbul'a dönüşümü	83
4.5.2.2	Feshane-i Amire'nin Feshane Uluslararası Fuar, Kongre ve Kültür Merkezi'ne dönüşümü	85

4.5.2.3	Cibali Tütün Fabrikası'nın Kadir Has Üniversitesi'ne dönüşümü	86
4.5.2.4	Miniatürk.....	87
4.5.2.5	Lengerhane ve Hasköy Tersanesi'nin Koç Müzesi'ne dönüşümü.....	89
4.5.2.6	Sütlüce Mezbahası'nın Kültür Merkezine dönüşümü.....	91
4.6	Sonuç.....	91
5.	FENER VE BALAT SEMTLERİ REHABİLİTASYON PROGRAMI VE SANTRAL İSTANBUL PROJESİNİN KENT HAKKI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ.....	94
5.1	Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı.....	95
5.1.1	Fener ve Balat semtlerinin tarihçesi.....	95
5.1.2	Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı'nın oluşma süreci	95
5.1.2.1	1998 raporu analizi	97
5.1.2.2	1998 raporu proje önerileri	99
5.1.2.3	Projenin uygulamaya geçirilmesi - 2003	100
5.1.3	Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı'nın kent hakları bağlamında değerlendirilmesi.....	105
5.2	Santral İstanbul – Elektrik Santralinden Kültürel Bir Merkeze Dönüşümü	110
5.2.1	Silahtarağa semti tarihçesi	110
5.2.2	Silahtarağa Elektrik Santrali	112
5.2.3	Bölgenin sorunları.....	113
5.2.4	Santral İstanbul projesinin ortaya çıkış süreci	114
5.2.4.1	Bilgi Eğitim ve Kültür Vakfı	115
5.2.4.2	Santral İstanbul projesi	116
5.2.4.3	Santral İstanbul'daki fonksiyonlar	118
5.2.5	Santral İstanbul projesinin kent hakları bağlamında değerlendirilmesi.....	123
5.3	Bölüm Sonucu.....	125
6.	SONUÇ	127
	KAYNAKLAR	135
	EKLER.....	144
	Ek 1 The European Declaration of Urban Rights	145
	Ek 2 European Charter For Women in the City.....	147
	Ek 3 European Charter for the Safeguarding Charter of Human Rights in the City	154
	Ek 4 World Charter on the Right to the City	168
	Ek 5 The Statute of the City.....	183
	Ek 6 Montreal Charter of Rights and Responsibilities	204
	ÖZGEÇMİŞ	215

KISALTMA LİSTESİ

DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
HUD	Department of Housing and Urban Development
IBA	International Bauausstellung Emscher Park
IBRD	International Bank of Reconstruction and Development
IMF	International Monetary Found
İETT	İstanbul Elektrik, Tramvay ve Tünel İşletmesi
İKSV	İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı
KTVKK	Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu
MNC	Multinational Corporation
SOFINA	Societe Financiere de Transports et d'Entreprises Industrielles a Bruxelles
UN	United Nations
UNESCO	United Nations Educational, Scientific Cultural Organization

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Haussmann'ın ünlü Opera Bulvarı'nı açmak için yıktığı doku (Bumin, 1990; 99) ...	14
Şekil 2.2 Haussmann'ın Paris'i (Lampugnani, 1985; 25)	15
Şekil 2.3 Le Corbusier'nin kentsel tasarım ilkelerinden yola çıkarak oluşturduğu geleceğin kenti şeması (Reiner, 1963; 55).....	16
Şekil 2.4 Marsilya Bloku, bir sosyal konut prototipi (Lampugnani, 1985; 116).....	16
Şekil 2.5 Londra'daki sosyal konut projelerine bir örnek, Kensal House, [1]	17
Şekil 2.6 Boston Quincy Market bölgesinden bir görünüm, kişisel arşiv	19
Şekil 2.7 New York South Street Seaport bölgesinden görünüm, kişisel arşiv	19
Şekil 2.8 Rotterdam'daki Kop van Zuid bölgesinden bir görünüm (Couch, 2003; 119)	20
Şekil 2.9 Ağır endüstrinin kirlettiği bir bölge olan Ruhr [2]	23
Şekil 2.10 Ruhr bölgesi'ndeki Oberhausen'de inşa edilen yeni bir alışveriş ve eğlence merkezi (Percy, 2003a; 158)	23
Şekil 2.11 Şimdi bir seyir kulesi olarak kullanılan Oberhausen gazometresi [3]	23
Şekil 2.12 Glasgow 1990 Avrupa Kültür Başkenti logosu, [4]	30
Şekil 2.13 Glasgow Royal Konser Salonu, [5]	31
Şekil 4.1 İstanbul'un uluslararası iş alanı olarak belirlenen Levent-Maslak aksı üzerindeki ofis yapıları, [6]	65
Şekil 4.2 İstanbul'un en büyük kapalı sitelerinden bir tanesi Kemerburgaz'daki Kemer Country, (Geniş, 2007; 781).....	66
Şekil 4.3 Zaha Hadid tarafından gerçekleştirilen Kartal kentsel yenileme projesi vaziyet planı, [7]	66
Şekil 4.4 Zaha Hadid tarafından gerçekleştirilen Kartal kentsel yenileme projesi, projenin üçüncü boyutundan bir görünüm, [8].....	66
Şekil 4.5 İstanbul caz festivali afişi [9].....	67
Şekil 4.6 İstanbul film festivali afişi, [9]	68
Şekil 4.7 İstanbul Bienali'nin gerçekleşeceği mekanları gösteren bienal haritası, [10].....	68
Şekil 4.8 18. yy.'da tarihi yarımada ve Haliç çevresinin gelişimi (Kuban, 1996).....	71
Şekil 4.9 19. yy.'da tarihi yarımada ve Haliç çevresinin gelişimi (Kuban, 1996).....	71
Şekil 4.10 Prost planı tarihi yarımada ve Haliç çevresi kararları, (Çelik, 1993; 162)	72
Şekil 4.11 1950'ler boyunca tarihi yarımada ve Haliç'in gelişimi, (Kuban 1996; 424).	74
Şekil 4.12 Vatan ve Millet Caddelerinin kesişimi, (Cezar, 2002; 78)	74
Şekil 4.13 Aksaray Meydanından görünüm, (Cezar, 2002).....	74
Şekil 4.14 Haliç'te incelenecek olan dönüşüm projelerinin harita üzerindeki yeri.....	77

Şekil 4.15 Fener ve Balat sokaklarından görünüm, kişisel arşiv	78
Şekil 4.16 Restorasyonlardan bir örnek, kişisel arşiv	79
Şekil 4.17 Eyüp'teki ahşap evlerden birinin restorasyon öncesi görünümü, [13]	80
Şekil 4.18 Aynı evin restorasyon sonrası görünümü, [13]	80
Şekil 4.19 Eyüp Sultan Camii Meydanı üst örtüsü projesi, [15]	81
Şeki 4.20 Eyüp Sultan Camii Meydanı üst örtüsü projesi, [15]	81
Şekil 4.21 Ayvansaray'da dönüşümü yapılacak bölgeden bir görünüm, [16].....	82
Şekil 4.22 Ayvansaray'da Türk Mahallesi projesi, [16].....	83
Şekil 4.23 Santral İstanbul Çağdaş Sanatlar Müzesi, kişisel arşiv.....	84
Şekil 4.24 Santral İstanbul Elektrik Müzesi olarak dönüştürülen makine dairelerinden biri, kişisel arşiv	84
Şekil 4.25 Bugünkü haliyle Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi'nden görünüm, [19].....	85
Şekil 4.26 Bugünkü haliyle Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi'nden görünüm, [19].....	85
Şekil 4.27 Kadir Has Üniversitesi'nin restorasyon sonrası görünümü, kişisel arşiv.....	87
Şekil 4.28 Kadir Has Üniversitesi iç mekanı, kişisel arşiv	87
Şekil 4.29 Miniaturk, kişisel arşiv	88
Şekil 4.30 Miniaturk, kişisel arşiv	88
Şekil 4.31 Lengerhaneden görünüm, [24]	89
Şekil 4.32 Hasköy Tersanelerinden görünüm, [24]	90
Şekil 4.33 Rahmi Koç Müzesi'nin bugünkü halinden görünüm, kişisel arşiv	90
Şekil 4.34 Söğütözü Kültür Merkezi'nin bugünkü görünümü, [28].....	91
Şekil 5.1 Fener Balat ve Santral İstanbul'un Haliç'teki konumları	94
Şekil 5.2 Fener Balat projesinin Haliç'teki konumu	96
Şekil 5.3 Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı'nın tanıtım tabelası, kişisel arşiv	100
Şekil 5.4 Balat Çarşısı restorasyon projesi, [31].....	101
Şekil 5.5 Balat Çarşısı restorasyon projesi cephe önerisi, [31]	101
Şekil 5.6 Restorasyon öncesi görünüm, [32]	102
Şekil 5.7 Restorasyon sonrası görünüm, [32]	102
Şekil 5.8 Restorasyon öncesi görünüm, [32]	103
Şekil 5.9 Restorasyon sonrası görünüm, [32]	103
Şekil 5.10 Santral İstanbul'un Haliç'teki konumu.....	111
Şekil 5.11 Silahtarağa bölgesi, önde Silahtarağa Elektrik Santrali.....	112
Şekil 5.12 1930'larda Silahtarağa Elektrik Santrali, [35].....	113

Şekil 5.13 Santral İstanbul logosu, [36].....	114
Şekil 5.14 Silahtarağa Elektrik Santrali vaziyet planı, (Arolat vd., 2007; 54)	118
Şekil 5.15 Santral İstanbul vaziyet planı, (Arolat vd., 2007; 54).....	118
Şekil 5.16 Enerji Müzesi kesiti, (Arolat vd., 2007; 56)	119
Şekil 5.17 Enerji Müzesi zemin kat planı, (Arolat vd., 2007; 57)	119
Şekil 5.18 Enerji Müzesi iç mekanından bir görünüm, kişisel arşiv	120
Şekil 5.19 Çağdaş Sanatlar Merkezi, (Arolat vd., 2007; 60)	120
Şekil 5.20 Çağdaş Sanatlar Müzesi'nden bir görünüm, kişisel arşiv	121
Şekil 5.21 Kütüphane binası perspektifi, (Arolat vd., 2007; 63)	121
Şekil 5.22 Eğitim yapısından perspektif (Arolat vd., 2007; 64)	122
Şekil 5.23 Eğitim yapısından görünüm, kişisel arşiv.....	122

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 2.1 1960 - 1981 yılları arasında gelişmiş endüstri ülkelerinde tarım, endüstri ve servis sektörlerindeki istihdam oranları (Judd ve Parkinson, 1990; 16).....	7
Çizelge 2.2 Dünya kentleri hiyerarşisi (Friedmann, 1986; 72).....	11
Çizelge: 3.1. Kent Hakları ve çeşitli şartlarda bunlara karşılık gelen maddeler.....	42
Çizelge 3.2 5393 Sayılı Belediyeler Kanunu ve Kent Hakları	58
Çizelge 5.1 Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programının Kent Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi	106
Çizelge 5.2 Santral İstanbul Projesi'nin Kent Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi.....	123

ÖNSÖZ

Uzun ve yorucu bir süreç olan doktora çalışmalarım boyunca, bana her konuda destek olan, araştırmalarımnda beni teşvik eden ve varlığını her zaman yanımda hissettiğim değerli danışman hocam Prof. Altan Akı'ya;

Yeterlik jürimden itibaren yol göstericiliği, tanıttığı kaynaklar ve verdiği fikirlerle tezimin gelişmesini sağlayan ve beni daima cesaretlendiren Prof. Dr. Güzin Konuk'a;

İzleme jürilerimde yapıcı eleştirileri, sağladığı kaynaklar ve yardımlarıyla beni destekleyen Doç. Dr. Ömür Barkul'a;

Bilim Dalı Başkanlıkları süresince her türlü anlayış ve desteği sağlayan değerli hocalarım Prof. Işık Aydemir'e ve Doç. Dr. Seda Tönük'e;

Bana verdikleri destek ve gösterdikleri sabır ve anlayış için Çevre Düzenleme Bilim Dalı'ndaki hocalarım ve çalışma arkadaşlarıma;

Benden manevi desteğini esirgemeyen ve tezimle ilgili çeşitli kaynaklara ulaşmamı sağlayan değerli çalışma arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Zafer Akdemir'e;

Maddi ve manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim ve beni her konuda cesaretlendiren sevgili annem, babam ve kardeşime ve sevgili arkadaşlarım Gülsüm Baran ve Deniz Balcı Arda'ya;

Tezimin oluşma aşamasında çok değerli yorumlarıyla bana destek olan ve bu süreçte her zaman yanımda olan eşim ve meslektaşım Hossein Sadri'ye

Teşekkürlerimi sunarım.

Senem Zeybekoğlu Sadri

İstanbul, 2008

ÖZET

Günümüzde, dünyanın pek çok büyük kenti, ekonomik küreselleşmenin etkisiyle ekonomik ve fiziksel yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Yeniden yapılanma, uluslararası sermayeyi kentlere çekecek ulaşım altyapılarının ve ileri teknolojiyle donatılmış yapıların inşası, kentlerin uluslararası arenada pazarlanmasına yönelik bir imaj oluşturulması ve kentlerin sorunlu bölgelerinin dönüşümü gibi süreçleri içermektedir. Tarihi mahallelerin yenilenmesi, tarihi endüstri yapılarının yeni işlevlerle dönüştürülmesi ve uluslararası kültürel etkinliklerin organizasyonunu içeren kültür odaklı kentsel yenileştirme projeleri de, bu yeniden yapılanmanın ve kentsel imaj oluşturma bir parçasıdır.

Buna ek olarak, küreselleşme süreciyle birlikte ulus-devletlerin politik güçlerinin desantralizasyonu ve yerel yönetimlerin politik süreçlerde artan rolleri nedeniyle İnsan Haklarının gerçekleştirilmesi, korunması ve bu haklara saygı duyulması konuları sadece devletlerin sorumluluğu olmaktan çıkarak bölgesel ve yerel yönetimleri ilgilendiren konular haline gelmiştir. Bu bağlamda son yıllarda Kent Hakkı alanında uluslararası, ulusal ve bölgesel olarak pek çok şart yayınlanmıştır. Bu şartlar, yerel yönetimlerin insan hakları konularında görev ve sorumluluklarını tanımlamaktadır. Kent hakkı, evrensel İnsan Haklarını belediye düzeyinde yeniden yapılandıran yeni nesil hakların ifade edilebilmesi için önemli bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Kent hakkı, sadece ekonomik ve fiziksel gelişmeyi değil aynı zamanda sosyal, kültürel, politik ve çevresel gelişmenin sağlanması ile ilgilidir.

İstanbul da, son 25 yıldır küresel ekonomik sistemin etkileri ile yeniden yapılanma süreci içindedir. Bu çalışma, İstanbul Haliç'te uygulanan iki farklı kültür odaklı kentsel yenileştirme projesi olan Fener Balat Rehabilitasyon Programı ve Silahtarağa Elektrik Santrali'nin Santral İstanbul'a dönüşümünü, kent hakkı bağlamında değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu değerlendirme sonucunda, kentte demokratik ve eşitlikçi bir gelişmenin sağlanabilmesi için farklı dönüşüm projeleri arasında amaç birliği ve koordinasyonun sağlanması ve katılım, güçsüz grupların desteklenmesi ve kent hakları konularını vurgulayan bir yasal çerçevenin oluşturulması gerekliliği ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent hakkı, kültür odaklı kentsel yenileştirme, İstanbul-Haliç, Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı, Santral İstanbul.

ABSTRACT

URBAN REGENERATION AND RIGHT TO THE CITY: FENER-BALAT REHABILITATION PROGRAM AND SANTRAL ISTANBUL PROJECT CASES

Today, under the impacts of economic globalization, many of the world's largest cities are witnessing major economic and spatial restructuring. Urban restructuring is manifested in processes such as the construction of transportation infrastructure and high technology buildings which can attract the international capital to cities, emergence of image making strategies for international city marketing and regeneration of declining parts of cities. Culture led urban regeneration, which includes the rehabilitation of historical neighbourhoods, transformation of former industrial complexes into new functions, and the organization of international mega-events, is a part of restructuring and image making strategies.

In addition, due to decentralization of state power and increasing efficiency of local authorities in political decision making processes during globalization the issues of fulfilling, protecting and respecting Human Rights, which formerly had been under the responsibility of states, started to become issues of interest for regional and local authorities as well. In that vein, the last couple of years had witnessed the declaration of various charters at international, regional, national or local levels in the Right to the City area. These charters describe the duties and responsibilities of local authorities in terms of Human Rights. The right to the city constitutes a starting point for new generation rights, which reconstruct the universal Human Rights at municipal level. In addition to economic and physical development, right to the city is related to the achievement of social, cultural, political and environmental development.

Within the last 25 years, Istanbul has also been going through restructuring under the impacts of global economic system. This research study aims to evaluate two culture led regeneration projects in Istanbul Haliç, Fener and Balat Districts Rehabilitation Program and Santral Istanbul Project, form the context of right to the city. As a result of this evaluation, it is pointed out that the maintenance of coordination among different regeneration projects and the creation of a legal framework which underlines the issues of public participation, protection of vulnerable groups and rights of inhabitants are vital conditions in order to maintain a democratic and equitable development of the city.

Keywords: Right to the city, culture-led regeneration, Istanbul-Halic, Fener and Balat Districts Rehabilitation Program, Santral Istanbul.

1. GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz yüzyılda, hızla değişen ve dönüşen kentler, aynı zamanda bütün gelişmelerin de merkezinde yer almaktadırlar. Önümüzdeki yüzyıl içinde dünya nüfusunun yaklaşık üçte ikisinin kentli olması beklenmektedir. Bu kentsel devrim, aynı zamanda ekonominin ve teknolojinin küreselleşmesine bağlayabileceğimiz niteliksel bir dönüşümü de beraberinde getirmektedir. Tüm dünya çapında yeni bir kentsel strüktür oluşmaktadır.

Gün geçtikçe daha fazla sayıda kent kırsal bölgelere doğru saçaklanmakta, bu da kentsel ve kırsal bölgeler arasında dengeli bir gelişme yönünde acil bir ihtiyacı gündeme getirmektedir. Kentlerde gerçekleşmekte olan hızlı sosyal dönüşümler yaratıcılık ve gelişmeye neden olsalar da, zengin ve yoksul arasında giderek artan sosyal ve mekansal ayrışmayı da beraberlerinde getirmektedirler.

Tarih boyunca kentler medeniyetin eşiği olagelmışlerdir. Bugünün metropollerine kültürel etki ve demokrasinin merkezi olma rolü biçilmiştir. Yoksulluk ve tahammülsüzlüğe karşı savaş; demokrasi ve insan haklarının temel değerlerinden biri olarak dayanışmanın kabul edilmesi; vatandaşlık için barış ve eğitime dayalı bir kültürün kabul edilmesi, dayanışma ve vatandaşlık kentine doğru giden yolda atılması gereken adımlardır.

Bir kentin en temel hedefi, sosyal fonksiyonlarını yerine getirmektir ve sürdürülebilirlik ve sosyal adalet için kentlerde kentsel mekandan ve olanaklardan eşit yararlanma hakkı sağlanmalıdır. Sosyal adaleti sağlamak yolunda, sadece soysal stratejiler yeterli değildir.

Küreselleşme süreci doğrultusunda kentlerin sorumluluklarının gün geçtikçe daha fazla genişlediği bir dönemde, ulusal ölçekte yerel yönetimlerin yerel ve küresel sürdürülebilir gelişmeye daha fazla katkıda bulunmalarını sağlamaya yönelik giderek artan bir baskı vardır. Örneğin Brezilya, “Kent Yasası - *City Statute*” olarak bilinen anayasasında, “Kent Hakkı” konusunu gündeme getirerek bu baskıya bir yanıt vermiştir. Uluslararası ölçekte, sürdürülebilir bir kentsel model üretmeyi hedefleyen “Dünya Kent Hakkı Şartı – *World Charter on the Right to the City*” için bir taslak hazırlamak üzere hükümet dışı organizasyonlar tarafından bir girişim gerçekleşmiştir. Bu şartta, temel kent hakları, bir kentin tüm sakinleri için kentin tüm olanaklarından eşit ölçüde faydalanmak, karar verme süreçlerinde kentin tüm sakinlerinin demokratik katılımı ve tüm kentlilerin temel hak ve özgürlüklerinin gerçekleştirilmesi olarak sıralanmıştır.

Bu bilgiler ışığında, bu çalışmanın amacı İstanbul’un yeni kentsel düzeninin küresel ekonomik süreçlerden nasıl etkilendiğini, kentin pazar ekonomisine cevap vermek üzere nasıl

şekillendiğini araştırmak ve bu süreçleri kent hakları bağlamında değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda tezin inceleme konusu, İstanbul’da yaklaşık son 25 yıldır gündemde olan dönüşüm projelerinin kentin tarihi, kültürel ve mimari mirasını nasıl yeniden yorumladığı ve dönüştürdüğü olacaktır. Söz konusu projeler, küreselleşme süreciyle paralel olarak gelişen “kent hakkı” çerçevesinde incelenecek ve sonuç olarak İstanbul’daki kentsel dönüşüm projelerinde kent hakkı konusunun nasıl ele alınması gerektiği konusunda öneriler geliştirilecektir.

Bu hedefe yönelik olarak, tezin ikinci bölümünde küreselleşme ve kentsel dönüşüm konularından bahsedilecektir. Bu bölümde, küreselleşmenin tanımları, içerdiği süreçler ve dünyanın çeşitli kentleri üzerinde nasıl etkiler bıraktığı incelenecek; ulus devletlerin ülkeler arasındaki ilişkilerde azalan rolleri ve kentlerin ülke ekonomilerinde giderek artan önemi tartışılacaktır. Bu bölümün ikinci kısmı, yaklaşık olarak son 30 yıldır neredeyse tüm dünya kentlerinin küreselleşme süreçleri doğrultusunda bir adaptasyon mekanizması olarak uygulamaya koydukları kentsel dönüşüm odaklanmıştır. Bu bölümde, kentsel dönüşüm süreci, ortaya çıkmasına neden olan sebepler, dünyanın çeşitli kentlerinde uygulanış biçimleri ve getirdiği sonuçlar bağlamında ele alınacaktır. Bu bölümde ayrıca, kültür ve kent ilişkisi tartışılacak, kültüre atfedilen anlamların küreselleşme süreci içinde nasıl değiştiği; kültürün kent mekanının dönüşmesinde nasıl giderek artan bir öneme sahip olmaya başladığı ve kentlerin pazarlanması ve imajlarının iyileştirilmesi yönünde kültür odaklı kentsel yenileştirme projelerinin uygulanışı hakkında bilgi verilecektir.

Tezin üçüncü bölümü, kent haklarıyla ilgilidir. Bu bölümün amacı, kent hakkının ortaya çıkış sürecini ve içeriğini çeşitli ulusal ve uluslararası şartlar doğrultusunda incelemektir. Özellikle kent mekanının ve kaynakların kullanımında eşit haklar, kent yönetiminde şeffaflık ve katılım ve güçsüz grupların desteklenmesi konularının altını çizen kent haklarının uyumlu gelişme ve demokratik kent ile ilişkisi tartışılacaktır. Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu (1992), Avrupa Kentte Kadınlar Şartı (1994), Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı (2000), Brezilya Kent Yasası (2001), Dünya Kent Hakkı Şartı (2004) ve Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı’nın (2006) incelenmesi sonucunda ortaya çıkan kent hakları ile ilgili başlıklar doğrultusunda, Türkiye’deki mevzuat değerlendirilecektir.

İstanbul’da küreselleşme ve kentsel dönüşüm süreçleri ile ilgili genel bir çerçeve çizmeyi hedefleyen dördüncü bölümde, İstanbul’un küreselleşmeden nasıl etkilendiği ve bu süreç içinde nasıl bir yeniden yapılanma süreci içinden geçtiği incelenecektir. Bu bölümde, yaklaşık 1980’lerin ortalarından itibaren İstanbul’u etkisi altına alan neo-liberal ekonomi

politikalarının kentin gelişim ve dönüşüm stratejilerini nasıl etkilediği ve kentin fiziksel ve sosyal yapısının buna nasıl tepki verdiği ele alınacaktır. Bu bölümde ayrıca, spesifik coğrafi nitelikleri nedeniyle tarih boyunca kentin kültürel, ticari ve ekonomik merkezi olarak gelişiminin çekirdeğinde yer alan Haliç'in kentsel dönüşüm tarihçesi ve günümüzde bu bölgede uygulanmakta olan kültür odaklı yenileştirme projeleri anlatılacaktır.

Haliç bölgesinde uygulanmış olan iki farklı yenileştirme projesinin daha detaylı inceleneceği beşinci bölümde, mahalle ölçeğinde yenileme projesi olan Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı ile eski bir endüstri kompleksinin kültür ve eğitim yapısı olarak dönüştürüldüğü Santral İstanbul projeleri ele alınacaktır. Bu bölümün amacı, projeleri ortaya çıkış nedenleri, aktörleri, uygulanış biçimleri ve çevrelerine getirdikleri etkileri ile detaylı olarak analiz etmek ve kent hakkı bağlamında değerlendirmektir.

Sonuç bölümü, yukarıda değerlendirilen projelerden yola çıkarak, İstanbul'daki kentsel dönüşüm projelerinde kent hakkı konusunun nasıl ele alınması gerektiği konusunda öneriler geliştirilecektir. Bu bağlamda, kent halkının katılımını sağlayan, güçsüz grupları destekleyen ve kentlilerin haklarını savunan bir yasal çerçevenin oluşturulması zorunlu görünmektedir.

2. KÜRESELLEŞME VE KENTSEL DÖNÜŞÜM

Bugün dünya üzerindeki pek çok büyük kent, gittikçe daha fazla bir biçimde küresel ekonominin gereksinimleri doğrultusunda değişmektedir. Bu değişimler, kentlerde uluslararası şirketlerin merkez karargahları ya da şube ofislerini içeren çok katlı ofis binalarından süper lüks alışveriş merkezlerine, havaalanlarından dünya standartlarında otellere, kent merkezinde ya da kent dışında konumlanan süper lüks rezidanslar ya da kapalı sitelerden (*gated community*) dünya mutfağının çeşitli örneklerini sunan restoranlara ve tüm bu mekanları birbirine bağlayan otoyolların inşasına kadar çeşitlilik göstermektedir. Bunların yanında, kentler uluslararası kongreler, festivaller, bienaller, spor karşılaşmaları, konserler gibi etkinliklere sahne olmakta, kentlerin çeşitli alanları bu etkinlikler için dekor olarak kullanılmaktadır. Bunlar dünya standartlarında hizmet verecek bir kentte olması beklenen ileri teknoloji ile donanmış, steril ve güvenli bir kent ortamının göstergeleridir. Bu görünen, ya da görünmesi istenen manzara, gittikçe artan ve koşulları kötüleşen gecekondu, getto yerleşimleri, yenileme adı altında boşaltılan mahallelerden oluşan başka bir kenti arkasında gizlemektedir. Kentin bir tarafı, üst düzey yöneticilerin, uluslararası standartta eğitim görmüş profesyonellerin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte gelişirken, diğer kentte yaşayanlar, yeni ekonomik sistem tarafından gittikçe daha fazla dışlanmakta, daha fazla marjinalleşmekte, bu da iki ucu arasındaki eşitsizliğin gün geçtikçe arttığı polarize bir toplumun oluşmasına yol açmaktadır. Bu durum, içinde yaşayan toplulukların bir araya gelme olanağının olmadığı, parçalanmış bir kent mekanına tekabül etmektedir.

2.1 Küreselleşme Tanımları

Yaklaşık olarak son 30 yıldır dünyanın içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, politik, mekansal ve kültürel değişimleri açıklamak için sıkça başvurulan bir kavram ‘küreselleşme’dir. Short ve Kim süreç olarak küreselleşmeyi “benzer ekonomik, kültürel ve politik aktivitelerin dünya çapında yayılması” olarak tanımlamaktadırlar (Short ve Kim, 1999, s:3). Bu tanıma göre “sermayenin dünya çapındaki hareketi artmış ve hızlanmış, çeşitli ülkelere ait kültür ürünlerine tek bir noktada ulaşmak mümkün hale gelmiş ve ulus devlet insanların politik hayatlarını ve düşüncelerini şekillendiren yegane bütünlük olmaktan çıkmıştır” (Short ve Kim, 1999, s:3).

Bu kısa ve genel tanıma ek olarak küreselleşme, sermayenin, malların, insanların, kültürel değerlerin, tüketim alışkanlıklarının ve bilginin dünya çapında hareketlilik kazanması (Short ve Kim 1999, s:15; Van Kempen ve Marcuse, 1997, s:285), ulaşım ve iletişim

teknolojilerindeki yeni gelişmeler (Giddens, 1998), ekonomik aktivitelerin değişen mekansal strüktürü (Van Kempen ve Marcuse, 1997), çok uluslu şirketlerin yatırımlarını diledikleri yere aktarabilme kabiliyetlerinin gelişmesi ile ülke ekonomilerini etkilemede artan güçleri (Judd ve Parkinson, 1990) ve ulus devletlerin kendi ekonomileri üzerindeki kontrollerinin azalması (Sassen, 1998; Keyder ve Öncü, 1994) ve dünya çapında büyük kentlerin ve metropol alanların karar verme merkezleri olarak ön plana çıkmaları gibi süreçleri içermektedir.

2.2 Küreselleşmeye Tarihsel Yaklaşımlar

Wayne Ellwood, küresel ekonominin bütünleşmeye başlamasını 500 yıl önce başlayan Avrupa sömürgecilik dönemine kadar dayandırmaktadır (Ellwood, 2002, 13). Bu dönemle birlikte, sermaye, mal, insan ve bilginin dünya çapında hareketlilik kazanması ile dünya ekonomisi uluslararasılaşmaya başlamıştır (Short ve Kim, 1999; 15). Öncülüğünü Malcolm Waters'ın çektiği ve küreselleşmeyi kapitalizmin devamı olarak ele alan bu yaklaşıma göre, şu an küresel ekonomi olarak nitelendirilen ekonomik yapı, daha önceki dönemlerden çok büyük bir farklılık göstermemektedir (Waters, 1995; 2).

Diğer taraftan, Anthony Giddens'in savunduğu şekliyle bugün içinde yaşadığımız süreç, daha önce benzeri olmayan bir süreçtir (Giddens, 1999-runaway world). Küresel pazar, daha önce olmadığı kadar gelişmiş, finans ve sermaye akışı daha önce görülmedik bir boyuta ulaşmış, ulus devletler kendi ekonomileri üzerindeki hakimiyetlerini kaybetmeye başlamışlardır. Giddens'a göre, "küreselleşme, ekonomik olduğu kadar politik, teknolojik ve kültürelidir". Giddens, bu sürecin en önemli tetikleyicisi olarak 1960'ların sonlarından itibaren hızla gelişen iletişim teknolojileri olarak değerlendirmektedir (Giddens, 1999; 10).

İletişim ve ulaşım teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, endüstrileşmiş ülkelerdeki dev şirketlerin fabrikalarını, dünya üzerinde maliyetlerin en düşük olduğu noktalara taşımalarına olanak sağlamıştır. "Mal ve hizmetlerin üretim, satış ve dağıtım yöntemlerinin ve küresel yatırım modellerinin" değişmesiyle, küresel ekonomi büyük bir yapısal dönüşüm geçirmiştir (Ellwood, 2002; 18).

2.2.1 Ekonomik küreselleşme

Her ne kadar ekonominin küresel hareketliliği çok eskilere dayanan bir süreç olsa da, küresel olarak regüle edilmesini sağlayacak olan kurumların doğuşu 20. yüzyılın ilk yarısına dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, 1944'te savaştan galip çıkan devletler dünya ekonomisine yeni bir yön vermek üzere New England'ın Bretton Woods kasabasında

bir araya gelmişler ve küresel ekonomi için bir dizi yeni kural belirlemişlerdir. Amerikan dolarının uluslararası para olarak kabul edildiği konferansta, malların serbest dolaşımına dayalı bir ticari sistem tercih edilmiştir. Toplantı sonucunda, Uluslararası Para Fonu (*International Monetary Fund – IMF*), daha sonradan Dünya Bankası olarak adlandırılacak olan Uluslararası İmar ve kalkınma Bankası (*International Bank of Reconstruction and Development – IBRD*) ve daha sonra Dünya Ticaret Örgütü’ne (DTÖ) dönüşecek olan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (*General Agreement on Tariffs and Trade – GATT*) gibi uluslararası sermayenin dolaşımını kontrol edecek kurumlar ortaya çıkmıştır (Ellwood, 2002, s: 24). Bunlardan IMF, “uluslararası ticaretin yayılmasına ve dengeli büyümesine yardımcı olmak” (Elwood, 2002; 27); IBRD İkinci Dünya Savaşı’ndan büyük bir yıkımla çıkmış ülkelere altyapı kredileri temin etmek (Elwood, 2002; 29); GATT ise “ulusal ticaret sınırlamalarını azaltmak ve rekabetçi ticaret politikalarına son vermek” (Elwood, 2002; 30) amacıyla kurulmuştu.

Bretton Woods, izleyen 25 yıl boyunca istikrarlı sayılabilecek bir ekonomik büyümeyi beraberinde getirmiştir (Elwood, 2002; 19). İkinci Dünya Savaşı’nın akabinde savaşın yerle bir ettiği ülke ekonomileri için endüstriyel üretim ekonomik refaha giden en önemli yol olarak görülmekteydi (Fainstein, 1990, s: 33). “1950’ler ve 1960’lar boyunca uluslararası ticaret, sermaye yatırımı ve emek gücünün biçimi Batı’daki endüstri toplumlarının ekonomik büyümelerine katkı sağlamaktaydı. İhracat bu ülkelerden, merkezdeki ülkeleri birbirine bağlayan bütünleşik finans ve ticaret sisteminin periferisinde kalan ülkelere yapılıyor, düşük maliyetli enerji önemli petrol üreticisi ülkelere temin ediliyor, temel hammaddeler gelişmekte olan ülkelere sağlanıyordu” (Judd ve Parkinson, 1990; 15).

1973’te, Arap-İsrail Savaşı’nın ardından, petrolün fiyatının artması nedeniyle ortaya çıkan petrol krizi ile birlikte eski üretim ve ticaret ilişkileri de çözülmeye başladı. Gelişmiş ülkelerin büyük endüstri şirketleri, kar oranlarını yükseltmek amacıyla, hareketlerine kolaylık sağlayan teknolojik gelişmelerden de faydalanarak, üretim fonksiyonlarını işçilik ücretlerinin daha düşük olduğu gelişmekte olan ülkelere kaydırmaya başladılar (Fainstein, 1990, s:35). Yatırımın küreselleşmesiyle birlikte, eski düzenlemeler destabilize hale geldi ve sermaye yatırımı endüstrileşmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere akmaya başladı (Judd ve Parkinson, 1990, s:15). Bu durum, endüstrinin terk ettiği bölgelerde endüstriyel istihdamda kritik bir düşüş yaşanmasına neden oldu (Judd ve Parkinson, 1990, s:17). Geleneksel endüstrilerde çalışan işçiler işsizlik ve yoksulluk problemleriyle yüzleşmeye başladılar.

1980'lerin başında İngiltere ve Amerika gibi güçlü ekonomisi olan ülkelerde serbest piyasa taraftarı hükümetlerin yönetime gelmesiyle, neo-liberal ekonomi yaygınlık kazanmaya başladı. Bu ekonomik gelişme formülü, devletin düzenleyici rolünde önemli bir azalma gerektiriyordu. Serbest ticaret, deregülasyon, düşük enflasyon ve özelleştirmelerin gelişmiş ülkeler için ekonomik kalkınma formülü olarak belirlendiği bu dönemin en temel felsefesi, yatırımcıların maliyetlerini en aza indirmeleri amacıyla yatırımlarını dünyanın diledikleri bölgesine kaydırmakta serbest olmaları gerektiği şeklindeydi. (Ellwood, 2002, s: 20).

Yatırım ve sermayenin dünya çapında hareketlilik kazanması, uluslararası pazarın büyümesi ve yoğunluğu artan finans hareketleri ile gittikçe daha fazla küreselleşen dünya ekonomik sistemi içinde, çokuluslu şirketler (*Multinational Corporations – MNC*) ve bankalar daha önemli bir rol oynamaya başladılar (Short ve Kim, 1999, s: 4). Çokuluslu şirketler, teknolojik gelişmelerin de etkisiyle yatırımlarını diledikleri zaman dünyanın bir yerinden başka bir yerine taşıma özgürlüğü geliştirdiler.

Çok uluslu şirketlerin üretim ve pazar fonksiyonlarını dünya çapında genişletmeleri, haberleşme, bilgisayar, veri servisleri, finans kurumları, muhasebe, yönetim, pazarlama, danışmanlık, hukuk, medya ve reklamcılık şirketleri, tasarım ve mühendislik servisleri olarak sıralanabilecek olan servis sektörünün gelişmesine yol açmıştır (Keyder ve Öncü 1994; 389). Çizelge 2.1'de de görüldüğü gibi, dünyanın pek çok gelişmiş ekonomisinde 1960'lı yıllarda hakim olan endüstriyel istihdam oranı, 1980'lerin başında yerini servis sektörüne bırakmıştır.

Çizelge 2.1 1960 - 1981 yılları arasında gelişmiş endüstri ülkelerinde tarım, endüstri ve servis sektörlerindeki istihdam oranları (Judd ve Parkinson, 1990; 16).

	Sektörlerde İstihdam Yüzdesi								
	Tarım			Endüstri			Sevisler		
	1960	1973	1981	1960	1973	1981	1960	1973	1981
Kanada	13.3	6.5	5.5	33.2	30.6	28.3	53.5	62.8	66.2
Fransa	22.4	11.4	8.6	37.8	39.7	35.2	39.8	48.9	56.2
B. Almanya	14.0	7.5	5.9	48.8	47.5	44.1	37.3	45.0	49.9
İngiltere	4.1	2.9	2.8	48.8	42.6	36.3	47.0	54.5	60.9
Amerika	8.3	4.2	3.5	33.6	33.2	30.1	58.1	62.6	66.4
OECD	21.7	12.1	10.0	35.3	36.4	33.7	43.0	51.5	56.3

Bu servisler, şirketlerin dünyanın başka bir yerinde yer alan üretim ve dağıtım fonksiyonlarını uzaktan kontrol etme olanağını tanıyarak, “sermayenin küresel ölçekte işlemlerini ve merkezileşmesini” sağlamaktadırlar (Keyder ve Öncü 1994, s: 389). Keyder ve Öncü (1994; 389), bu servislerin yer aldığı dünya kentlerini “kapitalist organizasyonun merkezi” olarak nitelendirmektedirler.

2.2.2 Kültürel küreselleşme

Dünya, yaklaşık son 30 yıldır, büyüyen göç dalgaları, turizm ve elektronik medyanın gelişmesi ile kültürel olarak da küreselleşmiştir (Short ve Kim, 1999; 75). Küresel kültür, “fikirlerin, bilginin, bağlılığın, değer ve zevklerin, bireyler, sembolik araçlar ve elektronik simülasyonlar aracılığıyla sürekli akışı” olarak tanımlanabilir (Waters, 1995; 126).

Appadurai, kültürel akışların beş farklı boyutundan bahsetmektedir:

- Etnik boyutlar (*ethnoscapes*) (turist, göçmen, kaçak ve misafir işçilerin hareketi)
- Medya boyutları (*mediascapes*) (bilginin dünya çapında gazeteler, dergiler, televizyon ve filmler aracılığıyla yayılması)
- Teknik boyutlar (*technoscapes*) (teknolojinin yayılması)
- Finans boyutları (*finanscapes*) (küresel sermaye akışları)
- Düşünsel boyutlar (*ideoscapes*) (aydınlanma söylemi gibi politik düşünce ve değerlerin yayılması) (Short ve Kim, 1999, s:75).

Bu süreç içinde, dünyanın pek çok büyük kentinde benzer özelliklerle ortaya çıkan küresel bir metropoliten kültürün doğuşundan bahsetmek mümkündür. Bu kültür, pek çok metropolde benzer yapıları çevreler, benzer çalışma ve yaşama ortamları, benzer tüketim ve eğlence alışkanlıkları gibi ortak özelliklerle kendini göstermektedir (Short ve Kim, 1999; 75). Bu durum bazı kaynaklarda kültürel emperyalizm ya da Amerikanlaşma olarak da tanımlanmaktadır ve kültürel bir homojenleşmeye işaret etmektedir (Short ve Kim, 1999; 75).

Öte yandan, dünya üzerindeki çeşitli yerli ve geleneksel kültürlerin varlığı, küresel olarak bütünleşmiş bir kültürden bahsetmeyi zorlaştırmaktadır (Short ve Kim, 1999; 76). Çağdaş dünyada insanlar, tek ve bütüncül bir kültüre saplanıp kalmak yerine, farklı kültürlerin varlığından haberdar olmakta, bu da heterojenleşmeyi getirmektedir. Behrman ve Randinelli de (1992), küreselleşmenin, sermaye, yatırım ve profesyonelleri kentlere çekmek amacıyla

kentlerin kendilerine özgü spesifik kültürlerini geliştirmeleri yönünde baskı yarattığından bahsetmektedirler. Bu bağlamda, kültürel küreselleşme süreci, küreselleşme / küreselleşmeme karşıtlığı yerine, aynı anda hem homojenleşme hem de heterojenleşmenin bir arada gerçekleştiği bir süreç olarak tanımlanabilir (Behrman ve Randinelli, 1992).

Bu aynılaşma ve çok seslilik, Waters'ın belirttiği şekliyle evrensel değerlerin ortaya çıkmasına ön ayak olmuştur. Waters'a göre, "liberal demokrasinin ve kapitalist ekonomik sistemin ortaya çıkması, değerlerin de evrenselleşmesini sağlamıştır" (Waters, 1995; 125). Bu evrensel değerler ve küresel bilinç, insan hakları, feminizm, çevre hareketleri gibi dünya çapında gerçekleşen sosyal hareketlerin varlığıyla kendisini göstermektedir. (Short ve Kim, 1999, s:75). Örnek olarak, Internet gibi iletişim teknolojileri aracılığıyla gelişen organize sivil toplum kuruluşları, çevre ya da insan hakları konularında duyarsız davranan şirketleri uyarmak konusunda etkili olacaklardır. Küreselleşme süreçleri içinde ortaya çıkan yasalar ve kurumsal çerçeveler, bir taraftan büyük uluslararası şirketlerin yararına çalışırken, aynı yasa ve kurumsal yapılanmalar küreselleşme sürecini denetleme mekanizmalarını da üretmektedir. Dolayısıyla, şeffaflığın daha belirgin hale geldiği bir küreselleşme akımı, insan haklarına daha fazla özen gösterilmesini sağlayabilir.

1948'de yayınlanan Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi aracılığıyla kurulmuş olan haklar ve özgürlükler rejimi daima küresel odaklı olagelmıştır. Bugün, küreselleşme tartışmalarını ekonomik boyuttan etik boyuta kaydırarak, küreselleşmeye demokratik bir boyut eklemek mümkündür.

2.2.3 Politik küreselleşme

Politik küreselleşme en basit haliyle küresel bir yönetim (*governance*) ve küresel bir hükümet sistemin (*polity*) ortaya çıkması olarak tanımlanabilir. Waters, politik küreselleşmeyi devlet müdahalesinde azalma, politik sorunların küresel çapta yaygınlaşması, uluslararası organizasyonların sayılarında artış ve liberal demokrasinin dünya çapında yaygınlaşması olarak tanımlamaktadır (Waters, 1995).

Ekonomik küreselleşme ve IMF, IBRD ve GATT gibi Bretton Woods kurumları aracılığıyla yaygınlık kazanan neo-liberal ekonomi politikaları doğrultusunda, çok uluslu şirketler ve bankalar dünya ekonomisini kontrol etmede daha önemli roller oynamaya başladılar. Devletler, küresel sermayenin ulusal ve küresel haklarını garanti altına alma yönündeki taleplerine cevap vermek üzere yeni yasallık biçimleri üretmeye başladılar (Sassen, 1998; xvii). Bu durum, küresel pazar, deregülasyon ve serbest uluslararası ticareti vurgulayan yeni

küresel ekonominin taleplerine uyum sağlamaya çalışan devletlerin de kendi ekonomik sistemleri üzerindeki hakimiyetlerinin giderek azalmasına neden oldu (Short ve Kim, 1999; 111). Bu sistem içinde devletler kontrol odaklı olmaktan çıkıp ekonomik sistem içindeki aktörlerden biri olarak hareket etmeye başladılar. Devletler, özel sektörle işbirliği yapma, vergi ve istihdam politikalarını düzenleme ve teknolojik gelişim konularında daha esnek ve işbirlikçi hareket etmeye başladılar (Short ve Kim, 1999; 4).

Devletin azalan rolü, özellikle 1970 ve 1980’lerde kent ve kent yaşantısıyla ilgili konularda yerel yönetimlere daha fazla yetki ve sorumluluk yüklenmesiyle sonuçlandı. Küreselleşmenin getirdiği çeşitli sosyo-ekonomik sorunlarla baş edebilmek için, kentler çeşitli yapısal çözümler üretmek zorunda kaldılar.

2.3 Kentlerin Küreselleşme Sürecinden Etkilenmesi

Üretimin yeni mekansal organizasyonu, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler, endüstriyel üretimin önem kaybetmesi ve servis sektörünün gelişmesi ve devletlerin hayatın pek çok alanında gittikçe azalan etkinliği kentler üzerinde çok önemli değişikliklere yol açtı. Küresel akışlar kentlerin görünümlerini değiştirirken, kentlerde meydana gelen değişiklikler de bu akışları etkilemektedir. (Short ve Kim, 1999; 9).

John Friedmann (1986), dünya kenti teorisinde, kentlerin yeni mekansal organizasyonunu, işgücünün dünya çapında yeniden bölüşümü ile ilişkilendirmektedir. Bu teoriye göre, bir kentin dünya ekonomisiyle bağlantısı ve kentin bu sistem içindeki fonksiyonu kent içinde meydana gelecek tüm yapısal değişimlerde etkili olacaktır. Bu yapısal değişimler, kentlerin yeni ekonomik sisteme uyum sağlayabilmek amacıyla geçirdikleri dönüşümleri içermektedir. Bununla birlikte, dünya kentleri küresel sermaye için odak noktası teşkil etmektedirler. Bu durum, küresel sermayeye ev sahipliği yapan kentler arasında mekansal bir hiyerarşi oluşmasına neden olmaktadır (Friedmann, 1986). Friedmann’ın teroisine göre, dünya kentleri merkez ve yarı merkez ülkelerde yer alan birincil düzeyde ve ikincil düzeyde kentler olarak sıralanmaktadır (Friedmann, 1986). Friedmann bu sıralamayı kentlerin küresel finans, üretim ve kontrol fonksiyonlarına göre yapmıştır (Çizelge 2.2).

Çizelge 2.2 Dünya kentleri hiyerarşisi (Friedmann, 1986; 72)

Merkez ülkeler		Yarı merkez ülkeler	
Birincil	İkincil	Birincil	İkincil
Londra	Brüksel		
Paris	Milano		
Rotterdam	Viyana		
Frankfurt	Madrid		
Zürih			Johannesburg
New York	Toronto	Sao Paulo	Buenos Aires
Şikago	Miami		Rio de Janeiro
Los Angeles	Houston		Karakas
	San Francisco		Meksiko City
Tokyo	Sydney	Singapur	Hong Kong
			Taipei
			Manila
			Bangkok
			Seul

Friedmann'ın teorisine göre, dünya kentleri uluslararası sermayenin biriktiği; ulusal ve uluslararası göçün yoğunlaştığı; mekansal ve sınıfsal kutuplaşmaların yaşandığı ve devletin mali kapasitesini aşan ihtiyaçlar doğuran kentlerdir. Bu kentlerde, yoksulların (işsizler, göçle kente yeni gelenler, vb.) konut, eğitim, sağlık, ulaşım ve refah ihtiyaçları, genelde uluslararası sermayenin ve onu yöneten hakim elitin ihtiyaçları ile çatışmakta, bu da “kapitalist birikim yükünün toplumun en zayıf ve en az organize olmuş tabakalarına yüklendiği finansal ve sosyal bir krize” yol açmaktadır (Friedmann, 1986; 79).

Sermayenin yaklaşık son 30 yıl içinde yüksek teknoloji endüstriler, istihdam, yeni idari ve yönetsel kurumlar, çeşitli kültürel etkinlikler ve turizm olarak dünya çapında hareketlilik kazanması kentleri ilgilendiren iki önemli gelişmeyi de beraberinde getirmiştir (Short ve Kim, 1999; 11). Birincisi bu hareketli sermayeyi çekmek üzere dünya kentleri amansız bir rekabete girmişlerdir. Diğer değişiklik de bu rekabetten avantajlı pozisyonda çıkmak için kentler, hızlı bir yeniden yapılanma sürecine girdiler. Bunların sonucu olarak, kent yönetimleri daha girişimci yönetim modelleri geliştirmeye ve kentleri pazarlamaya yönelik stratejiler geliştirmeye başladılar.

2.3.1 Kentler arası rekabet ve kentsel yeniden yapılanma

Keyder ve Öncü'ye göre, (1994; 390) “dünya standartlarında bir kentsel çevrenin yaratılmasındaki başarı, bu hareketli kapitali bir kente çekmek için en önemli etkidir”. Bu durum, hareketli sermayeye ev sahipliği yapmak isteyen kentler arasında bir rekabete yol

açmıştır. Kentler arasındaki rekabet, uluslararası şirketlerin yeni yatırım yerlerini seçmede daha özgür olmaları, kent yönetimlerinin bu şirketlerin yatırımlarını çekmek için kentlerin promosyonunda ve pazarlamasında kendilerine önemli roller biçmeleri, finansal ve üretim servisleri gibi yeni ekonomik sektörlerin ortaya çıkışı, uluslararası kuruluşları ve fuarlar, kongreler, spor karşılaşmaları, festivaller gibi küresel seyirlik etkinlikleri kente çekme yarışı ile daha şiddetli hale gelmektedir. Haider buna yer savaşları (*place wars*) adını vermektedir. (Haider, 1992)

Kentler arası rekabetin yanında, kentsel ekonomik yeniden yapılanma (*urban economic reconstruction*) da ekonomik küreselleşmenin önemli sonuçlarından biridir. Dünyanın çeşitli bölgelerinde küresel ekonomiye eklemlenen büyük metropollerde masif sermaye akışı ve servis sektörünün hızlı yükselişi sonucu, yeni ticaret ve finans bölgeleri, lüks konut alanları, yeni alışveriş ve eğlence alanları ortaya çıkmaya başlamıştır (Short ve Kim, 1999; 11).

2.3.2 Girişimci kentler

“1930-1970 yılları arasında batı dünyasında hükümetler, istihdam ve dengeli bir mekansal ekonomiye öncelik veriyorlardı. Bu dönemin ardından, batı demokrasileri eşit gelir dağılımı modelinden (*income redistribution*) zenginliğin üretilmesine (*creation of wealth*) dayalı bir sisteme yöneldiler. 1980’lerde neo-liberal ekonomiye geçişle birlikte, hükümet yöneticileri için pazar güçlerine cevap verebilme becerisi önem kazanmaya başladı ve bunun bir getirisi olarak refah harcamalarında azalma meydana geldi. Bu süreç içinde, rekabetçilik, hükümetlerin temel hedefi olarak eşitliğin (*fairness*) yerini aldı. Bu gelişme sonucunda, kentler de ekonomik gelişimleri için daha girişimci yönetim modelleri geliştirmek zorunda kaldılar.” (Short ve Kim, 1999; 117).

Dünya çapında kentlerde girişimci yönetim modellerine geçiş, politik küreselleşmenin kentlerdeki varlığının en önemli göstergesidir. Pazar güçleri, kent ekonomilerini yöneten ulusal ve kentsel hükümetlerin önüne geçmiştir. Uluslararası rekabet pek çok kent için hegemonik ekonomik proje haline gelmiştir. Şu an dünya kentlerinin ekonomik gelişmesini etkisi altında bulunduran neo-liberalizmdir (Short ve Kim, 1999; 12).

2.3.3 Kentlerin pazarlanması

Küresel yarış içinde, “kentlerin pazarlanması” gittikçe önem kazanmaktadır. Paddison’a göre (1993) kentlerin pazarlanması, kentin rekabet gücünün artırılması, yatırımların kente çekilmesi ve imajın iyileştirilmesi gibi amaçlara hizmet etmektedir (Paddison, 1993). Kentler de diğer herhangi bir ürün gibi birer tüketim nesnesine dönüşmektedirler (Goodwin, 1993).

Kentlerin pazarlanmasında en önemli etkenlerden biri, kentin kent sakinleri, yatırımcılar ve ziyaretçiler tarafından bilinen olumsuz ya da belirsiz imajını yok ederek yerine yeni bir imaj yaratmaktır (Holcomb, 93: 133). Bu yeni imaj, kentsel dönüşüm projeleri, bir tanıtım kampanyası ya da reel ekonomik büyüme ile sağlanabilmektedir. Kentlerin kendileri ile ilgili ürettikleri bu imajlar arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır. Kentler kolay ulaşım, yenilenmiş kent merkezi, parıltılı iş ortamı ve her zevke uygun eğlence ve tüketim olanakları ile canlı ve büyümekte olan bir yer imajı çizmeye çalışmaktadırlar. Kentler tarafından düzenlenen fuarlar, festivaller, spor karşılaşmaları gibi kültürel faaliyetler de bu imajı destekleyen diğer etmenlerdir.

Kentsel imajı iyileştirerek kentlerin pazarlanmasında önemli rol oynayan bir diğer etmen, çöküntü haline gelmiş alanlar ve tarihi değer taşıyan bölgelerin yenilenmesini içeren dönüşüm projeleridir. Özellikle kent içindeki çöküntü alanlarını, kent merkezlerindeki tarihi mahalleleri, fonksiyonunu kaybetmiş sanayi yapılarını ve kentin kıyı alanlarını kapsayan bu projeler, bu alanların yenilenmesi, iyileştirilmesi ve yeni fonksiyonlarla kent yaşantısına katılmasını hedeflemektedir.

2.4 Kentsel Dönüşüm

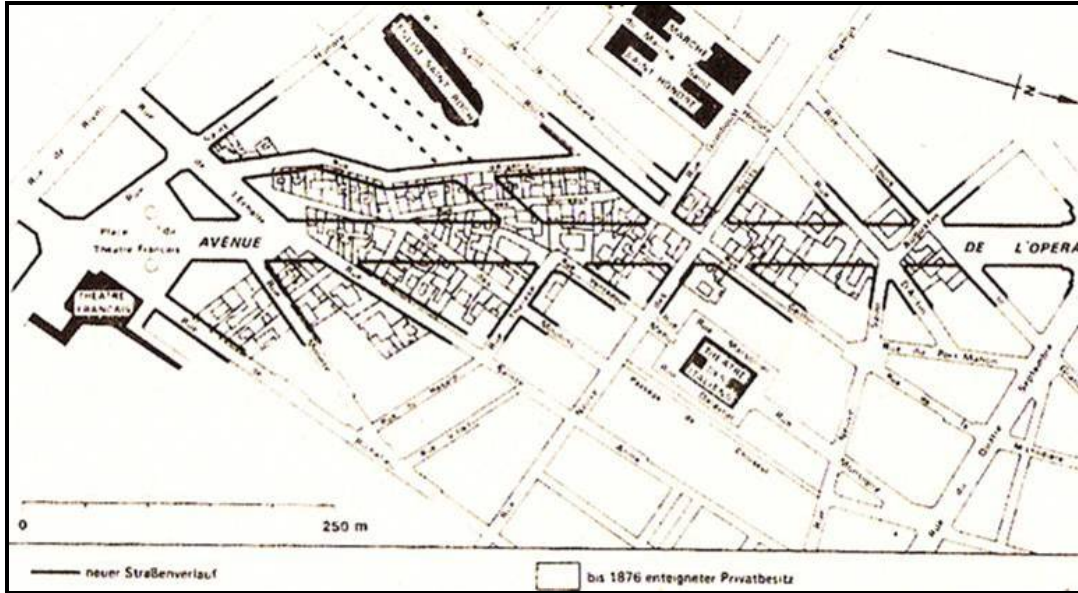
Kentler, sürekli devinim halinde olan dinamik yapılardır. Kentlerin sosyal, ekonomik, kültürel, çevresel ve politik dinamiklerinin sonucu olarak gerçekleşen değişimler, bazı durumlarda kent yönetiminde karar verme ve uygulama yetkisine sahip olanların müdahaleleri ile hızlı ve etkili bir dönüşüm süreci olarak da ortaya çıkmaktadır. Bu müdahaleler, savaşlar, yangınlar, depremler gibi doğal afetler sonucunda olabileceği gibi, politik figürlerin, ya da ideolojik yapıların kent mekanında tezahür etme isteği sonucunda da gerçekleşebilir.

Son yıllarda da, neo-liberal ekonomi politikalarının etkisiyle pek çok dünya kenti, küresel sermaye ve yatırımları kendilerine çekebilmek için bir rekabet ve yeniden yapılanma süreci içine girmişlerdir. Bu yeniden yapılanma süreci, bir taraftan kentlerin çöküntü haline gelmiş bölgelerinin ekonomik, sosyal ve fiziksel olarak yenilenmesi, diğer taraftan da sermaye ve yatırımların kentlere çekilmesi için altyapı ve üstyapı inşası gibi farklı boyutları içermektedir. Örneğin fonksiyonunu kaybetmiş sanayi yapılarının ya da bölgelerinin yeni fonksiyonlarla dönüştürülmesi; kentin çeşitli etmenlerle çöküntü haline gelmiş olan bölgelerinin rehabilitasyonu; kentlere turist ve yatırımcıları çekecek yeni fonksiyonların üretilmesi ve çeşitli organizasyonların düzenlenmesi gibi programları içeren kentsel dönüşüm stratejileri, kent yönetimlerinin öncelikleri arasına girmiştir.

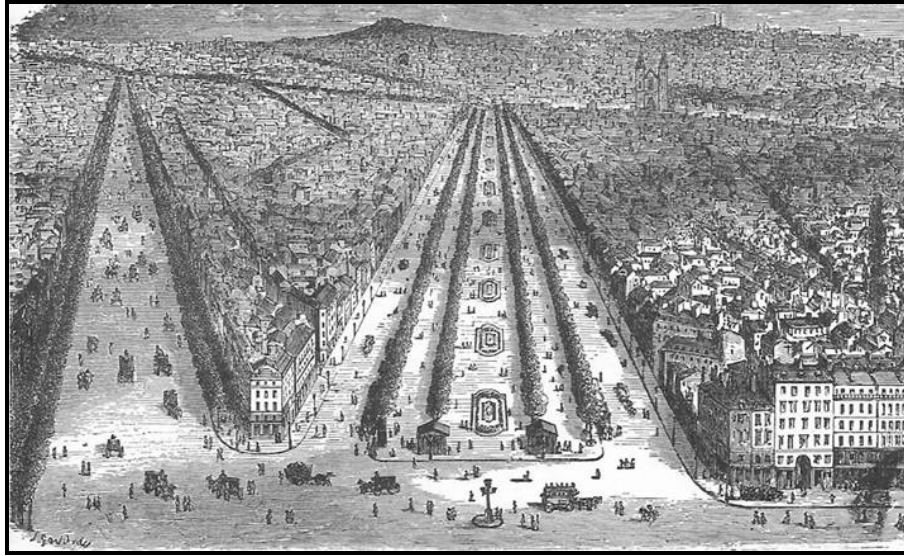
Planlama ve mimarlık yazınında, kentsel dönüşüm, yeni kentsel alanların planlanması ve geliştirilmesinden çok, mevcut kentsel alanların sorunlarının iyileştirilmesine yönelik müdahale biçimleri olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda, kentsel dönüşüm ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel olarak çöküntü yaşayan kentsel alanların iyileştirilmesi için planlanan ve uygulanan kentsel müdahale biçimleri olarak tanımlanabilir (Akkar, 2006; 29).

2.4.1 Kentsel dönüşümün tarihsel gelişimi

Akkar'ın (2006) LeGates ve Stout'dan aktardığı şekliyle, kentlerde bozulan yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik olarak büyük ölçekli müdahalelere 19. yy'ın ortalarından itibaren rastlanmaktadır (Akkar, 2006; 30). Bu dönemde kentler bir taraftan endüstriyel üretim sonucu aşırı derecede kirlenmekte, diğer taraftan bu endüstrilerde çalışmak üzere kentlere akın eden kırsal kesim göçmenlerinin gelişi ile hızla kalabalıklaşmaktaydı. Bu kentlerin maruz kaldıkları çevre kirliliği, altyapı eksikliği, konut problemleri gibi çeşitli sorunlar kentlerin daha sağlıklı ve yaşanabilir hale getirilmesi yönünde girişimlerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Örneğin bu dönemde Baron Haussmann'ın Paris planı, bir taraftan kentin sıhhi olarak iyileştirilmesi ve kentin güzelleştirilmesi gibi amaçlar içermekte, diğer tarafta hem trafik problemini çözmek hem de ayaklanmaları bastırmak ve kenti daha iyi kontrol etmek amacıyla geniş cadde ve bulvarlar açılmasını önermekteydi (Şekil 2.1 ve Şekil 2.2) (Lampugnani, 1985; 24).

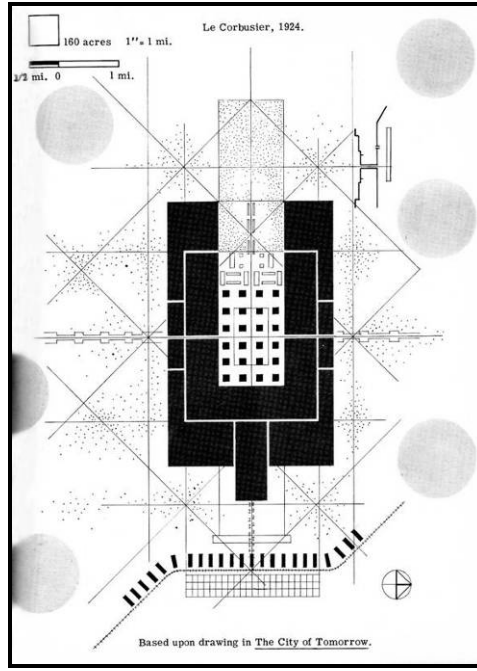
Şekil 2.1 Haussmann'ın ünlü Opera Bulvarı'nı açmak için yıktığı doku (Bumin, 1990; 99)

Şekil 2.2 Haussmann'ın Paris'i (Lampugnani, 1985; 25)

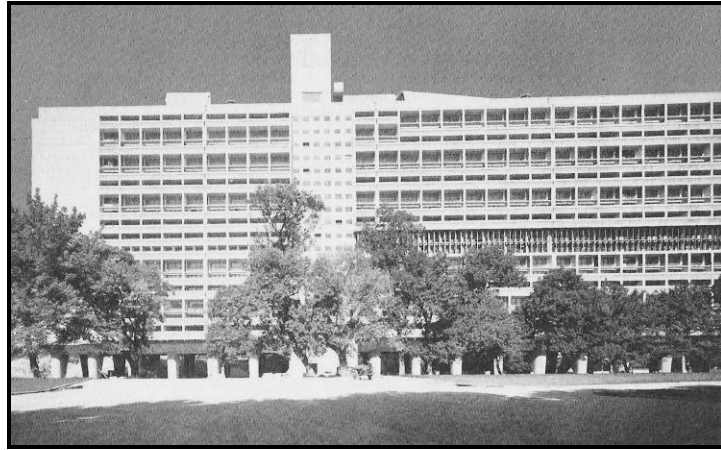
20. yy.'ın ilk yarısında kentleri şekillendiren temel fikir, Rasyonalizm olmuştur. Sosyalizm düşüncesi, bina yapım sisteminin endüstrileşmesi ve yeni evrensel bir biçim dili arayışı en net ifadelerini toplu konut üretim sisteminde bulmuştu. Bu dönemde, manifestolar, ütopyalar, yeni konut tipleri ve betonarmeyeyle ilgili metodolojik çalışmalar, mevcut sorunlara bir çözüm olarak görülmekteydi. 1920'lerin ilk yarısında Fransız mimar Le Corbusier'nin ürettiği geometrik bir gride oturan ve büyük yeşil alanlar içinde müstakil gökdelenlerin inşası, kentsel fonksiyonların birbirinden ayrışması gibi ilkeleri içeren kentsel teoriler, 1940'ların başında yayınlanan Atina Şartı'nın temellerini oluşturmaktaydı (Şekil 2.3). Aynı zamanda modern kent planlamasının da temel fikirlerini içeren bu şartın en önemli ilkeleri, bireyin ve toplumun ihtiyaçlarının dengeli bir şekilde sağlanması, peyzajın binalara hakim olması ve hem kentte hem de kırdan yaşamak ve eğlenmek için yeşil alanlar yaratılması, iklim koşullarına uygun tasarımlar yapılması, tarihi binaların korunması, dört temel kentsel fonksiyonun (yaşama, çalışma, dinlenme ve ulaşım) birbirinden ayrı bir şekilde organize edilmesi idi (Lampugnani, 1985; 127).

Rasyonalist mimarlık düşüncesi, sadeliği ve toplu üretime uygun olması nedeniyle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yerle bir olmuş kentlerin yeniden inşasında da kullanılmıştı. Batı dünyasının büyük kentlerinin merkezlerinde, savaşın tahrip ettiği konut alanları, yoksul mahalle temizliği (*slum clearance*) adı altında tamamen yıkılarak temizlenirken, bunların yerini yüksek katlı ofis ve ticaret yapıları almış, konut alanlarının kentlerin dışına itilmesiyle banliyöler oluşmaya başlamıştır (Lampugnani, 1985; 184).

Şekil 2.3 Le Corbusier'nin kentsel tasarım ilkelerinden yola çıkarak oluşturduğu geleceğin kenti şeması (Reiner, 1963; 55)

İngiltere’de, yoksul mahalle temizliği, İkinci Dünya Savaşı öncesi döneme dayanan bir düşünceydi. Bu düşüncenin temellerini, 1930’da imzalanan ve kent merkezlerinin daha iyi kullanılmasını amaçlayan Greenwood Act oluşturmaktaydı. İngiltere’de, yoksul mahalle temizliği, kamu eliyle gerçekleşmekte ve yerlerinden edilen insanlar için konut temini yine kamu eliyle sağlanmaktaydı. Bu dönemde, İngiltere ve pek çok diğer Avrupa ülkesinde yüksek katlı bloklar halinde sosyal konutlar inşa edilmişti. Bu bloklar, insan ölçeği dışında olmaları ve aile yaşantısına uygun olmamaları nedeniyle sonraki dönemlerde önemli eleştirilere hedef olmuşlardır (Şekil 2.4 ve 2.5) (Carmon, 1999; 146).

Şekil 2.4 Marsilya Bloku, bir sosyal konut prototipi (Lampugnani, 1985; 116)

Şekil 2.5 Londra'daki sosyal konut projelerine bir örnek, Kensal House, [1]

Amerika’da, ise İngiltere’nin tersine, yeni konutların inşası özel sektörün sorumluluğundaydı. Bu dönemde Amerika’da yıkılan binaların sayısı, inşa edilen konutlardan çok daha fazlaydı. Yıkılan mahallelerin yerlerini, beton, çelik ve camdan lüks alışveriş merkezleri, ofis binaları, kültür ve eğlence yapıları almaya başlamıştı (Carmon, 1999; 146). Avrupa bağlamında olduğu gibi, Amerika’da da yapılan yıkımlar sonucunda insanların yerlerinden edilmeleri ve bunun getirdiği sosyal problemler büyük ölçüde eleştirilmiştir (Carmon, 1999; 146).

1960’ların başlarında Amerika’da ve Avrupa’da, bir önceki dönemin kentsel temizlik müdahalelerinden kaynaklanan memnuniyetsizlikler hükümetleri daha farklı çözümler aramaya yöneltti. Bu dönemde kamuoyunun önemi keşfedilmiş ve refah harcamaları artırılmıştı. Mahalle ölçeğinde iyileştirme programları (*neighborhood rehabilitation*) mevcut konut ve fiziksel çevrenin iyileştirilmesinin yanında, sosyal servislerin de sağlanmasıyla sosyal sorunlar için çözüm arayışlarını da içermektedir Uygulanan programların çoğu, mahalle sakinlerinin de katılımını sağlamaya yönelikti (Carmon, 1999; 147).

Bu dönemde, Amerika’da Konut ve Kentsel Gelişim Departmanı (*Department of Housing and Urban Development – HUD*) yönetiminde ve federal hükümetin de sponsorluğunun büyük bir kısmını üstlendiği Model Kentler (*Model Cities*) programı uygulanmaya başlandı. Bu program, eğitim, sağlık, mesleki eğitim, toplum güvenliği gibi alanlarda sosyal projelerin üretildiği geniş kapsamlı bir programdı. Bu programa aktarılan fonların pek az bir kısmı konut iyileştirmesi ve altyapı temini alanında kullanılmıştı (Carmon, 1999; 147).

Aynı dönemde, Avrupa’da, yıkım yerine mevcut yapıların iyileştirilmesine yönelik bir yaklaşım benimsenmişti. İngiltere’de de, fiziksel ve sosyal müdahalelerin bir arada yürütüldüğü programlar uygulanmaktaydı. İsveç, Hollanda, ve Batı Almanya gibi Avrupa

lkelerinde bu dönemin kentsel müdahaleleri mevcut konutların fiziksel müdahalelerle yenilenmesi esasına dayalıydı (Carmon, 1999; 147).

Kent merkezinin öneminin yeniden fark edilmesi ve kentsel politikaların ortaya çıkması ile birlikte 1970’li yıllarda, kentsel girişimlerin sayısında bir çoğalma yaşandı. Bu girişimlerin yaygınlaşması, daha önce birbirlerinden ayrı olarak düşünülen ekonomik, sosyal ve fiziksel alanların bir arada dşnlmeye başlanmasına neden oldu (Roberts, 2003; 15). Bu dönem ayrıca, İngiltere başta olmak üzere, ekonomik yapısı endüstriyel üretime dayalı bulunan çeşitli Avrupa kentlerinde endüstrinin gelişmekte olan ülkelere kayması nedeniyle geleneksel üretim yapılarında zlmenin yaşandığı bir dönemdi. İşsizlik ve sosyal dışlanma gibi toplumsal problemler, bu dönemin kentsel politikalarını belirleyen başlıca sorunlar haline gelmişti (Roberts 2003; 15). Bu dönem ayrıca, yerel yönetimler ve özel sektörün kentsel dönüşüm projelerinde daha fazla ve etkin rol almaya başladığı dönemdir.

1980’lerde, 1970’lerin temel girişimleri aynen sürdürülse de bazı yeni düşünce biçimleri de gündeme gelmiştir. Bunlardan en önemlisi, merkezi devletin kentsel müdahaleleri desteklemek üzere tüm kaynakları sağlamaktan sorumlu olduğu düşüncesinden vazgeçilmesi olmuştur. Bu düşünce biçimi, kamu-özel sektör ortaklıklarının önünü açmıştır. Bu dönemin kentsel müdahale biçimi olan kentsel yeniden yapılandırma (*urban redevelopment*), daha önceki dönemlerin müdahale biçimlerine göre daha ticari bir nitelik taşıymaktaydı (Roberts 2003; 16). Bu dönemde özel sektör odaklı bir kamu-özel ortaklığı belirgindir ve kamunun rolü (zellikle merkezi devlet) kentsel dönüşüm için arazi ve altyapı temin etmek, çeşitli yatırımcıları proje alanına çekmek ve dönüşüm projesinin gerçekleşmesini sağlayacak yasal ve yönetsel örgütlenmeleri organize etmektir (Akkar, 2006; 32).

Bu dönem, ekonomik yenileme hedefli kentsel dönüşüm çerçevesinde gerçekleştirilen prestij projelerinin ortaya çıkışına tanıklık etmiştir (Keleş, 2003; 3). Prestij projeleri, çevrelerinde geliştirici etki oluşturan; yeni kentsel imajların yaratılmasını ve desteklenmesini sağlayan; yatırımları kente çekme potansiyeli taşıyan “nc, yenilikçi, yüksek profilli, büyük ölçekli, tekil” projeler olarak tanımlanmaktadır (Loftman ve Nevin, 1995; 300). Bu projelere örnek olarak büyük kongre merkezleri, festival alanları, alışveriş merkezleri, dev ofis kompleksleri, kıyı alanları geliştirme projeleri, tematik parklar verilebilir (Loftman ve Nevin, 1995; Percy, 2003b).

Prestij projelerinin ilk rnekleri, Kuzey Amerika’nın liman kentlerinde kıyı alanlarında canlandırma (*waterfront revitalization*) projeleri olarak ortaya çıkmış, daha sonra dünya

apında yaygınlaşmıştır. Bunlardan, rıhtım bölgesindeki eski pazar binalarının restoranlar, dkkıanlar ve eğlence alanları olarak yenilendiği Boston Quincy Market (şekil 2.6); New York Liman bölgesindeki tarihi ticaret yapılarının yenilenmesi ile oluşmuş, restoranlar, kafeler, alışveriş merkezleri ve bir müzeyi içeren South Street Seaport (şekil 2.7) ve yine liman bölgesinde tarihi depo ve rıhtımların yıkılarak kültür ve festival alanı olarak geliştiği Baltimore Limanı, bu projelere örnek olarak sıralanabilir (Bianchini, 1993; 5).

şekil 2.6 Boston Quincy Market bölgesinden bir görünüm, kişisel arşiv

şekil 2.7 New York South Street Seaport bölgesinden görünüm, kişisel arşiv

Birmingham Uluslararası Kongre Merkezi, Londra doklar bölgesinde Canary Wharf ofis kompleksi, Ruhr bölgesindeki Duisburg Liman bölgesi düzenlemesi, Rotterdam'daki Kop van Zuid (Şekil 2.8), Belfast'da Waterfront Hall ve Belfast Hilton projeleri, 1980'lerde Avrupa'da gerçekleştirilen prestij projelerine örnek olarak verilebilir (Percy, 2003b; 201-202).

Şekil 2.8 Rotterdam'daki Kop van Zuid bölgesinden bir görünüm (Couch, 2003; 119)

Prestij projeleri, kentle ilgili ürettikleri yeni imajlarla kentlerin pazarlanmasında önemli rol oynamış; çeşitli yatırımcıları, turistleri, tüketicileri çekerek bulundukları bölgeye önemli bir ekonomik katkı sağlamış olmalarına karşın, Akkar'ın ifadesiyle (2006) kamu yararından çok yatırımcılarının karını gözetmekteydiler.

1990'lı yıllardan bu yana, kentsel yenileşirmenin (*urban regeneration*) belirgin kentsel müdahale biçimi olarak ortaya çıktığına tanıklık ediyoruz. Endüstrinin terk ettiği bölgelerdeki işsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma ve fiziksel çöküntü gibi sorunları iyileştirmek ve kente ait yeni bir imaj oluşturarak uluslararası sermayeyi kente çekmek amacıyla işlevini kaybetmiş endüstri yapılarının ya da bölgelerinin yeni işlevlerle kente kazandırılması; tarihi mahallelerin yenilenmesi; ulusal ve uluslararası çapta büyük etkinlikler (*mega events*) düzenlenmesi bu stratejinin uygulanmasındaki araçlar olarak sıralanabilir.

2.4.2 Bir kentsel dönüşüm modeli olarak kentsel yenileştirme

Literatürde, kentsel yenileştirme (*urban regeneration*) ile ilgili çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Kocabaş bunun nedenini “kentsel yenileştirme sürecinin hedefleri, kapsamı ve amacının

zamanla ve ülkeler arasında değişen politik, ekonomik ve sosyal koşullar altında farklılaşmış olması” olarak açıklamaktadır (Kocabaş, 2006; 2).

Roberts ve Sykes’a göre, kentler, “fiziksel, sosyal, çevresel ve ekonomik değişimleri öncüleyen pek çok süreci yansıtmakta ve kendileri de bu değişimlere neden olmaktadır”. Kentsel alanlar, dışarıdan gelen güçler ya da içeride mevcut bulunan baskılar nedeniyle büyüme ya da çöküş süreçleri içindedirler. Kentsel yenileştirme de, bu çeşitli güçlerin ve etkilerin karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkan bir süreçtir (Roberts ve Sykes, 2003; 9). Roberts ve Sykes, kentsel yenileştirme ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olan kentsel sorunları, ekonomik dönüşüm ve istihdamda değişim ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal problemler, kentte fiziksel bozulmalar ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar ve çevresel sorunlar olarak belirlemişlerdir (Roberts and Sykes, 2003, 24).

Aynı kaynakta Roberts ve Sykes, kentsel yenileştirmeyi:

“Kentsel problemlerin çözümünü hedefleyen ve değişime maruz kalan bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarında sürekli bir iyileştirme oluşturmayı amaçlayan geniş kapsamlı ve bütüncül bir vizyon ve eylem biçimi” olarak tanımlamaktadırlar (Roberts and Sykes, 2003, 17).

Evans, yenileştirme terimini, “fiziksel, sosyal ve/veya ekonomik çöküntü belirtileri gösteren bir yerin -konut, ticari, ya da açık alan- dönüşümü” olarak tanımlamaktadır (Evans, 2005; 967). Bu bağlamda, kentsel yenileştirme:

“çökmekte olan bir topluluk, sanayi ya da bölgede, ekonomik, sosyal ve çevresel ihtiyaçları içeren yerel yaşam kalitesinin sürdürülebilir ve uzun vadeli gelişmesini sağlayacak şekilde hayat ve canlılık” getirmeyi amaçlamaktadır (Evans, 2005; 967).

Couch ve Fraser ise (2003), kentsel yenileştirmeyi, kentlerin karşı karşıya bulundukları sorunların tümüne yönelik olarak geliştirilen bir “kamu politikası” olarak değerlendirmektedirler. Buna göre yenileştirme, “ekonominin çöktüğü bölgelerde ekonomik aktivitenin yenilenmesi; sosyal işlevsizlik ya da dışlanma yaşanan bölgelerde sosyal iyileştirme; çevresel kalitenin ya da çevre dengesinin bozulduğu bölgelerde çevrenin yenilenmesi ile ilgilidir. Dolayısıyla kentsel yenileştirme, yeni bir kentsel bölgenin yaratılması değil, mevcut olan kentsel bölgelerin sorunlarının iyileştirilmesine yönelik olarak yönetim ve planlanmalarını içerir.” (Couch ve Fraser, 2003; 2).

Bütün bu tanımlarda en temel ortak özellik, kentsel yenileştirmenin kentsel alanlarla ilgili belirli bir sorunu değil, kentin ekonomik, sosyal, çevresel ve fiziksel sorunlarını “geniş kapsamlı” ve “bütüncül” bir yaklaşımla ele almasıdır. Bunun yanında, kentsel yenileştirme bu sorunların sürdürülebilir ve uzun vadeli çözümüne yönelik olarak, kamu – özel – gönüllü kuruluşları bir araya getiren, aynı zamanda katılımcılığın altını çizen bir kamu politikası olarak değerlendirilmektedir.

Kentsel yenileştirme programları, çeşitli ekonomik, sosyal ve çevresel önceliklere göre şekillenebilirler. Bunlar, fonksiyonunu kaybetmiş bina ve alanlara yeniden fonksiyon kazandırmak, çöküntü halindeki mahalleleri yenilemek, sürdürülebilir gelişme için çevresel iyileştirme sağlamak gibi fiziksel müdahaleler olabilecekleri gibi, istihdam yaratmak, ekonomik gelişme, sosyal bütünleşme ve kültürel gelişme sağlamak, kentler arası yarışta kent için yeni bir imaj oluşturmak gibi daha sosyal ve ekonomik doğrultuda hedefler olabilir (Fraser, Couch ve Percy, 2003; 212).

Son yıllarda gerçekleştirilmiş olan en kapsamlı yenileştirme örneklerinden bir tanesi, Almanya’nın Ruhr bölgesinde gerçekleştirilen Emscher Park Uluslararası Bina Sergisi (*Internationale Bauausstellung Emscher Park - IBA Emscher Park*) girişimidir. Ruhr, Dortmund ve Duisburg kentleri arasındaki 17 kenti içine alan yaklaşık 800 km²’lik bir endüstri bölgesidir. Endüstri devrimi boyunca bir kömür, çelik ve demir üretim bölgesi olarak gelişmiş, 1950’lerden itibaren endüstriyel önemini kaybetmeye başlamıştır. 1960-1970 yılları arasında bölgedeki kömür madenlerinin sayısının neredeyse beşte bir oranında düşmesiyle, bölgenin en önemli sorunu olan çevre kirliliğine işsizlik ve sosyal dışlanma problemleri de eklenmiştir (Şekil 2.9) (Percy, 2003a; 149). IBA Emscher Park, bu sorunlara çözüm bulmak amacıyla federal ve merkezi hükümet tarafından ortaya atılan bir girişimdir. 1989 yılında kurulan IBA’nın temel hedefi, endüstriyel atık alan haline gelmiş bölgeye yeni bir imaj oluşturmaktır. Yaklaşık 10 yıllık bir süre sonunda, çeşitli ölçek ve içerikte yaklaşık 120 adet proje üretilmiştir. Bu yenileme programı, ekonomik büyüme ve çeşitlenme amacıyla yeni ve yüksek teknoloji ofis binalarının inşası; Ruhr bölgesinde yer alan nehirlerin temizlenmesi için kanalizasyon ve atık sistemi üretilmesi; endüstriyel anıtların kültürel ve rekreatif fonksiyonlarla yeniden kullanıma açılması; peyzajın iyileştirilmesi için ağaçlandırma yapılması; sosyal dışlanmanın engellenmesi için sosyal konut ve iş eğitimi programları uygulanması ve bölgenin uluslararası arenada pazarlanması amacıyla Duisburg limanında bir su kıyısı yenileme projesinin uygulanması gibi çeşitli projeleri içermekteydi (Şekil 2.10 ve 2.11) (Percy, 2003a).

Şekil 2.9 Ağır endüstrinin kirlettiği bir bölge olan Ruhr [2]

Şekil 2.10 Ruhr bölgesi'ndeki Oberhausen'de inşa edilen yeni bir alışveriş ve eğlence merkezi (Percy, 2003a; 158)

Şekil 2.11 Şimdi bir seyir kulesi olarak kullanılan Oberhausen gazometresi [3]

1990’lardan itibaren yerel yönetimlerin dönüşüm projelerinde etkin rol almaya başlamalarıyla, rekabetçi, işbirlikçi ve girişimci bir anlayış, kentsel yönetim modellerine hakim olmaya başladı (Akkar, 2006; 32). Yerel yönetimler için yenileştirme projeleri yükselen vergi oranları nedeniyle önemli bir gelir kaynağıdır. Bununla beraber, yerel yönetimler, yeni işlevler kazanan sanayi yapıları, yenilenen konut alanları, soylulaştırılmış mahalleler, yeni inşa edilen cafe ve restoranlarla çehresi değişen kentsel alanlarla, kentsel çöküntü, işsizlik, sosyal dışlanma gibi problemleri çözdüklerini de iddia etmektedirler. Özel sektör girişimcileri için ise kentsel yenileştirme projeleri, ürettikleri ürünler için artan bir talep anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kentsel yenileştirme bir yatırım aracı olarak görülmektedir (Bezmez, 2007; 65).

Son yıllarda kentsel yenileştirme projelerinde kültür odaklı yaklaşımlar gittikçe önem kazanmaktadır. Kentler, kültürel ve tarihi miraslarını uluslararası yarışta kazançlı çıkmak için kullanmaya ve buna yönelik olarak stratejiler geliştirmeye başlamışlardır. Bu süreç içinde, kültür sadece sanat ve yüksek kültür ürünleriyle tanımlanan geleneksel nosyonundan çıkarak daha yaygın ve gündelik hayatı da içine alan bir anlama bürünmüş, pek çok yatırım ve kentsel politikayla kent mekanını ve yaşantısını değiştiren bir etmen haline gelmiştir.

2.5 Kültürün Kentsel Dönüşümdeki Rolü

2.5.1 Kültür ve kentler

Kentler, sundukları yüksek teknolojiye çalışma ortamları, lüks yaşam alanları, her türlü tüketim alışkanlığına cevap veren tüketim ve eğlence mekanlarıyla; fuarlar, kongreler, bienaller, festivaller, spor karşılaşmaları gibi çeşitli seyirlik etkinliklerle küresel kent olma yarışında yerlerini alma çabası içindeler. Ancak Sibel Yardımcı’ya göre (2001) “endüstriyel gelişme ve finansal derinlik küresel bir kent olma yolunda gerekli, ancak tek başlarına yeterli koşullar değildir, bir kentin geleceğin dünyasında yer almasını sağlayan rafine bir kültürel bağlamdır” (Yardımcı, 2001; 2). Bu yarış ortamı içinde, Beatriz Garcia’nın da öne sürdüğü gibi kültür, kentsel gelişmenin merkezinde yer almaya başlamış ve “sanat ve miras olarak algılanan geleneksel nosyonundan çıkarak bir alım-satım değeri olan ve pazarlanabilir kent mekanları üreten bir ekonomik değere dönüşmüştür” (Garcia, 2004; 313).

Bianchini, kültürün bu şekilde önem kazanmasının en önemli nedeninin “pek çok gelişmiş endüstriyel ekonomide, çalışma saatlerinin azalması ve boş zaman aktivitelerine ayrılan gelir miktarının artması” olduğunu savunmaktadır. Bunun sonucunda özellikle Batı Avrupa’da pek

çok kent yönetimi, kültürel servislere yönelik olarak artan ve çeşitlenen kamusal ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla kültür alanındaki yatırımlarını artırmışlar ve çeşitli politika üretme mekanizmaları geliştirmişlerdir (Bianchini, 1993; 1). Kültür politikalarının gelişmesi, yerel ekonomik tabanı güçlendirmek ve sosyal bütünleşmeyi sağlamak için önemli bir araç olarak görülmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda, kültürel aktivitelere katılım, kentsel yeniden yapılanma sonucunda yerlerinden edilmiş toplulukların, kente yeni gelenlerin, göçmenlerin ve dışlanan sosyal grupların yerel topluluğa yeniden katılımını sağlamak yönünde bir potansiyel taşımaktadır (Bianchini, 1993; 2).

David Throsby, *Economics and Culture* (2003) kitabında, genel olarak kültürel etkinliklerin ve değerlerin, özelde ise kültür endüstrilerinin kent mekanındaki rolünü farklı bağlamlarda incelemiştir. Birincisi, tek başına bir kültürel etkinlik (İtalya'daki Pisa Kulesi, ya da Granada'daki Elhamra Sarayı gibi) kent ekonomisini etkileyen önemli bir kültürel sembol olarak ortaya çıkabilir. İkincisi, Pittsburgh ya da Dublin'de olduğu gibi bir kültürel bölge, bir kentin gelişmesinde anahtar rol oynayabilir. Üçüncü olarak, belli başlı kültür endüstrileri bir kentin ekonomisinin yaşamsal bileşeni olabilir. Dördüncü olarak da kültür, bir kenti ve sakinlerini tanımlayan kültürel karakteristiklerin ve pratiklerin toplum kimliği, yaratıcılık, uyum ve yaşamsallık sağlayacak şekilde kentsel gelişme şemalarında yer almasıyla kent yaşantısında daha yaygın bir rol oynayabilir (Throsby, 2003; 124).

Bu örneklerde kültürün kent ekonomisine yaptığı katkılar çeşitli şekillerde gözlenmektedir. Öncelikle, kültürel aktiviteler yerel ve yerel olmayan halkın kültürel mal ve sermayelere olan harcamalarının artması nedeniyle doğrudan bir ciro artışına neden olabilirler. Bunun yanında, endüstriyel dönüşümden kaynaklı iş kayıplarının telafi edilmesi ile doğrudan ya da dolaylı olarak istihdam artışı sağlanabilir. Ayrıca kültür yerel ekonomik tabanın çeşitlenmesi nedeniyle kentsel yenileme için daha geniş kapsamlı bir ekonomik olanak olarak görülebilir. Bu, özellikle endüstrinin desantralizasyonu nedeniyle çöküntü yaşayan bölgeler için önem taşımaktadır. Ekonomik katkıları yanında, bir kentin kültürel ortamının geliştirilmesi o kentte sosyal uyumun sağlanması, suç oranlarının azalması, kentlilik bilincinin oluşması gibi alanlarda etkili oluyorsa, bu daha uzun vadeli bir ekonomik gelişme potansiyelini de beraberinde getirmektedir (Throsby, 2003; 125).

Öte yandan canlı ve kozmopolit bir kültürel yaşantı mobil sermayeyi kentlere çekmek için uygulanan kent pazarlama ve uluslararasılaşma stratejilerinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Behrman ve Rondinelli, dünya ekonomisinin küreselleşmesiyle birlikte, kentlerin de kendi kültürlerini geliştirmek yönünde bir zorunlulukla karşı karşıya

kaldıklarından bahsetmektedirler. Buna göre kentler, uluslararası servis endüstrilerinin belkemiğini oluşturan yöneticiler, bilim adamları, teknisyenler ve beyaz yakalı çalışanları çekmek için bir vizyon, aidiyet duygusu ve üst düzey bir yaşam kalitesi sunabilmelidirler (Behrman ve Rondinelli, 1992; 116). Kentler, servis sektörünün ileri teknolojiye sahip uluslararası firmalarını çekmek istiyorlarsa, hem bunlarda çalışabilecek nitelikte eleman yetiştiren okul ve üniversitelere sahip olmalı, hem de bu sektörlerde çalışan üst düzey yönetici ve profesyonellerin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte bir kültürel etkinlik ortamını yaratmak zorundadırlar. Bu da, kentlerde yerel yönetimler ya da çeşitli kamu ve özel sektör girişimcileri tarafından yapılacak olan kültürel yatırımlarla mümkün olabilir.

2.5.2 Kültür alanında yatırımlar

Kültürel yatırımlar, kentlerin kültürel sermayelerini tanımlamak, harekete geçirmek, pazarlamak ve tüketmek amacıyla yapılan yatırımlar olarak tanımlanabilirler (Short ve Kim; 1999; 105). Kültür, ister bir sanat eseri ya da tarihi bir yapı gibi somut biçimde ifade edilsin; ister gelenekler, dil, günlük alışkanlıklar gibi soyut özellikleriyle daha geniş bir bağlamda ele alınsın, pek çok dışavurumu ile “sermaye” olarak düşünülebilir (Throsby, 2003; 45).

Kültürel sermaye, iki şekilde var olabilir. Birincisi, binalar, yerler, bölgeler, sanat eserleri gibi somut formda olabilir. Kültürel sermayenin bu formu, insan eliyle üretilmiş olması, belli bir yaşam süresi olması, bakımı yapılmadığı takdirde bozulmaya uğraması, belli bir hizmet akışına neden olması, alınıp satılabilmesi ve belli bir finansal değeri olması gibi özellikleri nedeniyle fiziksel sermaye gibi düşünülebilir. Soyut biçimiyle kültürel sermaye ise, bir grup insan tarafından paylaşılan düşünceler, pratikler, inançlar, değerlerden oluşan entelektüel bir sermayedir. Kültürel sermayenin bu biçimi, müzik ve edebiyat gibi sanat yapıtlarıyla kamusal sermaye olarak ortaya çıkabilir (Throsby, 2003; 46).

Kentsel kültürel sermaye, geleneksel yüksek kültür elemanları yanında, gündelik hayat pratiklerini de içermektedir. Gündelik hayat, değerlendirilmesi gereken iş dışı zamanı da içerdiği için “boş zaman kültürü” önem kazanmaktadır ve kaliteli hayat yalnızca bol kazançlı iş olanakları ile değil, kaliteli boş vakit etkinlikleriyle de tanımlanmaktadır. Dolayısıyla kentler kendilerini eğlenceli ve kaliteli hayat yaşanabilecek yerler olarak sunmaktadırlar. Bu durumda boş zaman etkinlikleri endüstrisi önemli bir gelir ve ekonomik büyüme kaynağına dönüşmektedir. Kentlerin eğlence mekanı olarak pazarlanmasında, o kentle ilgili üretilen tarihi kent imajı, festival kenti imajı, yeşil ve temiz kent imajı ve çok kültürlü kent imajı gibi çeşitli imajlar kullanılmaktadır (Short ve Kim; 1999; 105).

Ayrıca küresel rekabette etkili bir imaja sahip olmak isteyen kentler, uluslararası havaalanları, ya da ofis binaları gibi ticari nitelikteki yatırımlar yanında, büyük mimarların tasarladığı imza niteliğindeki binalar, sanat galerileri ya da senfoni salonları gibi kültür komplekslerine de yatırım yapmaktadırlar (Short ve Kim; 1999; 100). Yatırımcıları için büyük kazanç sağlayan bu yatırımlar, aynı zamanda kentsel mekanda önemli bir sembolik ekonomi oluşturmaktadırlar.

2.5.3 Kentlerin sembolik ekonomisi

Sembolik ekonomi terimini ilk defa ortaya atan Sharon Zukin, sembolik ekonominin kent girişimcileri tarafından kendilerine ayrıcalık ve unvan sağlayacak sembolik bir dil içerdiğinden bahsetmektedir. “Kent girişimcileri ve iş adamları, filantropi, vatandaşlık gururu ve kendilerine yönetici sınıf olarak bir kimlik yaratma arzusu ile sanat müzeleri, parklar ve dünya standardında bir kenti temsil edecek nitelikte mimari kompleksler inşa etmektedirler” (Zukin, 1995, 7-8; Short ve Kim, 1999, 89).

Zukin’e göre, kent mekanının görsel çekiciliğini artırmaya yönelik çabalar, biçimlerini ve formlarını kültürel semboller ve girişimci sermayenin etkileşimine borçlu olan yeni kamusal mekanların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kamusal gelişim ya da özel çıkarlar için olsun, sanatın sergilenmesi ekonomik ve sosyal gücün bir soyutlamasıdır. Finans, sigorta ve emlak alanındaki pek çok yatırımcı, kentin sembolik ekonomisi içindeki önemlerini vurgulamak amacıyla aynı zamanda müzelerin ve sanat merkezlerinin de yöneticileri olarak rol oynarlar (Short ve Kim; 1999; 90).

Zukin, kent merkezlerinin post-modern görünümlü ofis binaları, üst düzey tüketim alanları ve yüksek kültürden esintilerle estetikleşmesini kültür tabanlı bir kentsel yenilenmeye bağlamaktadır. Kentin estetikleşmesi ve kültür yoluyla yenilenmesi, kent imajı ve kentin pazarlanması ile doğrudan ilişkilidir. Küresel rekabet ortamında, kentler görünümüne büyük önem vermek zorundadırlar. Post modern binalar, etnik sokaklar, tematik parklar, müzeler ve kültür merkezleri kentlerin görsel temsillerinde büyük önem taşımaktadır. (Short ve Kim; 1999; 89-90).

Sanat sergileri, opera salonları, müzeler, festivaller ve sempozyumlar kentlerin imajlarının üretilmesinde yaşamsal etkenlerdir. Bunlar, bugünün ve geleceğin yönetici sınıfını ve ileri teknoloji endüstrilerinde çalışan yetenekli çalışanları çekecek bir dünya kenti imajının göstergeleridir. Bu kültürel değerler, kendi çaplarında birer gelir kaynağıdır ve kültürel yatırım, bugün büyük bir ticaret alanına dönüşmüştür. Kültür politikaları, kentsel dönüşümün

en önemli parçası haline gelmiş ve kent ekonomileri için bir katalizöre dönüşmüştür (Bassett, 1993; Griffiths, 1993; Zukin, 1995; Short ve Kim, 1999; 104).

2.5.4 Kentsel kültür politikaları

Franco Bianchini, kültür politikaları ve kentsel gelişim arasındaki etkileşimi incelediği *Cultural Planning for Urban Sustainability* makalesinde, bu politikaların Batı Avrupa kentleri bağlamında değişim sürecini analiz etmektedir. Bu analize göre, 1940'ların ortalarından 1950'lere kadar olan dönemde kültür politikaları, II. Dünya Savaşı sonrasında insanları yeniden eğitmeyi kapsamaktaydı. Kültür kavramına yaklaşımın, 19. yy.'ın geleneksel 'yüksek kültür' anlayışının bir devamı niteliğinde olması nedeniyle, bu dönemin kültür politikaları, "opera evleri, müzeler, şehir tiyatroları inşa edilmesi ve bunlara ulaşımın kamu desteği ile genişletilmesi şeklinde tezahür eden geleneksel ve bina temelli bir altyapının yaratılmasına ya da gelişmesine dayalıydı" (Bianchini, 1999; 37).

60'ların sonunda, kültür politikalarının sosyal, politik, idari, teknolojik ve entelektüel bazı değişimler sonucunda bir krize girdiğinden bahseden Bianchini, çalışma sürelerinin azalması ve kültürel etkinliklere harcanabilecek gelir artışı sonucunda, kent yöneticilerinin yatırımlarını kültürel servislere yönlendirdiklerini öne sürmektedir. Bunun sonucunda, kültürel politikalarda çalışan politik ve idari personelin niteliği artmış, kültürel politika alanının profili genişlemiştir (Bianchini, 1999; 37). 1968 sonrasında feminizm, toplumsal eylem, gençlik hareketleri, etnik azınlık aktivizmi gibi kentsel sosyal hareketlerin ortaya çıkmasıyla savaş sonrası fonksiyonel kentsel planlamaya karşı bir tepki oluşmuş, alternatif kültürel üretim ve dağıtım kanalları gelişmeye başlamıştır. Yeni kentsel sosyal hareketler sonucunda, kent yöneticileri kültür politikalarını daha bütüncül bir yaklaşımla ele almaya başlamışlardır (Bianchini, 1999; 38).

70'lere ve 80'lerin başına hakim olan sosyo-politik kaygılar 80'lerin ortalarından itibaren yerini ekonomik gelişme önceliklerine bırakmaya başlamıştır. Pek çok Batı Avrupa ülkesinde sağ politikalara yönelim ve yerel hükümetlerin finansal kaynakları üzerinde gittikçe artan baskılar daha önceki dönemin özellikle dezavantajlı grupların kültüre olan erişiminin önemini vurgulayan politikalarında gerilemeye yol açmıştır. Kendini en fazla "ağır" üretim endüstrilerinin çöküşünde gösteren Batı Avrupa kentsel ekonomilerinin strüktürel krizine bir cevap olarak pek çok politika-üreticisi için, 1970'lerin kişisel ve toplumsal gelişme, katılım, eşitlik, mahalle ölçeğinde desantralizasyon, kentsel mekanın demokratikleşmesi ve kamu sosyal yaşantısının yeniden canlandırılmasına yapılan vurgunun yerini kültürün ekonomik ve

fiziksel yenileşmeye yapacağı potansiyel katkıyı vurgulayan söylemler almıştır (Bianchini, 1999; 38-39). Kültür politikaları, yerel ekonomik tabanı çeşitlendirmede ve geleneksel endüstri ve servis sektörlerinde meydana gelen iş kayıplarını telafi etmede iyi bir araç olarak görülmeye başlanmıştır.

Kültür politikalarının Amerika bağlamında gelişmesi de benzer bir süreçle gerçekleşmiştir. 20. yy.'ın ilk yarısında sosyal reform hareketleri doğrultusunda müzeler toplumun eğitilmesi ve hızlı sanayileşme ve kentleşmenin yol açtığı sorunlarla mücadele edilmesinde önemli bir araç olarak görülmektedirler. 1950 ve 1960'larda kentsel çöküntü bölgelerinin iyileştirilmesi ve kültürlü kent imajının oluşturulması için kentsel yenileme stratejileri uygulanmış, New York'daki Lincoln Center, ya da Los Angeles'daki Müzik Merkezi gibi kültür kompleksleri inşa edilmiştir. 1960 ve 1970'ler ise, kültürün daha geniş kapsamlı olarak tarif edildiği ve kültür kurumlarının kapılarını herkesin katılımına açtığı bir dönem olmuştur (Grodach ve Loukaitou-Sideris, 2007; 351).

Kültür ve ekonominin kent mekanında bir arada düşünülmesi, 1990'ların ortalarından itibaren kent pazarlama stratejileri ile büyük hız kazandı. Kültür odaklı yenileştirme projeleri, kentlerin hem fiziksel çevrelerini dönüştürerek, hem de ekonomik performanslarını artırarak imajlarının iyileştirilmesi için bir araç olarak kullanılmaktadır (Miles ve Paddison, 2005; 833).

2.6 Kültür Odaklı Kentsel Yenileştirme

Kültür odaklı kentsel yenileştirmeye ilgili literatürdeki en yaygın tanım, kent ekonomilerinin yenilenmesinde kültür odaklı stratejilerin kullanılması olarak yapılmaktadır (Miles ve Paddison, 2005; Evans, 2005; Wilks-Heeg ve North, 2004; Garcia, 2004; Bassett, 1993; Kong, 2000). Kong'a göre bu stratejiler, kültürel üretim için gerekli altyapıların sağlanması, kent merkezlerinde kültürel turizmi destekleyecek nitelikte büyük ölçekli etkinlikler düzenlenmesi, kentsel kamusal alanların sanat etkinlikleri ile canlandırılması ve kültür yatırımlarında kamu-özel ortaklıklarının desteklenmesi olarak sıralamaktadır (Kong, 2000). Bassett bunlara, geleneksel kültür kurumlarının daha geniş kamusal kullanıma açılması ve yerel sanatların desteklenmesini de ilave etmektedir (Bassett, 1993).

Kültür odaklı yenileştirme stratejileri, özellikle üst düzey gelir grubundan insanları kentlere çekmeleri ve eğlence sektörünün gelişmesine katkıda bulunmaları nedeniyle, kent için önemli bir gelir kaynağıdır. Kültür, kente bir imaj kazandırır ve bu da kenti yatırımcılar için daha

cazip hale getirir. Kültür sektörü, yaratıcılık ve bireysel girişimi desteklediği için küçük ve orta büyüklükteki girişimleri destekleyerek yerel ekonominin de g   lenmesini sağlayabilir. Kent için üretilen yeni imajla birleşince bu durum, bir kendine güven ve kentlilik gururu oluşturabilir (Keating ve de Frantz, 2004; 190).

Kültürel stratejileri kentsel yenileştirme ile bütünleştiren önemli örneklerden bir tanesi, 1990 yılında Avrupa Kültür Kenti olarak seçilen Glasgow'un dönüşümüdür. Gemi yapımı, deniz mühendisliği, lokomotif üretimi gibi ağır end stirilerin şekillendirdiği bir kent olan Glasgow, 1960 ve 1970'li yıllarda, endüstrinin desantralizasyonu ile birlikte hızlı bir çöküş süreci yaşamıştır (Booth ve Boyle, 1993). Ekonomik ve endüstriyel çöküntü beraberinde gelen işsizlik, yoksulluk ve konut sıkıntılarına karşı,  sko  Gelişim Ajansı (*Scottish Development Agency*) ve Glasgow Bölge Konseyi (*Glasgow District Council*) gibi organizasyonlar, kültürel projeler ve kent pazarlama stratejileri aracılığıyla servis sektörü yatırımlarını çekmeyi ve post-endüstriyel bir kent imajı yaratmayı hedeflemişlerdi. 1980'ler boyunca sanat ve kültür, kent merkezinin imajını yeniden üretmek için kullanıldı. Kentin imajının kültür yoluyla yeniden üretilmesi, 1983'te "Glasgow's Miles Better" kampanyası ile başladı. Bunun ardından 1988'de düzenlenen "National Garden Festival" boyunca, kent merkezi sanat galerileri, yeni alışveriş merkezleriyle dolmaya başladı. Pek çok depo, terkedilmiş fabrika yapısı ve nehir kıyısındaki rıhtım bölgesi lüks konut alanlarına dönüştürüldü (Mooney, 2004; 328). Kentin 1990 yılında Avrupa Kültür Başkenti seçilmesi ile önemli ölçüde kamusal ve özel sermaye kültür yatırımlarına aktarıldı. (şekil 2.12) Kente ait yeni bir marka yaratılması sürecinin son ayağı da, 2004'te başlayan "Glasgow: Scotland with Style" kampanyası oldu (Mooney, 2004; 328).

şekil 2.12 Glasgow 1990 Avrupa Kültür Başkenti logosu, [4]

Glasgow 1990, uzun vadeli imaj yenileme sürecinin doruk noktasını oluşturunuyordu. Bu proje, ekonomik öncelikleri doğrultusunda kente turist çekmeyi hedeflese de, Glasgow’u yaşamak ve çalışmak için ideal bir yer haline getirmeyi de amaçlıyordu. Glasgow 1990 kapsamında, çeşitli küçük ölçekli projeler yanında, büyük bir konser salonu ve sergi alanları gibi büyük ölçekli yatırımlar da yapıldı. 1990 yılı boyunca, 700 kültür organizasyonu ve 22 000 çalışanın katılımıyla yaklaşık 3500 adet kültürel etkinlik gerçekleştirildi. Bütün bu etkinlikler, kente büyük bir kazanç sağladı ve kent sakinleri, kentin imajının iyileştiği ve yaşamak için daha hoş bir yer haline dönüştüğünü düşünmeye başladılar (Şekil 2.13) (Mooney, 2004; 329).

Şekil 2.13 Glasgow Royal Konser Salonu, [5]

Glasgow, Avrupa Kültür Kenti olma sürecini, yerel yönetim ve özel sektör girişimcilerinden gelen fonlarla bir kültürel aktivite programına dönüştürerek kentsel yenileştirmeyi hızlandırıcı bir katalizör olarak kullandı (Garcia, 2004; 319). Glasgow’un daha önceki kültür başkentlerinden farkı, kültür kavramını sadece sanat olarak değil, daha genel anlamda, tasarım, mühendislik, mimarlık, gemi yapımı, din ve spor gibi Glasgow kentinin özgün kimliğini oluşturan karakteristik özelliklerini de içerecek nitelikte geniş bir yelpaze içinde ele almasıydı. Çeşitli kültürel etkinlikler, kent merkeziyle sınırlı kalmamış, daha fazla katılım sağlamak amacıyla kentin çeperlerine de yayılmıştı. Ünlü star mimarların yanı sıra yerel sanatçılara da olanak sağlanmış ve kalıcı kültürel altyapılar ve geçici nitelikteki etkinlikler bir arada üretilmiştir (Garcia, 2004; 319).

Öte yandan, Garcia Glasgow 1990’ın elde ettiği başarılar yanında, önemli kısıtlamalarının da olduğundan bahsetmektedir. Bunlardan en önemlisi, kent yönetiminin Kültür Kenti etkinliğine kültürel gelişimden çok ekonomik gelişim açısından yaklaşması ve uygun bir

kültür politikası üretmemesi olmuştur. Bu süreç içinde kararlar, yerel halkın ihtiyaçlarının karşılanması yönünde değil, yatırımcıları ve turistleri çekmeye yönelik olarak alınmıştır (Garcia, 2004; 320). Örneğin, yapılan yatırımlar, kültürel etkinlikler ve fiziksel iyileştirmelere karşın, yerel ekonomik tabanı güçlendirecek nitelikte iş olanakları oluşturulmamıştır. Buna ek olarak, Glasgow 1990, çeşitli kültürel etkinliklerde yerel halkın ve özellikle işçi sınıfının kültürel mirasının yeterince temsil edilmediği yönünde eleştiriler almıştır. Bu yüzden, Glasgow 1990 temelde kent halkına değil, turistlere yönelik bir girişim olarak eleştirilmektedir (Garcia, 2004).

2.7 Bölüm Sonucu

Kentler, ekonomik, politik ve kültürel küreselleşme süreçlerini en yoğun şekilde yaşayan ve aynı zamanda bu süreçleri üreten yerlerdir. Küresel ekonomik sisteme uyum sağlamak ve uluslararası düzeyde hareketliliği olan sermayeyi çekebilmek amacıyla kentler, yönetim modellerinde değişiklikler yapmakta ve bir yeniden yapılanma süreci içinden geçmektedirler. Bu yeniden yapılanma süreci, servis sektörüne hizmet etmek üzere yeni ve yüksek teknolojiye iş merkezlerinin inşası; bu sektörlerde çalışan profesyonel elitin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte lüks konut, tüketim ve eğlence mekanlarının yapılması ve bu mekanları birbirine bağlayacak otoyolların inşa edilmesi; havaalanları ve lüks otellerle kentin uluslararası ulaşımında önemli bir durak noktası haline gelmesi; fuarlar, kongreler, festivaller, konserler, spor karşılaşmaları, sergiler, bienaller gibi kültür ve sanat etkinliklerinin organizasyonu ile kentin bir seyirlik ve tüketim nesnesi haline dönüşmesi gibi süreçleri içermektedir.

Dönüşüm projeleri de dünya kentlerinin yeniden yapılanmasında etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Küreselleşme süreci ile birlikte hareketlilik kazanan sermaye ve yatırımları kente çekme amacı taşıyan bu projeler, kentlerin pazarlanması için kente ait yeni imajlar üretilmesini hedeflemektedirler. Bunlar, kentin tarihi mahallelerinin canlandırılması, eski sanayi yapılarının eğitim ve kültür fonksiyonlarıyla yenilenmesi, büyük ölçekli prestij yapılarının inşası, bienaller, kongreler, fuarlar, olimpiyatlar gibi uluslararası seyirlik etkinlikler düzenlenmesi gibi programları içerebilirler. Bu programlar, kente kazandırabilecekleri yatırımlar ve oluşturacakları iş olanakları ile kentin ekonomik yaşantısının canlanmasını, çeşitli altyapı ve fiziksel yenileme projeleri ile kentin fiziksel olarak iyileşmesini, ve uluslararası arenada kente ait yeni bir imaj oluşturarak bir kentlilik bilinci oluşmasını sağlayabilirler. Ancak öte yandan bu büyük ölçekli projelerin en önemli risklerinden biri projelerin uygulandığı bölgede yaşayan halkın ihtiyaç ve taleplerini göz ardı

etme olasılıklarıdır. Kentin ya da bir bölgesinin pazarlanması için üretilen yeni imaj ve bu imajı gerçekleştirmesi beklenen yenileştirme programı, o bölgenin temel sorunları ve ihtiyaçları ile tam bir zıtlık içinde olabilir. Bir bölgenin gerçek sorunlarını tespit etmeden, içinde yaşayan halkın haklarını, ihtiyaçlarını ve taleplerini dikkate almadan sadece pazarlanabilir ve tüketilebilir bir imaj üretmek amacıyla ortaya atılan bir projenin uygulanması esnasında, pek çok kent sakini arazi değerlerinin ya da kiraların artması nedeniyle yaşadıkları bölgeyi terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Evlerinden ayrılmak zorunda kalan insanlar için ekonomik ve sosyal problemlere yol açabilecek olan bu durum, bu kesimlerin kent yaşantısından dışlanmasına ve marjinalleşmesine yol açabilir. Kent mekanının kullanımındaki eşitsizlikler, bölünmüş parçalı bir kent ve farklı gelir grupları arasındaki toplumsal kutuplaşmaları ve çatışmaları da beraberinde getirmektedir.

3. KENT HAKKI

Küreselleşme süreciyle birlikte ulus-devletlerin politik güçlerinin desantralizasyonu ve yerel yönetimlerin politik süreçlerde artan rolleri nedeniyle İnsan Haklarının gerçekleştirilmesi, korunması ve bu haklara saygı duyulması konuları sadece devletlerin sorumluluğu olmaktan çıkarak bölgesel ve yerel yönetimleri ilgilendiren konular haline gelmiştir.

Bu bağlamda son yıllarda, “kent hakkı” ya da “kentlerde insan haklarının korunması” konularında uluslararası, bölgesel, ulusal ve yerel ölçekte şartlar yayınlanmıştır. Bu şartların amacı yerel yönetimlerin insan hakları alanındaki görev ve sorumluluklarını açıklamaktır.

Uluslararası olarak 2004 yılında yayınlanmış olan “Dünya Kent Hakkı Şartı”, bölgesel olarak 1992 yılında yayınlanmış olan “Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu”, 1994 yılında yayınlanmış olan “Avrupa Kentte Kadınlar Şartı” ve 2000 yılında yayınlanmış olan “Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı”, ulusal olarak 2001 yılında yayınlanmış olan “Brezilya Kent Yasası” ve yerel olarak 2006 yılında yayınlanmış olan “Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı”nı örnek vermek mümkündür.

3.1 İnsan hakları

İnsan hakları, bir dizi sivil, kültürel, ekonomik, politik ve sosyal ilkeyi içermektedir. En basit tanımıyla insan hakları, devletin vatandaşlarını korumak ve desteklemek yönündeki kısıtlamaları ve zorunluluklarıdır (Koenig, 2006; 6).

Bugünkü insan hakları rejimi, devleti yasal aktör olarak tanımlamasıyla uluslararası bir nitelik taşımaktadır. Ancak kentler büyüdükçe ve uluslar üstü ve uluslar ötesi kurumlar güç kazandıkça kent yönetimleri de yeniden ölçeklenmektedir. Yerel yönetim kurumları gittikçe daha fazla bir şekilde sosyal hizmetler, altyapı ve fiziksel planlamadan sorumlu hale gelmektedirler (Purcell, 2002; 5-6; Koenig, 2006; 6).

Bugünkü politik çerçevede, güç, vatandaşlıktan kaynaklı etki ve bağlılıkla resmi devlet söylemi etrafında dönmektedir. Bunun karşısı olarak kent hakkı ise, insanlara kent mekanının kullanımı ve yorumlanmasına bağlı olarak haklar tanır. Kent hakkı, kentsel politik yeniden yapılanmada bir son değil, daha demokratik bir kent ortamının oluşabileceği yeni politikaların üretilmesi için bir başlangıç niteliğindedir (Purcell, 2002).

3.2 Kent Hakkı Tanımı

Kentlerin fiziksel ve sosyal çevrelerinde bölünmeler ve eşitsizlikler arttıkça, kentlerin içlerinde yaşayanların ihtiyaçlarını ve haklarını karşılamak ve korumak yönünde bir zorunlulukları olduğu daha fazla ortaya çıkmaktadır. Kentsel çevrede insan ilişkilerine alternatif bir yaklaşım sunmayı amaçlayan kent hakkı, temelde toplumun tümünün ve öncelikli olarak kentte yaşayanların (*inhabitants*) çıkarlarını savunmak ve güçlendirmek amacıyla ortaya atılmış bir kavramdır; bu şekilde, sadece vatandaşların değil, kentteki tüm yaşayanlar ve toplumsal grupların meşru taleplerini somutlaştırmayı hedefler (Koenig, 2006; 1).

Her ne kadar mevcut insan hakları, kente yönelik bazı haklara değinse de, Henri Lefebvre tarafından ortaya atılmış olan “kent hakkı” kavramı bu konuda en güçlü olan kavramdır. Buna göre kentte yaşayan insanların sadece kente yönelik değil, aynı zamanda kent içinde de hakları vardır (Koenig, 2006; 2). Lefebvre’in teorisine göre “Kent Hakkı”, kentsel mekanın kontrolünü sermaye ve devletten kentte yaşayanlara aktararak, kentsel mekanın temelini oluşturan güç ilişkilerini yeniden yapılandırmıştır. Bu doğrultuda David Harvey, Lefebvre’in kavramının “yalnızca kentte mevcut kaynaklara erişim hakkını değil, aynı zamanda onu kendi arzularımız doğrultusunda değiştirebilme hakkını” da içerdiğine işaret etmektedir (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2005a; 2).

Kent hakkı, evrensel insan haklarını belediye düzeyinde yeniden yapılandıran “yeni nesil” hakların ifade edilebilmesi için önemli bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Böylece kent mekanını kullananlar ve sivil toplum, kentin nasıl şekilleneceği ve tanımlanacağı konusunda daha iyi karar verirken, kentler de insan haklarının korunması ve desteklenmesi konusunda güçleneceklerdir (Koenig, 2006; 3).

3.2.1 Kent hakkının kavramsal temelleri

3.2.1.1 Henri Lefebvre’e göre kent hakkı

Kent hakkı, kentsel hakların biçimini ve dinamiklerini tanımlamak için güçlü bir temel olarak ortaya çıkmaktadır. Lefebvre tarafından ortaya atılan bu kavrama göre, kentte yaşayan tüm bireyler kentin ayrıcalıklarından faydalanabilir ve kentin kendi ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağını tanımlayabilirler. Kent hakkı, kendini üstün bir hak olarak ifade etmektedir: özgürlük hakkı, sosyalleşmede bireysellik hakkı ve yerleşme hakkı. Lefebvre kent mekanını birbirleriyle kesişen farklı çıkarlar ve deneyimlerle dolu olarak görür. Bu bağlamda Lefebvre, kentin temel fonksiyonunu “sosyal” olarak görmektedir (Koenig, 2006; 7).

Lefebvre'e göre algılanan, tasavvur edilen ve içinde yaşanan mekan tekil soyut bir bütünlük olarak düşünülemez. Algılanan mekan, yapılı çevreyi tanımlayan somut mekandır; tasavvur edilen mekan, mekansal olarak ifade edilmiş zihinsel yapılar ve temsillerdir; içinde yaşanan mekan ise önceki iki kavramın kesişim noktasında yer alır (Koenig, 2006; 7).

Bugünkü haliyle hakların sağlanması (*enfranchisement*), devletin yetki alanlarını kurumsal olarak kontrol etme yetkisinin vatandaşlara tanındığı resmi devlet strüktürüne dayalıdır. Geleneksel liberal felsefeye göre, kamusal alan nötrdür, bireyler aralarında herhangi bir statü farklılaşması olmadan eşit muamele görürler. Ancak nötr bir mekan yaratma çabasıyla, liberal demokrasiler çoğunluğa ayrıcalık tanıyan bir 'homojenliğe' destek verirler. Bu şekilde, azınlık gruplar, teorik olarak farklılığa kapalı bir topluma adapte olma yükü altına girerler. Herkese eşit olarak ayrıcalık tanımaktansa, 'nötr'lük miti tek bir yaşam tipini, tek bir kimliği ve politik ve kentsel mekanın dar açılımlı bir versiyonunu kabul etmektedir (Koenig, 2006; 8).

Venezüella'daki politik programlar, mekanın yeniden üretiminde yetki vermeye örnek teşkil etmektedir. Başkan Hugo Chaves, milyarlarca doları yoksullukla mücadele programlarına yatırmıştır. Buna göre, 200 000'in üzerinde tapu dağıtılmıştır. Böylece insanlar temel servislerden faydalanabileceklerdir. Konut inşasından banka kredilerine, yolların onarımından çocuklar için okul sonrası ve tatilde eğitim programlarına kadar, binlerce seçilmiş temsilciye, yerel problemlere çözüm aramak için bütçe ve yetki temin edildi. Chavez'in açıklamasına göre bu "devrim içinde devrim"di (Koenig, 2006; 8).

Böylesi bir politik yeniden yapılanma, Lefebvre'in tahsis etme (*appropriatin*) kavramıyla örtüşmektedir. Lefebvre'in tahsis etme kavramı, sadece mekanın işgal edilmesinden (*occupy*) öte bir şeyleri içermektedir. Gündelik yaşantının akışı içinde, kentte yaşayanlara (*inhabitants*) tam kullanım hakkı verir. Böylece kent mekanı, kentte yaşayanlar tarafından kendi ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde yaratılmış olur. Chavez örneğinde mekan, içinde yaşayanlar tarafından tahsis edilmiş ve yeniden üretilmiştir (Koenig, 2006; 8).

3.2.1.2 David Harvey'e göre kent hakkı

Harvey, kentleri hareket, heyecan ve haz içeren farklılaşmış mekanlar olarak tanımlamaktadır. Kentler, baskılanmamış hareket ve arzuların olduğu kadar, sistematik güç, tehlike, baskı, hakimiyet ve dışlanmanın da tezahürüdürler (Swyngedouw, 2006; 80). Harvey kentsel sorunları daimi ve yaygın bir adaletsizlik bağlamı içinde ele almaktadır (Swyngedouw, 2006; 81). Adalet kavramı, sadece dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu kentlerde yaşadığı için

değil, aynı zamanda kent modern hayatın gerilim ve çelişkilerini içinde barındırdığı için kentlerden bağımsız düşünülemez (Swyngedouw, 2006; 80).

Bu bağlamda Harvey bizim bölünmüş kentlerde yaşadığımızı öne sürerek, küreselleşme sürecinde ortaya çıkan küresel kentlerin finansal elitler ve az gelirli servis sektörü işçileri arasında bölünmüş olduğunu açıklamaktadır (Harvey, 2006; 85). Serbest pazar ekonomisi, zenginlerin daha fazla zenginleşmesine, yoksulların da daha fazla yoksullaşmasına neden olmaktadır. Sınıf farklılıkları büyümekte, kentler de zenginler ve yoksullar arasında yükselen duvarlar nedeniyle daha fazla bölünmektedir. Yaklaşık otuz yıllık neo-liberalizm pratiği, bize pazarın büyümesine paralel olarak eşitsizliklerin ve tekel gücünün de büyüyeceğini öğretmiştir (Harvey, 2003; 940). Pazar ekonomisine odaklı kentsel gelişme, ekonomik kaynakların dağıtılması ve sosyo-ekonomik güç konularını ikinci plana itmiştir. Sosyal dışlanma ve kutuplaşma daha fazla görünür hale gelmiştir (Swyngedouw, 2006; 81-82).

Harvey'e göre kent hakkı, tekil bir hak değildir. Kolektif bir hak olarak ele alınmalı ve kolektif politikalara dayalı olarak uygulanmalıdır. Aktif demokratik katılımı sağlayacak bir kamusal alanın oluşturulması, son yıllarda neo-liberalizmin mantrası haline gelmiş olan özelleştirme dalgasını geri almamız anlamına gelmektedir. Yalnızca hakların farklı düzenine değil aynı zamanda farklı ekonomik ve politik pratiklere dayanan daha kapsayıcı (*inclusive*) bir kent tahayyül etmeliyiz. Bireysel haklar ve ifade özgürlüğü, insan onuru açısından çok değerli haklardır, ancak bunlara herkes için uygun yaşam şansı, temel maddi destek, dahil edilme (*inclusion*) ve farklılık haklarını da eklemek gerekir. Kent hakkı, yalnızca kentte mevcut bulunan kaynaklara erişim hakkı değildir; aynı zamanda kenti daha farklı yapma, onu kolektif ihtiyaçlarımız ve arzularımız doğrultusunda şekillendirme ve böylece gündelik yaşantımızı yeniden üretme, mimari pratiklerimizi yeniden şekillendirme ve sadece insan olarak var olmanın alternatif yollarını tanımlama hakkıdır (Harvey, 2006; 102).

3.2.2 Kent haklarıyla ilgili ulusal ve uluslararası dokümanlar

Haklara dayalı bir yaklaşım, belli standartlar ve ilkeler, görevler ve zorunluluklarla tüm insanlar için özgürlüğü, refahı ve insanlık onurunu güvence altına almak için uğraş vermektedir. Yerel yönetimler, bu ilkelerin dağıtılması için önemli giriş noktalarıdır ve bu düşünce çeşitli uluslararası, bölgesel ve ulusal girişimlerin arkasında yatan düşüncedir (Koenig, 2006; 10).

Burada bahsedilen teorik çalışmalar, girişimler ve ulusal yasalar, farklı mantık, yöntem ve hedeflere sahiptir ve Lefebvre'in teorisinden direkt olarak ortaya çıkan bir paket program

olarak algılanmamalıdır. Temelde “kent hakkı” ile bağlantılı olan bu yasaların her biri, farklı kentsel politikaları temsil etmektedirler (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2005a; 3).

3.2.2.1 Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu - 1992 (*The European Declaration of Urban Rights*)

Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu, Avrupa Konseyi Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı’nın Mart 1992’de gerçekleştirdiği toplantısında kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı’ndan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Avrupa Kentsel Şartı, Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi’ne dayanarak, kentlerde yaşayan insanların temel haklara sahip olduklarını ilan etmektedir. Bu haklar, kentte şiddet, kirlilik ve rahatsız edici bir çevreden korunma; yerel topluluklarının yönetiminde demokratik katılım; uygun konut, sağlık, kültür ve dolaşım olanaklarına sahip olma hakları olarak sıralanmaktadır. Bu haklar, ayrımcılık olmadan tüm kent sakinlerini kapsamaktadır (Kristiansen, 2006; 96).

Aynı yılda kabul edilen Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu da, kent haklarının gerçekleştirilebilmesi için kentte yaşayan bireylerin işbirliği ve dayanışmaya ilişkin yükümlülükleri eşit olarak kabul etmeleri ilkesine dayalıdır. Bu haklar, güvenlik, kirletilmemiş sağlıklı bir çevre, istihdam, konut, dolaşım, sağlık, spor ve dinlence, kültür, kültürlerarası bütünleşme, kaliteli bir mimari ve fiziksel çevre, işlevlerin uyumu, katılım, ekonomik kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, mal ve hizmetler, doğal zenginlikler ve kaynaklar, kişisel bütünlük, belediyeler arası işbirliği, finansal yapı ve mekanizmalar ve eşitlik olarak sıralanmaktadır (Kristiansen, 2006; 97).

3.2.2.2 Avrupa Kentte Kadınlar Şartı - 1994 (*European Charter for Women in the City*)

Bu şart, kentte kadın ve erkek tüm vatandaşların farklı ihtiyaç ve beklentilerini dikkate alacak demokratik bir tartışma ortamı oluşturmaya katkıda bulunmak amacıyla yeni bir kent planlaması felsefesi hedeflemektedir. Kentleri yenileştirmeye (*revitalising*) harcanan enerji, sosyal uyumun artmasını sağlayacak politik ve ekonomik önceliklere yöneltilmelidir. Buradaki en önemli sorun, kentsel ve kırsal yaşamda kadınlar ve erkekler için mekanlar üretilmesi, eşit hakların sağlanması ve sıkı sosyal bağların oluşturulmasıdır (European Charter for Women in the City, 1994; 4)

Demokraside eşitliğin herkesin yaşam koşullarının iyileşmesine katkıda bulunacağı düşüncesi, bu şartın temel felsefesini oluşturmaktadır. Bu şartta, kadınların da aktif vatandaşlar olarak kentte planlama, konut, ulaşım, çevresel kalite ve sürdürülebilirlik, güvenlik,

eğitim, çalışma, gibi konularda karar verme süreçlerine katılımları ve bu alanlarda fırsat eşitliğinden faydalanmaları gündeme getirilmektedir. Toplumsal cinsiyet konusuna planlama felsefesinde yer verilmesi ve kadınların gündelik yaşamla ilgili bakış açılarının politik bir mesele olarak ele alınması gerekliliği vurgulanmaktadır (European Charter for Women in the City,1994; 13)

3.2.2.3 Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı - 2000 (*European Charter for the Safeguarding Human Rights in the City*)

2000’de Avrupa Birliği tarafından kabul edilen Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı (*European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City*), kenti farklı cemaatlerin yuvası ve kişisel gelişmenin mekanı olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda kent, karışıklık, çekişme ve tehlikenin merkezidir: kent mekanı, bir taraftan işsizlik ve yoksulluk nedeniyle ortaya çıkan ayrımcılığın ve kültürel farklılıklar nedeniyle ortaya çıkan küçümsemenin kaynağı iken, diğer taraftan dayanışma ilkesine dayalı olarak üretilen idari ve sosyal pratiklerin de tezahürüdür. Bugünkü kent yaşantısı, bazı hakların daha net tanımlanmasını gerektirmektedir (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2006a; 174)

Bu şarta göre, tüm kent sakinleri kent yaşantısına ve vatandaşlığa katılabileceklerdir. Bu şart kapsamında belirlenen tüm haklar herkes için geçerli olduğu için, her vatandaş diğerlerinin haklarını özgürlük ve dayanışma içinde koruyacaktır (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2006a; 174).

Şartın birinci maddesine göre, kent içinde yaşayan tüm insanlara ait olan kolektif bir mekandır. Kentte yaşayanlar, politik, sosyal ve ekolojik gelişmelerini sağlayacak koşullara erişim hakkına sahip oldukları gibi, dayanışma ilkesini kabul etmek zorundadırlar (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2006a; 176).

Bu temel ilkeye ek olarak, bu şart, sivil ve politik haklar; ekonomik,sosyal ve kültürel haklar ve demokratik yerel yönetimle ilgili hakları tanımlamaktadır.

3.2.2.4 Brezilya Kent Yasası - 2001 (*Brasil The Statute of the City*)

Brezilya Kent Yasası (*The Statute of the City*) kentsel hakların ayrıntılı bir şekilde ele alındığı başka bir metindir. 2001’de kabul edilen bu yasaya göre, belediyeler insan haklarının ve kent haklarının sağlanmasından sorumludurlar. Ülkenin anayasasına dahil edilmiş olan bu yasaya göre, yerel hükümetlere, kentsel gelişmeyi ve toprak kullanımını kontrol etme görevi verilmiştir (Koenig, 2006; 10).

Kent yasasının dört temel boyutu bulunmaktadır: kent mülkiyetinin sosyal fonksiyonlarının anayasal ilkelerinin yorumlanmasına yönelik kavramların oluşturulması; belediyeler tarafından farklı bir kentsel düzenin inşası için yeni araçların düzenlenmesi; kentlerin demokratik yönetimi için süreçlerin belirlenmesi ve özel ve kamusal kentsel alanlarda yasadışı yerleşmelerin kapsamlı olarak düzenlenmesi için yasal araçların belirlenmesi (The Statute of the City, 2001; 27).

Kavramsal olarak Kent Yasası, geleneksel sivil hukuktan farklılaşarak, kentsel alan kullanımında yeni bir yasal-politik paradigmanın temellerini atmıştır. Buna göre, belediyeler kentlerin sürdürülebilir gelişmesi için ihtiyaç duyulan geri-dönüşümsüz kaynakların kullanımı ile bireysel ve kolektif çıkarların dengelenmesinden sorumludurlar (The Statute of the City, 2001; s:28).

3.2.2.5 Dünya Kent Hakkı Şartı - 2004 (World Charter on the Right to the City)

Kentleri ekonomik, çevresel, politik ve kültürel zenginlik alanları olarak tanımlayan bu şarta göre, bu zenginliğe karşıt olarak pek çok üçüncü dünya ülkesinde uygulanan gelişme modelleri doğrultusunda, bu ülkelerin kentlerinde gelir ve gücün konsantrasyonu ve hızlı kentleşme süreçleri çevrenin kirlenmesi ve kamusal alanların özelleşmesi ile sosyal ve fiziksel ayrılmaya neden olmaktadır (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2005b; 9)

Pek çok kent, içinde yaşayanlara eşit koşullar ve fırsatlar sunmaktan uzaktır. Kent nüfusunun büyük bir bölümü, ekonomik, sosyal, kültürel ya da etik karakterleri nedeniyle, ya da cinsiyet ya da yaşları nedeniyle temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2005b; 9).

Kent Hakkı Şartı, kentsel mücadeleye bir katkı ve uluslararası insan hakları içinde kent haklarının tanınması yönünde bir araç olarak düşünülebilir. Bu hakkın çekirdeği, kentlerde sürdürülebilirlik ve sosyal adalet ilkelerine bağlı olarak eşit intifa hakkıdır. Bu hak, tüm kent yaşayanlarının, özellikle de güçsüz ve dışlanmış olanların kolektif hakkı olarak anlaşılmalıdır (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2005b; 9).

Bu şart kapsamında kentler, güçsüz gruplara yönelik pozitif ayrımcı politikalarla, etkin politik, ekonomik, kültürel ve sosyal katılımı sağlamalı ve insanların eşitlik, özgürlük ve gelişimini engelleyen ekonomik ve sosyal engelleri ortadan kaldırmalıdır (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2005b; 12).

3.2.2.6 Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı - 2006 (*Montreal Charter of Rights and Responsibilities*)

Ocak 2006'da, Montreal Haklar ve Sorumluluklar (*Charter of Rights and Responsibilities*) Şartı yürürlüğe girmiştir. Yukarıda bahsedilen ve uluslararası ya da ulusal bir platformda oluşturulmuş bulunan şartlar ve yasalardan farklı olarak Montreal şartı, belediyenin acil kullanımına yönelik olarak yine belediye tarafından oluşturulmuştur. Bu şart, kamu hizmetlerinin sürekli iyileştirilmesine yönelik olarak kentin sorumluluklarını belirlemekte ve kent yönetimi, vatandaşlar ve seçilmiş kişiler arasında sıkı bir ilişkinin oluşmasını öngörmektedir. (Koenig, 2006; 11).

Bu şartın 1. maddesine göre, kentsel alan “tüm vatandaşlar arasında insanlık onuru, tolerans, barış, sosyal bütünlük ve eşitliğin sağlanması gereken bir yaşama alanıdır” (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2006b; 191) Bu şart, kente insan hakları yönünden yaklaşımı şekillendirmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Öncelikle, vatandaş sözcüğünü, evsizler ya da yasadışı göçmenler gibi kentte yaşayan herkesi kapsayacak biçimde daha geniş bir içerikle kullanmaktadır. İkincisi, vatandaşların şikayetleri, bunları takip edebilecek bir Ombudsman aracılığıyla dosyalandığı için şart yasalar aracılığıyla yürürlüğe sokulabilir (Koenig, 2006; 11).

3.3 Kent Haklarının İçeriği

Kentler, olanak ve kısıtlamaları bir arada barındıran karşıtlık mekanlarıdır. Dolayısıyla, kentte yaşayan tüm insanların kendi sosyal ve mekansal çevrelerini etkilemede eşit haklardan yararlanmaları için, kentlerin daha demokratik ortamlar haline dönüştürülmesi acil bir ihtiyaçtır. Kent politikalarının üretilmesi ve kent toprağının kullanımıyla ilgili kararların alınmasında belli sesler diğerlerini bastırmamalıdır. Kentlerin içinde yaşayanlar için değil, onlar tarafından tanımlanması gerekliliği göz önüne alınırsa, insan haklarının yerel ölçekte değerlendirilmesi ve uygulanması önemli bir konudur (Koenig, 2006; 12).

Yerel düzeyde uygulanan haklar, bireyleri kendi çevrelerinin tanımlanması ve gelişmesinde merkezi bir konuma yerleştirir. Bu bağlamda kent hakkı, evrensel insan haklarının belediyeler düzeyinde uygulanmasını içeren “yeni nesil haklar” için bir başlangıç sağlar (Koenig, 2006; 12).

Kavram, tüm kent sakinlerini ve bir önceki kısımda değinilen şartlarda bahsi geçen, yoksullar, evsizler, kadınlar, şiddet mağdurları, yaşlılar, özürlüler, gençler, çocuklar, etnik azınlıklar, yerlerinden edilmiş insanlar, göçmen işçiler ve kaçaklar gibi tehdit altındaki grupları

korumaya yöneliktir. Her ne kadar Lefebvre, analizini sınıflar arası eşitsizliğe dayandırsa da, günümüzdeki çalışmalar Lefebvre'in "Kent Hakkı" teorisinde kullandığı "farklılık" terimini kentte çeşitlilik olarak genişletmişlerdir (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2005a; 3). Kent Hakkı'nın bu şekilde geniş kapsamlı tarifi, yalnızca sınıfsal olarak değil aynı zamanda, etnik, din, ırk, cinsiyet, yaş, fiziksel hareketlilik gibi tabanlarda da farklılaşan grupların korunmasına yöneliktir (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2005a; 4).

Lefebvre, ek olarak 'citoyens' (vatandaşlar) ve 'citadins' (kent sakinleri) arasında da bir ayrım yapmış ve kentte yaşayan herkesin yasal ya da ulusal bağlamda vatandaşlık titrine sahip olmak zorunda olmadan kent hakkına sahip olduklarından bahsetmiştir. Dünya Şartı ile birlikte, Avrupa Kent Plancıları Konseyi de, sadece kentte ikamet edenleri değil, aynı zamanda kenti geçici süreler için dahi olsa kullananları da kent vatandaşı ilan etmekte ve bu hareketli ve geçici kent sakinlerinin de planlanma, yönetim ve karar verme süreçlerinde söz hakkı sahibi olmaları gerektiğini savunmaktadır (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2005a; 4).

Kent hakları alanında uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde yayınlanmış olan şartlardan bazılarından bu bölümde daha önce bahsedilmiştir. Bu şartlardaki en temel ortak noktalar belirlenerek, kent yaşantısı ile ilgili 14 farklı hak tespit edilmiştir. Çizelge 3.1'de bu hakların ne olduğu ve her bir deklarasyon ya da şartta hangi maddelerin bu hakkın gerçekleşmesiyle ilgili olduğu belirtilmiştir.

Çizelge: 3.1. Kent Hakları ve çeşitli şartlarda bunlara karşılık gelen maddeler

Şartlar Haklar	Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu	Avrupa Kentte Kadınlar Şartı	Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı	Brezilya Kent Yasası	Dünya Kent Hakkı Şartı	Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı
1 Eşitlik ve ayrımcılığa uğramama	20	1, 2, 3	1, 2, 4, 6, 10, 12, 16	-	1, 2	1, 2, 16, 30
2 Barınma	4	8	4, 10, 16	2, 4, 7, 10, 48	14	18
3 Sağlık	6	-	6, 17	4	18	-
4 Eğitim		10	6, 10, 13	-	15, 20	
5 Çalışma	3	-	14	2	16	16
6 Güvenlik	1	7	26	-	3, 11	25, 26
7 Katılım ve demokratik temsil	12, 18	1, 2, 4, 5	4, 6, 8, 9, 20, 28	2, 4, 40, 43, 44, 45	2, 4, 8, 9, 11, 20	5, 15, 16, 18
8 Uyumlu Gelişme	13, 14	6	1, 18, 19, 21	2	2, 3, 14, 20	6, 7, 24,
9 Çevre	2, 16	-	6, 18, 19	1, 2, 4, 26, 32, 35	19	7, 23, 24,
10 Alt yapı ve Kamusal Hizmetler	15	8	5, 6, 7, 12, 23	2, 3, 4, 28, 42, 46	3, 12, 14	10, 18, 24, 27, 28
11 Ulaşım	5	7	4, 20	2	13	24, 28
12 Kültür	8, 9, 10	9, 11	3, 6, 13, 15, 19	2, 37	1, 3, 17	8, 9, 12, 13, 16, 20
13 Dinlenme ve spor	7	-	10, 21	2	17	11, 21, 22
14 Bilgi edinme	-	4, 12	7, 8, 9, 11, 23, 24	40	5, 6	4, 16

3.3.1 Eşitlik ve ayrımcılığa uğramama hakkı

Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) birinci maddesi, kenti “insan onuru, tolerans, barış, dahil olma (*inclusion*) ve eşitliğin tüm bireyler arasında desteklendiği bir alan ve yaşayan bir mekan” olarak tanımlamaktadır. Kentte yaşayan insanlar arasında eşitliğin sağlanması için, bu şartın iki ve on altıncı maddeleri; ayrıca Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) ikinci maddesi, Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu'nun (1992) yirminci maddesi ve Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) bir ve ikinci maddeleri, kentte yaşayanların renk, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, dil, din, politik düşünce, etnik, ulusal ya da sosyal köken ve gelir düzeyi farklılıkları nedeniyle ayrımcılığa uğramamaları gerektiği ilkesini savunmaktadır.

Kenti, “içinde yaşayanların tümüne ait kolektif bir mekan” olarak tanımlayan Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) birinci maddesine göre, kent hakları sadece vatandaşlara değil, tüm kent sakinlerine tanınmış haklardır. Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) da birinci maddesi, kent sakinlerini “kalıcı ya da geçici olarak kentte ikamet eden tüm insanlar” olarak tanımlayarak, bu hakların kenti geçici olarak kullanan bireylere ya da gruplara da tanınması gerektiğini belirtmektedir.

Bu şartlar, eşitliğin sağlanması için özellikle kentte yaşayan zayıf ve dezavantajlı gruplara yönelik önlemler alınması ve pozitif ayrımcılık uygulanması gerektiğine değinmektedirler. Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) ikinci maddesi, kentte yaşayan zayıf ve dezavantajlı grupları şu şekilde tanımlamaktadır: yoksul, sağlık ve çevresel koşullar açısından risk altında bulunan, şiddete maruz kalan, özürlü, göçmen, mülteci, ya da kentte yaşayan diğer insanlara göre dezavantajlı pozisyonda bulunan birey ya da gruplar ve özellikle dikkate alınması gereken kadınlar, çocuklar ve yaşlılar. Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı (2000) dezavantajlı grupların ve bireylerin korunması amacıyla çeşitli sosyal politikalar üretilmesini (madde 12); az gelirliilere finansal destek, yaşlı ve çocuklara çeşitli hizmetlerin sağlanmasını (madde 10); evsizlerin ve şiddet altındaki kadınların korunması için önlemler alınmasını (madde 16) ve küçük yaşta çocukların çalıştırılmasının engellenmesini (madde 14) öngörmektedir. Aynı şart, göçebelerin kentte insan onuruna uygun koşullar altında yaşamaları gerektiğini de öne sürmektedir (madde 16).

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) ikinci maddesi ve Avrupa Kentte Kadınlar Şartı'nın (1994) bir ve ikinci maddeleri, kent yönetimlerini özellikle kadınlara yönelik ayrımcılığın önlenmesinden sorumlu tutmaktadırlar. Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006)

ikinci maddesi ise, kent yönetimlerinin yoksulluğa ve ayrımcılığa karşı sürekli mücadele etmeleri gerektiğinin altını çizmektedir.

3.3.2 Barınma hakkı

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) on altıncı maddesine göre, “bütün bireylerin uygun, güvenli ve sağlıklı bir eve sahip olma hakkı vardır”. Üstte sıralanan özelliklere ek olarak, Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu'nun (1992) dördüncü maddesi, konutların mahremiyet ve asayişinin de sağlanması gerektiğini; Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 14. maddesi de konutların ulaşılabilir ve uygun noktalarda yer almaları ve içinde yaşayanların kültürel karakteristiklerine uyurlanabilir olmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 14. maddesi, barınma hakkının aileler, mülkiyet hakkı olmayan kiracılar ve evsizler ile göçebeler, yolcular ve Çingeneler gibi yaşama koşulları farklı olan gruplar da dahil olmak üzere kentte yaşayan tüm birey ve grupları kapsadığını ileri sürmektedir. Bu şarta göre, yoksul ailelerin konut edinmeleri için finansal destek programlarının geliştirilmesi; çocukların ve yaşlıların barınma ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınması; istikrarsız ve yasa dışı konut alanlarının iyileştirilmesi ve mülkiyet sahipliğinin kontrol edilmesine yönelik olarak konut ve arazi almak için destek ve kredi programları geliştirilmesi yerel yönetimlerin sorumluluğundadır (madde 14). Aynı maddenin bir başka alt başlığında ise belediyelerin evsizlere yönelik daimi çözüm bulunana kadar hosteller, sığınaklar ve pansiyonlar da geçici olarak barınmalarını sağlamaktan sorumlu oldukları belirtilmektedir.

Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) 18. maddesi, kent yönetiminin az gelirli ve güçsüz birey ve ailelerin özel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak ve onların yaşama ve ödeme koşulları uygun olan konutlara erişimlerini sağlamakla yükümlü olduklarının altını çizmektedir.

Güçsüz grupların barınma haklarıyla ilgili diğer maddelerde, özürllüler, kadınlar ve kiracılara yönelik önlemler yer almaktadır. Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) dördüncü maddesi, konut mekanlarının özürllülerin ihtiyaçları doğrultusunda adapte edilmesi gerekliliğinden bahsetmektedir. Avrupa Kentte Kadınlar Şartı'nın (1994) sekizinci maddesi kadınların barınma ve konut haklarına vurgu yapmaktadır. Ayrıca Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 14. maddesi, şiddet mağduru kadınlara sığınak ve konut sağlanması gerektiğini açıklamaktadır. Aynı maddeye göre, kent yönetimleri hane halklarını keyfi tahliyelerden ve kiracıları yüksek faizlerden korumak için konut kiralalarını Birleşmiş Milletler

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin 7 no'lu Genel Yorumu'na uygun olarak düzenlemekle sorumludurlar. Buna ek olarak, tüm kentlilerin, içinde yaşadıkları evden tahliye edilmelerini evlerinin zorla ya da keyfi olarak boşaltılmasını ya da kamulaştırılmasını engelleyecek yasal araçlardan faydalanma hakları vardır.

3.3.3 Sağlık hakkı

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 17. maddesinde belirtildiği üzere, yerel yönetimler kentte yaşayan tüm bireylerin tıbbi ve koruyucu sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını desteklemelidir. Aynı şarta göre kentler, ekonomi, kültür ve sosyal kent planlama alanlarında halkın da katılımıyla kent sakinlerinin sağlığını geliştirecek eylemlerde bulunmalıdır.

Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu'nun (1992) altıncı maddesi, kentte fiziksel sağlık koşullarını olduğu kadar, psikolojik sağlığı da destekleyen bir çevrenin ve imkan çeşitliliklerinin bulunması gerektiğinden bahseder.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 18. maddesine göre kentler, hastalıkların önlenmesi ve tıbbi müdahale için kamusal hizmetlere tüm kent sakinlerinin ulaşımını sağlamak amacıyla ulusal hükümetlerle işbirliği içinde olmalıdırlar. Bu durum güçsüz ve marjinal grupların sağlık hizmetlerine ulaşımının sağlanması konusunda da geçerlidir. Aynı maddede, Dünya Sağlık Örgütü'nün Temel Tıbbi Tedavi Eylem Planı kapsamındaki düzenlemeler çerçevesinde temel tıbbi tedavi sağlanması ve toplum sağlığını tehdit eden bulaşıcı hastalıklara karşı bağışıklık kazandırma konularında da kentler ve ulusal hükümetlerin işbirliğini öngörmektedir.

3.3.4 Eğitim hakkı

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 13. maddesine göre, “bütün kent sakinlerinin eğitim hakkı vardır”. Yerel yönetimler okul yaşındaki tüm çocuklar için temel eğitim ve erişilebilir yetişkin eğitimi sağlamakla sorumludurlar. Yerel yönetimler eğitim aracılığıyla özellikle cinsiyet ayrımcılığı, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve ayrımcılık konularında kamu bilinci oluşturmalıdırlar. Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 15. maddesi de, eğitimin çevreye saygı, katılım ve barış kültürünün gelişmesi ilkelerine odaklı olması gerekliliğinin altını çizmektedir.

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 10. maddesine göre yerel yönetimler, din, kültürel ve politik konularda seçme özgürlüğüne dayanarak çocuklar ve genç insanların eğitimlerini demokrasi ve tolerans ilkelerine dayandırmak için gerekli önlemleri almalıdırlar.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 15. maddesi, ayrıca güçsüz gruplar için olağanüstü eğitim politikalarının belediyeler tarafından geliştirilmesi gerekliliğinden söz etmektedir. Aynı madde, kentlerin çok kültürlü ve sosyal uyum içinde eğitim ve kültür mekanları ve okullar sağlama sorumluluğunu açıklamaktadır.

İnsan hakları bilincinin eğitim aracılığıyla yaygınlaşması için, Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 20. maddesi insan hakları eğitiminin bütün kent hakkı alanında çalışanlara yönelik sağlamasından ve kent hakları ilkelerinin okullarda, üniversitelerde ve popüler medyada öğretilmesine destek verilmesi gerekliliğinden; Avrupa Kentte Kadınlar Şartı'nın (1994) 10. maddesi ise cinsiyet ayrımcılığı konularının üniversite ve liselerde öğretilmesi gerekliliğinden bahsetmektedirler.

3.3.5 Çalışma hakkı

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 14. maddesine göre, kent sakinleri tatmin edici bir yaşam kalitesini sağlayacak nitelikte, yeterli kazanç sağlayan işlerde çalışma hakkına sahiptirler. Bunun için, yerel yönetimler iş piyasasındaki arz ve talepleri dengelemek, işgücünün becerilerini geliştirmek ve daha ileri düzeyde eğitim almalarını sağlamak için adımlar atmalıdırlar. Ayrıca, yerel yönetimler, işyerinde herkese karşı eşitliği sağlamak; milliyet, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş ya da özürlülük durumuna göre maaşlarda, çalışma koşullarında, katılımda veya terfi almakta ayrımcılığı, ya da haksız yere işten çıkarılmayı engelleyecek önlemleri kamu kuruluşları ve şirketlerle işbirliği yaparak sağlamalıdırlar. Buna ek olarak, eşit olanaklar sağlamak amacıyla, özürlüler ve kadınlar için gerekli teknik donanımlar ve ekipmanların temin edilmesinden sorumludurlar. Bu maddeye göre, yerel yönetimler aynı zamanda erişkin eğitimi, toplumsal hizmetler, çevre ve kamu hizmetleri alanlarında iş olanaklarının yaratılmasını desteklemelidirler.

Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın(2006) 16. maddesine göre, yerel yönetim genç insanların işe alınmasıyla kentin kamu hizmetlerinin yenilenmesini ve istihdam programlarına eşit erişim olanaklarıyla kent nüfusunun çeşitliliğini yansıtan çalışanların işe alınmalarını sağlamalıdır.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 16. maddesi ise, kadınlar ve güçsüz gruplar tarafından işyeri olarak kullanılan konutların iyileştirilmesi; az gelirli ve işsizler tarafından

gerçekleştirilen enformel ekonomik aktivitelerin kent ekonomisine entegrasyonunun sağlanması ve bu süreç içinde bu alanda çalışanlar için uygun çalışma alanları ve politikalar geliştirilmesi ve çocuk işçiliğinin engellenmesi konularını belediyelerin de sorumlu olduğunun altını çizmektedir.

3.3.6 Güvenlik hakkı

Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) 25. maddesine göre, tüm kentlilerin güvenlik hakkı vardır ve bu hakkın sürdürülebilirliğini sağlamak için kent yönetimiyle işbirliği yapabilirler. Aynı şartın 26. maddesinde, kentsel alanın güvenli bir şekilde geliştirilmesi; kadınların güvenliğinin sağlanmasına yönelik önlemler alınması; kamusal alanların güvenli kullanımının sağlanması; güvenlik konusunda kentlilik bilinci sağlanması ve bu konuda kentliler ve kamu görevlileri arasında işbirliği oluşturulması ve insanların ve mülkiyetin korunması konusunda kentlerin özel çaba sarfetmeleri gerektiğinden bahsedilmektedir.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 11. maddesine göre, kentlerde planlama kent güvenliği göz önüne alınarak yapılmalı; kent yönetimleri kendilerini kamusal güvenlik, barış içinde var olma, kolektif gelişme ve dayanışmaya adanmışlardır. Bu bağlamda, kent içinde çeşitliliğe saygı duyulması ve tüm kentlilerin kültürel kimliklerinin korunması sağlanmalıdır. Aynı maddede, güvenlik güçlerinin en önemli görevlerinin kentlilerin haklarını korumak ve bu haklara saygı duymak olduğu belirtilmektedir. Kent yönetimleri, emirleri altındaki güvenlik güçlerinin, bu gücü yasal sınırlar ve demokratik kontrol çerçevesinde kullanmalarını, bununla birlikte kentlilerin de güvenlik güçlerini denetleme ve değerlendirme olanağına sahip olmalarını garantilemek zorundadırlar.

Avrupa Kentte Kadınlar Şartı'nın (1994) yedinci maddesine göre kentler, şiddet ve saldırganlık konularında başlıca hedef olan kadınların görüşlerini dikkate alarak gece ve gündüz güvenliğini sağlamak ve buna uygun kent planları geliştirmek durumundadırlar. Özellikle sosyal ve kültürel olarak dışlanan kadınlar daha fazla risk altındadırlar ve kadınların hareket kabiliyetlerini artıran önlemlerle korunmaları gerekmektedir. Güvenli bir kent, herkesin, özellikle de kadınların hareket kabiliyetini destekleyen bir kenttir. Güvenlik hissi, sosyal bütünleşmeyi de beraberinde getirecektir.

3.3.7 Katılım ve demokratik temsil hakkı

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) ikinci maddesine göre, tüm kentlilerin yerel kamu ve halk idarelerinin şeffaflık, etkinlik ve özerkliklerinin artırılması için kentlerin kontrol, planlama ve

yönetişimine doğrudan ya da temsil aracılığıyla katılım hakları vardır. Brezilya Kent Yasası'nın (2001) 43 maddesi ise, kentin demokratik yönetiminin sağlanması için, aşağıdaki koşulların sağlanması gerektiğinden bahsetmektedir:

- Ulusal ve yerel ölçekte kent politikası konseyleri oluşturulması.
- Tartışma, toplantı ve kamuoyu yoklaması yapılması.
- Kent çıkarları konusunda ulusal ve yerel ölçekte konferanslar düzenlenmesi.
- Önerilen kanun, plan, program ve kentsel gelişim projeleri için referandum yapılması

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) sekizinci maddesine göre, bütün kentliler özgür ve demokratik seçimlerle temsilcilerini seçerek yerel politik hayata katılma hakkına sahiptirler. Aynı madde, iki yıldan fazla süredir kentte ikamet eden tüm insanlara (vatandaş olmayanlar da dahil olmak üzere), seçme hakkı verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Temsilci seçme hakkının yanında, kentlilerin kent yönetimine aktif katılımlarının sağlanması, demokratik kurumlara olan güveni, kente aidiyet hissini ve aktif kentliliği güçlendirmektedir (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2006b; 191). Bunun için de kentlilerin dernek kurma, toplantı ve gösteri yapma hakları tanınmalı ve yerel yönetimler tarafından garanti altına alınmalıdır (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2006a; 178).

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 9. maddesine göre, kentler açık oturumlar ve enformel toplanmalar için kamusal alanlar sunmalıdırlar ve herkesin bu alanlara erişimi sağlanmalıdır. Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) ikinci maddesine göre ise, kente ve kentlilere ait olan bütün kamusal ve özel alanlar öncelikli olarak sosyal, kültürel ve çevresel çıkarlar için kullanılmalıdırlar ve bütün kentlilerin demokratik parametreler, sosyal adalet, sürdürülebilir çevre koşulları temelinde kent alanı kullanımında katılım hakları vardır.

Bunlara ek olarak, Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 28. maddesine göre, bütçe tasarımı kentlilerin katılımına yönelik bir sistemin geliştirilmesi yerel yönetimlerin sorumluluğundadır.

Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu'nun (1992) 18. maddesi, kentlilerin içinde yaşadıkları topluluğun uluslararası ilişkilerinde de katılımlarının özendirilmesinden bahsetmektedir. Dünya Kent Hakkı Şartı'nın ikinci maddesine göre yerel yönetimler, kentte yaşayanlar arasında dayanışma ve eşitliğin geliştirilmesi için özel sektörün sosyal programlara katılımını sağlamalıdır.

Aynı şartın 8. maddesine göre kentler, kadınların ve azınlıkların yerel seçim süreçlerine dahil edilmeleri ve kendileri ile ilgili politikaların tanımlanması süreçlerinde temsil edilmeleri ve politik katılımlarının sağlanması için kotalar konulmalıdır. Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 4. maddesi, yerel yönetimleri güçsüz grupların kent hayatına katılımını sağlamaya yönelik aktif politikalar geliştirmekten sorumlu tutmaktadır. Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) 16. maddesi, danışmanlık ve karar verme organlarında kadınların, farklı etnik grupların, azınlıkların ve genç insanların temsil edilmelerinin gerekliliğini açıklamaktadır.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 20. maddesine göre, kentliler, haklarının ne ölçüde korunduğunu denetleyebilmelidirler.

3.3.8 Uyumlu gelişme hakkı

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) birinci maddesi, kentlilerin politik, sosyal ve ekolojik gelişimlerine olanak tanıyan koşullara sahip olma haklarından bahsetmektedir.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) üçüncü maddesine göre, kentler yaşam çevrelerinin sosyal üretimine ve kentin ve özel mülkiyetin sosyal fonksiyonlarının gözetilmesine öncelik vermelidirler. Bu amaçla, bütünleşik ve eşitlikçi bir kent yaratabilmek için istikrarsız ve marjinalleşmiş yerleşmelerde kentsel gelişmeyi sağlayacak önlemler geliştirmelidirler. Aynı şartın ikinci maddesine göre, kentler eşit dağıtım, kültürel ve ekolojik sürdürülebilirlik ve kentlilerin doğaya uyum içinde olmaları koşullarını gözeterek, tüm kaynakların tam kullanım hakkını ve kentsel projelerin ve yatırımların kentlilerin yararına olmasını sağlamalıdır. 20. madde ise, kentsel gelişme ve sosyal dahil edilme politikalarının uygulanmasını denetlemek için sistemler geliştirilme gerekliliğini açıklamaktadır. Aynı şartın 14. maddesine göre, kentler kentsel gelişimle ilgili harcama ve kazançların eşit dağıtımını sağlamak için kentsel normlar ve yönetmelikler geliştirerek emlak spekülasyonunu önlemeli; kentteki ekonomik ve finansal kamusal araçların da kentsel gelişme amaçları doğrultusunda kullanmalıdırlar.

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 19. maddesine göre, kentlilerin konut alanları, kamu hizmetleri ve yeşil alanlar arasında uyumlu bir ilişki gerçekleştiren düzenli bir kent planlamasına sahip olma hakları vardır. Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) altıncı maddesi, kentlilerin gelişiminin, toplumu koruyan ve geliştiren bir fiziksel, kültürel ve sosyal çevrede olması gerektiğinden bahsetmektedir. Aynı şartın 24. maddesine

göre, kültürel, sosyal ve ekonomik gelişme ile çevre ve mimari mirasın korunması arasında bir uzlaşmanın sağlanması gerekmektedir.

Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu'nun (1992) 13. ve 14. maddelerinde belirtildiği şekliyle yerel yönetimler, ekonomik büyüme sağlamalı ve bu büyümeyi çevre korumayla uyum içinde gerçekleştirmelidirler. Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 18. maddesi de, endüstriyel gelişme ve çevre arasında sürdürülebilir bir denge kurulması gerekliliğini açıklamaktadır.

Şartın 21. maddesine göre, yerel yönetimler kent turizmi ile kentlilerin sosyal ve ekolojik refahı arasında bir denge kuran sürdürülebilir turizmi desteklemelidirler.

3.3.9 Çevre hakkı

Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) yedinci maddesinde, çevre koruma ve sürdürülebilir gelişmenin ekonomik, kültürel ve sosyal gelişme üzerinde olumlu etkiye sahip olduğundan ve bugünün ve gelecek nesillerin refahına katkı sağlayacağından bahsedilmektedir. Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu'nun (1992) 16. maddesine göre, yerel yönetimler yerel kaynakları, rasyonel, dikkatli, etkili, eşit ve tüm kentlilerin faydalanacağı şekilde yönetmek ve idare etmekten sorumludurlar.

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 18. maddesi, kentlilerin sağlıklı bir çevreye sahip olma hakkından bahsederek bu amaçla yerel yönetimleri kirliliği engelleyici önlemler geliştirmekten sorumlu tutar. Bu madde, enerji tasarrufu, atık yönetimi ve yeşil alanların geliştirilmesi konularında önlemler alınması gerekliliğinin altını çizerek ve kent sakinlerinin kentin kırsal çevresinin önemini anlamak ve onu korumak konusunda bilinçlendirilmeleri ile ilgili olarak yerel yönetimleri gerekli eylemleri gerçekleştirmeye davet eder. Yerel yönetimler, bu peyzajı etkileyecek değişikliklerle ilgili kentlilere danışılmasını garantileyecek önlemler almalıdır ve çevre korumayla ilgili özellikle çocuklara yönelik eğitim stratejileri geliştirmelidirler.

Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) 24. maddesi, atıkların arıtılması, yeniden kullanımı ve geri dönüşümünün sağlanması; gürültü ve trafikten kaynaklanan rahatsız edici etmenlerin azaltılması; hava kalitesi, kıyı suları ve toprağın sürekli iyileştirilmesi; kent içindeki doğal alanların ve kent ormanlarının korunması ve iyileştirilmesi konularında belediyeleri sorumlu tutmaktadır. Aynı şartın 23. maddesi ise, kentlilerin suyu doğru kullanmaları konusunda sorumlulukları olduğunun altını çizmektedir.

3.3.10 Alt yapı ve kamusal hizmetler hakkı

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın beşinci (2000) maddesine göre, yerel yönetimler kamusal hizmetlerin geliştirilmesi ve niteliğinden sorumludurlar. Aynı şartın 12. maddesine göre, kentlilerin ücretsiz ve kolay erişilebilir genel kamusal servislerden faydalanma hakkı vardır. Şartın 23. maddesinde açıklandığı şekilde, yerel yönetimler kamu hizmetlerinin etkili olmasını ve kullanıcı ihtiyaçlarına uygunluğunu garanti etmelidirler. Bu konuda ayrımcılık yapılmaması için de her türlü önlemi almalıdırlar.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 12. maddesine göre, kentler kamusal hizmetlerin düşük gelirli aileler ve işsizler tarafından karşılanabilecek fiyatlarla sunulmasını sağlamalıdırlar. Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) 28. maddesine göre, kamusal hizmetler iyi kalitede, saygılı ve ayırım yapılmaksızın sağlanmalı; eşitlikçi bir şekilde dağıtılmalı ve kamu mülkünün temizliği sağlanmalıdır. Kent organizasyonunda, özellikle belediye yapılarına ve servislerine kolay ulaşım sağlanmalı, kamusal hizmetlerin sunumunda ve kamusal alanların kullanımında kent halkının çeşitli ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde esnekliğe olanak tanınmalıdır.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 14. maddesine göre, kullanılmayan, az kullanılan ya da boş kamusal arazi, kamu ve özel binaların sosyal fonksiyon gerçekleştirmelerine yönelik mekanizmalar ve yönetmelikler geliştirmek de belediyelerin bir başka sorumluluğudur.

Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) 18. maddesine göre, kentlilere yeterli miktarda kaliteli içme suyu sağlanmalı ve hiçbir kentli ekonomik nedenlerden dolayı içme suyu kaynaklarından mahrum bırakılmamalıdır. Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 12. maddesine göre, kentler bütün kentlilerin içme suyu kaynaklarına elektriğe, aydınlatma ve ısıtmaya, hastanelere, okullara, çöp toplama servislerine, sağlık imkanlarına ve iletişime erişim haklarını her ülkenin yasal çerçevesi dahilinde sağlamalıdırlar. Bunlara ek olarak, Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) 24. maddesi, yeşil alanlar ve kentin kıyı şeritlerine de halkın erişim hakkının desteklenmesini belediye sorumluluğunda tutmaktadır.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) üçüncü maddesine göre, kamu hizmetlerinin halka en yakın idari düzeyde temin edilmesi ve uygulanması garantilenmelidir. Ve kentlilerin bunların yönetimi ve kontrolü üzerinde katılımları olmalıdır. Kamu hizmetlerinde kamu mülkünün yasal statüsü tanınmalı ve özelleştirmeye karşı korunmalıdır. Kentler, kamusal ya da özel kuruluşlar tarafından verilen kentsel servislerin niteliği ve fiyatları ile ilgili olarak sosyal kontrol sistemleri oluşturmalarıdır.

3.3.11 Ulaşım hakkı

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 20. maddesine göre, kentte istenen sakinlik düzeyine uygun bir toplu taşıma sistemi, tüm kentlilerin hakkıdır. Bunun için kent içi ve kentler arası toplu taşıma sistemi herkes için erişilebilir bir biçimde geliştirilmelidir. Motorlu araç trafiği düzgün bir şekilde akmalı ve çevre ile uyum içinde olmalıdır. Belediyeler, gürültü ve titreşimi düzenli olarak ölçmeli, daimi yaya alanlarını ve günün sadece belli saatlerinde trafiğe açık alanları belli etmeli ve çevre dostu araçların kullanımını özendirmelidirler. Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) 24. maddesine göre, otomobil kullanımını azaltacak kentsel toplu taşıma ve ulaşım sistemleri desteklenmelidir. Bu şartın 23. maddesine göre insanları, kendi evlerine ulaşımını sağlayan yaya yollarına ya da kentin kaldırım ve yaya yolu ağına erişimlerinden mahrum bırakan engellerin ve bozuklukların ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu'nun (1992) beşinci maddesine göre, tüm yol kullanıcılarına – toplu taşıma, özel araç, yaya ve bisiklet – kesintisiz hareket kabiliyeti ve seyahat özgürlüğü tanınması ve bunlar arasında uyumlu dengelerin kurulması gerekir. Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 13. maddesi, yer değiştirme, hareket ve trafik akışını kolaylaştırmak için yapısal engelleri kaldırmak ve gerekli donanımı sağlamayı belediye görevlerinden sayar. Aynı madde, özürliülerin daha rahat hareketi için kamu binaları, çalışma alanları ve tahliye alanlarının uyarlanması gerektiğini açıklar. Avrupa Kentte Kadınlar Şartı'nın (1994) yedinci maddesine göre, tüm kadınlar özellikle olanakları kısıtlı olan ve izole edilmiş kadınlar, kentin ekonomik, sosyal, ve kültürel hayatından tam olarak istifade edebilmek ve özgürce hareket edebilmek için toplu taşımaya kolay erişime sahip olmalıdırlar.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) 13. maddesine göre, kentler kentliler için uygun ve ödenebilir toplu taşıma sistemleriyle kent içi hareket haklarını sağlamalıdırlar. Kentler, uygun bir kent içi ve kentler arası trafik planı ve çeşitli çevresel ve sosyal ihtiyaçları (cinsiyet, yaş ve yetersizlik gibi) göz önünde bulunduran ve herkes için erişilebilir toplu taşıma sistemleri oluşturmalıdırlar. Bu sistemler, çevreyi kirletmeyen araçların kullanımını desteklemeli ve kentin bazı bölgelerini günün belli saatlerinde sadece yaya kullanımına bırakmalıdırlar.

3.3.12 Kültür hakkı

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 15. maddesine göre, tüm kentlilerin bütün ifade biçimleri, formları ve tezahürleri ile kültür hakları vardır. Yerel yönetimler, kültür dernekleri ve özel sektör işbirliği ile kent içinde çeşitliliğe saygı duyarak kentsel kültürel

hayatın gelişmesine katkıda bulunmalıdırlar. Kültürel ve sosyal aktiviteler için çeşitli kamusal alanlar kentlilerin kullanımına sunulmalıdır. Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu'nun (1992) sekizinci maddesi, kentlilerin farklı kültürel ve yaratıcı aktivitelere erişim ve katılım hakkının, dokuzuncu maddesi ise farklı kültürel, etnik ve dini yapıdaki grupların bir arada barış içinde Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) birinci maddesine göre, kent kültür olarak zengin ve çeşitlilik gösteren ve tüm kentlilere ait bir mekandır. Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) altıncı maddesine göre, ayrıca kentler insanlar ve kültürle arasında karşılıklı farkındalık oluşturmalıdırlar. Bu şartın üçüncü maddesine göre kentler çeşitli inanç grupları arasında karşılıklı toleransı desteklemeli, kentlilerin düşünce özgürlüğü ve bireysel ve kolektif din özgürlüğünü garanti altına almalıdır. Şartın 13. maddesine göre, kentler ayırım yapmadan tüm kentlilerin kamusal alanlarına, eğitim kurumlarına, okullara ve kültür merkezlerine erişimlerini sağlayarak sosyal bütünleşme ve çok kültürlülüğe destek olmalıdırlar.

Azınlık dil gruplarından gelen çocukların ana dillerinde eğitim almalarının sağlanması ve insanların kişisel tarihlerinin ve ölmüş olanların anılarının korunması da bu şartın üçüncü maddesinde belediye sorumluluğu altında görülmektedir.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) üçüncü maddesine göre, kent yönetimleri kentlilerin kentsel gelişme ile kültürel, tarihi, mimari ve sanatsal miras ve çevre koruma arasında denge kuran ayrışmayı ve dışlanmayı önleyen bir kentsel-çevresel plan oluşturulmasına katılımlarını sağlamalıdırlar. Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 19. maddesine göre, kent yönetimleri, mevcut binaların restorasyonu ve yeniden kullanımı ile doğal, tarihi, mimari, kültürel ve sanatsal mirasın korunmasına yönelik çalışmalıdırlar. Avrupa Kent Hakları Deklarasyonu'nun (1992) 10. maddesi, iyi nitelikli mimari ve fiziksel çevre, iyi kalitede çağdaş mimari ve tarihi yapıların özenli ve hassas restorasyonunun sağlanmasının gerekliliğini açıklar. Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) 20. maddesine göre, kentin kültürel ve doğal mirasını korumak, sunmak ve bu mirasla ilgili bilgiyi tüm kentlilere yaymak; kentin kültür ve sanat merkezlerine ekonomik ve coğrafi ulaşımı ve bu alanların etkin kullanımını sağlamak; yaratıcı girişimleri desteklemek; kültürel pratiklerin çeşitliliğini ve gelişimini sağlamak ve halk kütüphanelerinin gelişmesi ve desteklenmesini sağlamak yerel yönetimlerin öncelikli görevleri arasındadır.

3.3.13 Dinlence ve spor hakkı

Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) 11. maddesi, rekreasyon, fiziksel aktivite ve sporun kişisel gelişmeye ve kültürel ve sosyal bütünleşmeye katkı sağlayan nitelikli

hayatın önemli parçaları olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre, kent sakinlerinin rekreasyon, fiziksel aktivite ve spor hakkını sağlamak amacıyla, bu ihtiyaçlara uygun servisler sağlanmalı, yüksek kaliteli park alanları yapılmalı ve herkesin bu olanaklara erişimi sağlanmalıdır.

Kent yönetimleri, oyunlar ve kültürel aktiviteler için, herkesin eşit koşullarda kullanabileceği uygun kamusal alanlar oluşturmalıdır (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2006b; s:15)

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 10. maddesi, çocukların çocukluk dönemlerinden keyif alabilmeleri için nitelikli serbest zaman alanlarının yapılmasını yerel yönetimlerin sorumluluğu olarak görmektedir.

3.3.14 Bilgi edinme hakkı

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı'nın (2000) 11. maddesine göre, tüm kentlilerin, sosyal, ekonomik, kültürel ve yerel idare alanlarında bilgi edinme hakları vardır ve bu hak ancak bireyin özel hayatı ya da çocuk ve gençlerin korunması konuları ile sınırlıdır. Bu bağlamda yerel yönetimler, kentlilere ücretsiz ve kolay erişilebilir bilgi sağlamakla yükümlüdür ve bunun gerçekleşebilmesi için, iletişim teknolojileri ile ilgili becerilerin öğrenilmesi, düzenli olarak güncellenmesi ve bunlara erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir.

Aynı şartın 23. maddesi, yerel yönetimlerin kendi aktivitelerini değerlendirmek ve bu değerlendirme sonuçlarını duyurmaktan sorumlu olduklarını belirtmektedir. İdari süreçler açık olmalı, kentliler politik ve idari hak ve sorumluluklarından düzenli olarak yayınlanan belediye mevzuatı aracılığıyla haberdar edilmelidirler. Bunlara ek olarak, yerel yönetimler, kamu fonlarının kullanımının açıklığını ve sıkı kontrolünü sağlamalıdır.

Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı'nın (2006) dördüncü maddesi, yerel yönetimde şeffaflığın kentlilerin demokratik haklarını güçlendireceğinin altını çizmektedir. Bu amaçla, halkın yönetim süreçlerine katılımı sağlanmalı, kentliler kullanışlı ve net olarak formüle edilmiş bilgiyle donatılmalı ve belediye işleri ile ilgili dokümanlara ulaşım kolaylaştırılmalıdır.

Dünya Kent Hakkı Şartı'nın (2004) beşinci maddesi, yönetimde şeffaflığın sağlanması için yönetim yapısı, kamu görevlilerinin ve hükümetlerin sorumluluklarının kentlilerin denetimine açık olacak biçimde organize edilmeli. Demokratik yönetim zincirini tamamlamak amacıyla, yerel yönetimler hükümetin daha üst düzey organlarının denetimine de tabi olmalıdırlar. Bütün bunlara ek olarak, kentler yolsuzlukla savaşmak için, halkın katılımını özendiren ve

hukukun egemenliği, kamu işlerinin düzgün yürütölmesi, şeffaflık ve hesap verme zorunluluğu ilkelerini yansıtan, eşgüdömlü ve etkin politikalar yürütmelidir.

3.4 Türkiye’deki Mevzuata Göre Kent Hakkı

3.4.1 1580 Sayılı Belediyeler Kanunu

1930 yılında yayınlanan ve Avrupa uyum yasaları nedeniyle Aralık 2004’te mülga edilen 1580 sayılı belediyeler kanununun (1930) 13. maddesinde, hemşehrilik ve vatandaşlık aynı çerçevede ele alınmıştır:

“Her Türk, nüfus kütüğüne yerli olarak yazıldığı beldenin hemşerisidir. Hemşerilerin belediye işlerinde reye, intihaba, belediye idaresine iştirake ve belde idaresinin devamı işlerinden istifadeye hakları vardır.” (1580 Sayılı Belediyeler Kanunu, 1930)

Bu kanunun 14. maddesi halkın belediyeye karşı sorumluluklarını aşağıdaki şekilde anlatmaktadır:

“Belediye sınırları içinde oturan, bulunan, ilişkisi olan her şahıs, belediyenin kanununa, nizam ve talimatına müstenit emirlerini, hükümlerini tutmak, yapmak, resim ve harç ücret ve aidatlarını vermekle mükelleftir.” (1580 Sayılı Belediyeler Kanunu, 1930)

Bu yasada, belediyenin halka karşı sorumlulukları yasanın 19. maddesinde “belde halkının sıhhat, selamet ve refahını temin ve intizamı beldeyi halelden vikaye maksadı ile kanunların bahşettiğı salahiyyete müsteniden emirler vermek ve belediye yasakları koymak ve infaz ettirmek, hilafına hareketleri görülenleri cezalandırmak” olarak sıralanmıştır (1580 Sayılı Belediyeler Kanunu, 1930)

3.4.2 5272 Sayılı Belediye Kanunu

1580 sayılı belediye kanununun yerine Aralık 2004 tarihinde 5272 sayı ile mecliste kabul edilen belediye kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu yeni yasada hemşehrilik kavramı vatandaşlık ve bir beldenin nüfusuna kayıtlı olma halinden çıkartılıp sadece belde de ikamet etmek koşuluna bağlanmıştır. Bu yasanın 13. maddesinde hemşehri hukuku, hemşehriler ve belediye arasındaki karşılıklı sorumluluk ilkesine dayandırılarak aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır:

“Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur.

Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda, üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır.

Belediye sınırları içinde oturan, bulunan veya ilişkisi olan her şahıs, belediyenin, kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle yükümlüdür.” (5272 Sayılı Belediye Kanunu, 2004).

3.4.3 5393 Sayılı Belediye Kanunu

5272 sayılı yasa, bazı değişikliklerle 5393 sayı ile Temmuz 2005’te değiştirilmiştir. Ancak hemşehri hukuku bölümü aynen korunmuştur.

5393 sayılı belediye kanununun “Mahalle Yönetimi” başlıklı 9. maddesinde “belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar; kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır” denmektedir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Buradan da anlaşıldığı üzere, belediye; mahalli ihtiyaçları ihtiyaç sahiplerinin isteği doğrultusunda ve mahallelinin ortak görüşüne dayanarak karşılamak zorundadır.

Diğer taraftan aynı kanunun “Belediyenin Görev ve Sorumlulukları” başlıklı 14. maddesinde; “Belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla”;

a) İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel altyapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000’i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar.

b) Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir; sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla

bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir. Gerekğinde, öğrencilere, amatör spor kulüplerine malzeme verir ve gerekli desteği sağlar, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurtdışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan sporculara belediye meclisi kararıyla ödül verebilir. Gıda bankacılığı yapabilir.” (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Aynı maddenin devamında, belediye hizmetlerinin kentte yaşayan çeşitli grupların koşullarına uygun bir şekilde verilmesi öngörülmüştür:

“Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşkün ve dar gelirli olanların durumuna uygun yöntemler uygulanır.” (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Bu yasa, hizmetlerin mahalli müşterek niteliklerine vurgu yaparak halkın mahalli ihtiyaçlarına yönelik hizmet geliştirilmesini öngörmüştür. Katılım konusunda ayrıca 24. maddede yer alan ihtisas komisyonlarına halkın belli bir kesiminin oy hakkı kullanmadan katılımı öngörülmüştür: “Mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir” (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Buna ilave olarak 77. madde de, gönüllü katılımın yolunu açmaktadır. Buna göre: “Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular” (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Belediye kararlarına katılımı ile ilgili bir diğer önemli karar kent konseyleri kurulmasıyla ilgilidir. Yasanın 76. maddesine göre: “Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrlik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.” Bu yasanın devamında: “Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan

kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar” denilmektedir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Şeffaflık ilkesi kapsamında, belediye kanunun 23. maddesi, “Kesinleşen meclis kararlarının özetleri[nin] yedi gün içinde uygun araçlarla halka duyurul[masını]” zorunlu kılmıştır. Güvenlik konusunda ise, 51. maddeye göre “Belediye zabıtası, beldede esenlik, huzur, sağlık ve düzenin sağlanmasıyla görevli” dir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005). Çizelge 3.2, 5393 sayılı belediye yasasındaki maddelerin, kent hakları başlığı altında incelediğimiz kriterlerle örtüştüğü noktaları gözler önüne sermektedir:

Çizelge 3.2 5393 Sayılı Belediyeler Kanunu ve Kent Hakları

Hak	5393 Sayılı Belediyeler kanunundaki mevzuat
1 Eşitlik ve ayrımcılığa uğramama	Madde 13, 14, 77
2 Barınma	Madde 14
3 Sağlık	Madde 14, 77
4 Eğitim	Madde 14, 77
5 Çalışma	
6 Güvenlik	Madde 14, 51
7 Katılım ve demokratik temsil	Madde 9, 13, 24, 76, 77
8 Uyumlu Gelişme	Madde 9, 14, 76
9 Çevre	Madde 14, 76, 77
10 Alt yapı ve Kamusal Hizmetler	Madde 14
11 Ulaşım	Madde 14, 77
12 Kültür	Madde 13, 14, 77
13 Dinlence ve spor	Madde 14, 77
14 Bilgi edinme	Madde 13, 23, 76

3.4.4 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun

16.06.2005 tarihli ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun’un amacı:

“... yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabîî afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.”

Bu kanun,

“... belirtilen amaçlar doğrultusunda oluşturulacak olan yenileme alanlarının tespitine, teknik altyapı ve yapısal standartlarının belirlenmesine, projelerinin oluşturulmasına, uygulama, örgütlenme, yönetim, denetim, katılım ve kullanımına ilişkin usûl ve esasları kapsar.”

Kanunda, yenileme alanının belirlenmesi, il özel idareleri ya da belediyelerin yetkisine bırakılmıştır. Kararın kesinleşmesi ise, Bakanlar Kurulu’nun onayına bağlıdır. Yenileme alanında, uygulama projesi belediye başkanı ya da vali tarafından onaylanarak uygulamaya konulur. Yenileme projelerinin uygulanması,

“... il özel idareleri ve belediyeler eliyle yapılır veya kamu kurum ve kuruluşları veya gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine ...” yaptırılır.

Yenileme alanı üzerindeki tüm taşınmazlar, “yenileme projelerinin kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulunca karara bağlanması”nın ardından yenileme projesi hükümlerine tabi olurlar. Kanunda, yenileme alanındaki taşınmazlarla ilgili bir diğer ibare de şu şekilde geçmektedir:

“Yenileme alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. Anlaşma sağlanamayan hallerde gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmazlar ilgili il özel idaresi ve belediye tarafından kamulaştırılabilir.”

Buna ek olarak,

“İl özel idaresi ve belediye, yenileme alanı ilan edilen yerlerdeki taşınmazlar üzerinde, her türlü yapılaşma, kullanım ve işletme konularında proje tamamlanıncaya kadar geçici kısıtlamalar uygulayabilir.”

Yenileme alanı üzerindeki hazineye ait taşınmazlar ile ilgili ise şu hüküm geçerlidir:

“Yenileme alanı içerisinde kalan Hazineye ait taşınmazlar başka bir işleme gerek kalmaksızın projeyi yürüten il özel idaresine ve belediyeye bedelsiz devredilir.”

Yenileme projelerinin uygulanmasıyla ilgili olarak şu hükümler, uygulama projelerinin hazırlanması ve denetimi ile ilgili tüm yetkileri ilgili belediye ve il özel idaresine bırakmaktadır:

“Yenileme alanlarında yapılacak uygulamalarda her türlü mal ve hizmet alımları ile yapım işleri, ceza ve ihalelerden yasaklama hükümleri hariç olmak üzere 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerinden muaftır.”

“Uygulama esnasında her türlü kontrol, denetim ve takip işlemleri, ilgili il özel idaresi ve belediyece yapılır veya yaptırılarak sonuçlandırılır. Bu işlemler, projenin özelliğine göre konuyla ilgili uzman kişi, kurum ve ekiplere yaptırılır.”

Yenileme alanlarında yenileme projelerinin uygulanması sırasında tabiî afet riski taşıdığı Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca belirlenen bölgelerde gerekli tedbirleri almak üzere il özel idareleri ve belediyeler yenileme projelerinde tasfiye de dahil olmak üzere gerekli düzenlemeleri yapabilir, yasaklar koyabilir.

Bu kanunda, yenileme alanının belirlenmesi, uygulama projesinin elde edilmesi, kontrolü ve denetimi gibi konularda, karar verme aşamasında söz konusu bölgede yaşayan halkın doğrudan katılımına yönelik bir öneri getirilmemiştir. Kanunun yönetmeliğinde yer alan Katılım ve Kamuoyunun Bilgilendirilmesi ile ilgili 7. maddede yer alan katılım kavramı, mülk sahiplerinin ya da bölge halkının uygulama konusunda bilgilendirilmeleri ve görüşlerinin alınmasıyla sınırlıdır.

Uygulama projelerinin hazırlanması ve uygulanması, ve bu projeler hakkında kamuoyuna duyuru yapılması tümüyle yerel yönetimlerin inisiyatifine bırakılmış bulunmaktadır. Bu durumda, uygulama aşamasında projelerin açıklığı ve şeffaflığını garantileyecek bir yaptırım bulunmamaktadır.

3.5 Bölüm Sonucu:

Kent Hakkı, kent mekanının uyumlu gelişmesi ve kentte yaşayan tüm insanların –kentlilerin– bu gelişmeden eşit bir şekilde faydalanabilmesi için demokratik ve şeffaf bir ortamın oluşturulmasını sağlamayı hedeflemektedir. Uyumlu gelişme, gelişmenin sadece ekonomik ve fiziksel boyutuyla değil, aynı zamanda sosyal dahil edilme, demokratik temsil ve katılım, karşılıklı tolerans, çok kültürlülük ve toplumsal dayanışma gibi yönleri de içeren sosyal, kültürel, politik ve çevresel gelişme ile de ilgilidir. Bunun sağlanması için de bir kentte barınma, sağlık, eğitim, istihdam, dinlenme ve eğlence, kültür, ulaşım, altyapı gibi servislerin ve tüm kamusal hizmetlerin kentlilerin kolay ve eşit olarak ulaşabilecekleri şekilde temin edilmesi gerekmektedir.

Kentlilerin, kent yaşantısının sunduğu tüm olanaklardan eşit ölçüde yararlanmaları, güçsüz grupların desteklenmesi ile mümkün olacaktır. Yoksullar, etnik-dini-kültürel azınlıklar, mülteciler, göçmenler, göçebeler, özürlüler, sağlık ya da çevre koşulları açısından risk altında yaşayanlar, şiddete maruz kalanlar ve bu gruplar içinde özellikle yaşlılar, kadınlar ve çocuklar

konularında özel önlemler alınması gerekmektedir. Bu durum, kent içinde yaşayan farklı gruplar arasında karşılıklı tolerans ve dayanışmayı da beraberinde getirecektir.

Bu bölümde incelenen kent hakkı ile ilgili şartlarda görülen en önemli ortak özellik, bu hakların detaylı bir biçimde ele alınması olmuştur. Kentsel alanlardaki sorunlar, özel koşullar ve yasal konular detaylı bir biçimde tespit edilmiş, sorunların çözümüne yönelik, özel koşulları kapsayan ve yasalara uygun öneriler geliştirilmiştir. Bu haliyle kent hakkı şartları, bireylerin ve grupların haklarını koruyacak kriterleri bağlayıcı hükümler halinde ortaya koyabilmektedirler.

Görüldüğü gibi, kent hakkı çerçevesinde Türkiye’de direkt herhangi bir yasa bulunmasa da, belediye yasalarına göre kent hakkı konusunda önem verilen başlıkların birçoğuna değinilmiştir. Ancak genel olarak kent hakkı şartlarındaki standartları karşılamamaktadır. Örneğin kent hakkı şartlarındaki bütçe oluşumunda karar alma ve uygulama süreçlerinde halkın direkt katılımının sağlanması öngörülmüşken, Türkiye’deki belediye kanunundaki katılım maddesinde, kent sakinlerinin birey olarak katılımı söz konusu değildir. Bu maddeye göre, katılım sadece bazı kuruluşların temsilcilerinin oy hakkı kullanmaksızın görüş bildirme hakkı olarak indirgenmiştir ve bireyler sadece belediye hizmetlerinde çalışmaya yönelik gönüllü katılımcı olarak yer alabilirler.

Güçsüz grupların desteklenmesi, pozitif ayrımcılık ve kota uygulamaları Türkiye’deki belediye kanununda sadece nüfusu 50.000’den fazla olan belediyelerde şiddet gören kadınlar ve çocuklar için koruma evleri çerçevesinde yer almaktadır.

5366 sayılı yenileme yasası kapsamında, gelişme daha fazla fiziksel çevreyi ve tarihi mirası kapsamaktadır. Sürdürülebilir ve uyumlu gelişme, kentlilerin demokratik temsil ve aktif katılımı, güçsüz grupların desteklenmesine yönelik önlemler, çevre, sağlık, güvenlik ve şeffaflık gibi konulara yer verilmemiş; kentin sosyal, politik, kültürel, ekonomik ve çevresel gelişmesi bir bütün olarak ele alınmamıştır. Bu yasada, ele alınan pek çok konu genel hatlarıyla tarif edilip uygulama yerel yönetimlere bırakıldığı için, uygulama esnasında kentlilerin haklarının göz ardı edilmesi riski vardır.

Kent hakları yukarıda incelenen mevzuatlar ve yasada sadece bazı maddeler kapsamında yer alsa da, bu konuda ayrıca hükümler ya da yasalar bulunmamaktadır. Türkiye’de son dönemlerde uygulanan projelerde de kentlilerin haklarını tanımlayan ve bunları koruyan hükümler bulunmadığı için, uygulanan çeşitli kentsel dönüşüm projeleri pek çok tartışmaya

yol açmakta, uygulama sonrasında ise pek çok kentlinin haklarının ihlal edildiği görülmektedir.

Bu tez çalışmasının bir sonraki bölümünde, İstanbul Haliç bölgesinde gerçekleşmekte olan iki farklı dönüşüm projesinin yukarıda değinilen 14 kent hakkı maddesine göre değerlendirilmesi, bu kriterlere göre olumlu ve olumsuz yönlerin saptanması ve insan hakları standartlarına uygun olarak tasarlanan kent hakkı sözleşmelerinin maddelerine göre öneriler geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

4. İSTANBUL'DA KÜRESELLEŞME VE KENTSEL DÖNÜŞÜM

Bugün, çok boyutlu bir süreç olan ve sermaye, mal, insan, kültürel değerler ve bilgi tüketiminin uluslararası akışını içeren (Van Kempen ve Marcuse 1997) küreselleşmenin etkisi ile dünyanın pek çok büyük kenti ekonomik ve mekansal bir yeniden yapılanma süreci içindedirler (Fainstein 1990). Bu sürecin fiziksel etkileri, ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişimi (Giddens 1998), ekonomik aktivitelerin değişen mekansal yapısı (Van Kempen ve Marcuse 1997), ve uluslararası şirketlerin yatırımlarını dünyanın bir yerinden diğer yerine taşıma kabiliyetlerinin gelişmesi (Judd ve Parkinson 1990) olarak sayılabilir. Bunun yanında, hükümetlerin ülke ekonomilerini kontrol etmede azalan rolleri de (Sassen 1998) pek çok kentin ekonomik yeniden yapılanmasında önemli bir etken olmuştur. Koruyucu ulus devlet yapısının zayıflamasıyla, “dünya kentleri” karar verme mekanizmaları olarak ulus devletlerin yerini almaya başlamıştır.

Bu ekonomik çerçeve içinde, dünyanın büyük kentleri kendilerini sıkı bir rekabet ortamı içinde bulmaktadırlar. Hareketli sermaye ve yatırımlar için rekabet eden kentler, havaalanları, otoyollar, hızlı trenler, köprüler gibi ulaşım sistemlerine; uluslararası şirketlerin merkez karargahlarını ve bunların profesyonel çalışanlarını çekmek amacıyla, yüksek teknoloji ofis binalarına ve lüks konut alanlarına yatırım yapmaktadır. Bu profesyonel sınıfın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, onların beğeni ve yaşam biçimlerine hizmet eden tüketim ve eğlence mekanları çoğalmaktadır. Bu fiziksel değişimlere ek olarak, pek çok kentin organize ettiği uluslararası festivaller, spor karşılaşmaları, konserler, uluslararası konferanslar gibi büyük ölçekli etkinlikler de hareketli sermaye ve yatırımları çekmek için yarışan kentlerin önemli göstergeleridir (Short ve Kim 1999).

1980’li yıllardan bu yana, İstanbul bir dünya kenti olarak tahayyül edilmeye başlanmıştır ve büyük ölçekli projeler aracılığıyla kentin görünümü sürekli değişmektedir. Son dönemde kentsel dönüşümle ilgili yapılan bilimsel çalışmalar, dönüşüm projelerini kentin yaşadığı ekonomik küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak ele almaktadır (Kurtuluş, 2005; Öktem, 2005; Bilsel, 2006).

4.1 Küreselleşme Sürecinin İstanbul’daki Etkileri

İstanbul, Türkiye’nin idari başkenti olmasa da, üç imparatorluğa başkentlik yapmış bir kent olarak ülkenin ekonomik ve kültürel merkezidir denilebilir. Yoğun ticari ve ekonomik

aktiviteler ve çeşitli din, ırk ve etnik gruplardan oluşan kozmopolit nüfusun varlığı, kentte kültürel hayatın canlılığına ve çeşitliliğine katkıda bulunmuştur (Çelik, 1993; Kuban, 1996).

Cumhuriyetin kurulmasının hemen ardından, Ankara'nın başkent ilan edilmesiyle birlikte, İstanbul imparatorluk dönemindeki önemini kaybetmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, hükümet reformları kurumsallaştırmak ve gündelik yaşam düzeyinde de etkili hale getirmek amacıyla İstanbul'un kültürel heterojenliğini daha homojen bir kentsel çevreyle değiştirecek bir model arayışına girdi (Şengül, 2001). Cumhuriyetin modernleştirici söylemi, özellikle mimarlıkta kendini hissettirmekteydi (Bozdoğan, 1997). Hükümetin bütün modernleştirici enerjisi cumhuriyetin genç başkenti Ankara'ya yönelmişti (Kezer, 1999). Keyder'e göre, yeni bir ulusal imaj oluşturulması aşamasında İstanbul'un geçmişinin silinmesi ihtiyacı, cumhuriyetin ilk yıllarındaki Ankara-İstanbul dinamiğinin kültürel temelini oluşturmaktaydı (Keyder, 2000).

Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen 20 yıl içinde, İstanbul nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan gayri Müslim öğeler de kent sahnesinden silinmişlerdi. Özellikle 1942'de uygulanan varlık vergisi; 1955'te gerçekleşen 6-7 Eylül olayları İstanbul'da yaşayan pek çok azınlık nüfusun İstanbul'u terk etmelerine neden oldu (Tokatli ve Boyacı, 1999; 186). Bunlara ek olarak, 1948 yılında İsrail devletinin kurulmasıyla birlikte, yine İstanbul halkının önemli bir parçası olan Yahudi nüfus İstanbul'dan ayrıldı. (Stoquart, Çağlar and Yerasimos, 1998; 24).

1950'lerde başlayan sanayileşme süreci ve otomobil sahipliğinin artması ile birlikte ortaya çıkan altyapı ve trafik sorunlarının çözümü için, dönemin başbakanı Adnan Menderes öncülüğünde 1957-1960 yılları arasında Ankara ve İstanbul'da yıkıma dayalı imar operasyonları yapılmıştır (Erden, 2003; 46). Ayrıca 1950'lerden itibaren, İstanbul, çeşitli sanayilerde iş arayan kırsal kesim göçmenlerinin hedef noktası haline gelmişti (Bezmez, 2007).

1980'e kadar Türkiye'de, iç pazarı gözetken ve ithal ikameciliğe dayalı bir sermaye birikimi sistemi mevcuttu. Ancak 1970'lerin sonlarında ulusal kalkınmacı sistemin krize girmesiyle birlikte yapısal uyum, özelleştirme, liberalleşme, devlet müdahalesinin azalmasını içeren dışa açılmacı bir birikim modeline geçiş yaşandı (Sönmez, 1996; 49). Her ne kadar bu değişimler Türkiye'nin merkezi hükümetinin kararları doğrultusunda gerçekleşmiş olsa da, İstanbul'un yeniden yapılanması dünyanın diğer kentlerindeki yapılanmaları ile benzerlikler göstermekteydi (Keyder ve Öncü, 1994).

1983 yılında, Anavatan partisinin iktidara gelmesiyle birlikte, Türkiye’de de neo-liberal ekonomi politikalarının etkileri hissedilmeye başladı. Ülkenin politik, sosyal ve kültürel yapısında önemli değişimlerin yaşandığı bu dönemde, küresel akışların ülkeye girmesi, devletin kamusal alan üzerindeki hâkimiyetini kademeli olarak geri çekmesine ve daha etkin ve bağımsız bir kamusal yaşamın gündeme gelmesine neden oldu.

Öktem’in çalışmasına göre, bu dönemden itibaren politik aktörlerin neo-liberal ekonomik ajandaları kentin gelişimini belirlemiş, kent merkezi hükümet, yerel yönetimler, özel girişimler ve sivil toplum kuruluşlarının arasındaki mücadelelere sahne olmaya başlamıştır (Öktem, 2005). Pazar ekonomisi kentin gelişimini etkileyen en önemli faktör olmuştur. Üst sınıflar, kendilerini çevrelerinden keskin sınırlarla ayıran bölgelerde yaşamaya başlamış, mekansal bölünme sosyal parçalanmayı da beraberinde getirmiştir (Bilsel, 2006).

Şekil 4.1 İstanbul'un uluslararası iş alanı olarak belirlenen Levent-Maslak aksı üzerindeki ofis yapıları, [6]

Bu süreçte, İstanbul bir dünya kenti olarak tahayyül edilmektedir (Türkün ve Kurtuluş 2005) ve kent büyük ölçekli projelerle fiziksel olarak değişime uğramaktadır. Yeni otoyollar ve ikinci bir boğaz köprüsü inşa edilmesiyle, kentin farklı noktaları birbirine bağlanmakta; yeni bir master planı kentin belli bir bölgesini uluslararası iş merkezi olarak belirlemekte (Şekil 4.1) (Öktem 2005); yeni üst sınıflara hitap edecek olan konut ve eğlence alanları inşa edilmekte (Şekil 4.1 ve 4.2) (Geniş, 2007); daha önceden kamu eliyle yönetilen pek çok alan da özel sektöre devredilmekte (Bilsel 2006); kentin bazı bölgelerinin tasarımı için uluslararası

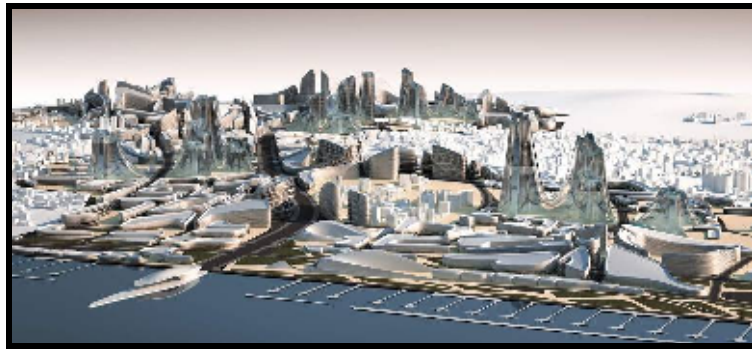
üne sahip star mimarlar kente davet edilmektedir (Şekil 4.3 ve 4.4). Böylece İstanbul, bir taraftan uluslararası sermayeye hizmet edecek bir kent haline dönüşmekte, diğer taraftan bunu destekleyecek bir imaj üretmek için çalışmaktadır.

Şekil 4.2 İstanbul'un en büyük kapalı sitelerinden bir tanesi Kemerburgaz'daki Kemer Country, (Geniş, 2007; 781)

Şekil 4.3 Zaha Hadid tarafından gerçekleştirilen Kartal kentsel yenileme projesi vaziyet planı, [7]

Şekil 4.4 Zaha Hadid tarafından gerçekleştirilen Kartal kentsel yenileme projesi, projenin üçüncü boyutundan bir görünüm, [8]

4.2 İstanbul’da Kültür Yatırımlarının Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Etkisi

Sibel Yardımcı’ya göre, endüstri ve güçlü bir finansal taban yanında, bir kenti geleceğin dünyasında konumlandıran en önemli etmenlerden biri rafine bir kültürel bağlamın varlığıdır. (Yardımcı, 2001; 2). Buna göre, kültürün üretimi, uluslararası arenada kentler için bir imaj oluşturur ve bu da yatırımcıları ve turistleri kente çekmekle yakından ilgilidir (Yardımcı, 2001; 7). Yardımcı, çalışmasında 1970’lerden bu yana İstanbul’un kültürel yaşantısını etkileyen sanat festivallerine odaklanmıştır. Bu süreç içinde “kültürel üretim, kente yüksek miktarda küresel sermayeyi çekebilecek güvenli ve yaratıcı bir kent imajının oluşturulması için vurgulanmıştır” (Yardımcı, 2001; 10).

Benzer şekilde, Çağlar Keyder de, İstanbul’un kültürel tüketimin ihtiyaçlarına göre şekillenmekte olduğundan bahsetmektedir (Keyder, 2000; 26). Kent, çok katlı ofis binaları, süper lüks alışveriş merkezleri, yeni restoranlar ve eğlence mekânları gibi yapıların inşasıyla fiziksel ve mekânsal olarak dönüşürken, festivallerin, kongrelerin, bienallerin ve spor karşılaşmalarının düzenlenmesiyle kente ait yeni bir imaj oluşturulmaktadır (Şekil 4.5, Şekil 4.6 ve Şekil 4.7). Kentin tarihi/kültürel mirası kentin pazarlanmasında en önemli etkene dönüşmüştür ve bu miras çeşitli gruplar tarafından yeniden yorumlanarak bir çıkar çatışmasının konusu haline dönüşebilmektedir.

Şekil 4.5 İstanbul caz festivali afişi [9]

Şekil 4.6 İstanbul film festivali afişi, [9]

Son yıllarda büyük bir hızla uygulanmakta olan ve kentin farklı bölgelerinde çeşitli ölçek ve programlarla gerçekleştirilen dönüşüm projeleri de, kente yeni bir imaj kazandırma çabalarının en önemlilerinden biri olarak görülebilir. Kentin tarihi ve kültürel çekirdeği olarak tanımlayabileceğimiz Haliç bölgesi de, son yıllarda kültür odaklı yenileştirme projeleri ile hızlı bir dönüşüm yaşamaktadır.

Şekil 4.7 İstanbul Bienali'nin gerçekleşeceği mekanları gösteren bienal haritası, [10]

4.3 Haliç'in Dönüşümü

Yaklaşık son 30 yıldır, neo-liberal ekonomi politikalarının etkisiyle İstanbul bir “dünya kenti” olarak tahayyül edilmektedir. Haliç de, bu süreç içinde bu değişimleri yoğun bir şekilde yaşayan bölgelerden biridir. Haliç, tarihi boyunca özel coğrafi konumu nedeniyle kentin gelişiminin merkezinde yer almıştır. Korunaklı bir liman olan Haliç, ticaret ve endüstri bölgesi olarak gelişmiş, daha sonra endüstrinin bölgeyi terk etmesiyle birlikte bir çöküntü alanına dönüşmüştür.

Haliç, 1980’lerden bu yana dönüşüm projelerinin merkezi olmuştur. Dönemin belediye başkanı Bedrettin Dalan tarafından Haliç çevresinde büyük bir temizleme operasyonunun gerçekleştirildiği bu yıllarda, Haliç kıyısında yer alan endüstri yapıları boşaltılmış ve kent dışına taşınmış, arta kalan pek çok yapı da ya yıkılmış ya da uzun yıllar boyunca atıl kalmıştır. Dalan’ın hedefi, kenti uluslararası sermayeye açmak ve “kenti hızlı göç nedeniyle tahrip olmuş ulusal önemdeki bir kentten, yeni tahayyül edilmiş bir dünya kentine dönüştürmek için gerekli altyapıyı sağlamak” tı (Robins ve Aksoy, 1995; 225). Yaklaşık 30 yıl sonra, 2000’lerin ilk on yılı içinde, kentin yeni belediye başkanı da Dalan yıkımlarından arta kalan tarihi endüstri yapılarını dönüştürerek ve tarihi mahalleleri yenileyerek Haliç’i kentin “Kültür Vadisi”ne dönüştürmek istemekte. [11]

4.4 Haliç Kentsel Tarihçesi

4.4.1 Haliç – coğrafi konumu ve tarihsel gelişimi

İstanbul’un Avrupa yakasındaki Tarihi Yarımada ve Galata bölgelerini birbirinden ayıran Haliç, Boğaz’ın sularının Alibeyköy ve Kağıthane derelerinin birleşmesiyle oluşan akarsu ağzına doğru yaptığı bir girintiyle oluşmuş olan bir körfezdir. Bu jeomorfolojik oluşumun Arapça adı olan “haliç” kelimesi, Osmanlı döneminden bu yana bu su kanalını ve çevresindeki pek çok semti kapsayan bölgenin adı olarak kullanılagelmıştır (Yücetürk, 2001; 5). Kente doğal bir açılım sağlayan Haliç, konumu nedeniyle ticari bir merkez ve İstanbul’u dünyanın geri kalanına bağlayan bir liman olarak gelişmiştir. Bu avantajlı konumu nedeniyle, tarih boyunca Haliç kent gelişiminin merkezinde yer almıştır. Bu nedenle, Tansel Korkmaz, Haliç’i kentin “yaratıcı çekirdeği” olarak tanımlamaktadır (Korkmaz, 2006; 98). Yalnızca ticaret fonksiyonu değil, aynı zamanda bölgede yaşayan farklı din ve etnik kökenlerden insanların varlığı, bölgeye çok kültürlü kimliğini kazandırmıştır.

Tarih boyunca, kentin yaratıcı çekirdeği olarak gelişen Haliç bölgesi, özellikle 19. yy'dan itibaren büyük ölçekli dönüşümlere sahne olmuştur. Bu yüzyıl'da, Osmanlı yönetimi kentlerin düzenli ve sistemli bir şekilde gelişmesi için çeşitli planlama faaliyetleri içine girmişlerdir. Bununla birlikte, modern sanayinin gelişimi de bu dönemde gerçekleşmiştir. Tüm bu gelişmelerle amaçlanan, Batı'daki örnekleriyle kıyaslanabilecek nitelikte modern bir Osmanlı başkenti oluşturmaktır.

4.4.2 Haliç – bir modernleşme tarihçesi

4.4.2.1 19. yy. – kent planlama ve endüstrileşme

19. yy.'da modern bir İstanbul oluşturmak, Osmanlı hükümetinin en önemli hedefi haline gelmişti ve bu amaçla pek çok girişimde bulunuldu. Stefan Yerasimos, bunun iki önemli nedeni olduğunu açıklamaktadır (Yerasimos, 1999). Birincisi, ağaçlarla süslenmiş geniş bulvarları ve yüksek binalarıyla batı şehirlerini ziyaret eden Osmanlı diplomatları, İstanbul'da da buna benzer bir imaj oluşturmak istiyorlardı (Gül ve Lamb, 2004a). İkinci neden ise, hem kentte çıkan ayaklanmaları engellemek, hem de kenti büyük ölçüde tahrip eden yangınları engellemek amacıyla, geleneksel kent dokusunu düzenli bir hale getirmektir.

Bu amaçla 19. yy'daki en önemli girişimlerden biri, 1839'da ilan edilen Tanzimat reformuydu. Bu belge, politika, kültür, eğitim, ekonomi, hukuk, yönetim gibi konularda reformlar önermesinin yanında, kentsel yapıyı çevreye yönelik olarak da çeşitli yenilikler getirmekteydi (Gül ve Lamb, 2004a). Bunların en önemlileri, sokakların genişletilmesi, geniş caddelerin yapılması, çıkmaz sokakların yasaklanması, ve yapım sistemi olarak ahşap yerine taş kullanılması oldu (Gül ve Lamb, 2004a).

Aynı dönemde kentin modernleşmesi yönünde atılan diğer adımlar arasında, 1851 yılında düzenli vapur seferlerinin başlaması, 1853'te ilk telgraf hattının kurulması, 1856'da bazı kamu yapılarının kömür gazı ile aydınlatılması, 1865'te ilk sokak aydınlatması sisteminin kurulması ve 1875'te Karaköy ile Pera arasında ilk metro sisteminin inşası en önemlileri olarak sıralanabilir (Gül ve Lamb, 2004a). Bunlara ek olarak, Şekil 4.1'de de görüldüğü şekilde, Haliç üzerinde Galata ve Unkapanı köprülerinin inşa edilmesi ile, Haliç 19. yy'da kentin ulaşımında önemli bir merkez haline dönüşmüştü (Şekil 4.8 ve 4.9) (Korkmaz, 2006).

Şekil 4.8 18. yy.'da tarihi yarımada ve Haliç çevresinin gelişimi (Kuban, 1996)

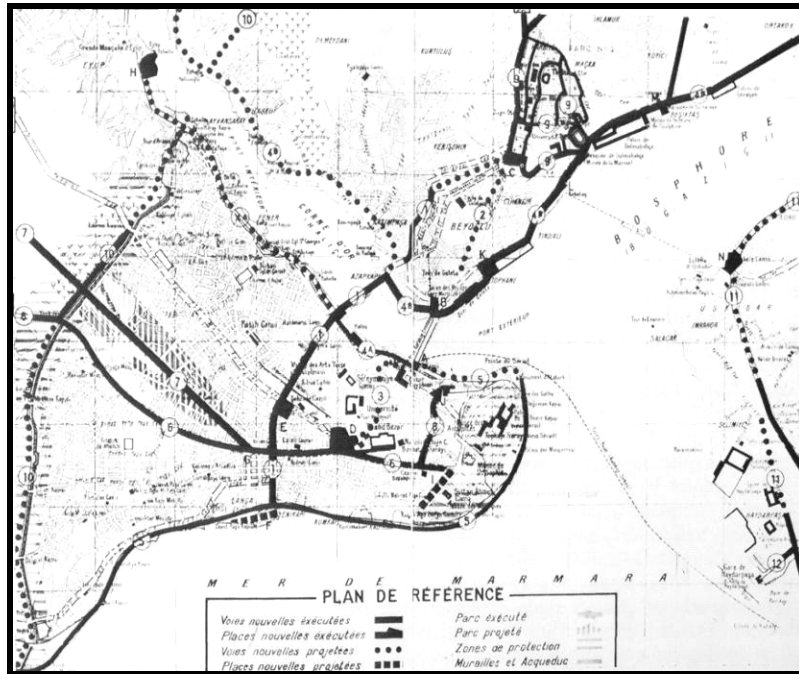
Şekil 4.9 19. yy.'da tarihi yarımada ve Haliç çevresinin gelişimi (Kuban, 1996)

19. yy'da inşa edilen Feshane ve Cibali Tütün Fabrikası gibi endüstri yapılarıyla Haliç bir endüstri merkezi görünümü kazanmaya başladı. 20. yy'ın başlarında, Silahtarağa elektrik santralinin yapılmasıyla bölge, İstanbul'un elektrik dağıtım merkezine dönüşmüştür. Yerli ve yabancı sermaye ile kurulmuş olan bu yapılar, yalnızca yeni bir teknoloji ve mimari tipoloji getirmekle kalmamış, aynı zamanda sosyo-ekonomik yapıyı da değiştirmeye başlamıştır (Gümüş 2006).

4.4.2.2 20. yy. başı- Cumhuriyetin ilanı ve Prost planı

20. yy başında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Ankara başkent ilan edildi. Hükümetin bütün modernleştirici çabaları, diğer Türk kentlerine model oluşturması amacıyla Ankara'ya yöneltilmişti ve 1920'ler İstanbul için durgunluk yılları oldu (Kezer 1999). Tekeli'nin deyişiyle 1920'ler İstanbul'u küçülen bir kentin sorunlarıyla yüzleşmekteydi. Ayrıca, bu dönemde çıkan yangınlar nedeniyle, tarihi yarımada'daki konut alanları büyük ölçüde tahrip olmuştu. 1936 yılında, kentin ihtiyaç duyduğu ekonomik büyümeyi sağlama çabaları paralelinde, İstanbul'a yönelik olarak bir kent planı hazırlaması için o dönemde Paris'in master planını bitirmiş olan Fransız mimar ve plancı Henri Prost hükümet tarafından İstanbul'a davet edildi (Tekeli 1991, 1994; Gül ve Lamb 2004b).

Tekeli (1991), Prost planının, kentin güzelleştirilmesine yönelik olarak dört temel amacı olduğundan bahsetmektedir: İstanbul'un tarihi silüetini korumak, Boğaziçi'nin doğal yapısını korumak, tarihi eserleri restore etmek ve çevrelerini açmak ve son olarak da mimarlık değeri yüksek yeni yapılar inşa edilmesini sağlamak. Bu temel amaç dışında, kent içinde önemli arterler açılarak kentin motorlu araç trafiğine uygun hale getirilmesi de başlıca hedeflerden biriydi. Bu amaçla, Prost planının ana eksenini oluşturan Atatürk Bulvarı açılarak Beyoğlu ve tarihi yarımada bağlantısı sağlanmış oldu (Şekil 4.10).

Şekil 4.10 Prost planı tarihi yarımada ve Haliç çevresi kararları, (Çelik, 1993; 162)

Prost önerisinde Haliç kıyılarını “ulusal ve yerel bir sanayinin gelişmesi” için ayırmıştı (Gül ve Lamb 2004b; 79). Bu amaçla, “Atatürk köprüsünden Haliç’in kaynağına kadar olan bölge, endüstriye ayrılmıştı” (Gül ve Lamb 2004b; 79). Prost, pek çok eski mahallede yıkım gerektirecek şekilde, Haliç’in kuzey kıyısının da yenilenmesini önermişti. Prost’un bu kararı, ilerleyen yıllarda Haliç kıyılarında endüstriden kaynaklı kirlilik ve plansız gelişmenin de önünü açmış oldu.

Tekeli, Prost planının kentin kentleşme hızının yavaş olduğu bir dönemde gerçekleştiğinden bahsetmektedir. Buna göre ilerleyen yıllarda, Prost planı kentin gelişim hızının gerisinde kalınca, 1950’de görevine son verilmiş ve İstanbul’un planlanması için 1952 yılında akademisyenlerden oluşan Müşavirler Heyeti oluşturulmuştur. Ancak Müşavirler Heyeti de kentin sorunları karşısında yeterli nitelikte bir çözüm geliştirememiştir (Tekeli ,1991; 26).

4.4.2.3 1950’ler – Menderes operasyonları

1950’lerde, Tanyeli’nin tanımıyla Türk tarihinin en büyük modernleşme projesi, dönemin başbakanı Adnan Menderes tarafından gerçekleştirilmeye başlandı (Tanyeli 2002; 93). Tekeli bu projenin üç temel amacı olduğundan bahsetmektedir: Birincisi, trafik problemini çözmek diğeri, kenti güzelleştirmek sonuncusu ise, camilerin ve dini binaların restorasyonunu gerçekleştirmek (Tekeli, 1991). Tekeli’ye göre, “Menderes İstanbul’un imarı operasyonunu hem ülke içi siyasal desteğini artırmak hem de dış dünyaya karşı gösteriş yapmak için başlattı” (Tekeli, 1991; 26).

Modern dünyanın bir parçası olabilmek amacıyla, motorlu taşıt trafiğine dayalı bir ekonomi zorunluydu ve bunun sağlanabilmesi için de kenti birbirine bağlayan geniş bulvarlar ve caddeler açılması gerekiyordu (Tekeli, 1994). Bu amaç doğrultusunda, tarihi yarımada Vatan ve Millet Caddeleri açıldı. Ordu Caddesi ve Fevzi Paşa Caddeleri yenilendi. Karaköy, Eminönü, Beyazıt, Aksaray, Tophane ve Edirnekapı Meydanları genişletildi (Tanyeli, 2002; 96). Bu operasyonlar sırasında, tarihi yarımada 7000’den fazla ev yıkıldı (Şekil 4.11, 4.12 ve 4.13).

Şekil 4.11 1950'ler boyunca tarihi yarımada ve Haliç'in gelişimi, (Kuban 1996; 424).

Şekil 4.12 Vatan ve Millet Caddelerinin kesişimi, (Cezar, 2002; 78)

Şekil 4.13 Aksaray Meydanından görünüm, (Cezar, 2002)

Tekeli, Menderes dönemi uygulamalarını “Prost ve Müşavirler Heyeti kararlarının uygulanmamış yol önerilerinin daha geniş ve doğaya daha az duyarlı olarak uygulanmasından ibaret” olarak değerlendirmektedir. 1960 yılındaki askeri darbenin Menderes hükümetine son vermesiyle, operasyon da sona ermiş oldu (Tekeli, 1991; 27).

4.4.2.4 1970-1973 – Boğaz Köprüsü ve çevre yollarının inşası

1960’lı yıllardan itibaren, kentte gecekondulaşma, hızlı sanayileşme ve kentin saçaklanması, konut üretiminde yapsatçılık, ve kamu ulaşım sisteminin taşıma payının düşüşü ve motorlu araç trafiğinin artması, kentin önemli problemlerini oluştuyordu. Menderes sonrası dönemde, planlama hükümetler için önemli bir gündem maddesi oluştuyordu ve Devlet Planlama Teşkilatının kurulmasıyla, planlama bir kurum olarak Anayasa’nın bir parçası haline geldi (Tekeli 1991; 28).

İstanbul için bir metropoliten plan üretmek amacıyla, 1966 yılında İstanbul Metropoliten Planlama Bürosu kuruldu. Tekeli’nin belirttiği şekliyle bu büronun bir diğer amacı, “on yıldır siyasal gündemde bulunan Boğaz Köprüsü için bir meşrutiyet çerçevesi oluşturmak”tı (Tekeli, 1991; 29).

Boğaz Köprüsü ve Çevre Yollarının 1973’te işletmeye açılmasıyla kent içi trafik büyük bir hız kazandı. Mesafeler azalmış, ulaşım çok daha kısa sürelerde gerçekleşir olmuştu. Kent merkezi dışında sanayi siteleri kurulması, özel araç sahipliğinin yaygınlaşması, kent saçaklarında ikinci konut alanlarının genişlemesi, ve toplu konut girişimlerine başlanması ile birlikte kentin desantralizasyon süreci de ivme kazanıyordu. Tekeli’ye göre, “kentnin yaşadığı bu dönüşümünü nazım planlarla denetlemek olanağı bulunamıyordu” (Tekeli, 1991; 31).

4.4.2.5 1980’ler – Dalan dönemi ve Haliç operasyonları

1984 yılında, ANAP’tan Bedrettin Dalan’ın İstanbul Büyükşehir belediye başkanı olarak seçilmesi, kentin tarihinde önemli bir dönüm noktası oluşturdu. Dalan’ın merkezi hükümetle paralellik içindeki ekonomi politikaları kentin vizyonunu belirleyen temel stratejiler oldu (Gürsel, 1990). Bu dönemde kent yönetiminde meydana gelen yapısal değişimler belediye başkanını sınırsız yetki ve güçle donatmaktaydı (Keyder ve Öncü, 1994). Metropoliten belediyenin, tüm metropoliten alandan toplanan vergilerden pay alması ve Dünya Bankası kredilerinin bu dönemde devreye girmesi, Dalan’a aynı zamanda büyük bir mali kaynak da temin etmişti. Bu yetki ve kaynaklarla donanan Dalan’ın amacı, İstanbul’u “ihtişamı

geçmişinde yatan yorgun bir kentten, 21. yüzyıl için vaatlerle dolu bir metropole dönüştürmek” ti (Aksoy ve Robins 1994; 58).

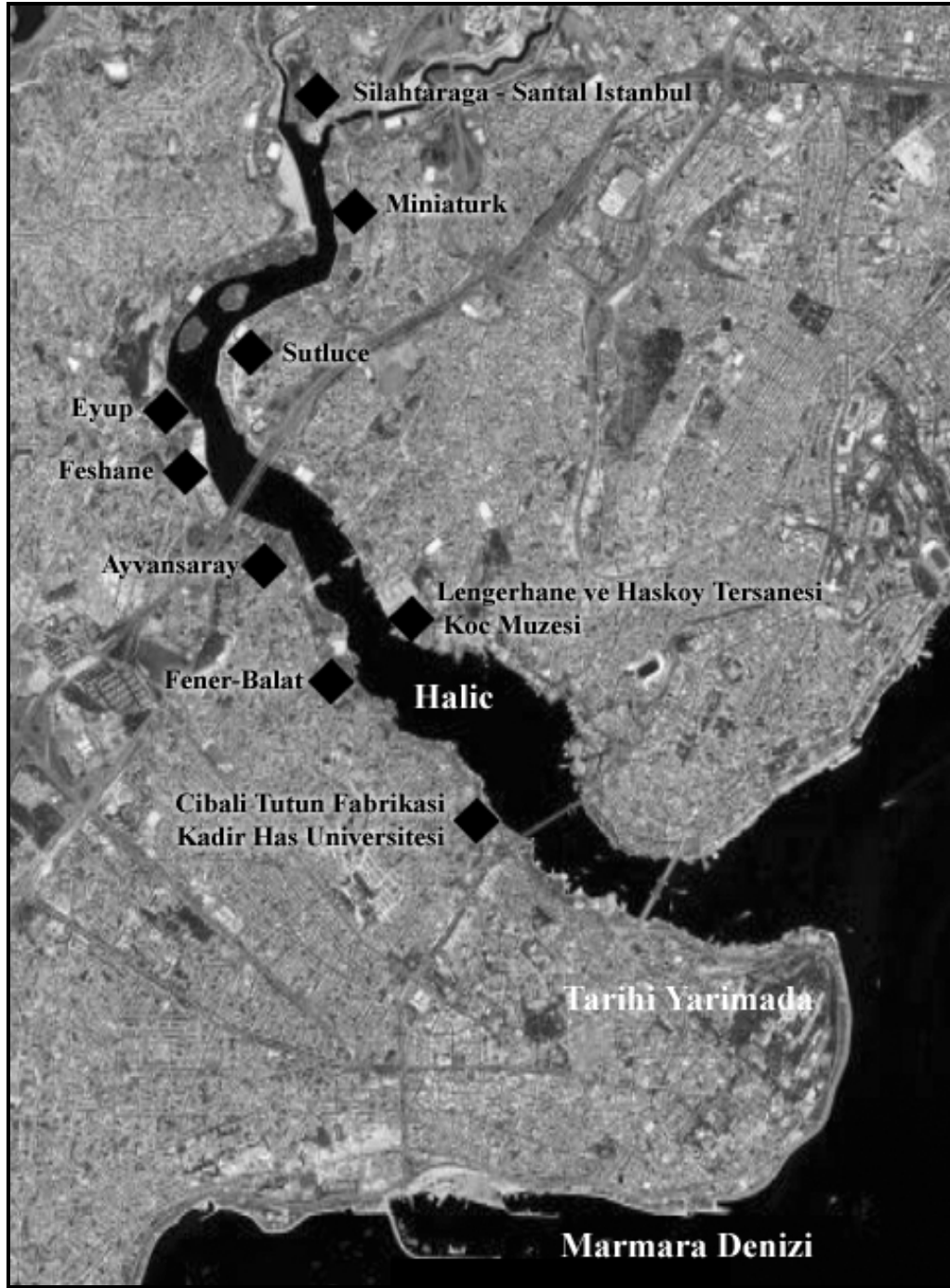
İkinci Boğaziçi Köprüsü’nün inşası, Tarlabası Bulvarı’nın açılması, gökdelenlerin yapımının teşviki ve Boğaziçi’nde yapılaşmanın artması Dalan’ın belediye başkanlığı döneminde gerçekleşmiştir. Tekeli’nin yorumuna göre Dalan, “İstanbul’un o zamana kadar küçük sermaye tarafından bölüşülen imar rantlarını büyük sermayenin ilgi alanı haline getirmiştir” (Tekeli, 1991; 32).

Dalan aynı zamanda, İstanbul’un kendi amaçları doğrultusunda gelişmesine engel teşkil ettiğini düşündüğü Haliç’i de dönüştürmek istiyordu (Bezmez 2007). Haliç’te endüstrinin desantralizasyonuna neden olan bu operasyon sonucunda, pek çok fabrika ve üretim tesisi yıkılmış, bu fonksiyonlar kent dışına taşınmış, endüstriden kaynaklı kirlilik de büyük ölçüde engellenmiştir. Bu kısmi başarının bedeli ise, İstanbul’un anıtsal nitelikteki endüstriyel mirasının büyük ölçüde tahrip olmasıdır. Yıkımlardan arta kalan yapılar, uzun yıllar boyunca boş ve fonksiyonsuz olarak kalmıştır. Yıkılan binaların yerine yapılan yeşil alanlar ise, bugün de atıl ve kullanımsızdırlar (Korkmaz 2006: 109).

4.5 Haliç’teki Dönüşüm Projeleri

İstanbul’un Haliç bölgesini kendine özgü coğrafi konumu ve tarihsel değerleri nedeniyle özel koruma bölgesi olarak ilan eden 1995 tarihli 1/50 000 ölçekli İstanbul Nazım Plan raporu, bölgenin kültürel amaçlı kullanımları içerecek biçimde korunmasını öngörmektedir (Erden, 2003; s:153). Son yıllarda Haliç’te meydana gelen dönüşüm projelerinin genelde kültürel amaçlı projeler oldukları görülmektedir; bölgedeki tarihi mahalleler, rehabilitasyon projeleri ile yenilenmekte; boş sanayi yapıları da, üniversite, müze ve sergi alanları gibi kültür ve eğitim amaçlı fonksiyonlarla dönüştürülmektedir.

Bu bağlamda, bu çalışma kapsamında incelenecek olan projeler kapsam ve ölçekleri doğrultusunda iki kategori altında değerlendirilecektir. İlk kategori, bölgedeki tarihi mahallelerde konut alanlarının yenilenmesini ve tarihi evlerin restorasyonunu içeren, mahalle ölçeğinde iyileştirmeyi hedefleyen mahalle ölçeğindeki dönüşüm projeleridir. İkinci kategori ise, tarihi sanayi yapılarının restore edilerek yeni fonksiyonlar için dönüştürülmesini içermektedir (Şekil 4.14).

Şekil 4.14 Halic'te incelenecek olan dönüşüm projelerinin harita üzerindeki yeri

4.5.1 Mahalle ölçeğinde yenileme projeleri

4.5.1.1 Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı

Bu proje, Halic'in güney kıyısında, Fatih ilçe belediyesi sınırları içindeki iki tarihi semt olan Balat ve Fener'in rehabilitasyonunu içermektedir. Tarih boyunca, Balat Yahudilerin, Fener ise Rumların yoğun olarak yerleştikleri bölgeler olmuştur. 19. yy'ın sonlarıyla birlikte, Halic

kıyısında endüstrinin gelişmesi, yangınlar, depremler gibi etkenler sonucunda, bu semtlerde yaşayan Yahudi ve Rumlar bölgeyi terk etmeye başlamışlardır. 20. yy'ın ilk yıllarında Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte yaygınlık kazanmaya başlayan milliyetçi düşünce nedeniyle, Müslüman olmayan azınlıklar İstanbul'u terk etmek zorunda kaldılar (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 24-25). 1950'lerden sonra Haliç'in bir endüstri merkezi olarak gelişmesi sonucunda, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden İstanbul endüstrilerinde iş bulmak amacıyla göç edenler, bu semtlerdeki boş kalmış evler de dahil olmak üzere Haliç kıyısında çeşitli bölgelere yerleşmeye başladılar (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 25). 1980'lere kadar endüstriyel üretim ve onu çevreleyen gecekondu yerleşimleri Haliç'in baskın karakterini oluşturmuştur. (Şekil 4.15)

Şekil 4.15 Fener ve Balat sokaklarından görünüm, kişisel arşiv

1980'lerin ortalarıyla birlikte, dönemin belediye başkanının bir operasyonu ile, Haliç kıyısındaki endüstriler kent dışına taşınmış, pek çok endüstri yapısı da yıkılmıştır (Bezmez, 2007: 69). Bunun neden olduğu en temel sorunlardan biri, bu endüstrilerde çalışan ve Fener ve Balat gibi Haliç kıyısındaki semtlerde yaşayanların işlerini kaybetmeleri olmuştur. Bu dönemle birlikte bu semtler yoksulluk nedeniyle çöküntü bölgelerine dönüşmeye başlamışlardır.

Temelleri, 1996 yılında İstanbul’da düzenlenen HABITAT II konferansında atılmış olan Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı, bu bölgenin çeşitli fiziksel ve sosyal sorunlarına çözüm bulmayı hedeflemektedir. Projenin maddi kaynakları Avrupa Birliği fonlarından temin edilmektedir, Fatih Belediyesi de, altyapı hizmetlerinin tamamlanması ve proje için gerekli olan merkezlerin kurulması için arsa tahsis edilmesinden sorumludur. Bu projenin temel hedefleri, tarihi konutların restorasyonu, bölgede kadın ve çocukların eğitimi ve sağlık sorunlarıyla ilgilenecek bir sosyal merkez kurulması, katı atıkların toplanmasıyla ilgili bir strateji geliştirilmesi ve tarihi Balat Çarşısı’nın yenilenmesi olarak sıralanabilir. 2003 yılında uygulanmaya başlanan proje kapsamında Projenin resmi web sitesinde yayınlandığı kadarıyla, bugüne kadar, 26 adet evin restorasyonu tamamlanmış ve 74 adet evin restorasyonuna başlanmış; sosyal merkez kurulmuş; katı atık yönetimi ile ilgili semt halkına yönelik olarak çeşitli toplantılar ve seminerler düzenlenmiştir ve Balat çarşısında yer alan bazı dükkanların onarımlarının yapılmasına devam edilmektedir. [12] (Şekil 4. 16)

Şekil 4.16 Restorasyonlardan bir örnek, kişisel arşiv

4.5.1.2 Eyüp Rehabilitasyon Projesi

Haliç’in güney kıyısında yer alan ve Osmanlı dönemine ait önemli sivil mimari ve anıtsal yapıları ile önemli bir tarihsel ve kültürel birikime sahip olan Eyüp semtinde, belediye

tarafından yürütülen bir dizi rehabilitasyon projesi uygulanmaktadır. (Erden, 2004; 82). Erden'in aktardığına göre, bu projeler 1997 yılında onaylanmış olan Eyüp Camii ve Çevresi Koruma Amaçlı İmar Planı'na dayalı olarak geliştirilmişlerdir (Şekil 4.17 ve 4.18) (Erden, 2004; 82).

Şekil 4.17 Eyüp'teki ahşap evlerden birinin restorasyon öncesi görünümü, [13]

Şekil 4.18 Aynı evin restorasyon sonrası görünümü, [13]

Bu plan kapsamında, Eyüp Camii Meydanı çevresinin düzenlenmesi (Şekil 4.19 ve 4.20), iskelelerin ve kıyı şeridinin düzenlenmesi ve tarihi nitelikli sivil ya da anıtsal yapıların restore edilmeleri önerilmiştir. Bu kapsamda, Eyüp Camii Meydanı'nın gündelik kullanım için

düzenlenmesi; Hüsrev Paşa Tekkesi, Hatuniye Tekkesi, Bahariye Mevlevihanesi, Eyüp Hamamı ve Müzisyenler Kahvehanesi'nin restore edilmesi; Defterdar Caddesi ve Zal Mahmut Paşa Caddesi'nin yayalaştırılması; Haliç kıyı şeridi sahil yolunun gezi alanına dönüştürülmesi ve trafiğin başka bir arterden geçirilmesi; bir kurban kesim yerinin ve bunun hemen yanında bir katlı otoparkın yapılması; Tarihi Oyuncakçılar Çarşısının hemen yanında bulunan Cafer Paşa Tekkesi'nin restore edilerek bir oyuncak müzesine dönüştürülmesi; Feshane yanındaki alanın bir çocuk eğlence merkezi olarak düzenlenmesi; su ve kürek sporları tesisi yapılması; Eyüp'ten Piyer Loti'ye çıkan bir teleferik yapılması; sokak kaplamalarının yenilenmesi, Eyüp ve Bostan iskelelerinin çevreleri ile birlikte düzenlenmeleri ve bunların etrafında kahvehane, restoran, nargile kahvesi gibi kamusal kullanıma yönelik alanların yapılması öngörülmektedir [14].

Şekil 4.19 Eyüp Sultan Camii Meydanı üst örtüsü projesi, [15]

Şeki 4.20 Eyüp Sultan Camii Meydanı üst örtüsü projesi, [15]

Projenin uygulandığı alan, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından sit alanı olarak ilan edilmiştir. Koruma Amaçlı imar planı ve bunun kapsamındaki projeler, Eyüp belediyesi tarafından üretilmiştir ve Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanmıştır. Projelerin finansmanı ise, Büyükşehir Belediyesi ve Eyüp Belediyesi tarafından yapılmaktadır (Erden, 2004; 86).

4.5.1.3 Ayvansaray Rehabilitasyon Projesi

Kara Surları ile Haliç Kıyı Bandı arasında yer alan Ayvansaray Mahallesi aynı zamanda tarihi dokusuyla çok özel bir konuma sahiptir. 2005 yılında restorasyonları başlatılan Tekfur Sarayı, Anemas Zindanları ve Emir Buhari Tekkesi'nin hemen yanında yer alan Mahalle, aynı zamanda Meryem Ana Ayazması ve kayıp eski eserlerden Toklu İbrahim Dede Mescidi gibi tarihi ve turistik yapıları da kapsamaktadır. Ayvansaray Mahallesi, Edirnekapı'dan Zeyrek'e uzanan, her biri dünya mirası niteliğine sahip tarihi eserleri içinde barındıran Ayvansaray Kültür ve Turizm güzergahının mihenk taşıdır (Şekil 4.21). [16]

Şekil 4.21 Ayvansaray'da dönüşümü yapılacak bölgeden bir görünüm, [16]

Proje 16 adet eski binadan ve 32 adet yeni binadan oluşuyor. Bu binalara ek olarak bir küçük motel de yer almaktadır. Proje, dört adet yapı adasından ve 52 parselden oluşuyor. Bu adalardan birisinde tamamen ofis binaları ve bir başkasını da küçük iki katlı binalardan oluşan motel yer almaktadır. Diğer adalar konut olarak kullanılmaktadır. Bu proje alanında sokak sürekliliği ve kotlarla ilişkiyi kaybetmeden küçük meydanlar yapılmıştır. Projenin mimarlarından olan Serhan Sarıpınar'a göre, proje kapsamında sura yakın olan ve tescilli

olmayan binaların yıkılmaları ve biraz geri çekilerek yeniden inşa edilmeleri önerilmiştir (Şekil 4.22) [17].

Şekil 4.22 Ayyansaray'da Türk Mahallesi projesi, [16]

Mahallenin bütün olarak yeniden canlandırılmasını amaçlayan proje ile Tarihi Yarımada'nın kimliğine uygun açık ve yeşil alan düzenlemeleri de gerçekleştirilerek, proje alanındaki kara surlarının erişilebilir duruma getirilmesi de amaçlanmıştır. [18]

4.5.2 Sanayi yapılarının yeni fonksiyonlarla dönüştürülmesi

4.5.2.1 Silahtarağa Elektrik Santrali'nin Santral İstanbul'a dönüşümü

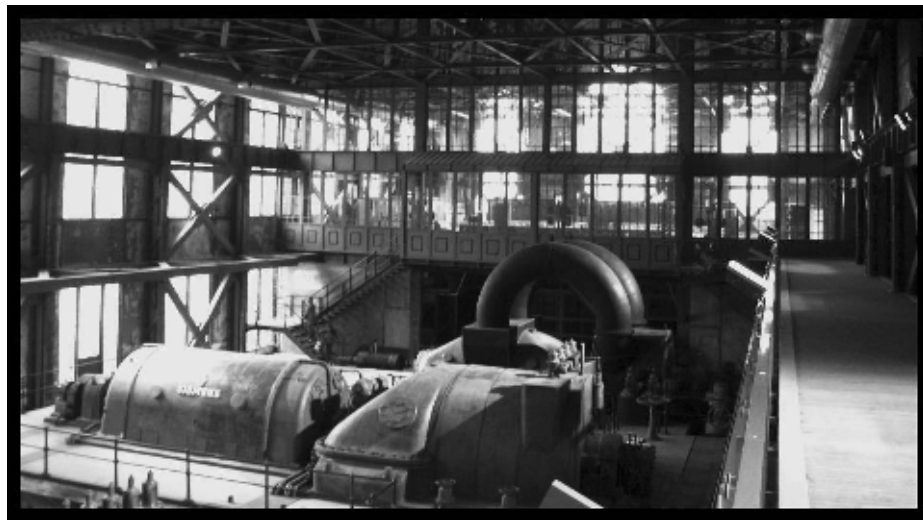
Haliç'in kuzey ucunda yer alan Silahtarağa Elektrik Santrali, bir Avusturya-Macar şirketi olan Ganz tarafından 1911 yılında kurulmuş ve 1914 yılında faaliyete başlamıştır (Kara, 1993). 1983 yılında faaliyeti durdurulan fabrika, 1991 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu (KTVKK) tarafından kültürel miras olarak ilan edilmiştir (Aksoy 2007; 29).

Santral İstanbul Projesi, Silahtarağa Elektrik Santrali'nin Bilgi Üniversitesi'nin bazı bölümleri ve enerji müzesi, kütüphane, çağdaş sanat merkezi, sergi alanları, restoran ve kafeler ve rekreatif amaçlı açık alanlar gibi çeşitli fonksiyonları içeren bir kültür kompleksine dönüştürülmesini içermektedir. Projenin gerçekleşmesinde, merkezi hükümet, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Eyüp Belediyesi ve Doğuş, Ciner ve Kale Grupları gibi özel firmaların destekleri bulunmaktadır, ancak asıl girişimci Bilgi Eğitim ve Kültür Vakfı'dır.

Bilgi Üniversitesi'nin kurucusu olan Bilgi Vakfı, İstanbul'daki diğer (ve genelde az gelişmiş olarak tanınan) bölgelerde yer alan kampuslerinde de görüldüğü üzere (Kuştepe ve Dolapdere kampusleri), içerdiği eğitim ve kültür fonksiyonları ile bölgenin sosyal ve ekonomik gelişimine katkıda bulunmak istemektedir. Santral İstanbul da, böyle bir hedefle bu bölgede kurulmuştur (Şekil 4.23 ve 24).

Şekil 4.23 Santral İstanbul Çağdaş Sanatlar Müzesi, kişisel arşiv

Şekil 4.24 Santral İstanbul Elektrik Müzesi olarak dönüştürülen makine dairelerinden biri, kişisel arşiv

4.5.2.2 Feshane-i Amire'nin Feshane Uluslararası Fuar, Kongre ve Kültür Merkezi'ne dönüşümü

Feshane Uluslararası Fuar, Kongre ve Kültür Merkezi, Eyüp Sultan Feshane binasının restorasyonu sonucunda oluşturulmuştur. Toplamda 8 000 m²'lik kapalı alanı olan Feshane yerleşkesinin 4004 m²'lik alanı çok amaçlı salon kullanımı için ayrılmış, geri kalanı el sanatları  ar ısı, kahveli  ar ı, geçici sergi, konferans, restoran, kafeterya, mutfak, ve yönetim birimlerinin kullanımına tahsis edilmiştir. 56 000 m²'lik açık alanda ise yürüme yolları,  ocuk parkı, dinlenme alanları, restoran ve otopark bulunmakta, Feshane aksında yer alan bir iskele aracılığıyla komplekse deniz ulaşımı sağlanmaktadır ( ekil 4.25 ve 4.26) (Ekiz, 2001; 135).

Şekil 4.25 Bugünkü haliyle Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi'nden görünüm, [19]

Şekil 4.26 Bugünkü haliyle Feshane Uluslararası Fuar Kongre ve Kültür Merkezi'nden görünüm, [19]

Feshane Fabrikası, Osmanlı ordusunun fes ve yün kıyafet ihtiyacını karşılamak üzere, 1835'te Haliç'in güney kıyısında Eyüp Sultan bölgesinde Mimar Ohannes Kuyumjian tarafından inşa edilmiştir (Tuğlacı, 1993). 1865 yılındaki bir yangından sonra, 1868 yılında aynı yerde tekrar inşa edilmiştir. 1883-1885 yılları arasında, Feshane binasının kuzeyine, Valide Sultan Sarayı'nın yerine büyük bir dokuma salonu inşa edilmiştir ve Wiener Müller'in aktardığı kadarıyla bugün fabrika kompleksinden ayakta kalan tek yapı bu büyük binadır. 1894 ve 1916 yıllarında yapılan ilavelerle Feshane, Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük tekstil fabrikası haline gelmiştir.

Feshane 1925'te askeri idareden Sanayi ve Maadin Bankası'na devredilmiş ve bankanın kurduğu Feshane Mensucat T.A.Ş. tarafından işletilmeye başlanmıştır. 1937 yılında, fabrikayı Sümerbank devralmış ve ismini Sümerbank Defterdar Yünlü Sanayi Müessesesi olarak değiştirmiştir (Ekiz, 2001; 135). Fabrikanın işleyişi 1986'da Haliç'teki temizleme operasyonları sırasında durdurulmuş, büyük dokuma salonu dışındaki yapılar yıkılmıştır. 1992 yılında bina restore edilerek bir el sanatları müzesine dönüştürülmüş ancak Haliç'in sularının yükselerek binanın duvarlarına kadar ulaşması sonucunda tekrar işlevini kaybetmiştir. 1998 yılında, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Feshane'nin restorasyonu için bir proje hazırlamıştır ve bina şu an Feshane Fuar, Kongre ve Kültür Merkezi olarak hizmet vermektedir.

4.5.2.3 Cibali Tütün Fabrikası'nın Kadir Has Üniversitesi'ne dönüşümü

Haliç'in güney kıyısında, Cibali ve Unkapanı semtleri arasında yer alan Cibali Tütün Fabrikası, 1884'te Reji İdarei'nin tütün toplama ve işleme haklarını elde etmesi sonucu kurulmuştur. Fabrika, 1900'de sigara üretmeye başlamıştır. 1923'te Cumhuriyet'in ilanından sonra TEKEL'in bir parçası olarak işlemeye başlamıştır. Fabrika, 1990'de kapanmıştır (Işın, Akbayar 1994).

1997 yılında, Kadir Has Vakfı binayı üniversite binası olarak dönüştürmek üzere Turkish Ministry of Finance'den 29 yıllığına kiralamıştır. [20] Başarılı bir restorasyon çalışmasının ve bazı ilavelerin ardından, bina şu an Kadir Has Üniversitesi'nin merkez kampüsü olarak hizmet vermektedir. Üniversite, eğitim fonksiyonlarının dışında, spor alanında etkin faaliyetler yürütmektedir. (Şekil 4.27 ve 4.28)

Şekil 4.27 Kadir Has Üniversitesi'nin restorasyon sonrası görünümü, kişisel arşiv

Şekil 4.28 Kadir Has Üniversitesi iç mekanı, kişisel arşiv

4.5.2.4 Miniatürk

Miniatürk, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden tarihi ve kültürel olarak anıt niteliği taşıyan yapıların maketlerinin bir arada sergilendiği bir tema parkıdır. Haliç'in kuzey kıyısında boş bir alan üzerine inşa edilmiş olan park, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Kültür ve

Sanat Ticari Anonim Şirketi' nin (Istanbul Culture and Art Products Commerce Joint Stock) ortak girişimidir. 60 000 m²'lik bir alan üzerine kurulu parkta, tarih boyunca Anadolu'da iz bırakmış olan çeşitli uygarlıkların eserlerinden örnekler sunulmaktadır. 2003 yılında açılmış olan park, yerli ve yabancı çok sayıda ziyaretçi çekmektedir. Parkı günde yaklaşık olarak 1000 kişi ziyaret etmektedir. (Şekil 4.29 ve 4.30) [21]

Şekil 4.29 Miniatürk, kişisel arşiv

Şekil 4.30 Miniatürk, kişisel arşiv

4.5.2.5 Lengerhane ve Hasköy Tersanesi'nin Koç Müzesi'ne dönüşümü

Haliç'in kuzey kıyısında, Hasköy Caddesi üzerinde yer alan Lengerhane Osmanlı Denzi Kuvvetleri için çapa ve zincir üretmek amacıyla Sultan III. Ahmet (1703-1730) döneminde kurulmuştur [22]. Lengerhane, 1951 yılına kadar Türkiye Ministry of Finance tarafından depo olarak kullanılmıştır ve ardından TEKEL'e ait olan Cibali Tütün Fabrikası'na devredilmiştir. Bina 1984 yılındaki bir yangından sonra kullanılmaz hale gelmiştir. 1991 yılında, Rahmi Koç Kültür ve Müzeler Vakfı yapıyı satın almış, 2.5 yıllık bir restorasyon sürecinin ardından 1994 yılında Koç Sanayi Müzesi olarak kullanıma açmıştır [23].

1861 yılında Haliç'in kuzey kıyısında kurulan Hasköy tersanesi, Şirket-i Hayriye vapurlarının bakım ve onarımını yapmaktaydı. Tersane 1884 ve 1910 yıllarında çeşitli müdahalelerle genişletilmiştir [22]. Ulaştırma bakanlığı Şirket-i Hayriye'yi satın aldıktan sonra, Hasköy Tersanesi 1945 yılında Devlet Denizyolları ve Limanları Umum Müdürlüğü'ne, 1952 yılında Denzicilik Bankası'na devredilmiş 1984'tir. Bir süre Haliç Tersanelerinin mühendislik birimi olarak işlev göre tersane, 1984'te Türkiye Gemi Sanayi'ne devredilmiştir. [23] Rahmi Koç Kültür ve Müze Vakfı, 1996 yılında tersaneyi satın almış ve müzeye dönüştürmüştür. Müze kapılarını 2001 yılında ziyaretçilere açmıştır (Şekil 4.31, 4.32 ve 4.33).

Şekil 4.31 Lengerhaneden görünüm, [24]

Şekil 4.32 Hasköy Tersanelerinden görünüm, [24]

Şekil 4.33 Rahmi Koç Müzesi'nin bugünkü halinden görünüm, kişisel arşiv

Müze, sergi fonksiyonlarına ek olarak, dükkanlar, kafeler, restoranlar, çay salonları ve eğitim faaliyetleri ile bir rekreasyon ve eğitim alanı olarak da hizmet vermektedir. [25]

4.5.2.6 Sötlöce Mezbahası'nın Költür Merkezine dönuşümü

1920'lerin başında Ahmed Burhaneddin, Osman Fıtrı ve Makro Logos tarafından daha hijyenik koşullarda et üretmek amacıyla inşa edilmiş olan Sötlöce Mezbahası, biyolojik su arıtma sistemi, soğuk depolar ve laboratuvarlar gibi ileri teknolojiye sahip fonksiyonlarla donanmıştı. Orijinal fonksiyonunu yaklaşık 70 yıl boyunca sürdüren mezbaha binası, bir süre soğuk depo olarak kullanıldı [26]. Haliç sularında neden olduğı kirlilik nedeniyle mezbaha fonksiyonu İstanbul'un başka bir bölgesine taşındı ve 1980'lerdeki temizlik operasyonları sırasında binaları yıkıldı [27].

Sötlöce Mezbahası, endsütriyel bir kompleks olmasının yanında, Birinci Ulusal Mimarlık üslubunun önemli örneklerinden biriydi. Teknolojisi ve mimarisi ile, İstanbul'un modernleşme sürecinde önemli bir noktayı temsil etmekteydi (Şekil 4.34) [26].

Şekil 4.34 Sötlöce Kültür Merkezi'nin bugünkü görünümü, [28]

1998'de, bazı ilave parçalarla binanın bir kopyası költür merkezi olarak kullanılmak üzere inşa edildi. Belediyenin amacı, tiyatro salonları, kongre, konser ve sergi etkinliklerinin düzenlenebileceğı dev bir költür kompleksi inşa etmektir. [29] Bu yeniden inşa, binanın orijinali korunmadan bir yenisi yapıldığı için yoğun bir şekilde eleştirildi [30].

4.6 Sonuç

1980'lerin başından bu yana ülkenin ekonomik ve költürel çekirdeğı olan İstanbul, neo-liberal ekonomi politikalarının etkisiyle önemli ekonomik ve mekânsal değışimler geçirmeye başladı. Bu süreçte Türkiye'nin içinden geçtiğı yeniden yapılanma, özelleştirme ve liberalleşme hareketleri ülkenin merkezi hükümetlerinin kararları doğırtusunda gerçekleşmiş olsa da, İstanbul'un mekansal olarak yeniden yapılanması dünyanın diğeri büyük metropollerinde gerçekleşen değışimlerle büyük benzerlikler göstermektedir. Bunlar kentin uluslararası

sermaye ve yatırımların rahat hareket edebileceği nitelikte altyapı ile donanması; kentte servis sektörüne yönelik yüksek profilli iş alanlarının ve bu alanlarda çalışan üst düzey eğitilmiş profesyonellerin sayılarının artması ve bu profesyonel elitin çalışma, barınma, tüketim ve eğlence ihtiyaçları doğrultusunda yeni mekanlar üretilmesi olarak sıralanabilir. Dünya çapında hareketlilik kazanmış olan sermayenin kente çekilmesinde en önemli etkenlerden biri, temiz, güvenli, yatırım yapılabilir ve tüketilebilir bir kent imajının oluşturulmasıyla kentin uluslararası arenada pazarlanmasıdır. Fuarlar, bienaller, festivaller, kongreler gibi çeşitli uluslararası etkinlikler düzenlenmesi, kentin tarihi mahallelerinin rehabilitasyon projeleriyle yenilenmesi, kent merkezindeki tarihi nitelikli endüstri yapılarının kültürel fonksiyonlarla yeniden işlevlendirilmesi gibi kültürel alandaki yatırımlar, bu imajı güçlendirmenin yanında, kenti cazip bir turizm odağı haline de dönüştürmektedirler.

İstanbul'daki Haliç bölgesi de yaklaşık son 20 yıldır kültür odaklı yenileştirme projelerinin odağı haline gelmiştir. İncelenen örneklerde görüldüğü gibi, uygulanan projelerde bölgenin tarihi ve kültürel mirasına referanslar yapılmaktadır. Mahalle ölçeğinde yenileme projeleri, uygulandıkları bölgede konutların, anıtsal nitelikteki yapıların ya da sokakların yenilenmesini içeren fiziksel yenileştirme öngörmektedir. Bu dönüşümler, bölgede yaşayan halkın günlük kullanımı için olduğu kadar, bu bölgelerin turizm amaçlı kullanımını da hedef almaktadırlar. Diğer taraftan, sanayi yapılarının dönüşümlerini içeren projeler ise bu yapıların kültür merkezi ya da üniversite olarak yeniden kullanımını öngörmektedir. Bu projeler sonunda ortaya çıkan kültür ve eğitim yapıları da, İstanbul ve Türkiye ölçeğinde olduğu kadar uluslararası ölçekte bir kullanıcı kitlesine de hitap etmektedirler. Bu, yapıların isimlerindeki uluslararası olma vurgusunun yanında (örn: Feshane Uluslararası Fuar, Kongre ve Kültür Merkezi), programlarında da görülebilmektedir (örn: Kadir Has Üniversitesi'nin uluslararası öğrenci programları).

Bu projeler, Haliç'te ve İstanbul genelinde büyük bir dönüşüm ve gelişme yaratma potansiyeline sahiptirler. Sorunlu yaşam alanlarının düzenlenmesi, anıtsal yapıların restore edilmesi, temiz ve güvenli açık alanların oluşturulması, atıl durumdaki sanayi yapılarının yeni fonksiyonlarla kent yaşantısına katılması kent yaşantısının iyileştirilmesi açısından olumlu yönde gelişmelerdir. Ancak projelerin uygulanmasındaki bazı özellikler, bu potansiyelin gerçekleşmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Öncelikle bu projeler, belediyelerin ya da özel sektörün tekil girişimleri olarak kalmaktadırlar. Bu bölgelerde yaşayan halkın doğrudan katılımı, sivil toplum kuruluşları, akademik camia, medya, meslek örgütleri, belediyeler, özel sektör ve devletin işbirliği halinde hareket etmesi ile kentin ve kentlilerin gerçek ihtiyaçları ve

bu ihtiyaçları karşılayan uyumlu ve sürdürülebilir bir gelişim programının oluşturulması, projeler arasında bir amaç birliği ve koordinasyon oluşmasını sağlar.

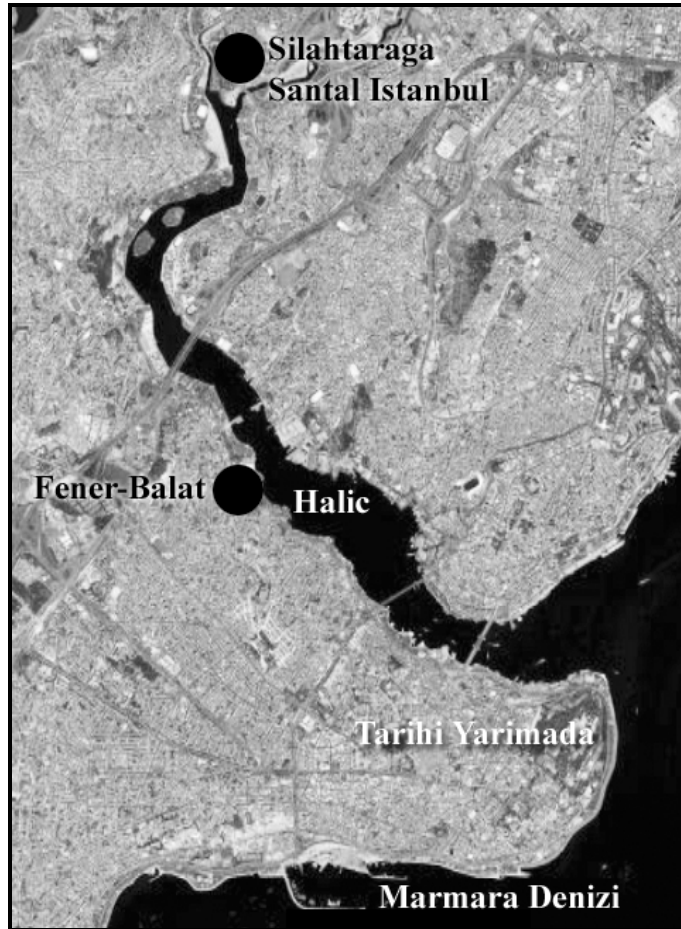
Diğer taraftan, Fiziksel yenilemenin ön planda tutulduğu projeler, iyileştirici ve yenileyici söylemlerine karşın, söz konusu bölgenin kendine özgü temel sorunlarını, o bölgede yaşayan insanların öncelikli ihtiyaçlarını ve bunlar için gerekli olabilecek çözümleri belirlemekte yetersiz kalabilmektedirler. Bu durumun engellenmesi için, projelerin, sadece fiziksel yenilemeyi değil, kentin ve özelde dönüşüm projesi uygulanacak bölgenin tarihi, sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel niteliklerini ve bu bölgelerde yaşayan insanların haklarını da göz önünde bulunduracak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için projelerin kararlaştırma, tasarlanma ve uygulama aşamalarında halkın katılımını garanti altına alan; güçsüz grupları destekleyen ve genel olarak kentlilerin haklarını savunan bir yasal çerçevenin var olması gerekmektedir.

Bir sonraki bölümde, Haliç’te gerçekleşmekte olan kültür odaklı yenileştirme projelerinden iki tanesi olan Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı ve Silahtarağa Elektrik Santrali’nin Santral İşstanbul’a dönüşümü kent hakları bağlamında analiz edilecektir.

5. FENER VE BALAT SEMTLERİ REHABİLİTASYON PROGRAMI VE SANTRAL İSTANBUL PROJESİNİN KENT HAKKI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Bu tez çalışması kapsamında Haliç'teki dönüşüm projeleri iki farklı başlık altında incelenmiştir. Bunlar mahalle ölçeğinde yenileme projeleri ve sanayi yapılarının yeni fonksiyonlarla dönüştürülmesidir. Bir önceki bölümde her iki kategoriden toplam dokuz proje incelenmiştir. Bu bölümde her iki kategoriden birer proje daha detayli analiz edilecek ve bu analiz sonucunda ortaya çıkan veriler kent hakkı bağlamında değerlendirilecektir.

Mahalle ölçeğinde yenilemeye örnek olarak Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı ve sanayi yapılarının yeni fonksiyonlarla dönüştürülmesine örnek olarak Silahtarağa Elektrik Santrali'nin Santral İstanbul'a dönüşümü incelenecektir (Şekil 5.1). Bu projelerin ortaya çıkış nedenleri, aktörleri, uygulanış biçimleri ve çevrelerine getirdikleri etkilerin analizinden sonra, projeler kent hakkı bölümünde üzerinde durulan on dört kent hakkı maddesine göre değerlendirilecektir.

Şekil 5.1 Fener Balat ve Santral İstanbul'un Haliç'teki konumları

5.1 Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı

5.1.1 Fener ve Balat semtlerinin tarihçesi

Fener ve Balat, Haliç'in güney kıyısında, Fatih belediyesi sınırları içinde kalan iki semttir. Fener, bölgedeki Rum Patrikliği ve Ortodoks kilisesi nedeniyle Rumların yoğun olarak yerleştikleri bir bölgeyken, Balat genel olarak bir Yahudi yerleşimi olmuştur. Bölgenin bu yerleşim yapısı, 19. yy.'la birlikte değişmeye başlamıştır. Bu dönemde, endüstrileşme sürecinin de etkisiyle bölge, varlıklı nüfusu için çekiciliğini kaybetmeye başlamıştır. 1894'teki yangın ve izleyen yıllardaki pek çok deprem nedeniyle Fener ve Balat aileleri burayı terk etmeye başlamışlardır (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 24-25).

20. yy'ın ilk yıllarında Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, yaygınlık kazanmaya başlayan milliyetçi düşünce nedeniyle, Müslüman olmayan azınlıklar İstanbul'u terk etmek zorunda kaldılar. 1942'de varlık vergisinin uygulanması, 1955'teki 6-7 Eylül olayları, pek çok azınlığın İstanbul'u terk etmesine neden olmuştur (Bezmez, 2007; 69). Buna ek olarak, 1948'de İsrail'in kurulmasıyla, pek çok Yahudi ülkeyi terk etmiştir (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 24). 1950'lerde, dönemin planlama kararları sonucunda, Haliç bir endüstri bölgesi olarak gelişmiştir (Akpınar, 2003). Aynı yıllarda kent, Anadolu'nun kırsal bölgelerinden endüstrilerde iş bulmak amacıyla göç edenlerin akınına uğramaya başlamıştır (Bezmez, 2007: 69). Kente yeni gelenler, Fener ve Balat'taki terk edilmiş konutlar da dahil olmak üzere, Haliç'in etrafında gelişmekte olan endüstrilere yakın bölgelerde yerleşmeye başlamışlardır (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 25). 1980'li yıllara kadar, endüstriyel üretim ve buna bağlı olarak çevresel kirlilik ile, endüstri bölgeleri etrafında hızla büyüyen ve büyük kısmı gecekondur olan konut alanları Haliç'in kimliğini şekillendirmiştir.

1984 ile 1989 yılları arasında, dönemin belediye başkanı Bedrettin Dalan, Haliç kıyısında bir temizleme operasyonu gerçekleştirmiş ve Haliç çevresindeki endüstrileri kentin dışına taşımıştır. Bu endüstrilerde çalışan pek çok insanın işsiz kalmasına yol açan bu durum, bölgenin ekonomik çöküntü ve yoksulluk sorunuyla yüz yüze kalmasına neden olmuştur (Bezmez, 2007: 69).

5.1.2 Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı'nın oluşma süreci

1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II konferansı Fener-Balat projesinin ortaya çıkmasının altyapısını hazırlamıştır. Bu konferans, katılımcılar arasında İstanbul'un kentsel sorunları ile ilgili bir bilinç oluşturmıştır (Tatlıcan, 2006). UNESCO direktörleri, kentin

tarihi bölgeleri ile ilgili bir proje gerçekleştirmek istemişler ve homojen olarak korunmuş fiziksel dokusu, anıt niteliğindeki tarihi yapıların varlığı ve kentsel manzarası nedeniyle Fener-Balat bölgesi, pilot bölge olarak seçilmiştir (Tatlıcan, 2006; 91) (Şekil 5.2)

Şekil 5.2 Fener Balat projesinin Haliç'teki konumu

1997’de, Fatih belediyesi ve UNESCO yetkilileri arasında geçen bir dizi görüşmeden sonra, bölgenin fiziksel ve mimari analizini yapıp projeyi hazırlamak üzere Fener’de bir ofis kurulmuştur. İlk proje önerisi, 1998 yılında UNESCO’ya sunulmuştur (Tatlıcan, 2006; 91).

UNESCO’ya sunulan “Balat ve Fener semtlerinin Rehabilitasyonu” raporu, Fatih Belediyesi, Avrupa Birliği, UNESCO Dünya Mirası Merkezi ve Fransız Anadolu Araştırmaları merkezi tarafından ortaklaşa hazırlanmıştır. Bu rapor, bölgenin sosyo-ekonomik yapısı ve mekansal özellikleri ile ilgili detaylı bilgi sunmakta, bölgenin sorunlarını ve ihtiyaçlarını ortaya

çıkarmakta, bölge sakinlerinin olası bir müdahale projesinden beklentilerini gündeme getirmekte ve önerilen rehabilitasyon projesinin kaba hatlarını çizmektedir. Bu raporun temel hedefi, “semtin yaşantısını sürdürebilmesi ve semt nüfusunun yerinde tutulabilmesini sağlayacak” çözümler üretmektir (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 15). Bu raporda belirtildiği şekliyle projenin amacı “İstanbul’un tarihi merkezinin geleceğinin basit ve yanıltıcı bir yenileme ile turistik özellikli restorasyon seçenekleri arasında sıkışıp kalmadığını kanıtlamaktır” (Stoquart, Çağlar and Yerasimos, 1998; 21). Rapor, bölge sakinlerinin uygun koşullarda yaşamasını sağlayacak yeni bir yaklaşım önermektedir (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 21).

1998 yılında, bu raporun esaslarına bağlı olarak önerilen proje, kaynak yetersizliği nedeniyle uygulanamamıştır. 2003 yılında geliştirilen yeni bir proje farklı aktörlerin katılımıyla uygulamaya geçmiştir.

5.1.2.1 1998 raporu analizi

1998 yılında hazırlanan rapora göre, Fener ve Balat semtlerinin en temel sorunları, işsizlik, yoksulluk, okuma-yazma bilmeme, kadınların sosyal olarak dışlanması, sosyal ve rekreatif donatıların eksikliği, yetersiz eğitim ve sağlık hizmetleri, güvensiz ve kirli bir çevre ve kötü koşullardaki konutlar olarak sıralanabilir.

Bölgede yaşayanların % 70’i, marangozluk, tamircilik, metalürji, tekstil veya inşaat gibi sektörlerde ücretli olarak çalışmakta ya da tersanelerde iş bulmaktadırlar. Ailelerin pek çoğunda (araştırma döneminde % 61) sadece bir aile üyesi çalışmaktadır. Bu araştırmanın yapıldığı dönemde, ailelerin % 10’unda çalışan bir aile bireyi yoktur (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 47). Bölgedeki kadınların pek çoğu (% 19) okuma yazma bilmemektedir ya da sadece ilkökul öğrenimi görmüştür ve bu durum kadınların aile dışında çalışmalarına engel teşkil etmektedir. Sosyal ve ekonomik özellikleri bağlamında bölgede yaşayan insanlar yoksul olarak değerlendirilmektedir (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 47).

İşsizlik ve okuma-yazma bilmeme sorunlarına ek olarak, bir diğer problem hijyenik koşulların yetersizliğine bağlıdır. Orijinal olarak tek aile için yapılmış olan evler, tek aile bir evin kirasını karşılayamadığı için, iki ya da üç aile tarafından paylaşılmaktadır ve zaman içinde aileler kendi ihtiyaçları doğrultusunda ekler yapmışlardır (Duzcu, 2006; 114). Yaşama ve mutfak alanları çok küçüktür, evlerin uygun arıtma sistemleri yoktur ve bazı evlerin içinde banyo ya da tuvalet teşkilatı bile bulunmamaktadır. Buna ek olarak, bölgede çöp toplama hizmeti yeterli olmadığı için sokaklar ve boş arsalar çöp yığınları ile doludur. 1998 raporunun

belirttiğine göre, bölge sakinlerinin çoğunun uygun bir sağlık ya da sosyal güvence sigortaları bulunmamaktadır ve bölgede sağlık servisleri yetersizdir. Bölge halkının gelir düzeyleri nedeniyle, herhangi bir sosyal güvence sistemine bağlı olmayışları ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin olmayışı, önemli sağlık sorunlarını da beraberinde getirmektedir (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 57).

Bölgedeki bir diğer önemli problem, binaların fiziksel olarak kötü koşulda olmalarıdır. Pek çok evin mutfak, banyo, ısıtma sistemi ya da kanalizasyon sistemi bulunmadığı ya da kötü durumda olduğu için, bunların yeniden yapılması ya da onarılması gerekmektedir. Öte yandan bölgede doğalgaz altyapısı olmadığı için, insanlar ısınmak için kömür kullanmaktadır ve bu da büyük bir kirliliğe yol açmaktadır. Binaların merdivenden çatıya onarılması ve ısıtma ve su tesisatlarının eklenmesi gerekmektedir (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 55).

Bölgedeki genç ve çocuklar, eğitim olanakları açısından kısıtlamalar yaşamaktadır. Bölgedeki nüfusun % 43'ü 20 yaşın altındadır. 12 yaş üzeri çocukların çoğu, aileleri tarafından potansiyel işçi olarak görüldükleri için okula gönderilmemektedir. En yoksul ve tutucu ailelerde de, kızlarını okula göndermeme eğilimi vardır (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 49). Bununla birlikte, okul binalarının çoğu kötü durumdadır ve eğitim için gerekli malzemeler de yetersizdir. Öğrenciler, kalabalık evlerde yaşadıkları için okuldan sonra ders çalışma olanakları yoktur. Ayrıca küçük çocuklar için oyun alanları; okul öncesi eğitim olanakları ya da okul sonrası saatleri için faaliyetler de bulunmamaktadır (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 57).

Yoksulluk ve evlerin kötü koşulları yanında, fiziksel çevre kalitesinde de önemli sorunlar bulunmaktadır. Yeşil alanların ya da parkların sayısı son derece yetersizdir, mevcut olanların da fiziksel koşulları kötüdür. Yolların çok dar olması trafik sıkışıklığına neden olmaktadır ve arabalar için yeterli otopark alanı bulunmamaktadır (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 57-58).

1998 raporuna göre, Fener ve Balat'ta yaşayan ailelerin pek çoğu Türkiye'nin aynı bölgelerinden geldikleri ve bölgede pek çok akrabaları ya da yakınları bulunduğu için mahallelerine sıkıca bağlıdırlar. Yaşayanların pek çoğu, bir yenileme projesi olması durumunda projeye destek vereceklerini belirtmiştir (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 43). Rapora göre, bölge halkının öncelikleri evlerinin yenilenmesi, doğalgaz altyapısının sağlanması, yolların iyileştirilmesi, yeşil alan ve parkların yapılması, altyapı ve kanalizasyon sisteminin iyileştirilmesi ve yıkıntı halindeki binaların yerlerine yenilerinin yapılması olarak

sıralanmıştır. Bunlara ek olarak, çevrelerinin temiz tutulması için de önlemler alınmasını talep etmektedirler (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 53-54).

5.1.2.2 1998 raporu proje önerileri

1998 raporuna göre, yenileme projesinin amaçları, evlerin restorasyonu, çeşitli kentsel donatıların temini, iş ve eğitim olanaklarının sağlanması, altyapı ve kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi, kentsel çevrenin rehabilitasyonu ve bölgedeki ticaret ve zanaatların yeniden canlandırılması ile mahallenin oturulur hale getirilmesidir (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 61).

1998 raporunda, konutların yenilenmesine yönelik olarak çatı ve cephelerin onarılması, kapı merdiven gibi iç mekan elemanlarının yenilenmesi, ıslak hacimlerin ve mutfakların onarılması, doğal gaz ve elektrik tesisatı kurulması öngörülmüştür. Bunlara ek olarak, gerekli durumlarda banyo, mutfak ve tuvaletlerin yeniden yapılması, temellerin sağlamlaştırılması, duvar ve çatıların yeniden yapılması da söz konusu olabilir.

Konutların yenilenmesine ek olarak, çeşitli konularda eğitim verecek, teknik destek sağlayacak ve halkın katılımını sağlayacak çeşitli sosyal kuruluşların oluşturulması da öngörülmüştür. Bunlar arasında, mülk sahipleri ve kiracıları bir araya getirecek bir Kooperatif; bölge halkına restorasyon konusunda eğitim vererek restorasyon işlerinde istihdam edilmelerini sağlayacak bir Zanaatkar Evi; tekstil sektörü için ön hazırlık eğitimi verecek bir Tekstil Enstitüsü; öğrenciler için okulların etrafında çalışma merkezleri; ev kadınları ve çocuklar için sağlık koşullarını iyileştirecek, kadınların ev içi işlerini (el sanatları, örgü, vb.) ekonomik birer aktiviteye dönüştürecek, onlara okuma yazma ve meslek edindirme kursları verecek, ve çocuklar için kreş ve anaokulu hizmetleri sunacak Anne ve Çocuk Eğitimi ve Sağlığı Merkezi ve bölge halkına projenin seyri hakkında bilgi verecek bir Semt Evi bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak, uyuşturucu bağımlılarını rehabilite etmeye yönelik bir merkez, bir dispanser, çocuklar için oyun alanları ve açık spor alanları da projenin kapsamı içinde yer almaktadır (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 64-67).

Rapora göre projenin mali kaynağının yaklaşık üçte biri Avrupa Birliği'nden sağlanacak, geri kalanı da TOKİ, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Fatih Belediyesi ve başka özel kurumlar arasında paylaşılacaktır (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 88). TOKİ projeye destek olan en büyük kamu kuruluşu olarak görülmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi su ve doğalgaz altyapısından, Fatih Belediyesi ise gerekli tesislerin kurulmasını sağlamak ya da bu tesisler için arazi tahsis etmekten sorumludur (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998; 72-73).

5.1.2.3 Projenin uygulamaya geçirilmesi - 2003

Ancak projenin uygulanışı, 1998 raporunda öngörülen hedeflerden farklı oldu. 2000’de Avrupa Birliği, Fatih Belediyesi ve Türkiye Cumhuriyeti Hazine Müsteşarlığı arasında imzalanan bir anlaşmaya göre, proje için gerekli olan 7 milyon Euro’nun tamamı Avrupa Birliği fonlarında sağlanacaktı ve projenin uygulanmasına 2003 yılında başlandı (Şekil 5.3).

Şekil 5.3 Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı’nın tanıtım tabelası, kişisel arşiv

Bu yeni projenin temel hedefleri 200 adet evin restorasyonu, kadınlar ve çocuklar için eğitim ve sosyal hizmet sağlayacak bir sosyal merkez kurulması, katı atık yönetimi stratejisi geliştirilmesi ve tarihi Balat Pazarı’nın rehabilitasyonunu içermektedir (Tatlıcan, 2006; 102-103). Projenin bu hali, 1998’de geliştirilen öneri programdaki pek çok ekonomik ve sosyal bileşeni içermiyordu.

1998 raporu, zanaatkar evi, kooperatif, tekstil enstitüsü, semt evi, sosyal merkez gibi bölge halkını bir araya getirecek, çeşitli konularda eğitim verecek, iş olanağı sağlayacak, rehabilitasyon projesi hakkında bilgi verecek ve yasal konularda danışmanlık hizmeti görecektir. Proje, çeşitli sosyal organizasyonların oluşumunu öngörmektedir (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998). Ancak, bunlardan sadece sosyal merkez 2005 yılında gerçekleştirilebildi. Sosyal merkezin temel hedefi, ana-çocuk sağlığı hakkında bilgilendirmek, kadınlara okuma-yazma ve mesleki eğitim vermek, çocuklar için okul öncesi ve okul sonrası eğitim sağlamak, sağlık, çocuk bakımı, aile planlaması gibi konularda seminerler düzenlemektir. Ancak faaliyetleri

paylaşan aileler tarafından paylaşıldığı için, bu durum pek çok kiracının evlerini terk etmelerine neden olabilecek bir durumdu. Restorasyon sonrasında evlerin değerlerinin yükseleceği göz önüne alınırsa, bölgeye daha yüksek gelirli insanların yerleşecekleri ve bunun da soylulaştırmaya neden olacağı düşünülebilir.

Şekil 5.6 Restorasyon öncesi görünüm, [32]

Şekil 5.7 Restorasyon sonrası görünüm, [32]

Şekil 5.8 Restorasyon öncesi görünüm, [32]

Şekil 5.9 Restorasyon sonrası görünüm, [32]

1998’de geliştirilen program sadece evlerin dış görünüşlerinin yenilenmesini içermiyordu. Bu program, mahalle sakinlerini evlerinde tutmak amacıyla tuvalet, banyo ve mutfakların

iyileştirilmesi; doğalgaz sistemi kurulması; elektrik tesisatının standart hale getirilmesi gibi evlerin iç mekanlarıyla ilgili düzeltmeler de öngörüyordu (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998).

1998 programı, kiracıları korumaya yönelik de önlemler geliştirmişti. Örneğin, ev sahibi evini satmak isterse, restorasyon projesi başlamadan önce içinde bulunan kiracıyla birlikte devretmek zorundaydı (Tatlıcan, 2006: 100). Ancak uygulama aşamasında, orijinal planlara geri dönüş zorunluluğu ve evlerin bir kaç aile tarafında paylaşıyor olmaları nedeniyle bu çözüm önerisi probleme pratik bir çözüm sağlamaktan uzaktı. 2003'te geliştirilen projenin ev sahipleri için tek koşulu ise, restorasyon sonrasında evlerini kiralamak istedikleri zaman restorasyon öncesinde bu evlerde oturan kiracılara öncelik tanımaları zorunluluğu idi. Ayrıca, bu proje ev sahiplerini evlerini restorasyonun bitiminden beş yıl sonrasına kadar satmaktan men ediyordu (Tatlıcan, 2006: 107). Ancak genelde ev sahipleri bu bölgede yaşamadıkları ve bölge halkı genelde kiracılardan oluştuğu için, her iki koşulda da, bölge halkının bir kısmı evlerini terk etmek zorunda kalıyordu ve bu koşullar soylulaştırmayı engellemeye yeterli değildi (Tatlıcan, 2006: 94).

Her ne kadar proje iki mahallede yaşayanların katılımını öngörse de, bu katılım ev sahipleri ve proje ofisi arasında imzalanan ve ev sahibinin restorasyon koşullarını kabul ettiğine dair bir sözleşmeden öteye geçmiyordu. Ev sahipleri, ya da kiracılar, projenin karar verme sürecinde bir katılım gösteremiyorlardı. Buna ek olarak, projenin yegane finansal kaynağı Avrupa Birliği'nden gelen fonlardı ve ev sahiplerinin herhangi bir katkısı yoktu [33]. Bu her ne kadar ev sahipleri için bir avantaj gibi görünse de, pek çok ev sahibi evinin karşılıksız olarak restore edilmesi konusunda şüpheliydi. Ev sahipleri, proje tamamlandıktan sonra ödeme yapmak zorunda kalacaklarını, ya da nihai olarak evlerini kaybedeceklerini düşünüyorlardı (Bezmez, 2007).

Bunların dışında, 2003 projesinin göz önünde bulundurmadığı bazı durumlar da söz konusuydu. 1998 raporunda belirtildiği üzere, bölge halkının büyük bir çoğunluğu herhangi bir sosyal güvenlik sistemine bağlı değildi ve bölgede yeterli sağlık hizmeti bulunmamaktaydı. Ayrıca, yine aynı raporda, bölgedeki okulların yetersiz altyapılarında ve hatta bazı sınıfların ısıtma sisteminin olmadığından bahsedilmektedir (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos 1998; 57). Bu sorunların varlığına rağmen, rehabilitasyon projesi sağlık sistemi ya da okulların iyileştirilmesine yönelik herhangi bir çözüm önerisi getirmemektedir. Bunların her ikisi de, bölgedeki yaşam standartlarını belirleyen faktörlerdir. Bununla birlikte, Kadın Emekini Destekleme Vakfı tarafından 2004'te hazırlanan araştırma raporuna göre, bölgede

yaşayanlar bölgeyi güvenli bulmamaktadırlar [34]. Ancak proje, bu problem için de herhangi bir çözüm önerisi getirmemiştir. Proje, sokak aydınlatması, geç saatlere kadar açık kalan kamusal alanların yaratılması, park ve oyun alanları yapılması gibi kentsel çevre kalitesini yükseltecek öneriler getirebilirdi.

2004 araştırma raporuna göre, bölge halkı mahallelerinin önemini bölgede bulunan tarihi ve dini yapılara bağlıyorlardı. Ancak dini yapıların restorasyonu program kapsamına alınmamıştı (Tatlıcan, 2006). Bununla birlikte, bölgede yaşayanların çoğu, Karadeniz Bölgesinden geliyordu ve yaklaşık 20 ila 40 yıl arası bölgede yaşamaktaydılar. Bölgeyle sıkı bir bağı vardı ve yapılacak herhangi bir iyileştirme projesine katkıda bulunmak istiyorlardı (Tatlıcan, 2006: 87). Ancak rehabilitasyon projesi, bu insanların kendi kültürlerini proje sürecinde aktarmalarına olanak tanımamıştır.

5.1.3 Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı'nın kent hakları bağlamında değerlendirilmesi

Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı, İstanbul'un kültürel ve tarihi değere sahip olan bir bölgesinin iyileştirilmesine ek olarak, bu bölge halkının bazı temel sorunlarını çözmeye yönelik önemli adımlar atmıştır. Bunlar arasında, tarihi nitelik taşıyan konutların restore edilerek fiziki koşullarının iyileştirilmesi, yoğunlukla eğitimsiz ve işsiz olan bölge kadınlarının eğitime ve çalışma olanaklarının geliştirilmesine yönelik sosyal merkez kurulması en önemli gelişmelerdir. Bu sosyal merkez aynı zamanda küçük çocuklara okul öncesi eğitim ve öğrencilere okul dışı ders çalışma ve sosyal aktivite alanı sunmaktadır.

Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı, aynı zamanda bölgenin ekonomik kalkınması amacıyla tarihi Balat pazarının rehabilitasyonunu içermektedir. Projenin uygulama sürecinde, ev sahipleri ile yapılan toplantılarda bölge halkının projeye ilgili olarak belli ölçüde bilgilendirilmesi sağlanmıştır.

Ancak uygulamada olan proje, 1998 raporunda sözü geçen sorunların birçoğuna yönelik çözüm üretmemektedir. Bu rapor için yapılan analiz çalışmalarına göre, bölgede, işsizlik ve yoksulluk, sağlık ve eğitim hizmetlerinin yetersizliği, sosyal donatıların eksikliği, çocukların çalışma zorunluluğu, kız çocuklarının okula gönderilmemesi, uyuşturucu kullanımı, bölge halkının yoğunluğunun sosyal güvenceden yoksun olması, konutlarda sıhhi tesisat, ısıtma ve yalıtım problemleri olması, konutların birden fazla aile tarafından paylaşılıyor olması, bölge halkının yoğunluğunun kiracı olması, yeşil alan eksikliği ve güvenlik problemleri

bulunmaktadır. Ancak şu an uygulanmakta olan proje bunların doğrudan çözümüne yönelik öneriler getirmemiştir.

Çizelge 5.1 Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı'nın kent hakkı bağlamında bir değerlendirmesini yapmayı hedeflemektedir. Bu çizelgede, ilk sütun incelenen kent hakkı maddesi ile ilgili olarak bölgenin proje gerçekleştirilmeden önceki halinde tespit edilen problemleri göstermektedir. İkinci sütun, 1998 yılında hazırlanmış olan raporun bu problemlere yönelik çözüm önerilerini, üçüncü sütun ise 2003'te uygulanmaya başlanan güncel projenin önerilerini sıralamaktadır. Sondaki değerlendirme sütunu ise bu çözüm önerilerinin ilgili kent hakkı maddesini ne derece gerçekleştirdiğini ya da gerçekleştirmekte yetersiz kaldığını ifade etmektedir.

Çizelge 5.1 Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programının Kent Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi

(●: ilgili soruna tam çözüm sağlayan öneri, ⊙: ilgili soruna kısmi çözüm sağlayan öneri, ○: ilgili soruna yönelik bir çözümün bulunmaması)

Projeden önceki durum	1998 Raporunun önerileri	2003 projesi uygulamaları	Değerlendirme
Eşitlik ve Ayrımcılığa Uğramama Hakkı			
Yoksulluk	- İş olanaklarının artırılması - Zanaatkar evi kurulması - Tekstil enstitüsü kurulması - Mahalledeki ticaret ve zanaatların canlandırılması - Kadınların ev içi işlerinin ekonomik aktiviteye dönüştürülmesini amaçlayan sosyal merkez	Tarihi Balat Pazarı'nın rehabilitasyonu	⊙
Kadınların sosyal olarak dışlanması	Toplumsal-eğitsel merkez	Kadın ve çocuklar için sosyal merkez	⊙
Kadınların eğitimsizliği	- Toplumsal-eğitsel merkez - Temel okuma yazma kursları	Kadınlara okuma-yazma kursu verecek sosyal merkez	⊙
Çocukların çalışma zorunluluğu	Ailelerin ekonomik durumlarının iyileştirilmesi yönünde öneriler		○
Kız çocuklarının okula gönderilmemesi			○
Uyuşturucu kullanımı	Uyuşturucu kullananlar için rehabilitasyon merkezi		○
Barınma Hakkı			
Konutların kötü koşullarda olması	- Konutların iyileştirilmesi (çatı, cephe, iç elemanların onarımı, ıslak hacim ve mutfak onarımı, doğal gaz ve elektrik tesisatı yapılması) - Mutfak, banyo, tuvaletlerin iyileştirilmesi	Evlerin orijinal plan ve görünüşlerine geri dönülmesi	⊙
Konutların birden fazla aile tarafından paylaşılması	Semtteki konutların işlevsel ve akılcı bir biçimde yeniden düzenlenmesi		○
Bölge halkının %60'ının kiracı olması	- Kiracıları koruyacak önlemler alınması - Kooperatif kurulması		○

Projeden önceki durum	1998 Raporunun önerileri	2003 projesi uygulamaları	Değerlendirme	
Mutfak, banyo, tuvalet sistemlerinin kötü koşullarda olması, bazı evlerde banyo ve tuvaletin konutun dışında bulunması.	Mutfak, banyo, tuvaletlerin iyileştirilmesi		○	
Isınma problemi	- Doğalgaz altyapısının getirilmesi - Binalarda yalıtım yapılması		○	
Kanalizasyon, elektrik ve temiz su şebekesinde problemler	- Atık su şebekesinin onarımı - İçme suyu, telefon ve elektrik altyapılarının iyileştirilmesi		○	
Sağlık Hakkı				
Sağlık hizmetlerinin yetersiz olması	- Anne ve çocuk sağlığını koruma merkezi - Uyuşturucu kullananlar için rehabilitasyon merkezi - Dispanser		○	Sağlık hakkı konusunda, sağlık hizmetlerinin, hijyenik koşulların, çöp toplama sisteminin ve konutlarda sıhhi tesisat sisteminin yetersizliği ile bölge halkının sağlık sigortasında n yoksun bulunması problemlerine karşılık yalnızca katı atık yönetim stratejisi geliştirilmiş, diğer sorunlar gündeme alınmamıştır.
Hijyenik koşulların yetersiz olması	- Çevrenin rehabilitasyonu - Atık su şebekesinin onarımı - İçme suyu şebekesinin onarımı - Yağmur suyu kanallarının tamamlanması		○	
Çöp toplama sisteminin yetersiz olması	Çevrenin rehabilitasyonu	Katı atık yönetimi stratejisi geliştirilmesi	●	
Bölgede yaşayanların sağlık sigortalarının olmaması			○	
Mutfak, banyo, tuvalet sistemlerinin kötü koşullarda olması, bazı evlerde banyo ve tuvaletin konutun dışında bulunması	Mutfak, banyo ve tuvaletlerin iyileştirilmesi		○	
Eğitim Hakkı				
Okur-yazar oranının azlığı	Okuma yazma kursları	Okuma yazma kursları	●	Eğitim hakkı ile ilgili olarak, özellikle kadınlar arasında okur yazar oranının azlığı, eğitim hizmetlerinin yetersizliği, okulların ve eğitimle ilgili teknik malzemelerinin kötü koşullarda bulunması, okul öncesi eğitim ve okul sonrası ders çalışma alanları ihtiyacı ve kız çocuklarının okula gönderilmemesi gibi sorunlara yönelik olarak kadın ve çocuklar için kurulmuş bulunan sosyal merkez önemli bir işlev üstlenmiş, ancak problemlerin kısmi olarak çözümüne katkıda bulunabilmiştir.
Yetersiz eğitim hizmetleri	- Ana ve çocuk eğitimi ve sağlığı merkezi - Zanaatkar evi kurulması - Tekstil enstitüsü kurulması	Kadınlara mesleki eğitim vermek üzere sosyal merkez	⊙	
Çocukların okula gönderilmemesi	- Çocukların eğitimlerini destekleyecek etkinlikler - Ailelerin ekonomik durumlarının düzeltilmesine yönelik öneriler		○	
Okul binalarının kötü durumda olması, eğitimle ilgili teknik malzemelerin yetersizliği			○	
Okul öncesi eğitimin olmaması	Kreş ve anaokulu	Çocuklar için okul öncesi eğitim sağlayacak sosyal merkez	●	
Çocuklar ve gençler için okul dışı saatlerde ders çalışma mekanlarının	Okul etrafında ders çalışma mekanlarının yapılması	Çocuklar için okul sonrası eğitim sağlayacak sosyal merkez	●	

Projeden önceki durum	1998 Raporunun önerileri	2003 projesi uygulamaları	Değerlendirme	
olmaması				
Kız çocuklarının okula gönderilmemesi			○	
Çalışma Hakkı				
İşsizlik oranının yüksek olması	- İş olanaklarının artırılması - Mahalledeki ticaret ve zanaatların canlandırılması	- Kadınlara mesleki eğitim vermek üzere sosyal merkez - Tarihi Balat Pazarı'nın rehabilitasyonu	⊙	Bölgede özellikle kadınlar arasında işsizlik oranının yüksek olması ve insanların geçici işlerde çalışmaları, insanların bir sosyal sigorta sistemine bağlı olmamaları, çocukların çalışma zorunluluğu gibi istihdam ve ekonomik koşullarla ilgili problemlere yönelik olarak, kadınlara mesleki eğitim sağlayan sosyal merkezin kurulması kısmi bir çözüm getirmiştir. Tarihi Balat Pazarı'nın restorasyonu da belli bir ölçüde ekonomik canlanma sağlama potansiyeline sahiptir.
İnsanların geçici işlerde çalışmaları	- Zanaatkar evi kurulması - Tekstil enstitüsü kurulması		○	
Kadınların çalışmaması	Kadınların ev içi işlerini ekonomik aktiviteye dönüştürmeyi hedefleyen anne ve çocuk eğitimi ve sağlığı merkezi kurulması	Kadınlara mesleki eğitim vermek üzere sosyal merkez	⊙	
Sosyal sigortanın olmaması			○	
Çocukların çalışma zorunluluğu	Ailelerin ekonomik durumlarının düzeltilmesine yönelik öneriler		○	
Güvenlik Hakkı				
Güvenlik problemleri	- Açık kamusal alanlar ve parklar oluşturulması - Sokakların aydınlatılması		○	Proje kapsamında güvenlik konusunda bir çözüm önerisi geliştirilmemiştir.
Katılım ve Demokratik Temsil Hakkı				
Halkın karar verme süreçlerine katılımının olmaması	- Kooperatif kurulması - Semt evinin kurulması - Halkın ihtiyaçlarının ve önceliklerinin belirlenmesi	Ev sahipleri ile bilgilendirme toplantıları	⊙	Katılım ve demokratik temsil konusunda, ev sahipleri ile yapılan bilgilendirme toplantıları, halkın sınırlı ölçüde katılımı anlamına gelmektedir.
Uyumlu Gelişme Hakkı				
Sosyal, ekonomik ve fiziksel çevre koşulları bakımından çöküntü yaşayan bir bölge	Sosyal, ekonomik ve fiziksel bileşenleri içeren kapsamlı bir proje önerisi getirilmesi	Daha fazla fiziksel rehabilitasyonu öngören bir projenin uygulanması	⊙	Proje ağırlıklı olarak fiziksel rehabilitasyon öngörmekte, sosyal ve ekonomik gelişme sağlaması bakımından sınırlı ölçüde çözümler getirebilmektedir.
Çevre Hakkı				
Kirli çevre	- Çevrenin rehabilitasyonu - Doğalgaz altyapısının getirilmesi		○	Kirli çevre, sokaklarda çöplerin birikmesi, ısınma için kömür kullanımı, yeşil alan yetersizliği gibi sorunlara yönelik olarak sadece katı atık yönetimi stratejisi uygulanmış, diğer sorunlara yönelik çözüm önerisi geliştirilmemiştir.
Sokak ve boş alanlarda çöplerin birikmesi	Çevrenin rehabilitasyonu	Katı atık yönetimi	●	
Isınma için kömür kullanımı	Doğalgaz altyapısının getirilmesi		○	
Yeşil alanların olmaması, var olanların kötü koşullarda olmaları	Spor alanları, çocuk oyun alanları ve parkların yapılması		○	
Altyapı ve Kamusal Hizmetlerden Yararlanma Hakkı				
Doğalgaz altyapısının bulunmayışı, kömürle ısınma	Doğalgaz altyapısının getirilmesi		○	Doğalgaz, kanalizasyon ve elektrik altyapısının yetersizliği, çöp toplama sisteminin yetersizliği konularından sadece katı atık yönetimi stratejisi gerçekleştirilmiş, diğer sorunlara yönelik çözüm üretilmemiştir.
Kanalizasyon, elektrik ve temiz su şebekesinde problemler	- Atık su şebekesinin onarımı, içme suyu, telefon ve elektrik altyapılarının iyileştirilmesi - Yağmur suyu kanallarının tamamlanması		○	
Çöp toplama sisteminin	Çevrenin rehabilitasyonu	Katı atık yönetimi	●	

Projeden önceki durum	1998 Raporunun önerileri	2003 projesi uygulamaları	Değerlendirme	
yetersizliği				
Ulaşım Hakkı				
Yolların dar olması nedeniyle trafiğin yoğun olması	- Tek yönlü yolların sayısının artırılması - Bazı eksenlerde akışın sınırlandırılması ve diğer eksenlere kaydırılması		○	Ulaşım hakkı ile ilgili olarak, sokakların darlığı, kaldırımların kullanılamaz durumda olması ve otopark alanı yetersizliğine karşın sadece Balat Pazarı restorasyonu kapsamında bir otopark düzenlemesi yapılmış, diğer sorunlara yönelik çözüm üretilmemiştir.
Otopark alanlarının yetersizliği		Balat çarşısına hizmet verecek otopark düzenlenmesi	⊙	
Kaldırımların dar ve kullanılamaz olmaları	Kaldırımların yenilenmesi		○	
Kültür Hakkı				
Tarihi yapıların kötü koşullarda bulunması	Tarihi evlerin restorasyonu	- Tarihi evlerin restorasyonu - Tarihi Balat Pazarı’nın rehabilitasyonu	⊙	Bölgenin kültürel mirasının önemli bir parçası olan tarihi evlerin ve çarşının restorasyonu proje kapsamında yer almaktadır. Ancak bölge halkının mahallelerine olan bağlılıkları ve bölgenin çok kültürlü yapısının korunması gerekliliği proje kapsamında düşünülmemiştir.
Mahalle sakinlerinin mahallelerine bağlılıkları ve çok kültürlü sosyal yapının korunması gerekliliği	- Semt nüfusunun yerinde tutulması - Projenin sosyal, ekonomik ve fiziksel bileşenleri içermesi		○	
Farklı dinlere ait dini yapıların restorasyon ihtiyaçları			○	
Dinlence ve Spor Hakkı				
Rekreatif donatıların olmaması	Açık spor alanlarının yapılması		○	Proje kapsamında dinlence ve spor konusunda bir çözüm önerisi geliştirilmemiştir.
Çocuk oyun alanlarının olmaması	Çocuk oyun alanlarının yapılması		○	
Bilgi Edinme Hakkı				
Projeyle ilgili konularda halkın bilgilendirilmesi gerekliliği	- Mahalle sakinlerinin önceliklerinin analiz edilmesi - Kooperatif, semt evi gibi sosyal organizasyonlarla halkın bilgilendirilmesinin sağlanması	Ev sahipleri ile toplantılar	⊙	Ev sahipleri ile bilgilendirme toplantıları yapılarak halkın projeye ilgili konularda belli ölçüde bilgilendirilmesi sağlanmıştır.

Tabloda da görüldüğü gibi, 1998 yılında hazırlanmış olan raporun önerileri arasında, bölgedeki temel sorunların çözümüne yönelik birçok öneri geliştirilmiştir. Bunlardan uyuşturucu kullananlar için rehabilitasyon merkezi, dispanser, okul etrafında ders çalışma mekanları, zanaatkar evi ve tekstil enstitüsü yapılması; açık kamusal alanlar ve çocuk oyun alanları oluşturulması; yolların aydınlatılması; kooperatif ve semt evi kurulması; içme suyu, doğalgaz, telefon, yağmur suyu ve elektrik altyapılarının iyileştirilmesi gibi bir çok öneri, 2003 yılında uygulanmaya başlanan projede öngörülmemiştir. Bunların dışında projenin bölgenin asıl sakinleri olan kiracıları koruyacak önlemler almaması ve karar verme ve uygulama aşamasında kiracıların projeye katılımlarının sağlanmaması bu projenin en büyük eksikliklerinden biridir.

Bölgenin sosyal ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunmayı hedeflemekle beraber, şu an uygulanmakta olan projenin temel amacının bölgenin imajının iyileştirilmesi olduğu söylenebilir. Projenin içeriği, kentin tarihinde belli bir dönemi temsil eden fiziksel çevrenin iyileştirilmesi ile sınırlı kalmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, proje için Fener ve Balat semtlerinin seçilmesinin en önemli nedeni, “homojen olarak korunmuş fiziksel çevre” nin varlığıdır (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998). Bu, bölgede yaşayan insanların kültürel çeşitliliğini hesaba katmayan ve kültürü homojen olarak ele alan bir yaklaşımdır. Ancak kültürün sadece yapıları çevre olarak ele alınması, bölgeye ait aidiyet hissinin ve kimliğin yok olmasıyla sonuçlanabilir. Garcia’nın belirttiği gibi, belli bir kentsel bölge için sonradan üretilen “uyumlu ve her şeyi kapsayan” bir imaj, o bölgenin gerçekte mevcut bulunan farklı ve çelişkili kültürel kimlikleri ile taban tabana zıtlık içinde olabilir (Garcia, 2004; 317). Bölgede yaşayan insanların gündelik alışkanlıkları, gelenekleri, inançları ve farklı yaşam tarzlarının bir kombinasyonu olan yaşam kültürlerini göz önüne almayan bir yaklaşım, Fener ve Balat semtlerini yaşayan bir bölgeden bir açık hava müzesine dönüştürme riski taşımaktadır.

5.2 Santral İstanbul – Elektrik Santralinden Kültürel Bir Merkeze Dönüşümü

5.2.1 Silahtarağa semti tarihçesi

Silahtarağa, Haliç’in kuzeyinde, Alibeyköy ve Kağıthane derelerinin Haliç’e döküldükleri düzlük ve gerilere doğru yükselen iki tepe ve bu tepelerin yamaçlarını kapsayan alandır (Kara, 1993, s:553). Semtin kent ve diğer semtlerle olan en kuvvetli bağlantısı, Haliç’in güneybatı kıyısı boyunca devam eden Haliç kıyı yoludur (Bahariye Caddesi-Silahtarağa Caddesi). Bu Cadde, Kazım Karabekir Caddesi adı ile Alibeyköy deresinin diğer kıyısına geçerek semtin etekleri boyunca uzanan Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi ile birleşmektedir. Semtin ticaret merkezi, güneyindeki Alibeyköy ve Kağıthane derelerinin Haliç’e döküldüğü düzlük alanda Kazım Karabekir Caddesi boyunca ve çevresinde gelişmiştir (Kara, 1993; 554).

Silahtarağa semti Eyüp ilçe belediyesine bağlıdır. İki derenin Haliç’e döküldüğü düzlükten geriye doğru iki tepe üzerinde Emniyettepe ve Güzeltepe mahalleleri yer almaktadır. Haliç’in güneybatı kıyısında, Alibeyköy deresinin Haliç’e döküldüğü ağızda kıyısı olan ve genelde gecekondulardan oluşan Silahtarağa Mahallesi de bu bölgede yer almaktadır (Kara, 1993). (Şekil 5.10)

Şekil 5.10 Santral İstanbul'un Haliç'teki konumu

Bölgede 1914 yılında faaliyete başlayan Silahtaraga Elektrik Santrali ile, bölge İstanbul için bir elektrik üretim ve dağıtım merkezine dönüşmüştür. 1936-1937 yıllarında hazırlanan ve 1939 yılında uygulamaya konulan Prost planı sonucu, Haliç kıyıları sanayi bölgesi olarak gelişmeye başlamıştır. 1950'den sonra hızlanan sanayileşme ve kentleşme hareketleri nedeniyle, kıyı bölgeleri sanayi alanı olarak gelişirken gerilerdeki boş alanlar da gecekondü bölgeleri haline dönüşmüştür. 1960'lı yıllarda Haliç kıyıları Alibeyköy ve Kağıthane derelerinin ağzına kadar ve dere kenarları boyunca ilerleyen sanayi tesisleri ile dolmuştur. Gerilere ise Silahtaraga semtinin iki mahallesi dahil, gecekondü yerleşmeleri yayılmıştır (Şekil 5.11) (Kara, 1993).

Şekil 5.11 Silahtarağa bölgesi, önde Silahtarağa Elektrik Santrali

5.2.2 Silahtarağa Elektrik Santrali

II Mahmut döneminde (1808-1839) başlatılan Batılılaşma hareketleri ile birlikte, Haliç kıyılarında bazı miri sultan saraylarının padişah tarafından yıktırılarak yerlerine İplikhane yaptırılması ile Haliç bir sanayi aksına dönüşmeye başlamıştır. 19. yy'da başlayan bu hareketle, sahildeki saray, köşk ve yalılar yerlerini yavaş yavaş sanayi tesislerine bırakmıştır (Kara, 1993; 554).

1911 yılında, Alibeyköy ve Kağıthane derelerinin Haliç'e döküldüğü düzlükte, Silahtarağa Elektrik Santrali, bir Avusturya-Macar şirketi olan Ganz Elektrik Şirketi tarafından, Osmanlı Anonim Elektrik Şirketi adı altında kurulmuştur. 1914'te üretime başlamasının hemen ardından, SOFINA'ya devredilmiştir (Societe Financiere de Transports et d'Entreprises Industrielles a Bruxelles). 1923'te, SOFINA yeni Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'yle bir antlaşma yaparak şirketin adını Türk Anonim Şirketi olarak değiştirmiştir. 1937'de devlet Silahtarağa Elektrik Santrali'ni satın almıştır (Şekil 5.12). 1939'da santral, o dönemde yeni kurulmuş olan İstanbul Elektrik, Tramvay ve Tünel İşletmeleri'ne (İETT) bağlı olarak işlemeye başlamıştır. 1962'de İETT, santrali Etibank'a devretmiştir. 1970'de santralin işletmesi TEK'e geçmiştir. Tesislerin çok eskimiş ve soğutma suyunun temin edilemez olması nedeniyle (Kara, 554), 1983'te santralin faaliyetleri durmuş, 1991'de ise Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu (KTVKK) tarafından kültürel miras olarak ilan edilmiştir (Aksoy 2007; 29).

Şekil 5.12 1930'larda Silahtarağa Elektrik Santrali, [35]

5.2.3 Bölgenin sorunları

2007’de İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Projesi olarak hazırlanan “Kamusal Alan, Kamusal Sanat, Kentsel Dönüşüm ve Silahtarağa’nın Sosyolojisi” başlıklı rapora göre, Santral çevresindeki sırtlarda ve birbirlerinden kopuk olarak yer alan mahalleler, aynı zamanda dini, sınıfsal ve politik farklılıklar nedeniyle toplumsal olarak da kopuklardır. Sırtlarda konumlanan mahallelerle Santral havzası arasındaki ilişki çok kısıtlıdır. Bu mahallelerin pastane, bakkal, eczane, fırın, manav, kahvehane gibi donatıları üst kısımlarda bulunduğu için sosyal yaşantı bu bölgelerde hareketlidir. Santral havzasının karakteri ise, kendisini çevreleyen oto yollar ve bu yollar etrafındaki oto sanayiler ile belirlenmektedir (Sönmez ve Öcal, 2007; 25).

Aynı rapora göre, Santral havzasını çevreleyen mahallelerde yaşayan halk, Santral havzası ve mahalleler arasında bir aşağı ve yukarı ayrımı yapmaktadırlar. Buna göre, aşağısı, yani Santral havzası, mahalle sakinleri tarafından “tehlike, suç ve kirlilik” le ilişkilendirilmektedir. Mahalleli, “aşağının yankesiciler, serseriler, uyuşturucu satıcıları ve hırsızlarla dolu olduğunu” söylemektedirler. Bu bölge, mahalle sakinleri tarafından tekinsiz olarak algılanmaktadır (Sönmez ve Öcal, 2007; 26).

Raporda, bölgede yaşayan ailelerin yaşadıkları bölge dışında kentle ilgili deneyimlerinin de çok kısıtlı olduğundan bahsedilmektedir. Pek çok çocuk ve genç, Taksim, Beşiktaş, Kabataş, Kadıköy ya da Üsküdar gibi merkezlere dahi gitmemiştir (Sönmez ve Öcal, 2007, s:26).

Raporda değinilen bir diğer önemli nokta da, mahalle sakinlerinin Santral havzasında gerçekleşen Santral İstanbul projesinden haberdar olmadıkları yönündedir. Projenin ne

içerdiği, eski fabrikanın sonuçta nasıl bir yere dönüşeceği konusunda bilgileri yoktur. Ancak mahalle sakinleri daha şimdiden rant baskısı yaşamaya başladıklarını, proje sonunda kiraların artmasıyla birlikte evlerini terk etmek zorunda kalmaktan endişe duyduklarını belirtmişlerdir (Sönmez ve Öcal, 2007, s:26).

Akbelege'nin çalışmasına göre, bölgede yukarıda değinilen güvenlik sorununa ek olarak, altyapı, çevre temizliği, sosyal ve kültürel hizmetler ve ticari hayatın canlılığı konusunda da eksiklikler bulunmaktadır. Dolayısıyla bölge halkının ihtiyaçları, ekonomik ve sosyal yapının iyileştirilmesi, iş olanaklarının oluşturulması, sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi yönündedir (Akbelege, 2004, s:100).

5.2.4 Santral İstanbul projesinin ortaya çıkış süreci

Santral İstanbul (Şekil 5.13), eski Silahtarağa Elektrik Santrali kampusunda kurulmuş olan ve eski santralin binalarını da yeni fonksiyonlarla dönüştüren bir eğitim ve kültür kompleksidir. Bu kompleks, Haliç'in kuzey ucunda Silahtarağa bölgesinde yer almaktadır. Fabrika kompleksi, Bilgi Üniversitesi'nin girişimleriyle dönüştürülmüştür ve Santral İstanbul şu anda müzeler, kütüphane, sergi alanları gibi kültür fonksiyonları ve Bilgi Üniversitesi'nin bazı programlarına ev sahipliği yapmaktadır. Bilgi Üniversitesi, fabrikanın eski yapılarını dönüştürürken aynı zamanda yeni binalar da inşa etmiştir (Aksoy, 2007).

Şekil 5.13 Santral İstanbul logosu, [36]

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından getirilen koşullara göre, santralin gelecekteki kullanımı eğitim ve kültür fonksiyonları ile sınırlı tutulmuştur (Kadak, 2005). 2004 yılında, Bilgi Vakfı, santrali bir eğitim ve kültür kompleksine dönüştürmek üzere Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı'ndan 20 yıllığına kiralamıştır. Mart 2005'te Santral İstanbul'un

mimari tasarımı Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından onaylanmış ve projenin yapımına başlanmıştır (Grouiller, 2005). Santral İstanbul 2007 Kasım ayında kapılarını kullanıcılara açmıştır.

Santral İstanbul projesi için mali kaynak, pek çok kurum ve aktörden gelmiştir. Doğuş, Ciner, Kale gibi Türk şirketleri projeye kredi sağlamışlardır [37]. Türkiye Başbakanlık Tanıtım Fonu'nun yaptığı destek, kısıtlı bir miktar olmasına karşın, devletin projenin arkasında olduğunu göstermesi açısından oldukça önemli sayılmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Eyüp Belediyesi de, aynı olarak projeye katkı sağlamaktadırlar (Grouiller, 2005). Ancak projenin asıl girişimcisi Bilgi Eğitim ve Kültür Vakfı'dır.

5.2.4.1 Bilgi Eğitim ve Kültür Vakfı

1994 yılında kurulmuş olan Bilgi Eğitim ve Kültür Vakfı, 1996 yılında Bilgi Üniversitesi'ni kurmuştur. Üniversitenin kurucuları arasında, Türkiye'nin önde gelen entelektüelleri, akademisyenleri ve işadamları bulunmaktadır ve bunlar aynı zamanda üniversitenin mütevelli heyetinde de görev yapmaktadırlar [38].

Bilgi Üniversitesi'nin amacı, web sayfalarında belirtildiği üzere “toplumun ve bireyin mutluluğu”nun sağlanması için bilimsel ilerlemeyi sağlamaktır. Aynı sayfada, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin “bilginin egemen olduğu, şeffaflığı ve bilgiye erişmenin temel hak kabul edildiği 21. yüzyıl toplumuna özgürlükçü, yaratıcı, entelektüel merak sahibi ve girişimci bireyler yetiştirme” yi hedeflediği yazmaktadır [39].

Bilgi Üniversitesi, öğrencilerin ve öğretmenlerin bir arada öğrenebilecekleri ve bilgi üretebilecekleri bir akademik çevrenin oluşturulmasını en temel sorumluluğu olarak görmektedir. Bu çevre sayesinde Bilgi mezunları, sürekli olarak değişen bir geleceğin sınırsız problemleriyle mücadele etmeyi öğreneceklerdir [39].

Eğitim programı ve hedeflerine baktığımız zaman, üniversitenin uluslararası akademik bir çevre içinde yer aldığını görmekteyiz. Bilgi, “Türk toplumunun tüm kesimleriyle güçlü bağlar oluşturma”nın yanında, “kampuslarının yer aldığı bölgelerdeki yerel halkla iletişim” içinde olmayı istemektedir. Bilgi Üniversitesi'nin hedefi, “geleceğin dünyasında yer alan hızlı değişimlere rahatlıkla ayak uydurabilen ve ülkelerinin geleceğini etkileyebilen uluslararası düzeyde yöneticiler, sanatçılar ve araştırmacılar, cesur girişimciler ve liderler yetiştirmektir” [40].

Bilgi, “bireylerin çeşitliliği”, “evrensel değerler” ve bilgi toplumu kavramlarına büyük önem vermektedir. Özellikle sanat, bilim, iletişim, ekonomi, yönetim ve hukuk gibi yeni gelişmekte olan servis sektörü alanlarında eğitim vermektedir. Bunların yanında, Avrupa Birliği, sermaye piyasası, gayrimenkul değerlendirme, tasarım kültürü ve yönetimi, STK eğitimi ve tüketici ve mortgage finansı alanlarında sertifika programları sunmaktadır.

Bilgi Vakfı, üniversite kampuslarını Kuştepe ve Dolapdere gibi ekonomik ve sosyal olarak sorunlu bölgelerde kurmuştur. Sönmez ve Öcal, bu bölgeleri “ekonomik, kültürel ve sembolik sermayeden yoksun bırakılmış” bölgeler olarak tanımlamaktadır. Buradaki en önemli nokta, her üç bölgenin de kentin gündelik yaşantısı dışında kalan bölgeler olmasıdır. Sadece eğitim fonksiyonlarını içeren Kuştepe ve Dolapdere yerleşkelerinin aksine, Santral İstanbul içinde bulundurduğu çeşitli fonksiyon ve hizmetlerle hem akademik camiyı, hem de toplumun farklı kesimlerini bir araya getirmeyi planlamaktadır (Sönmez ve Öcal, 2007, s:38).

Bu yer seçim kararı, üniversitenin özellikle bir kent üniversitesi olma isteğinin bir göstergesidir. Santral İstanbul Projesi’nin mimarlarından birisi ile yapılan bir görüşme de, bu durumu doğrulamaktadır. Buna göre, Santral İstanbul, üniversite öğrencileri ve öğretim kadrosuyla birlikte “İstanbul’un sosyal ve fiziksel dokusunun tam içinde” konumlanmaktadır. Bu şekilde Santral İstanbul”, sadece üniversite ile işi olanların değil, onun dışında herkesin gelebileceği sanat ve kültür merkezine” dönüşmektedir (Gültekin-Bilgin interview).

Bilgi Üniversitesi, içinde bulunduğu mahalleler için sosyal projeler, sosyal hedefli reklamlar, yayıncılık, sanat etkinlikleri ve sosyal ve politik konularda uluslararası konferanslar gibi eğitim programlarının dışında sosyal etkinlikler düzenlemektedir. Örneğin, sigaraya karşı bir reklam kampanyası, yakın zamanlara dek çeşitli Türk televizyon kanallarında gösterilmiştir.

İstanbul’un bölgesel önemi, Avrupa’ya yakınlığı ve kültürel ve sanatsal arka planı, üniversitenin programında ve ders dışı aktivitelerinde önemli yer tutmaktadır. Bilgi Üniversitesi, Santral İstanbul Kampusu aracılığıyla disiplinler arası kültürel ve sanatsal eğitimi ve üretimi destekleyerek Haliç ve dünyanın geri kalanı arasında bir köprü kurmak istemektedir (Grouiller 2005).

5.2.4.2 Santral İstanbul projesi

Santral İstanbul, uluslararası çapta üne sahip bir grup mimar ve akademisyenin ortak çalışması olarak ortaya çıkmıştır. Mimarlar, yalnızca projeyi tasarlamakla kalmamış aynı zamanda mimarlık medyasında ve popüler medyada yayınlayarak, atölye çalışmaları organize

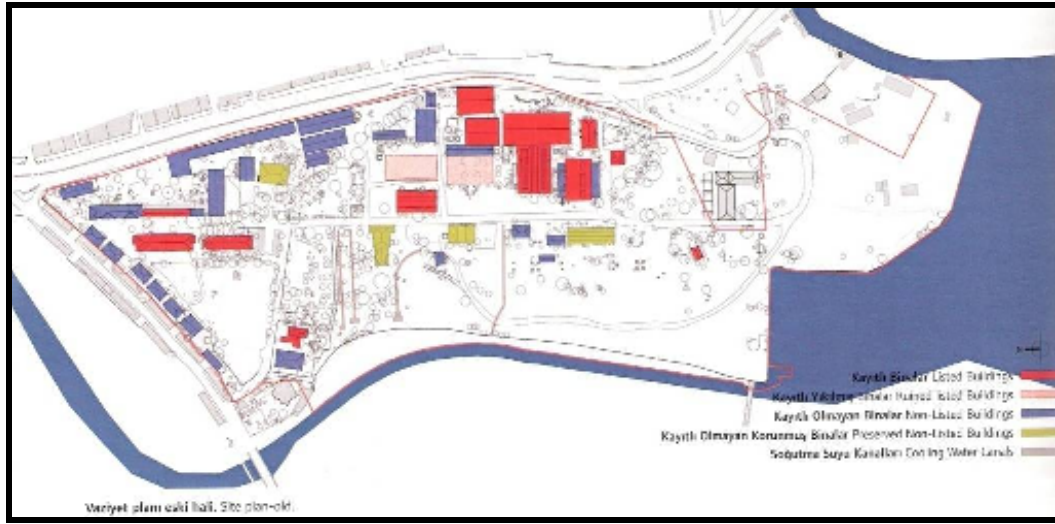
ederek, uluslararası bağlantılar sağlayarak ve öğrencileri projenin oluşum sürecine dahil edecek dersler açarak projenin daha fazla tanınmasını sağlamışlardır [41].

Santral İstanbul'un hedef kitlesi ulusal ve uluslar arası düzeyde sanatçıları, akademisyenleri, öğrencileri ve araştırmacıları içermekle birlikte sadece bunlarla sınırlı değildir. Santral İstanbul, içinde bulunduğu bölgenin ve genel olarak Türkiye'nin sosyal ve ekonomik olarak az gelişmiş kesimi için, sanatsal aktiviteleri aracılığıyla bir çekim merkezi oluşturma iddiası taşımaktadır. Üniversitenin hedefi, toplumun yoksul kesiminden gelen gençlere, sanat eğitimi vererek, sanatın hayatları için ne kadar önemli bir faktör haline gelebileceğini göstermektir. Santral İstanbul'un direktörü ve Performans Sanatları Yönetimi Bölümü Koordinatörü Serhan Ada'ya göre, üniversitenin amacı kültür, sanat ve eğitimin yaratıcı dinamikleri ile ekonomik ve sosyal gelişmeye katkıda bulunmaktır. Santral İstanbul herkese açık olacaktır, belli bir grubu hedef kitlesi olarak seçmemiştir, ancak yoksul gençlerin eğitim ve kültürel faaliyetlerine katılımını destekleyecektir (Grouiller, 2005). Ada'ya göre, Santral İstanbul üniversitenin bir kamusal alan olarak rolünü yeniden değerlendirmek ve kamusal yaşantının dinamiklerini kucaklayarak toplumun farklı kesimlerini çatısı altında bir araya getirmek gibi bir misyon üstlenmektedir (Şekil 5.14 ve 5.15)

Üniversitenin Haliç'teki yeri, gelişimi ve çevresinin büyümesi açısından büyük önem taşımaktadır. 1980'lerdeki sanayisizleşme sürecinin ardından, Haliç çevresindeki mahalleler ekonomik, sosyal ve fiziksel bir çöküntü yaşamaya başladılar. Bu yüzden bir üniversite projesi, yenileştirme adına önemli bir potansiyel taşımaktadır.

Santral İstanbul'un içinde bulunduğu bölge üzerinde çeşitli etkileri olduğu gözlemlenebilir. Birincisi, Santral İstanbul daha önce devlete ait bir fabrikayı dönüştürmüştür. Bu projenin uygulanmasında, devletin ve yerel hükümetin onayı bulunmaktadır. Bilgi Vakfı, Silahtarağa Kampusu içinde yer alan yapıları restore ederek yeniden işlevlendirmiş, ve bunlara ilave olarak yeni işlevler için kullanmak üzere yeni yapılar da inşa etmiştir. Bu bağlamda, Santral İstanbul projesi, ekonomik, fiziksel ve sosyal açıdan iyileştirme yapılması gereken bir bölgede gerçekleştirilen ilk büyük kapsamlı yenileştirme projesidir denilebilir.

Buna ek olarak, Santral İstanbul kendisini fabrikanın tarihi ile özdeşleştirmiş durumdadır. "Santral İstanbul" ismi, fabrikanın elektrik üretim ve dağıtım işlevine bir gönderme niteliğindedir. Bu başlıkla, Santral İstanbul kültür ve eğitimin üretilmesi ve dağıtılmasını bir görev olarak üstlenmektedir (Kadak 2005). 2007 yılı bienali'nin açılış sergilerinden biri de Santral İstanbul Kampusunda gerçekleşmiştir.

Şekil 5.4 Silahtarağa Elektrik Santrali vaziyet planı, (Arolat vd., 2007; 54)

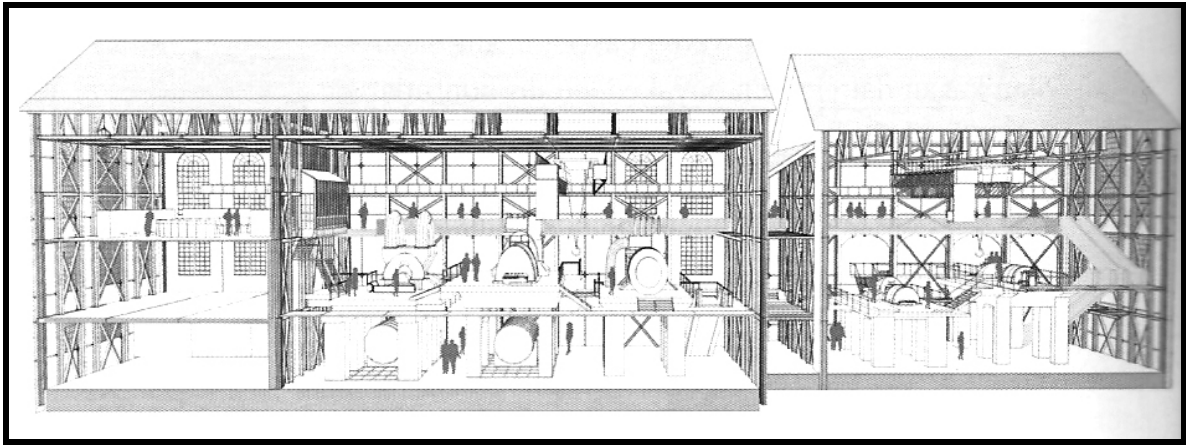
Şekil 5.5 Santral İstanbul vaziyet planı, (Arolat vd., 2007; 54)

5.2.4.3 Santral İstanbul'daki fonksiyonlar

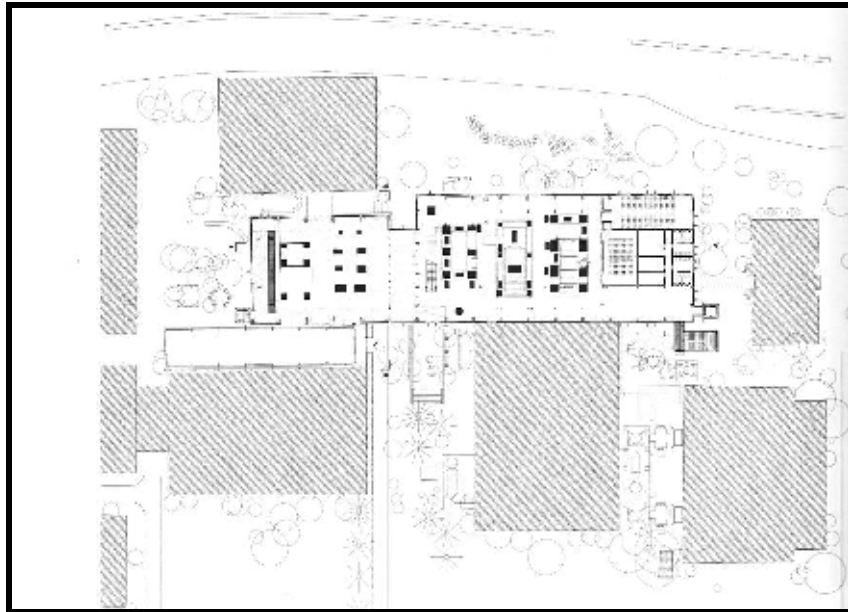
Santral İstanbul'un programı, çeşitli fonksiyonları içermektedir. Aynı zamanda bir araştırma merkezi olarak işlev görecektir olan Çağdaş Sanat Müzesi, genç insanların çağdaş sanata olan ilgisini artırmayı hedeflemektedir. Eski elektrik üretim makinelerinin korunduğu makine dairesi, Enerji Müzesine çevrilmiştir. Bu müze, Türkiye'deki enerji üretimi tarihçesi, küresel enerji sorunları ve enerji dönüşümü hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Kütüphane ve danışma merkezi, gece geç saatlere kadar açık olacaktır (Grouiller 2005). Fabrikanın eski lojmanları, Uluslararası Rezidans programı altında belirli sürelerle Santral İstanbul'a gelip

burada etkinlik düzenleyecek olan sanatçı, akademisyen ve araştırmacıların konaklaması için ayrılmıştır (Grouiller 2005). Bu programın amacı, uluslararası kültürel ağlar oluşturulmasına katkı sağlamaktır.

Enerji Müzesi: Silahtarağa Elektrik Güç Santralini içinde türbinleri barındıran makine dairelerinden biri, mimar Han Tümertekin tarafından restore edilerek enerji müzesine dönüştürülmüştür. Bu binanın içindeki türbinler korunarak, elektrik enerjisi üretim sürecini sergilemek amacıyla kullanılmaktadır. Yapının içine sonradan ilave edilen yürüyen merdivenler, podyumlar ve basamaklar ise, bu türbinleri farklı açılardan izleme olanağı sunmaktadır (Şekil 5.16,5.17 ve 5.18) (Arolat, vd., 2007, s:56).

Şekil 5.6 Enerji Müzesi kesiti, (Arolat vd., 2007; 56)

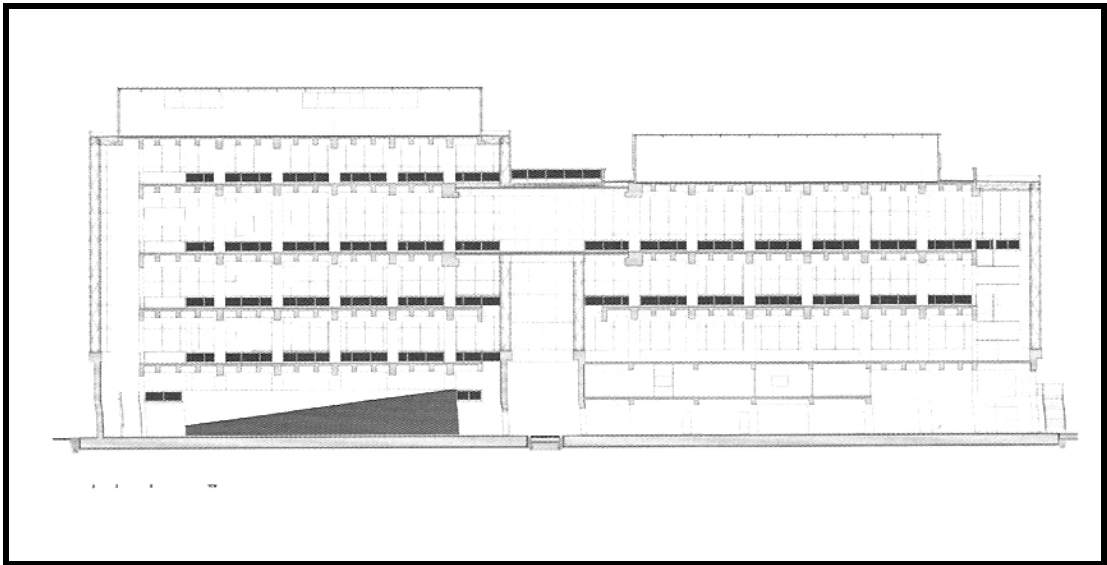

Şekil 5.7 Enerji Müzesi zemin kat planı, (Arolat vd., 2007; 57)

Şekil 5.8 Enerji Müzesi iç mekanından bir görünüm, kişisel arşiv

Çağdaş Sanatlar Merkezi: Silahtarağa kompleksinin geçmiş yıllarda yıkılmış olan iki büyük kazan dairesinin yerine mimar Emre Arolat tarafından yapılmış olan Çağdaş Sanatlar Merkezi, mimarının ifadesiyle “bütün yapının algısını homojenize eden bir tül” ile kaplanmıştır. Bununla amaçlanan, yapının içinde bulunduğu ortam içinde neredeyse görünmez kılınmasıdır (Şekil 5.19 ve 5.20) (Arolat, vd., 2007, s:58).

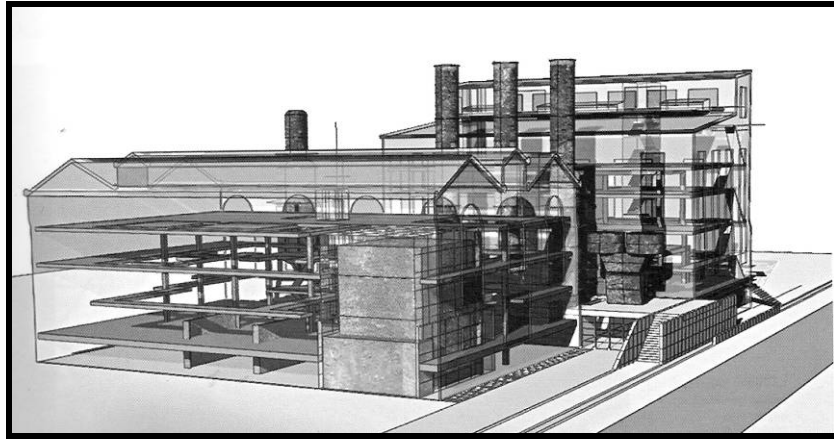

Şekil 5.9 Çağdaş Sanatlar Merkezi, (Arolat vd., 2007; 60)

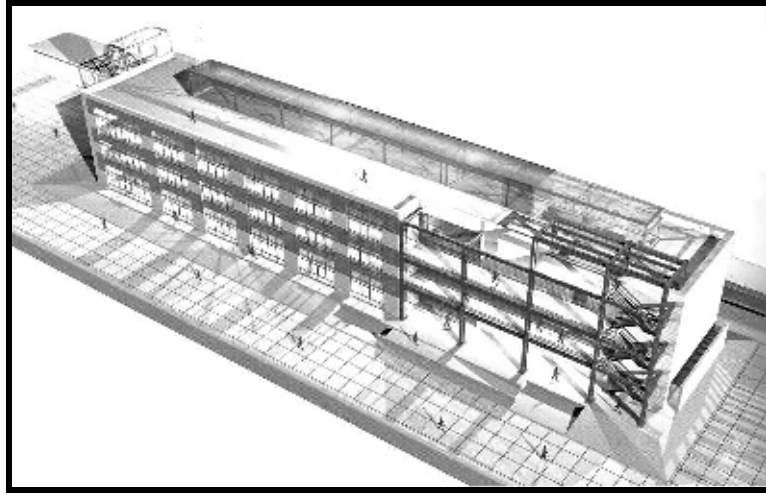
Şekil 5.10 Çağdaş Sanatlar Müzesi'nden bir görünüm, kişisel arşiv

Kütüphane: Silahtarağa kompleksinin, Santral İstanbul projesi başladığında halen ayakta durmakta olan diğer iki kazan dairesi, dış kabukları korunarak ve zemin katta birleştirilerek kütüphane haline getirilmiştir. Bu kütüphane, İstanbul'un en büyük kütüphanesi olma potansiyelini taşımaktadır (Şekil 5.21) (Arolat, vd., 2007, s:62).

Şekil 5.11 Kütüphane binası perspektifi, (Arolat vd., 2007; 63)

Eğitim Yapıları: Bilgi Üniversitesi'nin bazı programları için, yerleşkenin doğu ve kuzey kenarları boyunca dört adet yeni bina inşa edilmiştir. Ofisler, sınıflar ve çok amaçlı salonlar içeren bu yapılar, Mareşal Fevzi Çakmak Caddesi ve Fil Köprü Caddesi'ne doğrudan cephe vererek, Santral İstanbul yerleşkesini çevre dokuya bağlamaktadırlar (Şekil 5.22 ve 5.23).

Şekil 5.12 Eğitim yapısından perspektif (Arolat vd., 2007; 64)

Şekil 5.23 Eğitim yapısından görünüm, kişisel arşiv

Açık alanlar: eski yerleşmenin dağılımı arazinin zemin kesitindeki farklılıklara göre kurgulanmış, bir başka deyişle bina kümeleri arazinin yapılaşmaya görece elverişli yerlerinde konumlanmıştı (Arolat, vd., 2007, s:52). Bu nedenle yeni binaların inşasında eski yerleşkenin izleri takip edilmiştir. Çeşitli festival ve sergi etkinlikleri için kullanılması düşünülen fabrikanın yeşil alanları, aynı zamanda çevre halkın gündelik kullanımına da hizmet etmektedir. Bu yeşil alana ek olarak, kampusun çeşitli bölgelerinde yer alan kafe, restoran gibi fonksiyonlar, yürüme yolları ve bunlar üzerindeki dinlenme alanları kampusun kamusal olarak kullanımını güçlendirmektedir. Mimari tasarım ve peyzaj düzenlemelerinde, çocukların ve engelli kullanıcıların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak tasarım yapılmıştır (Arolat, vd., 2007, s:52).

5.2.5 Santral İstanbul projesinin kent hakları bağlamında değerlendirilmesi

Santral İstanbul, işlevini kaybetmiş fabrika kompleksini yeniden düzenleyerek ve fabrika binalarının tarihsel değerlerini koruyarak, içinde yer aldığı bölgeye kültürel ve fiziksel değer katması açısından başarılı olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, mimari ve çevre düzenlemesi ve içerdiği fonksiyonlarla kent halkını bölgeye çekmeye başlamıştır. Bu da, bölgenin bugüne kadar bilinen olumsuz imajını ortadan kaldırmaya, daha güvenli ve yaşanabilir bir bölgeye dönüşmesine katkı sağlamaktadır. Eğitim fonksiyonları, kültürel ve sosyal aktiviteleri, çeşitli sosyal sorumluluk projeleri ile çevre halkının gelişmesi için de büyük bir katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Santral İstanbul, sadece akademik camiaya değil, bölge sakinlerine ve kentin tümüne hitap etmesi ile İstanbul halkı ve bölge halkı için biraraya gelme noktasıdır ve kent kültüründe yeni bir yaşam deneyimi alanı açmaktadır.

Çizelge 5.2 Santral İstanbul projesinin kent hakkı bağlamında bir değerlendirmesini yapmayı hedeflemektedir. Bu çizelgede, ilk sütun incelenen kent hakkı maddesi ile ilgili olarak bölgenin proje gerçekleştirilmeden önceki halinde tespit edilen problemlerini göstermektedir. İkinci sütun projenin bu problemlerle ilgili önerilerini sıralamaktadır. Sondaki değerlendirme sütunu ise bu çözüm önerilerinin ilgili kent hakkı maddesini ne ölçüde gerçekleştirdiğini ya da gerçekleştirmekte yetersiz kaldığını ifade etmektedir.

Çizelge 5.2 Santral İstanbul Projesi'nin Kent Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi

(●: ilgili soruna tam çözüm sağlayan öneri, ⊙: ilgili soruna kısmi çözüm sağlayan öneri, ○: ilgili soruna yönelik bir çözümün bulunmaması)

Projenin Önceki Durum	Proje Önerileri	Değerlendirme
Eşitlik ve Ayrımcılığa Uğramama Hakkı		
Yoksulluk	- Bölge sakinlerine yönelik burslar ve eğitim programları - Bölge sakinlerine yönelik sosyal projeler	⊙
Güçsüz gruplara özel mekan ihtiyaçları	Proje alanında, mimari tasarım ve peyzaj düzenlemelerinde, çocukların ve engelli kullanıcıların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması	⊙
Bölgedeki mahalleler arasında, etnik, dini, sınıfsal, politik farklılıklar bulunması	Farklı kesimleri bir araya getirecek bir kamusal alan olarak işlev görmesi	⊙
Bölge halkının kentin diğer bölgeleri ile ilgili deneyimlerinin olmaması ya da az olması	Proje, bölge halkı için kentlilerle bir araya gelme olanağı yaratmaktadır.	⊙
Barınma Hakkı		
Bölgenin yoğun olarak bir gecekondu bölgesi olması		○
Halk kiralardan artışı endişeli	Projenin, küçük ölçekli ve eğitim odaklı olması nedeniyle, büyük bir rant artışı ve soylulaştırmaya yol açma olanağı düşük	⊙
Eşitlik ve ayrımcılığa uğramama hakkı ile ilgili, yoksulluk, bölgedeki mahalleler arasındaki farklılıklar ve bölge halkının kentin geri kalanıyla iletişiminin kopuk olması sorunlarına yönelik olarak Santral İstanbul eğitim ve kültür fonksiyonları ile insanları bir araya getirmesi ve engelli kullanıcıların kullanımına yönelik tasarımlarıyla bu problemlerin çözümüne yönelik adımlar atmıştır.		
Proje küçük ölçekli ve eğitim odaklı olduğu için soylulaştırmaya yol açmayacağı düşünülmektedir. Ancak, proje kapsamında genel olarak bölgenin konut sorunuyla ilgili bir öneri geliştirilmemiştir.		

Projeden Önceki Durum	Proje Önerileri	Değerlendirme	
Sağlık Hakkı			
Santral havzasını çevreleyen mahallelerde sağlık hizmetlerinin yetersiz olması		○	Proje kapsamında sağlık hakkı konusunda bir çözüm önerisi geliştirilmemiştir.
Eğitim Hakkı			
Eğitim oranı düşük	• Üniversite, müze, kütüphane gibi eğitim ve kültür fonksiyonlarının bulunması • Bölge sakinlerine yönelik burslar ve kültür / sanat alanında eğitim programları	⊙	Proje kapsamında yer alan kültürel fonksiyonlar ve bölge sakinlerine yönelik olarak düzenlenen burslar ve eğitim programları ile proje, eğitim hakkı konusunda kısmi çözümler üretmiştir.
Çalışma Hakkı			
İş koşulları yetersiz	• Projenin yapım aşamasında bölge halkı inşaatta çalışmış. Sürekli bir iş olanağı sağlanmamış	⊙	Çalışma hakkı ile ilgili yetersiz iş koşulları konusunda, projenin yapım aşamasında belli iş olanakları sağlanmış, ancak bu sürekli bir iş olanağına dönüşmemiştir.
Güvenlik Hakkı			
Santral havzası, yankesici, serseri, hırsız ve uyuşturucu satıcılarının bulunması nedeniyle, tehlikeli bir bölge olarak tanınmakta	• Proje, işlevsiz ve atıl bir bölgeyi bir kültür ve eğitim alanına dönüştürmüştür • Bölgeye kentin başka bölgelerinden insan çekmektedir. • 24 saat açık fonksiyonlar önerilmiştir • Aydınlatma sağlanmıştır	⊙	Güvenlik hakkı ile ilgili olarak, proje işlevsiz ve atıl bir blgeyi eğitim ve kültür alanına dönüştürerek ve kentin farklı yerlerinden insanları buraya getirerek bölgenin bilinen olumsuz imajını ortadan kaldırmaya yönelik adımlar atmıştır.
Katılım ve Demokratik Temsil Hakkı			
Mahalle sakinleri dönüşümün ne olacağı konusunda bilgisiz	• Sadece öğrenci ve öğretim üyelerine değil, yerli halk ve tüm kent sakinlerine açık bir proje • Bölgede yaşayanlara yönelik sosyal projeler vasıtasıyla halkla ilişki kurulmakta	⊙	Santral İstanbul, sadece öğrenci ve öğretim üyelerine değil tüm semt halkına da açık olması ve çeşitli sosyal projelerle halkla ilişki kurması açısından katılımı sağlamaktadır. Ancak projenin oluşma aşamasında katılım sağlanmamıştır.
Uyumlu Gelişme Hakkı			
Santral havzası ve çevreleyen mahalleler arasında kopukluk	• Bölge halkı için bir araya gelme noktasıdır	⊙	Proje, eğitim, kültür ve sanat fonksiyonlarıyla bir toplanma noktası oluşturmaktadır ve bölgenin bilinen olumsuz imajının zamanla iyileşmesine olanak tanıyarak uyumlu gelişme hakkını sağlamak yönünde önemli bir adım atmıştır.
Ekonomik, kültürel ve sembolik olarak dezavantajlı bir bölge	• Bölgeye eğitim ve kültür fonksiyonları ile değer katması	⊙	
Bölgenin kent içinde kötü bir imaja sahip olması	• Getirilen eğitim ve kültür fonksiyonu aracılığıyla, bölgenin olumsuz imajının zamanla iyileşmesi beklenmekte	●	
Çevre Hakkı			
Çevre kirliliği		○	Proje kapsamında çevre hakkı konusunda bir çözüm önerisi geliştirilmemiştir.
Alt yapı ve Kamusal Hizmetlere Erişim Hakkı			
Altyapı eksikliği		○	Proje kapsamında altyapı ve kamusal hizmetler hakkı konusunda bir çözüm önerisi geliştirilmemiştir.
Ulaşım Hakkı			
Yoğun trafik, otomobil odaklı ulaşım		○	Santral İstanbul kampusuna kentin belli noktalarından servis sağlanmaktadır ancak bölgenin genel trafik ve ulaşım sorunlarına yönelik bir öneri geliştirilmemiştir.
Santral İstanbul kampusunun zor ulaşılan bir noktada yer alması	• Santral İstanbul kampusuna kentin belli noktalarından servis kalkması	⊙	
12 Kültür Hakkı			
Tarihi değer taşıyan endüstri mirası yapılar, boş ve atıl durumdaydı	• Tarihi endüstri yapıları restore edilmiş, yeni fonksiyonlarla canlandırılmış	●	Tarihi endüstri yapılarının restore edilmesi; müze, kütüphane, sergi alanları gibi fonksiyonlara yer verilmesi ve toplumun farklı kesimlerini bir araya getirmesi bakımından hem kültürel ihtiyaçlara cevap vermekte hem de kültürel çeşitliliğe olanak tanımaktadır.
Bölge sakinlerinin kent deneyimleri çok az	• Müze, kütüphane, sergi alanları, festivaller, yerli halkı kent	⊙	

Projenin Önceki Durum	Proje Önerileri	Değerlendirme	
	halkıyla buluşturan bir kamusal alan.		
Bölgedeki mahalleler arasında, etnik, dini, sınıfsal, politik farklılıklar bulunması	• Farklı kesimleri bir araya getirecek bir kamusal alan olarak işlev görmesi	⊙	
13 Dinlence ve Spor Hakkı			
Spor ve eğlence alanları yok	• Müze, kütüphane, sergi alanları, festivaller, çocuklar ve gençlerin kullanabileceği büyük bir yeşil alan	⊙	Santral İstanbul kampüsü, müze, kütüphane ve sergi fonksiyonları ve herkesin kullanımına açık yeşil alanı ile dinlence hakkının gerçekleşmesine büyük katkıda bulunmaktadır.
14 Bilgi Edinme Hakkı			
Mahalle sakinleri proje öncesinde dönüşüm konusunda bilgilendirilmemiş	• Bölge sakinlerine yönelik programlar vasıtasıyla halkla ilişki kurmaya çalışmaktadır	⊙	Projenin oluşma aşamasında bölge halkı yeterince bilgilendirilmemiştir, ancak sonrasında halka yönelik sosyal programlarla katılımları ve bilgi edinmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır.

Santral İstanbul projesi, kamu ve özel sektörden farklı aktörleri bir araya getirmesi, merkezi hükümetin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin ve yerel yönetimin desteğini almasına karşın temelde bir özel sektör girişimidir. Bölgenin sorunlarını ele alan ve bunlara cevap vermeye çalışan genel bir planın parçası olmak yerine, belirli hedefleri olan tekil bir projedir. Bu nedenle, belli bir yerleşkenin (eski elektrik santrali kampüsü) fiziksel olarak iyileştirilmesi ve içinde bulunduğu bölgenin kültür, sanat ve eğitim yoluyla sosyal olarak geliştirilmesi gibi hedefleri dışında, bölge halkının temel ihtiyaçları olan istihdam, konut, sağlık, altyapı gibi sorunlara yönelik öneriler projenin kapsamı içinde yer almamaktadır. Kaynakları ve müdahale olanakları sınırlı olduğu için, projenin iyileştirici etkilerinin sürdürülebilir olması, tamamen Santral İstanbul'un gelecekteki faaliyetlerine bağlıdır. Buna ek olarak, her ne kadar Santral İstanbul, çevre halkına açık bir kamusal alan olarak sunulsa da projenin karar verme aşamasında bölge halkının katılımı sağlanmamıştır. Bu da ilerleyen aşamalarda Santral İstanbul'un hedeflediği şekilde çevre halkıyla etkileşim içinde olmaması ile sonuçlanabilir.

5.3 Bölüm Sonucu

Fener-Balat Rehabilitasyon Programı ve Santral İstanbul projeleri, iyileştirici ve çağdaş söylemlerine ve getirdikleri iyileştirmelere karşın, uygulandıkları bölgelerdeki bazı problemleri göz ardı etmekle bu problemlerin yol açtığı kent hakkı ihlallerinin giderilmesinde yetersiz kalmışlardır.

Fener-Balat projesi 1998 yılındaki raporunda önerilen hedeflerini büyük ölçüde gerçekleştirememiş, fiziksel bir yenileme projesi olarak sınırlı kalmıştır. Konutları içeren fiziksel yenileme sadece belli nitelikte ve sayıda konutun yenilenmesini içerdiği için bütüncül bir iyileştirme getirmemiştir. Bunun dışındaki eğitim, sağlık ve istihdam gibi temel konularda, yürütülmesi proje bütçesiyle sınırlı olan bir sosyal merkez kurulmasıyla yetinilmiştir. Kentsel

açık alanların düzenlenmesi, alt yapı, toplu taşıma, güvenlik ve sosyal güvence konuları, projenin ilk önerisinde düşünülen ancak uygulamada eksik kalan yönleridir. Halkın katılımının sınırlı ölçüde ve tek yönlü olarak sağlanması ve sosyal programların eksikliği projenin uyumlu gelişme olanağını kısıtlamaktadır. Buna ek olarak kiracıların korunması yönünde yeterli önlemlerin alınmaması, bazı ailelerin evlerini terk etmek zorunda kalmalarına ve barınma haklarının ihlal edilmesine neden olmaktadır. Genel bir çerçeveden değerlendirdiğimiz zaman, Fener-Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı, bölgenin fiziksel yenilenmesine öncelik tanınması ve sosyal programların eksikliği nedeniyle, bölgede yer alan kent hakkı ihlallerinin giderilmesine sınırlı ölçüde katkıda bulunabilmektedir.

Santral İstanbul projesi ise tarihi miras niteliği taşıyan endüstri yapılarının restore edilerek eğitim ve kültür fonksiyonlarıyla yeniden işlevlendirilmesi ile bölgeye kültürel ve fiziksel değer katması açısından çok önemlidir. Böylece hem bölgenin bilinen olumsuz imajını ortadan kaldırmaktadır, hem de bölgeyi kent halkının kullanımına açtığı için güvenli bir ortam oluşmasını sağlamaktadır. Santral İstanbul toplumun farklı kesimlerini bir araya getiren bir kamusal alan olarak işlev görmektedir. Uyguladığı eğitim programlarıyla çocuk ve gençlerin sanat ve kültür alanında bilinçlenmesini sağlamaktadır. Ancak özel bir girişim olması nedeniyle noktasal bir proje olarak kalmıştır ve bölgenin istihdam, konut, sağlık ve altyapı gibi sorunlarına bütüncül bir çözüm getirmemiştir. Dolayısıyla, her ne kadar Santral İstanbul projesi fiziksel yenileme, mimari tasarım ve kültürel etkinlikler aracılığıyla bölgede bir imaj değişikliğine yol açsa da, temel kent haklarının gerçekleştirilmesi yönünde sınırlı ölçüde katkıda bulunabilmektedir.

6. SONUÇ

Dünya kentleri, sermayenin, malların, insanların, kültürel değerlerin, tüketim alışkanlıklarının ve bilginin dünya çapında hareketlilik kazanması, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki yeni gelişmeler, çok uluslu şirketlerin yatırımlarını diledikleri yere aktarabilme kabiliyetlerinin gelişmesi ile ülke ekonomilerini etkilemede artan güçleri, ulus devletlerin kendi ekonomileri üzerindeki kontrollerinin azalması ve dünya çapında büyük kentlerin ve metropol alanların karar verme merkezleri olarak ön plana çıkmaları süreçlerini içeren küreselleşmeyi en yoğun şekilde yaşayan ve aynı zamanda bu süreçleri üreten yerlerdir. Küresel ekonomik sisteme uyum sağlamak ve uluslararası düzeyde hareketliliği olan sermayeyi çekebilmek amacıyla kentler, hızlı bir rekabet ve yeniden yapılanma süreci içine girmişlerdir. Yeniden yapılanma, servis sektörüne hizmet etmek üzere yeni ve yüksek teknoloji iş merkezlerinin inşası; bu sektörlerde çalışan profesyonel elitin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte lüks konut, tüketim ve eğlence mekanları ile bu mekanları birbirine bağlayacak otoyolların inşa edilmesi; havaalanları ve lüks otellerle kentin uluslararası ulaşımında önemli bir durak noktası haline gelmesi; fuarlar, kongreler, festivaller, konserler, spor karşılaşmaları, sergiler, bienaller gibi kültür ve sanat etkinliklerinin organizasyonu ile kentin bir seyirlik ve tüketim nesnesi haline dönüşmesi gibi süreçleri içermektedir.

Kentsel dönüşüm projeleri de dünya kentlerinin yeniden yapılanmasında etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Kentsel dönüşüm temel olarak ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel olarak çöküntü yaşayan kentsel alanların iyileştirilmesi için planlanan ve uygulanan kentsel müdahale biçimleri olarak tanımlanabilir. Son yıllarda, özellikle önem kazanan bir kentsel dönüşüm modeli, kentin ekonomik, sosyal, çevresel ve fiziksel sorunlarını “geniş kapsamlı” ve “bütüncül” bir yaklaşımla ele alan; bu sorunların sürdürülebilir ve uzun vadeli çözümüne yönelik olarak, kamu – özel – gönüllü kuruluşları bir araya getiren, aynı zamanda katılımcılığın altını çizen bir kamu politikası olarak değerlendirilebilecek olan kentsel yenileştirme (*urban regeneration*). Kentsel yenileştirme projeleri, fonksiyonunu kaybetmiş bina ve alanlara yeniden fonksiyon kazandırmak, çöküntü halindeki mahalleleri yenilemek, sürdürülebilir gelişme için çevresel iyileştirme sağlamak gibi fiziksel müdahaleler olabilecekleri gibi, istihdam yaratmak, ekonomik gelişme, sosyal bütünleşme ve kültürel gelişme sağlamak, kentler arası yarışta kent için yeni bir imaj oluşturmak gibi daha sosyal ve ekonomik doğrultuda hedefler olabilir.

Son yıllarda kültürün alım-satım değeri olan ve pazarlanabilir kent mekanları üreten bir ekonomik değere dönüşmesiyle birlikte, kültür kentsel gelişmenin merkezinde yer almaya

başlamış ve kentsel yenileştirmede kültür odaklı yaklaşımlar gittikçe önem kazanmaya başlamıştır. Kültür endüstrileri, kültürel etkinlikler ve kültür alanındaki yatırımlar pek çok kentte, hem yerel ekonomik tabanı çeşitlendirmek hem de uluslararası sermayeyi kente çekmek için önemli bir araç olarak görülmektedir. Kültür odaklı kentsel yenileştirme, kentin tarihi mahallelerinin canlandırılması, eski sanayi yapılarının eğitim ve kültür fonksiyonlarıyla yenilenmesi, büyük ölçekli prestij yapılarının inşası, bienaller, kongreler, fuarlar, olimpiyatlar gibi uluslararası seyirlik etkinlikler düzenlenmesi gibi programları içerebilir. Bu programlar, kente kazandırabilecekleri yatırımlar ve oluşturacakları iş olanakları ile kentin ekonomik yaşantısının canlanmasını, çeşitli altyapı ve fiziksel yenileme projeleri ile kentin fiziksel olarak iyileşmesini ve uluslararası arenada kente ait yeni bir imaj oluşturarak bir kentlilik bilinci oluşmasını sağlayabilirler. Ancak öte yandan bu projelerin en önemli risklerinden biri projelerin uygulandığı bölgede yaşayan halkın ihtiyaç ve taleplerini göz ardı etme olasılıklarıdır. Kentin ya da bir bölgesinin pazarlanması için üretilen yeni imaj ve bu imajı gerçekleştirmesi beklenen yenileştirme programı, o bölgenin temel sorunları ve ihtiyaçları ile tam bir zıtlık içinde olabilir. Bir bölgenin gerçek sorunlarını tespit etmeden, içinde yaşayan halkın haklarını, ihtiyaçlarını ve taleplerini dikkate almadan sadece pazarlanabilir ve tüketilebilir bir imaj üretmek amacıyla ortaya atılan bir projenin uygulanması esnasında, pek çok kent sakini arazi değerlerinin ya da kiraların artması nedeniyle yaşadıkları bölgeyi terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Evlerinden ayrılmak zorunda kalan insanlar için ekonomik ve sosyal problemlere yol açabilecek olan bu durum, bu kesimlerin kent yaşantısından dışlanmasına ve marjinalleşmesine yol açabilir. Kent mekanının kullanımındaki eşitsizlikler, bölünmüş parçalı bir kent ve farklı gelir grupları arasındaki toplumsal kutuplaşmaları ve çatışmaları da beraberinde getirmektedir.

Kent mekanının uyumlu gelişmesi ve kentte yaşayan tüm insanların –kentlilerin– bu gelişmeden eşit bir şekilde faydalanabilmesi için demokratik ve şeffaf bir ortamın oluşturulmasını sağlama yolunda en önemli adımlardan biri, kent haklarının uygulamaya geçirilmesidir. Küreselleşme süreciyle birlikte ulus-devletlerin politik güçlerinin desantralizasyonu ve yerel yönetimlerin politik süreçlerde artan rolleri nedeniyle İnsan Haklarının gerçekleştirilmesi, korunması ve bu haklara saygı duyulması konuları sadece devletlerin sorumluluğu olmaktan çıkarak bölgesel ve yerel yönetimleri ilgilendiren konular haline gelmiştir.

Henri Lefebvre kent hakkını, kentsel mekanın kontrolünü sermaye ve devletten kentte yaşayanlara aktararak, kentsel mekanın temelini oluşturan güç ilişkilerinin yeniden

yapılandırılması olarak formüle etmiştir (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2005a; 2). David Harvey de kent hakkının, yalnızca kentte mevcut bulunan kaynaklara erişim hakkı olmadığını, aynı zamanda kenti daha farklı yapma, onu kolektif ihtiyaçlarımız ve arzularımız doğrultusunda şekillendirme ve böylece gündelik yaşantımızı yeniden üretme, mimari pratiklerimizi yeniden şekillendirme ve sadece insan olarak var olmanın alternatif yollarını tanımlama hakkı (Harvey, 2006; 102) olduğunu altını çizmektedir. Evrensel insan haklarını belediye düzeyinde yeniden yapılandıran yeni nesil hakların ifade edilebilmesi için önemli bir başlangıç noktası oluşturan kent hakkı, gelişmenin sadece ekonomik ve fiziksel boyutuyla değil, aynı zamanda sosyal dahil edilme, demokratik temsil ve katılım, karşılıklı tolerans, çok kültürlülük ve toplumsal dayanışma gibi yönleri de içeren sosyal, kültürel, politik ve çevresel gelişme ile de ilgilidir. Bunun sağlanması için de bir kentte barınma, sağlık, eğitim, istihdam, dinlenme ve eğlence, kültür, ulaşım, altyapı gibi servislerin ve tüm kamusal hizmetlerin kentlilerin kolay ve eşit olarak ulaşabilecekleri şekilde temin edilmesi gerekmektedir.

Kentlilerin, kent yaşantısının sunduğu tüm olanaklardan eşit ölçüde yararlanmaları, güçsüz grupların desteklenmesi ile mümkün olacaktır. Yoksullar, etnik-dini-kültürel azınlıklar, mülteciler, göçmenler, göçebeler, özürlüler, sağlık ya da çevre koşulları açısından risk altında yaşayanlar, şiddete maruz kalanlar ve bu gruplar içinde özellikle yaşlılar, kadınlar ve çocuklar için özel önlemler alınması gerekmektedir. Bu durum, kent içinde yaşayan farklı gruplar arasında karşılıklı tolerans ve dayanışmayı da beraberinde getirecektir.

Avrupa Konseyi'nin 1992'de Avrupa Kentsel Şartı'nı kabul etmesi ve izleyen yıllarda yayınlanan Avrupa Kentte Kadınlar Şartı (1994), Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı (2000), Brezilya Kent Yasası (2001), Dünya Kent Hakkı Şartı (2004) ve Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı (2006) demokrasinin yerel düzlemde güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması konusunda yerel yönetimlere düşen görev ve sorumlulukları tanımlayan belgelerdir. Bu şartlar, kent sorunlarına insan hakları çerçevesinde bir yaklaşım geliştirilmesi ve kent hakkının kurumsallaşması adına önemli kilometre taşlarıdır.

Türkiye'deki belediye yasalarını incelediğimizde, bu yasalarda kent hakkı konusunun resmi olarak tanınmış ve kurumsallaşmış olmadığını, ancak kentsel hakların yerine getirilmesiyle ilgili ifadeler bulunduğunu görmekteyiz. Örneğin kent hakkı sözleşmelerindeki bütçe oluşumunda karar alma ve uygulama süreçlerinde halkın doğrudan katılımının sağlanması öngörülmüşken, Türkiye'de belediye kanunundaki katılım maddesinde, kent sakinlerinin birey olarak katılımı söz konusu değildir. Güçsüz grupların desteklenmesi, pozitif ayrımcılık ve kota uygulamaları Türkiye'deki belediye kanununda sadece nüfusu 50.000'den fazla olan

belediyelerde şiddet gören kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açılması çerçevesinde yer almaktadır.

Son günlerde akademik alanda ve meslek odalarında geniş tartışmalara yol açan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun kapsamında, kentsel gelişme daha fazla fiziksel çevreyi ve tarihi mirası kapsamaktadır. Bu yasa kapsamında, sürdürülebilir ve uyumlu gelişme, kentlilerin demokratik temsil ve aktif katılımı, güçsüz grupların desteklenmesine yönelik önlemler, çevre, sağlık, güvenlik ve şeffaflık gibi konulara yer verilmemiş; kentin sosyal, politik, kültürel, ekonomik ve çevresel gelişmesi bir bütün olarak ele alınmamıştır. Türkiye’de son dönemlerde uygulanan projelerde kentlilerin haklarını tanımlayan ve bunları koruyan hükümler bulunmadığı için, uygulanan çeşitli kentsel dönüşüm projeleri tartışmalara yol açmakta, uygulama sonrasında ise pek çok kentlinin haklarının ihlal edildiği görülmektedir.

1980’lerin başından bu yana içinden geçtiği yeniden yapılanma, özelleştirme ve liberalleşme hareketleri, ülkenin ekonomik ve kültürel çekirdeği olan İstanbul’da dünyanın diğer büyük metropollerine benzer ekonomik ve mekansal değişimlere neden olmuştur. Bunlar kentin uluslararası sermaye ve yatırımların rahat hareket edebileceği nitelikte altyapı ile donanması; kentte servis sektörüne yönelik yüksek profilli iş alanlarının ve bu alanlarda çalışan üst düzey eğitilmiş profesyonellerin sayılarının artması ve bu profesyonel elitin çalışma, barınma, tüketim ve eğlence ihtiyaçları doğrultusunda yeni mekanlar üretilmesi olarak sıralanabilir. Dünya çapında hareketlilik kazanmış olan sermayenin kente çekilmesinde en önemli etkenlerden biri, temiz, güvenli, yatırım yapılabilir ve tüketilebilir bir kent imajının oluşturulmasıyla kentin uluslararası arenada pazarlanmasıdır. Fuarlar, bienaller, festivaller, kongreler gibi çeşitli uluslararası etkinlikler düzenlenmesi, kentin tarihi mahallelerinin rehabilitasyon projeleriyle yenilenmesi, kent merkezindeki tarihi nitelikli endüstri yapılarının kültürel fonksiyonlarla yeniden işlevlendirilmesi gibi kültür alanındaki yatırımlar, bu imajı güçlendirmenin yanında, kenti cazip bir turizm odağı haline de dönüştürmektedirler.

İstanbul’un Haliç bölgesi de yaklaşık son 20 yıldır kültür odaklı yenileştirme projelerinin odağı haline gelmiştir. Bu projelerde bölgenin tarihi ve kültürel mirasına referanslar yapıldığı görülmektedir. Mahalle ölçeğinde yenileme projeleri, uygulandıkları bölgede konutların, anıtsal nitelikteki yapıların ya da sokakların yenilenmesini içeren fiziksel yenileştirme öngörmektedir. Bu dönüşümler, bölgede yaşayan halkın günlük kullanımı için olduğu kadar, bu bölgelerin turizm amaçlı kullanımını da hedef almaktadır. Diğer taraftan, sanayi yapılarının dönüşümlerini içeren projeler ise bu yapıların kültür merkezi ya da üniversite

olarak yeniden kullanımını önermektedir. Bu projeler sonunda ortaya çıkan kültür ve eğitim yapıları da, İstanbul ve Türkiye ölçeğinde olduğu kadar uluslararası ölçekte bir kullanıcı kitlesine hitap etmektedirler. Bu uluslararasılaşma çabası, yapıların isimlerindeki uluslararası olma vurgusunun yanında (örn: Feshane Uluslararası Fuar, Kongre ve Kültür Merkezi), programlarında da görülebilmektedir (örn: Kadir Has Üniversitesi'nin uluslararası öğrenci programları).

Bu projeler, Haliç'te ve İstanbul genelinde büyük bir dönüşüm ve gelişme yaratma potansiyeline sahiptirler. Sorunlu yaşam alanlarının düzenlenmesi, anıtsal yapıların restore edilmesi, temiz ve güvenli açık alanların oluşturulması, atıl durumdaki sanayi yapılarının yeni fonksiyonlarla kent yaşantısına katılması, kent yaşantısının iyileştirilmesi açısından olumlu yönde gelişmelerdir. Ancak projelerin uygulanmasındaki bazı özellikler, bu potansiyelin gerçekleşmesinin önünde engel teşkil etmektedir. İlk olarak, fiziksel yenilemenin ön planda tutulduğu bu projeler, iyileştirici ve yenileyici söylemlerine karşın, söz konusu bölgenin kendine özgü temel sorunlarını, o bölgede yaşayan insanların öncelikli ihtiyaçlarını ve bunlar için gerekli olabilecek çözümleri göz ardı edebilmektedirler. Buna ek olarak projeler, belediyelerin ya da özel sektörün tekil girişimleri olarak kalmaktadırlar. Dolayısıyla sürdürülebilir ve bölgenin tümüne yönelik bütüncül çözümler üretmek konusunda yetersiz kalabilmektedirler. Bu durum, kent mekanında eşitsizliklere, hakların ihlal edilmesine ve toplumsal çatışmalara yol açma riski taşımaktadır.

Tez kapsamında incelenen örneklerde, dönüşüm projelerini yönlendirecek kent hakkı bağlamında bir yasal çerçevenin olmayışının nasıl sorunlara yol açabileceği tartışılmıştır. Mahalle ölçeğinde bir yenileme projesi olan Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı, 1998 yılındaki ilk önerisinde, İstanbul'un kültürel ve tarihi değere sahip olan bir bölgesinin fiziksel olarak iyileştirilmesinin yanında, bu bölge halkının bazı temel sorunlarını çözmeye yönelik öneriler geliştirmiştir. Bunlar, halka çeşitli konularda mesleki eğitim verecek ve teknik destek sağlayacak, halkı projenin seyri hakkında bilgilendirecek ve katılımı sağlayacak sosyal merkezler kurulması; sağlık ve eğitim hizmetlerinin sağlanması; doğalgaz, elektrik, atık su altyapılarının yenilenmesi, sokakların aydınlatılması ve park ve oyun alanları gibi rekreatif alanların yapılmasını içeren sosyal ve ekonomik gelişmeye yönelik önerilerdir.

Ancak projenin uygulanma aşamasında bu hedeflerden sadece bazıları gerçekleştirilebilmiştir. Bu program kapsamında, tarihi evlerin restorasyonu ile bölgede bir ölçüde fiziksel iyileşme sağlanmış, ancak bu restorasyon sadece belli nitelikte ve sayıda konutun yenilenmesini içerdigi için bütüncül bir iyileştirme getirmemiştir. Ev sahipleri ile bilgilendirme toplantıları

yapılarak bölge halkı kısmi de olsa projeye dahil edilmeye çalışılmış, Tarihi Balat Pazarı'nın yenilenmesi ile ekonomik canlanma hedeflenmiştir. Sosyal merkez aracılığıyla kadınların eğitim ve meslek edinme problemlerine ve çocukların anaokulu ve okul sonrası eğitim ihtiyaçlarına çözüm aranmış, katı atık yönetim stratejisi geliştirilerek bölgede çevresel kalitenin iyileştirilmesi ve kirliliğin giderilmesine çalışılmıştır. Ancak bölgede tespit edilmiş olan uyuşturucu kullanımı, çocukların çalışma zorunluluğu, kız çocuklarının okula gönderilmemesi, altyapı ve ulaşım sorunları, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği, istihdam problemleri, insanların sosyal sigortadan yoksun olmaları, rekreatif donatıların yetersizliği ve güvenlik gibi sorunlara çözüm getirilmemiştir. Buna ek olarak kiracıların korunması yönünde yeterli önlemlerin alınmaması, bazı ailelerin evlerini terk etmek zorunda kalmalarına ve barınma hakkının ihlal edilmesine neden olabilir.

Uygulamada olan projenin, bölgenin sosyal ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunmayı hedeflemekle beraber, temel amacının bölgenin imajının iyileştirilmesi olduğu söylenebilir. Projenin temel hedefi, kentin tarihinde belli bir dönemi temsil eden fiziksel çevrenin iyileştirilmesi ile sınırlı kalmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, proje için Fener ve Balat semtlerinin seçilmesinin en önemli nedeni, “homojen olarak korunmuş fiziksel çevre” nin varlığıdır (Stoquart, Çağlar ve Yerasimos, 1998). Bu, bölgede yaşayan insanların kültürel çeşitliliğini hesaba katmayan ve kültürü homojen olarak ele alan bir yaklaşımdır. Ancak kültürün sadece yapılı çevre olarak ele alınması, bölgeye ait aidiyet hissinin ve kimliğin yok olmasıyla sonuçlanabilir. Garcia'nın belirttiği gibi, belli bir kentsel bölge için sonradan üretilen “uyumlu ve her şeyi kapsayan” bir imaj, o bölgenin gerçekte mevcut bulunan farklı ve çeşitli kültürel kimlikleri ile taban tabana zıtlık içinde olabilir (Garcia, 2004). Bölgede yaşayan insanların gündelik alışkanlıkları, gelenekleri, inançları ve farklı yaşam tarzlarının bir kombinasyonu olan yaşam kültürlerini göz önüne almayan bir yaklaşım, Fener Balat semtlerini yaşayan bir bölgeden bir açık hava müzesine dönüştürme riski taşımaktadır

Bilgi Üniversitesi'nin bir girişimi olan Santral İstanbul projesi, eski Silahtarağa Elektrik Santrali'ni bir eğitim ve kültür kompleksine dönüştürmektedir. Proje kapsamında, işlevlerini kaybetmiş fabrika yapıları restore edilerek yeniden işlevlendirilmiş, bazı yeni fonksiyonlar için de yeni binalar inşa edilmiştir. Proje kapsamında gerçekleştirilen fonksiyonlar, müze, sergileme, kütüphane, sınıf, atölye gibi eğitim, kültür ve sanat içerikli fonksiyonlardır. Kampusun, dışarıdan rahatlıkla erişilebilen, neredeyse sınırları olmayan bir şekilde tasarlanmasıyla, uluslararası ve ulusal hedef kitlesi yanında, kent sakinleri ve özellikle içinde bulunduğu bölgenin yaşayanları için bir çekim merkezi olması hedeflenmiştir. Bu şekilde,

üniversitenin amacı, sadece sanat, kültür ve eğitim odaklı bir merkez oluşturmak değil, toplumun her kesimi için açık ve ulaşılabilir bir kamusal alan yaratmaktır.

Santral İstanbul projesi, içinde yer aldığı bölgeye kültürel ve fiziksel değer katması açısından başarılı olarak değerlendirilebilir. Bu proje, işlevini kaybetmiş fabrika kompleksini yeniden düzenleyerek ve fabrika binalarının tarihsel değerlerini koruyarak, yerleşkenin ihtiyaç duyduğu yaşamsallığı geri kazandırmıştır. Bununla birlikte, özenle tasarlanmış mimari ve çevre düzenlemesi ve içerdiği fonksiyonlarla kent halkını bölgeye çekmeye başlamıştır. Bu da, bölgenin bugüne kadar bilinen olumsuz imajını ortadan kaldırmaya, daha güvenli ve yaşanabilir bir bölgeye dönüşmesine katkı sağlamaktadır. Eğitim fonksiyonları, kültürel ve sosyal aktiviteleri, çeşitli sosyal sorumluluk projeleri ile çevre halkının gelişmesi için de büyük bir katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Santral İstanbul, sadece akademik camiaya değil, bölge sakinlerine ve kentin tümüne hitap etmesi ile İstanbul halkı ve bölge halkı için bir toplanma noktasıdır ve kent kültüründe yeni bir yaşam deneyimi alanı açmaktadır.

Santral İstanbul projesi, kamu ve özel sektörden farklı aktörleri bir araya getirmesi, merkezi hükümetin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin ve yerel yönetimin desteğini almasına karşın temelde bir özel sektör (Bilgi Üniversitesi) girişimidir. Bölgenin sorunlarını ele alan ve bunlara cevap vermeye çalışan genel bir planın parçası olmak yerine, belirli hedefleri olan tekil bir projedir. Bu nedenle, belli bir yerleşkenin (eski elektrik santrali kampusu) fiziksel olarak iyileştirilmesi ve içinde bulunduğu bölgenin kültür, sanat ve eğitim yoluyla sosyal olarak geliştirilmesi gibi hedefleri dışında, bölge halkının temel ihtiyaçları olan istihdam, konut, sağlık, altyapı gibi sorunlara yönelik öneriler projenin kapsamı içinde yer almamaktadır. Kaynakları ve müdahale olanakları sınırlı olduğu için, proje sürdürülebilir bir nitelik taşımamaktadır. Buna ek olarak, her ne kadar Santral İstanbul, çevre halkına açık bir kamusal alan olarak sunulsa da projenin karar verme aşamasında bölge halkının katılımı sağlanmamıştır. Bu da ilerleyen aşamalarda Santral İstanbul'un hedeflediği şekilde çevre halkıyla etkileşim içinde olmaması ile sonuçlanabilir.

İncelenen örneklerin her ikisi de, kentin imajını iyileştirmeyi amaçlayan, kültür odaklı yenileştirme projeleridir. Bu projeler, içinde yer aldıkları bölgede fiziksel yenileme yanında ekonomik ve sosyal olarak da etki yapmayı planlamalarına karşın, görüldüğü gibi bu bölgelerdeki ihlal edilen bir çok hakkı göz ardı etmişlerdir. Öncelikle projelerin karar verme süreçlerinin yukarıdan aşağıya doğru gerçekleşmesi, bu süreçlerde halkın doğrudan katılımının sağlanmaması ve halkın projelerden haberdar dahi olmamaları kent hakkının temel konularından biri olan katılım hakkının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Diğer taraftan,

projelerde yer alan aktörlerin (merkezi hükümet, büyük şehir belediyesi, yerel belediyeler, uluslararası, ulusal ve yerel ölçekte örgütler ve organizasyonlar ve özel sektörün) halka karşı olan sorumlulukları konusunda bilinçsiz olmaları, bu aktörlerin faaliyetlerini kent halkının haklarını korumak amacıyla sınırlayan ve denetleyen bir mekanizmanın var olmaması ve kentlilerin haklarının ihlal edildiğinde başvurabilecekleri bir yasal mercinin olmayışı nedeniyle kent hakları gözetilmemiştir.

Kent hakkının sağlanabilmesi için projelerin kararlaştırma, tasarlanma ve uygulama aşamalarında halkın katılımını garanti altına alan; güçsüz grupları destekleyen ve kentlilerin haklarını savunan bir yasal çerçevenin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Böyle bir çerçevenin varlığı, tüm kentlilerin olduğu kadar özellikle güçsüz grupların ihtiyaçları için hayati önem taşımaktadır. Bunun yanında, kent haklarıyla ilgili kavramları, yerel düzeyde etkili ve hassas karar verme mekanizmalarının oluşturulmasında kullanılacak bir araca dönüştürebilir; insanların gündelik yaşamlarında hakların ne anlama geldiğini tarifler ve çeşitli düzeydeki yönetim birimlerinin ve özel sektörün kent haklarına sadık biçimde hareket etmelerini garanti altına alacak bir denetim mekanizması oluşturur; yerel yasaların uluslararası ve ulusal insan hakları taahhütlerine uyumlu olmasını garantiler. Kent hakkının kurumsallaşması, tüm kentlilerin taleplerini ve haklarını dile getirmelerine olanak tanıyan, demokratik ve eşitlikçi bir kent hayatının oluşması yönünde önemli bir adımdır.

KAYNAKLAR

- 1580 Sayılı Belediyeler Kanunu, http://www.spo.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=180
- 5272 Sayılı Belediye Kanunu, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5272.html>
- 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5366.html>
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html>
- Akbelege, C., (2004), Haliç ve Çevresinde Yeniden İşlevlendirilen Sanayi Yapılarının Çevre Halkla Etkileşimi Bağlamında İncelenmesi ve Silahtarağa Elektrik Santrali İçin Öneriler, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Akkar, Z. M., (2006), “Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı’daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye”, Planlama 36: 29-37.
- Akpınar, İ., (2003), The Rebuilding of Istanbul after the Plan of Henri Prost, 1937-1960: From Secularisation to Turkish Modernisation, Doktora Tezi, University College London, University of London, Bartlett School of Graduate Studies, (yayımlanmamış).
- Aksoy, A., (2007), Silahtarağa Elektrik Santrali, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Aksoy, A. ve Robins, K., (1994), “Istanbul between Civilization and Discontent”, New Perspectives on Turkey, 10: 57-74.
- Arolat, E., Bilgin, İ., Sayın, N. ve Tümertekin, H., (2007), “Santral İstanbul”, Yapı, 313: 52-70.
- Bassett, K., (1993), “Urban Cultural Strategies and Urban Regeneration: A Case Study and Critique”, Environment and Planning A, 25(12): 1773-1789.
- Behrman, J. N. ve Rondinelli, D. A., (1992), “The Cultural Imperatives of Globalization: Urban Economic Growth in the 21st Century”, Economic Development Quarterly, 6(2): 115-126.
- Bezmez, D., (2007), “The Politics of Urban Regeneration: The Case of the Fener and Balat Initiative”, New Perspectives on Turkey, 37: 59-86.
- Bianchini, F., (1993), “Remaking European Cities: The Role of Cultural Policies”, 1-20, Cultural Policy and Urban Regeneration, F. Bianchini ve M. Parkinson (Derl.), Manchester University Press, Manchester.
- Bianchini, F., (1999), “Cultural Planning for Urban Sustainability”, 34-51, Culture and Cities: Cultural Processes and Urban Sustainability, L. Nystörm ve C. Fudge (Derl.), The Swedish Urban Development Council, Stockholm.
- Bianchini, F. ve Parkinson, M., (1993), Cultural Policy and Urban Regeneration, Manchester University Press, Manchester.
- Bilsel, C., (2006), “Kentsel Dönüşüm, Çözülen Kentler ve Parçalanmış Kamusal Alan”, Mimarlık, 327, <http://old.mo.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=41&RecID=1014>

- Bluestone, D., (1994), "Preservation and Renewal in Post-World War II Chicago", *Journal of Architectural Education*, 47(4): 210-223.
- Booth, P. ve Boyle, R., (1993), "See Glasgow, See Culture, 21-47, *Cultural Policy and Urban Regeneration The West European Experience*, F. Bianchini ve M. Parkinson (Derl.), Manchester University Press, Manchester.
- Bozdoğan, S., (1997), "The Predicament of Modernism in Turkish Architectural Culture: An Overview", 133-157, *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey*, S. Bozdoğan ve R. Kasaba (Derl.), University of Washington Press, Seattle.
- Bumin, K., (1990), *Demokrasi Arayışında Kent*, Ayrıntı, İstanbul.
- Carmon, N., (1999), "Three Generations of Urban Renewal Policies: Analysis and Policy Implications", *Geoforum* 30: 145-158.
- Cezar, M., (2002), *Osmanlı Başkenti İstanbul*, Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı, İstanbul.
- Çelik, Z., (1993), *The Remaking of Istanbul: Portrait of an Ottoman City in the Nineteenth Century*, University of California Press, Berkeley.
- Couch, C., (2003), "Rotterdam: Structural Change and the Port", 109-124, *Urban Regeneration in Europe*, C. Couch, C. Fraser ve S. Percy (Derl.), Blackwell, Oxford.
- Couch, C. ve Fraser, C., (2003), *Introduction: The European Context and Theoretical Framework*, 1-16, *Urban Regeneration in Europe*, C. Couch, C. Fraser ve S. Percy (Derl.), Blackwell, Oxford.
- Couch, C., Fraser, C. Ve Percy, S., (2003), *Urban Regeneration in Europe*, Blackwell, Oxford.
- Duzcu, S., (2006), *The Assessment Criteria of Urban Regeneration Projects: The Case of the Fener-Balat Districts in Istanbul*, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Ekiz, M., (2001), "Eyüp Sultan Feshane Binası İşlevsel Dönüşüm Süreci", İstanbul, 39: 135.
- Ellwood, W., (2002) *Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Erden, D., (2003); *Kentsel Yenileşmede Bir Araç olarak Dönüşüm Projeleri*, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Erden Erbey, D., (2004), "Kentsel Koruma ve Yenileşmede Dönüşüm Projeleri-Eyüp Rehabilitasyon Projeleri", *Planlama*, 30: 79-89.
- Evans, G., (2005), "Measure for Measure: Evaluating the Evidence of Culture's Contribution to Regeneration", *Urban Studies*, 42(5/6): 959-983.
- Fainstein, S., (1990), "The Changing World Economy and Urban Restructuring" 31-50, *Leadership and Urban Regeneration, Cities in North America and Europe* D. Judd, ve M. Parkinson (Derl.), Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi.
- Fraser, C., Couch, C. ve Percy, S., (2003), "Review", *Urban Regeneration in Europe*, 210-216, C. Couch, C. Fraser ve S. Percy (Derl.), Blackwell, Oxford.
- Friedmann, J., (1986), "The World City Hypothesis", *Development and Change*, 17(1): 69-83.

- García, B., (2004), "Cultural Policy and Urban Regeneration in Western European Cities: Lessons from Experience, Prospects for the Future", *Local Economy*, 19(4): 312-326.
- Garside, P. L., (1997), "The Significance of Post-War London Reconstruction Plans for East End Industry", *Planning Perspectives*, 12: 19-36
- Geniş, Ş., (2007), "Producing Elite Localities: The Rise of Gated Communities in Istanbul", *Urban Studies*, 44(4), 771-798.
- Giddens, A., (1998), *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*, Polity Press, Cambridge.
- Giddens, A., (1999), *Runaway World*, Profile Books, London.
- Gomez, M. V., (1998), "Reflective Images: The Case of Urban Regeneration in Glasgow and Bilbao", *International Journal of Urban and Regional Research*, 22(1): 106-121.
- Goodwin, M., (1993), "The City as Commodity: The Contested Spaces of Urban Development", 145-162, *Selling Places: The City as Cultural Capital, Past and Present*, G. Kearns, C. Philo, (Derl.), Pergamon Press, Oxford.
- Griffiths, R., (1993), "The Politics of Cultural Policy in Urban Regeneration Strategies", *Policy and Politics*, 21: 39-46.
- Grodach, C. ve Loukaitou-Sideris, A., (2007), "Cultural Development Strategies and Urban Revitalization", *International Journal of Cultural Policy*, 13:4, 349-370.
- Grouiller, J., (2005), *La reconversion de la centrale électrique Silahtarağa à Istanbul Analyse d'une opération de reconversion de friche industrielle urbaine au travers de ses références et des acteurs impliqués*, <http://www.artfactories.net/IMG/pdf/MemoireJulienGrouiller.pdf>
- Gül, M. M. ve Lamb, R., (2004a), "Mapping, Regularizing and Modernizing Ottoman Istanbul; Aspects of Genesis of the 1839 Development Policy", *Urban History* 31(3), 420-436.
- Gül, M. M. ve Lamb, R., (2004b), "Urban Planning in Istanbul in the Early Republican Period: Henri Prost's Role in the Tensions Among Beautification, Modernization and Peasantist Ideology", *Architectural Theory Review* 9(1): 59-81.
- Gültekin, S. (2007), "Konuk: İstanbul Bilgi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. İhsan Bilgin", *Sadık Gültekin – İhsan Bilgin Röportajı*, NTVMSNBC, 10.07.2007, http://www.ntvmsnbc.com/ntv/metinler/dogru_tercih/temmuz_2007/10.asp
- Gümüş, K. (2006), "Sütlüce Unutuldu mu?", *Radikal* 2, 26.03.2006, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=5682
- Gürsel, Y., (1990), *Demokratikleşme Sürecinde Kent ve İnsan*, E Yayınları, İstanbul.
- Haider, D., (1992), "Place Wars: New Realities of the 1990s", *Economic Development Quarterly*, 6(2): 127-134.
- Harvey, D., (2003), "Debates and Developments The Right to the City", *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(4): 939-941.
- Harvey, D., (2006), "The Right to the City", 83-103, *Divided Cities*, R. Scholar, (Derl.), Oxford University Press, Oxford.

Holcomb, B., (1993), "Revisioning Place: De- and re-constructing the Image of the Industrial City" 133-143, *Selling Places: The City as Cultural Capital, Past and Present*, G. Kearns ve C. Philo, (Derl.), Pergamon Press, Oxford.

Işın, E. ve Akbayan, N., (1994), "Cibali Tütün Fabrikası", 429, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, E. Işın, ve N. Akbayan (Derl.), Kültür Bakanlığı, Ankara; Tarih Vakfı, İstanbul.

Judd, D. ve Parkinson, M., (1990), "Urban Leadership and Regeneration Economic Constraint and Political Choice", 13-30, *Leadership and Urban Regeneration, Cities in North America and Europe* D. Judd, ve M. Parkinson, (Derl.), Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi.

Judd, D. ve Parkinson, M., (1990), *Leadership and Urban Regeneration, Cities in North America and Europe*, Sage Publications, Newbury Park, London, New Delhi.

Kara, F. H. E., (1993), "Silahtarağa Elektrik Santrali", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 6: 554-555, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

Kadak, Ş. (2005), "Sanat Virüsü Müzenin Yolunu Açtı", Şelale Kadak – Oğuz Özerden Röportajı, Sabah, 25.12.2005, <http://arsiv.sabah.com.tr/2005/12/25/eko101.html>

Kearns, G. ve Philo, C., (1993), *Selling Places: The City as Cultural Capital, Past and Present*, Pergamon Press, Oxford.

Keating M., ve de Frantz, M., (2004), "Culture-led Strategies for Urban Regeneration: a Comparative Perspective on Bilbao", *International Journal of Iberian Studies*, 16(3): 187-194.

Keleş, R., (2003), "Urban Regeneration in İstanbul", Draft Paper to be Presented to Priority Action Programme, Regional Activity Center, Ankara University and Eastern Mediterranean University, <http://www.kentselyenileme.org/content/view/69/30/>

Keyder, Ç., (2000), "Arka Plan", 9-40, İstanbul : Küresel ile Yerel Arasında, Ç. Keyder (Derl.), Metis Yayınları, İstanbul.

Keyder, Ç. ve Öncü, A., (1994), "Globalization of a Third-World Metropolis: İstanbul in the 1980s", *Review*, 17(3): 383-421.

Kezer, Z., (1999), *The Making of a National Capital, Ideology and Socio-Spatial Practices in Early Republican Ankara*, Doktora Tezi, University of California at Berkeley, (yayımlanmamış).

Kocabaş, A., (2006), *Kentsel Dönüşüm / Yenileştirme: İngiltere Deneyimi ve Türkiye'deki Beklentiler*, Literatür Yayınları, İstanbul.

Koenig, E. B., (2006), "The Right to the City: Mobilizing Under the Emerging Paradigm of Urban Inhabitancy", *Researching Contemporary Cities Post Graduate Conference*, Kasım 2006, Manchester, <http://www.wun.ac.uk/rcc/pdfs/papers/Erin%20Koenig.pdf>

Kong, L., (2000), "Culture, Economy, Policy: Trends and Developments", *Geoforum* 31: 385-390.

Korkmaz, T. (2006), "On the Regeneration of the Golden Horn", 96-113, *Two Squares: Martyrs Square, Beirut and Sirkeci Square, İstanbul*, H. Sarkis, M. Dwyer ve P. Kibarer, (Derl.), Harvard University, Graduate School of Design, Cambridge/MA; London.

- Kristiansen, A., (2006), "The European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City – Linking Urban Development with Social Equity and Justice", 95-102, International Public Debates Urban Policies and the Right to the City, UNESCO-UN HABITAT-ISS., Paris.
- Kuban, D., (1996), İstanbul an Urban History: Byzantion, Constantinopolis, İstanbul, Economic and Social History Foundation of Turkey, İstanbul.
- Kurtuluş, H., (2005), İstanbul'da Kentsel Ayırışma, Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar, Bağlam, İstanbul.
- Lampugnani, V. M., (1985), Architecture and City Planning in the Twentieth Century, Van Nostrand Reinhold Company, New York.
- Loftman, P. ve Nevin, B., (1995), "Prestige Projects and Urban Regeneration in the 1980s and 1990s: A Review of Benefits and Limitations", Planning Practice and Research, 10(3/4): 299-315.
- Miles, S. ve Paddison, R., (2005), "Introduction: The Rise and Rise of Culture-led Urban Regeneration", Urban Studies, 42(5/6): 833-839.
- Mooney, G., (2004), "Cultural Policy as Urban Transformation? Critical Reflections on Glasgow, European City of Culture 1990", Local Economy, 19(4): 327-340.
- Nystörm, L. ve Fudge, C., (1999), Cultural Processes and Urban Sustainability, The Swedish Urban Development Council, Stockholm.
- Öktem, B., (2005), "Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Rolü: Büyükdere-Maslak Aksı", 25-76, İstanbul'da Kentsel Ayırışma, Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar, H. Kurtuluş, (Derl.), Bağlam, İstanbul.
- Paddison, R., (1993). "City Marketing, Image Reconstruction and Urban Regeneration." Urban Studies, 30(2): 339-350.
- Percy, S., (2003a), "The Ruhr: From Dereliction to Recovery", 149-165, Urban Regeneration in Europe, C. Couch, C. Fraser ve S. Percy (Derl.), Blackwell, Oxford.
- Percy, S., (2003b), "New Agendas", 200-208, Urban Regeneration in Europe, C. Couch, C. Fraser ve S. Percy (Derl.), Blackwell, Oxford.
- Purcell, M., (2002), "Excavating Lefebvre: The Right to the City and its Urban Politics of the Inhabitant", GeoJournal, 58: 99-108.
- Reiner, T. A., (1963), The Place of the Ideal Community in Urban Planning, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Roberts, P., (2003), "The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration", 9-36, Urban Regeneration a Handbook, P. Roberts, ve H. Sykes (Derl.), Sage Publications, Londra.
- Roberts, P. ve Sykes, H., (2003), Urban Regeneration a Handbook, Sage Publications, Londra.
- Robins, K. ve Aksoy, A., (1995), "İstanbul Rising: Returning the Repressed to Urban Culture", European Urban and Regional Studies, 2: 223-235

- Sarkis, H., Dwyer, M. ve Kibarer, P., (2006), Two Squares: Martyrs Square, Beirut and Sirkeci Square, Istanbul, Harvard University Graduate School of Design, Cambridge/MA; London.
- Sassen, S. (1998) Globalization and its Discontents: Essays on the New Mobility of People and Money, New York: New Press.
- Scholar, R., (2006), Divided Cities, Oxford University Press, Oxford.
- Short, J. R. ve Kim, Y.-H., (1999), Globalization and the City, Longman, New York.
- Sönmez, B., ve Öcal, G., (2007), “Kamusal Alan, Kamusal Sanat, Kentsel Dönüşüm ve Silahtarağa’nın Sosyolojisi”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Projesi, <https://library.bilgi.edu.tr>
- Sönmez, M., (1996), İstanbul’un İki Yüzü: 1980’den 2000’e Değişim, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Stoquart, R., Çağlar, N. ve Yerasimos, S., (1998), Balat ve Fener Semtlerinin Rehabilitasyonu İstanbul Tarihi Yarımadası: Analiz ve Düzenleme Önerileri, Fatih Belediyesi, Avrupa Birliği, UNESCO Dünya Mirası Merkezi, Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Şengül, H. T., (2001), Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.
- Swyngedouw, E., (2006), “Introduction to David Harvey”, 79-82, Divided Cities, R. Scholar, (Derl.), Oxford University Press, Oxford.
- Tanyeli, U., (2002), “İstanbul’un İmarı 1957-1960”, Arredamento-Mimarlık 10: 93-96.
- Tatlıcan, G., (2006), Kentsel Koruma Alanlarının Yaşatılmasında Kültürel Yatırımların Önemi, İstanbul Fener ve Balat Semtleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Tekeli, İ., (1991), Kent Planlaması Konuşmaları, Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayın Komitesi, Ankara.
- Tekeli, İ., (1994), The Development of the Istanbul Metropolitan Area: Urban Administration and Planning, International Union of Local Authorities Section for the Eastern Mediterranean and Middle East Region, Istanbul.
- The Statute of the City, 2001, www.polis.org.br/obras/arquivo_163.pdf
- Throsby, D., (2003), Economics and Culture, Cambridge University Press, Cambridge.
- Tokatli, N. ve Boyacı, Y., (1999), “The Changing Morphology of Commercial Activity in Istanbul”, Cities, 16(3): 81-193.
- Tuğlacı, P., (1993), Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesi’nin Rolü, Yeni Çığır Kitabevi, İstanbul.
- Türkün, A. ve Kurtuluş, H., (2005), “Giriş”, 9-24, İstanbul’da Kentsel Ayırışma, H. Kurtuluş (Derl.), Bağlam, İstanbul.
- UNESCO-UN-HABITAT-ISS., (2005a), Discussion Paper Urban Policies and the Right to the City, Public Debate, Paris, www.hic-mena.org/documents/UN%20Habitat%20discussion.pdf

UNESCO-UN-HABITAT-ISS., (2005b), “World Charter on the Right to the City”, 9-16, Discussion Paper Urban Policies and the Right to the City, Public Debate, Paris, www.hic-mena.org/documents/UN%20Habitat%20discussion.pdf

UNESCO-UN HABITAT-ISS. (2006a) “European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City”, 174-186, International Public Debates Urban Policies and the Right to the City, Paris.

UNESCO-UN HABITAT-ISS. (2006b) “Montreal Charter of Rights and Responsibilities”, 187-198, International Public Debates Urban Policies and the Right to the City, Paris.

Van Kempen, R. ve Marcuse, P., (1997), “A New Spatial Order in Cities”, American Behavioral Scientist, 41(3): 285-298.

Waters, M., (1995), Globalization, Routledge, London and New York.

Wilks-Heeg, S. ve North, P., (2004), “Cultural Policy and Urban Regeneration: A Special Edition of Local Economy”, Local Economy, 19(4), 305-311.

Yardımcı, S., (2001), Interlocking Flows: Globalisation, Urbanism and Culture in Contemporary Istanbul, Critical Management Conference, Manchester, <http://www.mngt.waikato.ac.nz/ejrot/cmsconference/2001/Papers/Creativity/Yardimci.pdf>

Yerasimos, S., (1999), “Tanzimatın Kent Reformları Üzerine”, 1-18, Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri, P. Dumont ve F. Georgeon, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Yüceler, E., (2001), Haliç Silüetinin Oluşum-Değişim Süreci ve Kentsel İmge Yönünden Ele Alınması, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Zukin, S., (1995), The Cultures of Cities, Blackwell Publishers, Malden/MA.

İnternet Kaynakları:

[1] http://www.open2.net/modernity/html/kensal_house.html

[2] <http://www.cudc.kent.edu/d-Service-Learning/Mahoning/Emscher.pdf>

[3] <http://www.gasometer.de/eng/index.asp>

[4] <http://beatrizgarcia.files.wordpress.com/2008/01/1990-logo.jpg>

[5] http://www.glasgowarchitecture.co.uk/jpgs/royal_concert_hall_213.jpg

[6] http://farm1.static.flickr.com/68/192745821_3a4cba969e.jpg?v=0

[7] <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=569079>

[8] <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=569079>

[9] <http://www.iksv.org>

[10] <http://www.iksv.org/bienal10/index.html>

[11] http://www.cnnturk.com/OZEL_DOSYALAR/haber_detay.asp?PID=162&HID=1&haberID=64805

[12] <http://www.fenerbalat.org>

[13] http://www.eyup.bel.tr/images/content/ay_ucgenada_evleri.jpg

- [14] <http://www.eyup.bel.tr/yonetim/mudurlukdetay.asp?caid=20&did=47>
- [15] <http://www.eyup.bel.tr/bpi.asp?caid=422&cid=1677>
- [16] http://www.fatih.bel.tr/kate_detay.asp?id=42&tur=387
- [17] <http://www.arkitera.com/h16799-ayvansaray-kentsel-donusum-ve-yenileme-projesi.html>
- [18] http://www.fatih.bel.tr/kate_detay.asp?id=42&tur=387
- [19] <http://www.feshane.com.tr/tr/index.htm>
- [20] <http://www.khas.edu.tr/BasindeUni/2007/temmuz/tutunkokan.jpg>
- [21] <http://www.zaman.com.tr/?hn=191234&bl=kultursanat&trh=20050711>
- [22] <http://www.rmkmuseum.org.tr/english/about/history.html#>
- [23] <http://www.dho.edu.tr/pusula/eski/SUBAT2002/rahmi1.html>
- [24] <http://www.rmkmuseum.org.tr/turkce/about/history.html#>
- [25] <http://www.rmkmuseum.org.tr/english/about/index.html>
- [26] http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=5682
- [27] <http://www.ibb.gov.tr/IBB/DocLib/pdf/bilgi hizmetleri/yayinlar/faaliyetler/2003/kultur.pdf>
- [28] <http://www.mimdap.org/w/?p=3954>
- [29] <http://www.istanbul.edu.tr/iletim/80/haberler/yasam5.htm>
- [30] <http://www.milliyet.com.tr/2000/05/06/sanat/san01.html>
- [31] http://www.fenerbalat.org/progress_info.php?pid=37&catid=11
- [32] <http://www.fenerbalat.org/homedb.php>
- [33] <http://www.fenerbalat.org/content.php?ct=The%20Programme>
- [34] http://www.fenerbalat.org/admin/files/41_KEDVSurveyReport.pdf
- [35] http://www.buildtr.com/Haberler/santralistanbul-sehre-yakisacak_55194.html
- [36] <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/b/bb/SantralIstanbul.jpg>
- [37] <http://www.ntvmsnbc.com/news/378516.asp>
- [38] <http://www.bilgi.edu.tr/pages/statics.asp?id=3&mmi=3&stbl=sub1&r=4%2F24%2F2007+8%3A33%3A24+PM>
- [39] <http://www.bilgi.edu.tr/pages/statics.asp?o=-1&oo=-1&key=&id=4&lid=tr&mmi=4&stbl=sub1&smmi=0&fid=0&did=0&sid=0&r=5%2F10%2F2008+2%3A30%3A16+PM>
- [40] <http://www.bilgi.edu.tr/pages/statics.asp?id=4&mmi=4&stbl=sub1&r=2%2F21%2F2008+3%3A04%3A23+PM>

[41]<http://mimarlik.bilgi.edu.tr/pages/events.asp?id=9&r=2%2F1%2F2007+7%3A17%3A47+AM&typ=0>

[42]<http://www.bilgi.edu.tr/pages/statics.asp?id=4&mmi=4&stbl=sub1&r=2%2F21%2F2008+4%3A20%3A21+PM>

EKLER

- Ek 1 The European Declaration of Urban Rights
- Ek 2 European Charter For Women in the City
- Ek 3 European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City
- Ek 4 World Charter on the Right to the City
- Ek 5 The Statute of the City
- Ek 6 Montreal Charter of Rights and Responsibilities

Ek 1 The European Declaration of Urban Rights

Considering that the exercise of the following rights should be based upon solidarity and responsible citizenship implying an equal acceptance of duties, citizens of European towns have a right to:

Security- to a secure and safe town, free, as far as possible, from crime, delinquency and aggression;

An Unpolluted and Healthy Environment- to an environment free from air, noise, water and ground pollution and protective of nature and natural resources;

Employment- to adequate employment possibilities; to a share in economic development and the achievement thereby of personal financial autonomy;

Housing- to an adequate supply and choice of affordable, salubrious housing, guaranteeing privacy and tranquillity;

Mobility- to unhampered mobility and freedom to travel; to a harmonious balance between all street users - public transport, the private car, the pedestrian and cyclists;

Health- to an environment and a range of facilities conducive to physical and psychological health;

Sport and Leisure- to access for all persons, irrespective of age, ability or income, to a wide range of sport and leisure facilities;

Culture- to access to and participation in a wide range of cultural and creative activities and pursuits;

Multicultural Integration- where communities of different cultural ethnic and religious backgrounds co-exist peaceably;

Good Quality Architecture and Physical Surroundings- to an agreeable, stimulating physical form achieved through contemporary architecture of high quality and retention and sensitive restoration of the historic built heritage;

Harmonization of Functions- where living, working, travelling and the pursuit of social activities are as closely interrelated as possible;

Participation- in pluralistic democratic structures and in urban management characterised by co-operation between all the various partners, the principle of subsidiarity, information and freedom from over-regulation;

Economic Development- where the local authority, in a determined and enlightened manner, assumes responsibility for creating, directly or indirectly, economic growth;

Sustained Developmen- where local authorities attempt to achieve reconciliation of economic development and environmental protection;

Services and Goods- to a wide range of accessible services and goods, of adequate quality, provided by the local authority, the private sector or by partnerships between both;

Natural Wealth and Resources- to the management and husbanding of local resources and assets by a local authority in a rational, careful, efficient and equitable manner for the benefit of all citizens;

Personal Fulfilment- to urban conditions conducive to the achievement of personal well-being and individual social, cultural, moral and spiritual development;

Inter-Municipal Collaboration- in which citizens are free and encouraged to participate directly in the international relations of their community;

Financial Mechanisms and Structures- enabling local authorities to find the financial resources necessary for the exercise of the rights as defined in this Declaration;

Equality- where local authorities ensure that the above rights apply to all citizens, irrespective of sex, age, origin, belief, social, economic or political position, physical or psychological handicap.

This Declaration arises from the European Urban Charter, adopted by the Council of Europe's Standing Conference of Local and Regional Authorities of Europe (CLRAE) on 18 March 1992, a Session held during the annual Plenary Session of the CLRAE (17-19 March 1992, Strasbourg).

Ek 2 European Charter For Women in the City

1. *WOMEN IN THE CITY and* ACTIVE CITIZENSHIP

Active citizenship must be approached on the one hand through careful consideration of the influence of dwelling place and on the other, of how representative authorities and economic and political mechanisms in the city work.

A more realistic democratic representation Limitations on a woman's full access to city life must be removed through new means which will promote active citizenship.

The quest for a new town planning philosophy. Women, whether in their private or public lives, have still to identify themselves with, and appropriate, areas and services in their daily environment before becoming fully-fledged citizens.

This means taking steps to reveal persisting discriminatory practices against women in town planning and management.

This kind of discrimination is the result of historical social and cultural conditioning which has moulded the differences between men and women, not only as regards town planning and quality of life, but broader economic, social and cultural exclusion as well. Cities have become a mirror this type of discrimination.

2. *WOMEN IN THE CITY and* DECISION MAKING *and* PARITY IN DEMOCRACY

Women at all times must participate at all levels of the decision-making process at all levels regarding town planning, urban space, housing, transportation and environmental quality.

Parity in democracy at all decision-making levels Being part of the decision-making process is essential for emancipation. Women are very poorly represented in town and country planning as well as in housing policies. Cities were built without women and are still largely developed without their contributions. Their daily concerns are not a political priority.

Women must therefore be equally involved with all matters pertaining to living conditions. They must be heard in every debate and be consulted in every political and technical decision, from local to European level. Women represent half of the talent and potential qualifications on the planet, and their low representation in key positions is a loss for society as a whole.

The urban project is a major issue on the eve of the XXI st century : any democratic revival must necessarily include promoting women's participation in decision-making processes.

3.WOMEN IN THE CITY and EQUAL OPPORTUNITIES

Equal opportunities must be promoted in education and research, in work places and in all professions relate to town and country planning, urban space, housing, mobility and safety in cities.

Because democratic evolution is not spontaneous Incentive policies must be launched in order to promote women's involvement in activities linked to town planning and the building industry.

Mentalities must change, as they remain to this day very misogynous in these areas, through a substantial change the notion of "women at home" conveyed by the media and school books, and through the example of creative women leadership, women architects and women town planners.

Women graduates in architecture and town planning must be encouraged to join the professions and be acknowledged by them.

4. *WOMEN IN THE CITY* and PARTICIPATION

Equitable participatory processes must be set up for women which will favour renewed ties of solidarity.

Create intermediate decision levels. True "egalitarian urban democracy" must contribute to an exchange of points of view and help to come to the right decisions in housing, work, co-operative societies, cultural values and environmental quality .

Strategies for change.

Women must have access to information about welfare administration, decision-making practices concerning the management of public funds, how to provide for needs, responding to women's hopes and a wide range of potential solutions.

Women as well as male inhabitants must be allowed space for managing individual initiatives and self-sufficiency. These are intermediate decision levels which might eventually lead to active citizenship and a debate on issues of general interest, and particularly of women's interests.

5. *WOMEN IN THE CITY and* DAILY LIFE

Daily life as seen through a woman's eyes must become a political issue.

Create synergy of practical steps. A woman's approach to life in the city should lead to a different approach to iniquities in relation to minorities and to "invisible groups" of which women are a part. Town planning, city networks and environmental quality as perceived through daily life should take into account new variables.

Women, who will have become aware of their personal identities, their capabilities for intervention and their needs, will be able to strengthen social ties and take a more active part in dealing with day-to-day contingencies.

6. *WOMEN IN THE CITY and* A SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Women must be fully involved in policies for maintaining the ecological equilibrium on our planet.

We are merely borrowing the Planet Earth from our children. Preserving nature has become a major issue in a sustainable town development (Rio Summit). Women are highly aware of the issues linked to the quality of their environment; they know that it has become a major political challenge for future development (Agenda Item 21). Women's movements are particularly sensitive to this and are fully concerned with this new dimension in the economy and in town planning.

7. *WOMEN IN THE CITY and* SOCIAL SAFETY AND MOBILITY

Every woman, and particularly underprivileged or isolated women, must have easy access to public transport in order to circulate freely and to fully enjoy economic, social and cultural life in the city. Women too have a right to the city.

Key elements for change: Safety in cities, both day and night, should be completely rethought while taking into account women's points of view. As they remain vulnerable targets when it comes to violence and aggression, town planning must be reviewed and carefully considered in terms of proper conduct.

As women who are socially or culturally excluded run the double risk of being trapped in their own isolation, their needs must be taken into special account by policies for increasing women citizens' mobility.

A safe city will promote mobility for all and for women especially. Feeling safe will greatly contribute to social cohesion.

8. *WOMEN IN THE CITY and* THE RIGHT TO HOUSING AND HABITAT

Women are entitled to adequate housing and habitat.

Key elements for change: Lack of appropriate space in the neighbourhood for women's needs, conceived for and by them, leads to a loss of identity and to limited active citizenship. Public and private spaces, as a whole, are conceived and produced essentially by men or on male criteria, do not take the least of needs as expressed by women and lack in concern for the diversity of needs. Moreover, appropriate housing also includes convenient public services which are instrumental in reducing chores still largely shouldered by women.

quality and diversity in housing and proximity public services .

Women are also very much aware that space specifically conceived for growing children are woefully lacking.

9. *WOMEN IN THE CITY and* GENDER ISSUES

Gender issues in the city must be acknowledged as the source for a newly shared culture and should participate in establishing a new town and country planning philosophy.

Promoting gender-related education and a new democratic philosophy. The study of the historic, social and cultural relationships between men and women may contribute towards devising new and increasingly realistic solutions to the urban crisis and improving the quality of life of all city dwellers. Gender as a branch of knowledge of social relationships between men and women is an efficient means for abolishing stereotypes and approaching urban life from a different point of view.

10. *WOMEN IN THE CITY and EDUCATION and LOCAL EXPERIMENTATION*

Gender issues in cities must be taught in schools, institutes for architecture and town planning, and in universities. Experimentation in cities is urgently needed if any changes are to occur.

Acquiring knowledge and know-how. Research and assessment are essential for measuring the extent of discrimination against women in cities. Gender

issues in cities must therefore be taught in universities and in colleges and be acknowledged as an indispensable branch of knowledge.

Constant follow-up of the various stages of progress. Pilot projects are also recommended for generating fresh political attitudes that take account of gender issues.

Experimenting on life scale.

11. *WOMEN IN THE CITY and THE ROLE OF THE MEDIA and TRANSMITTING EXPERIENCE*

The media must set out to spread messages which will counteract stereotypes and show women in roles reflecting their development and emancipation.

Transmitting and spreading knowledge and know-how. New research and discoveries must be transmitted and distributed on a wide scale by the media if they are to be prime movers in social changes through abolishing obsolete social figures which hinder emancipation in society as a whole.

12. *WOMEN IN THE CITY and NETWORKS*

Exchanging information through a European network will promote the Charter and implement its 12 points.

Circulating the Charter

A European network for exchanging information is an essential tool for pro-active programmes and a change of attitudes. Contributions of the kind from, for instance, Scandinavian countries and North America will in all likelihood give rise to other, new types of pro-active programmes. Linking up to other international networks is important for developing world-wide solidarity between women on similar issues and to firmly anchor a European presence in other continents, particularly in international bodies.

Setting the stage for change through strong and assertive policies at European level.

Action-Oriented Research Co-financed by the Commission of the European Union-Equal Opportunities Unit

1994

Ek 3 European Charter for the Safeguarding Charter of Human Rights in the City

Addressed to the men and women of the city

Why, on the threshold of the 21st century, a European Charter for Human Rights in the City? The Declaration of Human Rights (1948) is universal. Has it not been reinforced and completed by many other undertakings which emphasise the protection of certain rights of varying extent? The European Convention (1950) offers what we call a legal guarantee. However, there exist many rights which are still not “effective” and the citizens find it difficult to see their way through the labyrinth of legal and administrative procedures.

How to give a better guarantee? How to act more effectively? How to ensure better public conditions for the private happiness of everyone?

This is where the City comes in.

Because everywhere, where the inhabitants of the rural areas continue their long march towards the cities and where these welcome large numbers of citizens in transit, but also and above all, foreigners who seek freedom, work and an exchange of awareness, the city has become the future of mankind.

The city is today the space for all kinds of meetings and, therefore, of all kinds of possibilities. At the same time it is the field of all contradictions and all dangers: in the urban space with its uncertain frontiers appear all those discriminations rooted in unemployment, poverty, the disdain for cultural differences, while at the same time civic and social practices of solidarity are sketched out and multiply.

City life today involves the obligation to define certain rights more clearly, because we live in the city, we seek work, we move about. It imposes also on us the recognition of new rights: a respect for the environment, the guarantee of sound food, tranquillity, possibilities of social interchange and leisure, etc.

Finally, in the face of the crisis which is shaking delegated democracy in the field of national States and in view of the unease which is stirred up by European bureaucracies, the city appears as the resource of a new political and social space.

Here is where conditions are opening up for a democracy of accessibility. The opportunity is there for all the citizens to participate in citizenship: a citizenship of the city. If every defined

right belongs to everyone, then every citizen, free and supportive, must guarantee that right for all the others.

The commitment which we adopt here is addressed to women and men of our time. It does not claim to be exhaustive and its reach will depend on how the inhabitants of the city make it their own. It is presented as an outline answer to the expectations of the citizens which the cities create and reveal. This Charter will be situated, equally for those who govern them, on the same subsidiary level of the city itself, as a set of points of support to claim their rights, recognise the occasional violations and put an end to them.

These points of support are offered as so many other opportunities to overcome the difficulties and reconcile logic, at times contradictory, which are implanted in the life itself of the city.

One will: to integrate the social links, in a lasting way, in the public area.

One principle: equality.

One objective: an increase in the political awareness of all the inhabitants.

The undersigned European cities:

Recognising that the Universal Declaration of Human Rights, the International Agreement on Civil and Political Rights, the International Agreement on Financial, Social and Cultural Rights, the European Convention for the Safeguarding of Human Rights and Fundamental Liberties, the European Social Charter and other international instruments of protection of Human Rights, apply to the inhabitants of cities as to any other person.

Remembering that Human Rights are universal, indivisible and interdependent, that all the public powers have a responsibility to guarantee them, but that their recognition and the mechanisms for the application are still insufficient, especially with regard to social, financial and cultural rights.

Convinced that the good administration of the cities requires the respect for and guarantee of Human Rights for all the inhabitants without exclusion, with the object of promoting the values of social cohesion and protection of the weakest.

Convinced, for these reasons, of the need for a European Charter of Human Rights in the City, which proclaims expressly, solemnly and understandably the public liberties and fundamental rights which are acknowledged for the inhabitants of the cities, and the undertaking of the

municipal authorities to guarantee them, with respect to their competence and the powers they legally hold, according to the terms of the respective national legislations.

Inspired by the values of respect for the dignity of the human being, local democracy and the right to an existence which allows improvements in wellbeing and quality of life for everyone.

Adopting the stance of the European Charter of Local Autonomy, which tries to make the municipal administration more effective and bring it closer to the citizen, and following the recommendations of the Barcelona Compromise, signed on 17 October 1998 by the cities participating in the European Cities Conference on Human Rights, of improving the public collective space for all citizens without distinction of any kind.

They have decided, in common accord, to assume the following commitments.

PART I

GENERAL PROVISIONS

Art. I.- RIGHT TO THE CITY

1. The city is a collective space which belongs to all those who live in it, who have the right to find there the conditions for their political, social and ecological fulfilment, at the same time assuming duties of solidarity.
2. The municipal authorities encourage, by all available means, respect for the dignity of all and quality of life of the inhabitants.

Art. II.- PRINCIPLE OF EQUALITY OF RIGHTS AND NON-DISCRIMINATION

1. The rights contained in this Charter are recognised for all persons who inhabit the signatory cities, independently of their nationality.
2. These rights are guaranteed by the municipal authorities, without any discrimination with regard to colour, age, gender or sexual inclination, language, religion, political opinion, national or social origin, or level of income.

Art. III.- RIGHT TO CULTURAL, LINGUISTIC AND RELIGIOUS FREEDOM

1. The right of the citizens is recognised to exercise and develop cultural liberty.

2. All citizens have the right to exercise their linguistic and religious freedom. The municipal authorities, in collaboration with other administrations, act in such a way that boys and girls who belong to minority linguistic groups can study their maternal language.
3. Freedom of conscience and of individual and collective religion is guaranteed by the municipal authorities to all citizens. Within the limits of the national legislation, the municipal authorities do everything necessary to ensure such rights, overseeing this to avoid the creation of ghettos.
4. With respect to laic matters, the cities encourage mutual tolerance between believers and non-believers, as well as between the various religions.
5. The municipal authorities cultivate the history of their people and respect the memory of those who have died, ensuring the respect and dignity of the cemeteries.

Art.I V.- PROTECTION OF VULNERABLE GROUPS AND CITIZENS

1. The most vulnerable groups and citizens have the right to enjoy special measures of protection.
2. Disabled individuals are the subject of specific municipal assistance. Their dwellings and places of work and leisure must be adapted for them. Public transport must be accessible to everyone.
3. The signatory cities adopt active policies in support of the most vulnerable population, guaranteeing to each one the right of citizenship.
4. The cities adopt all the measures necessary to assist the integration of all the citizens, whatever the reason for their vulnerability, preventing the formation of discriminatory groupings.

Art. V.- DUTY OF SOLIDARITY

1. The local community is united by a duty of reciprocal solidarity. The local authorities participate in this duty, promoting the development and quality of public services.
2. The municipal authorities encourage the creation of networks and associations for solidarity among the citizens, and will control the correct carrying out of public duties.

Art. VI.- INTERNATIONAL MUNICIPAL COOPERATION

1. The cities promote mutual awareness of peoples and their cultures.

2. The signatory cities undertake to cooperate with local groups from developing countries in the sectors of urban facilities, protection of the environment, health, education and culture, and to involve in these the maximum number of citizens.

3. The cities particularly urge financial agents to participate in cooperation programmes and to make all the population become associated with them, with the purpose of developing a feeling of solidarity and full equality between the peoples which surpasses urban and national frontiers.

Art. VII.- PRINCIPLE OF SUBORDINATION

1. The principle of subordination which governs the distribution of competence between the State, the Regions and the Cities, must be permanently agreed to prevent the central State and other competent administrations from neglecting their own responsibilities in the cities.

2. This agreement has as its objective to guarantee that the public services depend on the administrative level closest to the people, in order to make them more effective.

PART II

CIVIL AND POLITICAL RIGHTS OF LOCAL CITIZENSHIP

Art. VIII.- RIGHT OF POLITICAL PARTICIPATION

1. All citizens have the right to take part in the local political life through free and democratic elections of local representatives.

2. The signatory cities are pressing for an extension of the right of active and passive suffrage in the municipal ambit to all the resident adult population which is not national after a period of residence in the city of two years.

3. Apart from the elections held periodically to renew the municipal governments, democratic participation is encouraged. To this end, the citizens and their organisations can access the public debates, interpellate to the municipal authorities over challenges which affect the interests of the local community and express their opinions, either directly through a “municipal referendum” or through public meetings and people’s action.

4. The cities, to safeguard the principle of openness and in accordance with the legislative ordination of the different countries, organise the system of government and the administrative structure in such a way as to make effective the responsibility of the governors

to the citizens, as well as the responsibility of municipal administration to governmental bodies.

Art. IX.- RIGHT OF ASSOCIATION, MEETING AND DEMONSTRATION

1. The rights of the citizens to association, meeting and demonstration are recognised and guaranteed.
2. The local authorities encourage the associative life as an expression of citizenship, in respect of its autonomy.
3. The city offers public spaces for the organisation of open meetings and informal gatherings. It ensures free access to these spaces for everyone, with respect for the regulations.

Art. X.- PROTECTION OF PRIVATE AND FAMILY LIFE

1. The city protects the right to a private and family life and recognises that the respect for families, in whatever current form, is an essential element of local democracy.
2. The municipal authorities guard the family from its formation, without interfering in its internal life, and provide the members with facilities for access to a home and other similar opportunities. For this purpose they make available financial incentives for the more needy families and create structures and services for the assistance of small children and the elderly.
3. The municipal authorities develop active policies to oversee the physical integrity of members of families and encourage the disappearance of ill-treatment within them.
4. Always respecting the freedom of choice in educational, religious, cultural and political matters, the local authorities adopt all the necessary measures to protect children and young people, and encourage their education on the bases of democracy and tolerance and the possibility of full participation in the life of the city.
5. The local authorities create suitable conditions so that children can enjoy their childhood.

Art. XII.- RIGHT TO INFORMATION

1. The right of the citizens is recognised to have information of various kinds and from various sources in relation to the social, economic, cultural and local administrative life, limited by a respect for the privacy of the individual and the protection of small children and young people.

2. The municipal authorities offer the means by which the circulation of information which may affect the people is made accessible, effective and clear. For this purpose they encourage the learning of computer technology, access to it and its regular updating.

PART III

ECONOMIC, SOCIAL AND CULTURAL RIGHTS OF ACCESSIBILITY

Art. XII.- GENERAL RIGHT TO THE PUBLIC SERVICES OF SOCIAL PROTECTION

1. The signatory cities consider social policies as a decisive part of their policies for the protection of Human Rights which they undertake to guarantee within the limits of their competence.

2. The right of the citizens is recognised to have free access to the municipal services of general interest. For this reason the signatory cities oppose the commercialisation of the personal services of social support and watch to see that there exist basic services of quality at acceptable prices in other sectors of the public service.

Art. XIII.- RIGHT TO EDUCATION

1. The citizens have the right to education. The municipal authorities provide access to primary education for children and young people of school age. They encourage adult education in a context of accessibility and respect for democratic values.

2. The cities contribute to making available to everyone the spaces and educational, school and cultural centres, in a multicultural framework of social cohesion.

3. The municipal authorities contribute to increasing the level of citizenship through educational teaching, especially with reference to the struggle against sexism, racism, xenophobia and discrimination, implanting principles of tolerance and hospitality.

Art. XIV.- THE RIGHT TO WORK

1. The citizens have a right to enjoy sufficient resources, obtained through a worthy occupation which guarantees the quality of life.

2. The municipal authorities contribute, within their possibilities, to the obtaining of full employment. To make the right to work effective, the signatory cities encourage the matching of offer and demand for work, and promote the updating and retraining of the working

population through continuous training programmes. The undertake activities accessible to unemployed people.

3. The signatory cities undertake not to sign any municipal contract without introducing clauses of rejection of illegal working, whether dealing with national or foreign working people, or those in a regular or irregular situation with respect to the national laws, as well as the rejection of child exploitation.

4. The municipal authorities develop, in collaboration with other public institutions and companies, mechanisms to ensure the equality of everyone at work, in order to impede any discrimination for reasons of nationality, sex, sexual choice, age or disability in matters of salary, working conditions, right of participation, professional promotion and protection against dismissal. They encourage equal access to work for women by establishing kindergartens and other measures, and for the handicapped by the installation of appropriate equipment.

5. The municipal authorities encourage the creation of protected jobs for those individuals needing to be reintroduced into the working world. In particular, the municipal authorities encourage the creation of jobs in the new areas of employment and in activities with a social benefit: services to individuals, the environment, social prevention and adult education.

Art. XV.- RIGHT TO CULTURE

1. The citizens have a right to culture in all its expressions, manifestations and modalities.

2. The municipal authorities, in cooperation with cultural associations and the private sector, promote the development of the urban cultural life with a respect for diversity. Public spaces are made available for cultural and social activities at the disposal of the citizens under conditions of equality for everyone.

Art. XVI.- RIGHT TO A HOME

1. All citizens have the right to a proper, safe and healthy home.

2. The municipal authorities endeavour to ensure the existence of an appropriate offer of homes and district amenities for all their inhabitants, without distinction by reason of their resources. These amenities must include structures of welcome for those who are homeless which will guarantee their safety and dignity, and structures for women who are victims of

violence, particularly domestic violence, ill-treatment and for those who are attempting to escape from prostitution.

3. The municipal authorities guarantee the right of nomads to stay in the city under conditions which are compatible with human dignity.

Art. XVII.- RIGHT TO HEALTH

1. The municipal authorities encourage equal access for all citizens to medical and preventive services for health care.

2. The signatory cities, through their actions in the economic, cultural, social and town planning fields, contribute in a general way to the promotion of health for all their inhabitants, with their active participation.

Art. XVIII.- RIGHT TO THE ENVIRONMENT

1. The citizens have a right to a healthy environment which seeks compatibility between industrial development and environmental balance.

2. To this end the municipal authorities adopt, on the basis of the principle of precaution, policies of prevention of pollution, including noise, energy saving, refuse disposal, recycling, reusage and recovery, extending and protecting the green zones of the cities.

3. The municipal authorities put into practice all the necessary actions through which the citizens can appreciate, without degrading it, the countryside which surrounds and configures the city and so that they may be consulted over any changes which may alter this countryside.

4. The municipal authorities develop specific teaching with respect to nature, especially for children.

Art. XIX.- RIGHT TO HARMONIOUS AND SUSTAINABLE CITY DEVELOPMENT

1. The citizens have a right to an ordered town planning development which guarantees a harmonious relationship between residential areas, public services, amenities, green areas and structures destined for group usage.

2. The municipal authorities supervise the town planning and management with the participation of the citizens, especially in seeking a balance between urban factors and the environment.

3. In this context they undertake to respect the natural, historic, architectural, cultural and artistic heritage of the cities and the rehabilitation and reusage of the constructed heritage, in order to reduce the need for new building and its impact on the area.

Art. XX.- RIGHT TO CIRCULATION AND TRANQUILLITY IN THE CITY

1. The local authorities recognise the right of the citizens to have available a means of transport compatible with tranquillity in the city. To this end, they develop public transport accessible to all following a plan of urban and inter-urban movements. They control the automobile traffic and ensure its fluidity, respecting the environment.

2. The municipality rigorously controls the emission of all types of noise and vibrations. It defines the reserved areas for pedestrians in a permanent manner or at definite times of day for pedestrians and encourages the uses of non-polluting vehicles.

3. The signatory cities undertake to set aside resources for the necessary infrastructures to make these rights effective, where applicable having recourse to forms of financial cooperation between public entities, private business and general society.

Art. XXI.- RIGHT TO LEISURE

1. The local governments recognise the right of citizens to have free time available.

2. The local authorities guarantee the existence of quality leisure spaces open to all children, without discrimination of any kind.

3. The municipal authorities will make available active sporting participation and do whatever is needed for the necessary installations so that the practice of sport is available to all citizens.

4. The municipal authorities will encourage sustainable tourism and oversee the balance between the activity and the tourist return from the city and the social and environmental wellbeing of the citizens.

Art. XXII.- CONSUMERS' RIGHTS

Within the limits of their competence, the cities watch over protection of the consumers. To this end, and with reference to foodstuffs, they guarantee supervision and control of weights and measures, quality, the composition of products and the correctness of information, as well as the periods of valid usage.

PART IV

RIGHTS RELATIVE TO THE LOCAL DEMOCRATIC ADMINISTRATION

Art. XXIII.- EFFICIENCY OF PUBLIC SERVICES

1. The local authorities ensure the efficiency and effectiveness of the public services, and that these are adequate to the requirements of the users and watch to avoid any situation of discrimination or abuse.
2. The municipal authorities will have available instruments of evaluation of their municipal action and will take into account the results of this evaluation.

Art. XXIV.- PRINCIPLE OF OPENNESS

1. The signatory cities guarantee the openness of the administrative activity. The citizens must be able to know their political and administrative rights and obligations through publicity of the municipal regulations, which must be comprehensible and regularly brought up to date.
2. The citizens have a right to have a copy of those administrative acts of the local administration which refer to them, except where there are special obstacles or reasons in the public interest or in reference to other people's right to privacy.
3. The obligation of clarity, publicity, impartiality and non-discrimination in the action of the municipal powers is applied to: The conclusion of municipal contracts, in application of a rigorous management of municipal spending. The selection of officials and other municipal personnel, governed by the principles of merit and capacity.
4. The municipal authorities guarantee openness and rigorous control of the use of public funds.

PART V

MECHANISMS OF GUARANTEE OF THE HUMAN RIGHTS OF ACCESSIBILITY

Art. XXV.- LOCAL ADMINISTRATION OF JUSTICE

1. The signatory cities develop policies designed to improve the access of the citizens to Law and Justice.
2. The signatory cities encourage the extra-judicial resolution of civil, criminal, administrative and labour disputes, through the establishing of public mechanisms of reconciliation, settlement, mediation and arbitration.

3. In case of necessity, the municipal justice, exercised by magistrates - men of good repute - chosen by the citizens or the local government, has competence to settle in equity the disputes which affect neighbourhoods and the city administration and which are of the character of appeal.

Art. XXVI.- ACCESSIBILITY OF LOCAL POLICE

The signatory cities encourage the development of corps of highly qualified municipal police, to be officers of “security and of neighbourhood”. These officers apply preventative policies against crime and act as a force for civic education.

Art. XXVII.- WARNING MECHANISMS

1. The signatory cities set up preventative measures, such as: Social or district mediators, specifically in the most vulnerable areas. The municipal Ombudsman or Defender of the People, as an independent and impartial institution.

2. To facilitate the exercise of the rights contemplated in this Charter and to submit the state of such facility to community control, each signatory city creates a warning committee made up of citizens entrusted with evaluating the application of the Charter.

Art. XXVIII.- TAXATION AND BUDGETARY MECHANISMS

1. The signatory cities undertake to draft their budgets in such a way that the provisions of income and expenditure allow the rights set out in this Charter to be made effective. For this they purpose they may establish a system of “participation budget”. The citizens, organised in assemblies or sectors, or in associations, are able to express in this way their opinion over the financing the necessary measures in order to enjoy these rights.

2. The signatory cities undertake, in the name of a respect for the equality of all citizens before the public charge, not to permit the areas or activities which are under their competence to escape from legality in social, physical or environmental matters or of any other type; and that they will act in such a way that those areas of exception to legality which do exist disappear.

FINAL PROVISIONS

LEGAL VALUE OF THE CHARTER AND MECHANISMS FOR ITS APPLICATION

1. When this Charter has been adopted it will remain open for the individual signature of all the cities which adhere to its undertakings.
2. The signatory cities will incorporate into their local ordinances the principles and standards and guarantee mechanisms contemplated in this Charter and mention it explicitly in the legal reasoning for municipal actions.
3. The signatory cities recognise the imperative general right of the rights declared in the present Charter and undertake to reject and denounce any legal act, especially any municipal contract, the consequences of which obstruct or could be contrary to the exercise of the rights recognised, and to act in such a way that the other subjects of the right also recognise the superior legal status of these rights.
4. The signatory cities undertake to give recognition to this Charter through its express mention in all the municipal ordinances and regulations, as the primary legal standard binding the city.
5. The signatory cities undertake to create a commission entrusted to establish, every two years, an evaluation of the application of the rights recognised by this Charter, and to make such evaluation public.
6. The Meeting of the Cities Conference for Human Rights, constituted in plenary session of the signatory cities, will decide on the establishing of an appropriate followup mechanism to verify the proper reception and fulfilment of this Charter on the part of the signatory cities.

ADDITIONAL PROVISIONS

FIRST

The signatory cities undertake to act so that the national legislation of their States allows participation in municipal elections for non-national resident population, as set out in Article VIII.2 of the present Charter.

SECOND

In order to allow jurisdictional control of the rights contained in this Charter, the signatory cities undertake to request their States and the European Union to complete the constitutional declarations of Human Rights or the European Convention of Human Rights.

THIRD

The signatory cities will each prepare and start up their Agenda 21 Programmes, in application of the agreements adopted in the UNO Conference on the Environment and Development, held in Rio de Janeiro in 1992.

FOURTH

In the case of armed conflict, the signatory cities will watch over the maintenance of their cities' government with respect to the rights proclaimed in this Charter.

FIFTH

The signature of the individual person representing the city, present on the eighteenth day of May 2000 in Saint-Denis, is subject to ratification by the Municipal Council in Plenary Session, which may establish such reservations in the text as it deems appropriate. Drafted in the city of Saint-Denis, on the eighteenth day of May, two thousand.

Ek 4 World Charter on the Right to the City

Preamble

As we enter this new millennium, half the world population lives in cities and predictions are that by 2005 the degree of urbanization will have reached 65%. Potentially, the cities are areas of great riches and economic, environmental, political and cultural diversity. The urban lifestyle influences the manner by which we establish ties with our fellow human beings and with the territory.

However, contrary to this potential, in the development models currently implemented in the majority of third world cities we find only concentration of income and power and accelerated urbanization processes which contribute to the depredation of the environment and the privatisation of public spaces generating social and physical segregation.

Most cities are far from offering equitable conditions and opportunities to their inhabitants. A considerable portion of the urban populations is deprived or limited in the satisfaction of their basic necessities because of their economic, social, cultural, or ethnic characteristic or because of gender or age. This favours the emergence of representative social movements that struggle for urban rights although usually fragmented and incapable of producing significant change in the current development models.

Faced with this reality, the civil society entities that have maintained contact since the First World Social Forum in 2001, having analysed and debated the problem, took up the challenge to propose a sustainable model for urban society and lifestyle, based on first principles of solidarity, liberty, equality, dignity and social justice. A fundamental aspect of this model shall be the respect for different urban cultures and the balance between the urban and rural environments.

Ever since the First World Social Forum (held in the city of Porto Alegre, Brazil in 2001), a group of social movements, non-governmental organisations, professional associations, forums and country and international networks concerned with the social struggle for cities to be more democratic, just, human and sustainable, have been drafting a World Charter in which are depicted the responsibilities and measures to be undertaken by civil society, local authorities and national governments and international organizations to guarantee that all people live with dignity in the cities.

The Charter on the Right to the City is an instrument intended as a contribution to the urban struggle and as an aid in the process of recognition of the right to the city in the international human rights system. The core element of this right is the equitable usufruct of the cities considering the principles of sustainability and social justice. This right shall be understood as a collective right of all city inhabitants, especially those vulnerable and disfavoured, conferring legitimacy of action and organisation in accordance with their usages and customs in the search for full exercise of the right to an adequate standard of living.

We invite each and every person, organisations of civil society, local and national governments and international organisations to participate in this project at the local, national, regional and global level, to contribute to the constitution, diffusion and implementation of the World Charter on the Right to the City as one of the paradigms of this millennium demonstrating that a better world is possible.

Part 1

General Dispositions

ARTICLE 1

THE RIGHT TO THE CITY

1. Everyone has a right to the city without discrimination of gender, age, race, ethnicity, political and religious orientation and preserving cultural memory and identity, in accordance with the principles and norms established herein.
2. The city is a culturally rich and diversified cultural space that belongs to all the inhabitants.
3. The cities in co-responsibility with the National States, commit themselves to adopt measures to maximum extent possible with the resources available, and take all appropriate steps, in particular by legislative measures, to progressively make more fully effective the enjoyment of universal economic, social, cultural and environmental rights, without in any way altering the essential minimum content of these rights.
4. For the purpose of this Charter, the denomination of City is given to any town, village, city, capital, locality, suburb, settlement or similar which is institutionally organised as a local unit of Municipal or Metropolitan Government independently of whether it is urban, rural or semi-rural.

5. For the purpose of the Charter, *citizens* are all persons who live in the city either permanently or in transit.

ARTICLE II

PRINCIPLES OF THE RIGHT TO THE CITY

1. DEMOCRATIC MANAGEMENT OF THE CITY. All citizens have the right to participate directly or by representation in the control, planning and governance of the cities in order to increase transparency, efficiency and autonomy of the local public administrations and popular organisations. All citizens have the right to participate in the planning, layout, control, management, rehabilitation and improvement of the cities.

2. THE SOCIAL FUNCTION OF THE CITY. The cities attend its social function if to guarantee to all persons the full usufruct of its economy, culture and resources, as well if urban projects and invested capital are implemented for the benefit of the citizen, by observing the criteria of equitable distribution, respect for the culture and ecological sustainability; the well being of all citizens in state of harmony with nature, for today and for future generations.

3. THE SOCIAL FUNCTION OF THE PROPERTY.

a. The public and private spaces and properties belonging to the city and to the citizens should be used in such a way as to prioritise the social, cultural and environmental interest. All citizens have a right to participate in the ownership of urban territory based on democratic parameters, on ideals of social justice and under sustainable environmental conditions. In the formulation and implementation of public policies, the socially fair use of both urban space and land must be promoted, with gender and environmental equity and with safety.

b. In the formulation and implementation of urban policies the social and cultural interest must take priority over the individual right of property.

c. All citizens have the right to participate on the process of generating land value increments by public investments on urban areas, which has been entirely captured by the private owners without any counterpart or activity undertaken in their properties.

4. FULL EXERCISE OF CITIZENSHIP. Cities should be locations for the realization of all human rights and fundamental liberties assuring the dignity and collective well being of all the people, in equality and justice as well as full respect for the social production of habitat.

Everyone has the right to find in the city the necessary conditions for his/her political, economic, social and environmental development while assuming the duty of solidarity.

5. **EQUALITY AND NON-DISCRIMINATION.** The rights set out in this Charter shall be guaranteed to all persons who live permanently or part-time in the cities without any form of discrimination based on age, gender, sexual orientation, language, religion, opinion, racial or ethnic origin, income level, citizenship or migratory situation. The Cities commit themselves to implement public policies to provide equality of opportunities to women in the cities according to the CEDAW and to the Summits on Environment (Rio 92), Women (Beijing 95), and Habitat II (Istanbul 96). The Cities commit themselves to apply resources of the government budget to implement these policies and to establish instruments and indicators to monitoring the accomplishment of these objectives.

6. **SPECIAL PROTECTION FOR VULNERABLE PERSONS AND GROUPS.** The more vulnerable groups and individuals have a right to special measures for protection and integration, to have provided the basic services and to combat the discriminations.

For the purposes of this Charter vulnerable people are the following: persons and groups in situation of poverty, in health and environmental risk, victims of violence, the disabled people, migrants, refugees and all other groups which, in the reality of each city, are in a situation of disadvantage with respect to the rest of the inhabitants. Within these groups, attention must be primarily paid to the elder, women and to the children.

The cities, through affirmative action policies on behalf of the vulnerable groups, shall remove economic and social obstacles that in fact restrict the liberty and equality of the citizens, impede people's full development and effective political, economic, cultural and social participation in the city.

7. **THE PRIVATE SECTOR'S SOCIAL UNDERTAKING.** The cities shall ensure that the economic private agents participate in social programs and economic enterprises for the purpose of developing solidarity and equality amongst the inhabitants.

8. **ENHANCING ECONOMIC SOLIDARITY AND IMPOSING PROGRESSIVE POLICIES.** The Cities shall to promote and guarantee solidarity economic policy and programs.

Part II

Rights Relating to the Management of Cities

ARTICLE III

SUSTAINABLE AND EQUITABLE URBAN DEVELOPMENT

1. The cities commit themselves to develop with the participation of all the citizens urban-environmental planning, regulation and management capable of guaranteeing the balance between urban development and the protection of the environment and the cultural, historical, architectural and artistic heritage, as well as preventing segregation and territorial exclusion. The cities shall to prioritise the social production of habitat and the observance of the social function of the city and of the private property. To this end, the cities shall undertake to adapt measures of urban development, in especially the recuperation of precarious or marginalized settlements in order to create an integrated and equitable city.
2. The planning, and the sector programs and projects in the cities shall take in account the urban security.
3. The cities shall undertake to guarantee that the public services will be assured and executed by the administrative level nearest to the population and that the citizens shall participate in the management and control over them. To the public services must be recognised the legal status of a public asset and be protected against privatisation.
4. The cities shall establish social control systems related to the urban services provide by public or private enterprises in especially with regard the quality of the services and the charges of the rates.

ARTICLE IV

PARTICIPATION IN THE DESIGN OF THE CITY BUDGET

1. The Cities shall take in account the promotion of the right to the city according the definitions in this chapter to dispend public resources.
2. The Cities commit themselves to guarantee direct and deliberative participation in policy and budget designing, within institutional spheres opening to all citizens and communities organizations, as well as within sector or territorial councils and commissions.

ARTICLE V

TRANSPARENCY IN MANAGEMENT OF THE CITY

1. To safeguard the principle of administrative transparency the cities undertake to organise the administrative structure in such a way that the responsibility of the public servants and governments is effectively open to inspection by citizens. In the same way municipal governments should be transparent to higher organs of government so as to complete the chain of democratic management.

2. In accordance with the fundamental principles of their individual judicial status, the cities shall formulate and apply coordinated and efficient policies against corruption that promote the participation of society and reflect the principle of the rule of Law, the proper management of public affairs and assets, public integrity, transparency and the obligation to render accounts.

ARTICLE VI

RIGHT TO PUBLIC INFORMATION

1. Everyone has the right to request and to receive complete, correct, adequate and timely information, from any department of the city administration, or from the Legislative or Judicial authorities, in respect of their own administrative or financial activities or those of the companies and private or mixed–economy societies contracted to provide public service.

2. The employees of the City Government or the private sector receiving a request for information from a citizen has an obligation to create and produce such information as refers to his or her area of competence and which is available at the time. The only limit for access to public information is that imposed by the right to intimacy of the persons involved.

3. The cities undertake to guarantee to make available procedures or mechanisms so that everyone may have access to effective and transparent public information. For this purpose they shall provide access for all sectors of the population and facilitate instruction in the use of information technology and how to access the data with periodic updates.

Part III

Civil and Political Rights of the City

ARTICLE VII

LIBERTY AND INTEGRITY

Everyone has the right to liberty and physical and spiritual integrity. The cities guarantee to provide protection so that individuals or institutions of any nature do not violate these rights.

ARTICLE VIII

POLITICAL PARTICIPATION

1. In conformity with the laws that regulate the exercise of citizenship, all citizens have the right to participate in the local political life by means of democratic elections of the local representatives and in all decisions which affect the local policies regarding the city, including urban designing, development, management, renovation and improvement of neighbourhoods.
2. Cities shall guarantee the right to free and democratic elections of the local representatives, the realisation of plebiscites and popular legislative initiatives and the free and equal access to debates and public audiences.
3. Cities shall implement affirmative action policies of quotas for the representation and political participation of women and minorities in all local elective instances and in the definition of their public policies.

ARTICLE IX

RIGHT OF ASSOCIATION, ASSEMBLY, EXPRESSION AND THE DEMOCRATIC USE OF URBAN PUBLIC SPACE

Everyone has the right to association, assembly and expression. Cities undertake to make public areas available for open meetings and informal gatherings.

ARTICLE X

RIGHT TO JUSTICE

1. Signatory cities undertake to take steps to improve the access of all persons to the right to justice.
2. Signatory cities support the resolution of civil, criminal, administrative, and labour conflicts by implementing procedures of public conciliation, mediation and adjustment.
3. The cities undertake to guarantee access to justice by establishing special policies of favourable treatment for poorer population groups and by strengthening the systems of free public legal defence and assistance.

ARTICLE XI

THE RIGHT TO THE PUBLIC SECURITY AND TO COEXISTENCE BASED ON PEACE, SOLIDARITY AND MULTICULTURALISM

1. The cities commit themselves to create conditions for the public security, peaceful coexistence, collective development and the practice of solidarity. To this end, full usufruct of the city is guaranteed while respecting the diversity, and preserving the memory and the cultural identity of all citizens without discrimination.
2. The principles of the mission of the security forces shall primarily include the respect and protection of the rights of the citizens. The Cities guarantee that the security forces under their command shall use force strictly in accordance with the legal provisions and democratic control.
3. Cities guarantee the participation of all citizens in the control and evaluation of the security forces.

Part IV

ECONOMIC, SOCIAL, CULTURAL AND ENVIRONMENTAL RIGHTS OF THE CITIES

ARTICLE XII

ACCESS TO AND SUPPLY OF DOMESTIC AND URBAN PUBLIC SERVICES

1. The Cities shall guarantee to all citizens the right to access to supplies of drinking water, electric power, light and heating, health hospitals, schools, garbage disposal, sanitation facilities, telecommunication, in joint responsibility with other public or private sectors in accordance with the legal framework of each country.
2. The cities shall undertake to guarantee that the public services, even if privatised before the signature of this Charter, are charged at rates socially accessible to the low-income families and unemployed persons, and are adequately implemented.

ARTICLE XIII

RIGHT TO TRANSPORT AND PUBLIC MOBILITY

1. The cities guarantee the right of city mobility and movement by means of public transportation systems adequate and affordable to the citizens. The cities shall promote the establishment of a public transportation system accessible to everyone in accordance with a

suitable urban and interurban traffic plan and with the diversity of environmental and social needs (gender, age and incapacities). They shall also stimulate the use of non-polluting vehicles and provide permanent or occasional pedestrian only areas for certain times during the day.

2. Cities shall promote the removal of structural barriers and the installation of equipments necessary to facilitate displacement, movement and traffic as well as the adaptation of all public buildings (or those used by the public), workplaces and evacuation areas for easier use by disabled persons.

ARTICLE XIV

THE RIGHT TO HOUSING

1. In so far as they are competent to do so, the cities shall undertake to ensure that all citizens are guaranteed the right that the cost of adequate housing is compatible with their incomes; that the housing is habitable; that it is constructed in accessible and suitable locations and that it is adapted to the cultural characteristics of the residents.

2. The cities undertake to facilitate adequate offers of housing and the associated equipments and services for all citizens, and to guarantee to the poorer families home acquisition financing plans as well as service structures for the assistance of infants and elder people.

3. Cities shall guarantee to the vulnerable and homeless groups priority to benefit from housing laws and programmes. They shall also establish subsidies and loan programs for the purchase of urban land or houses, to regularise land ownership and to the improvement of precarious neighbourhoods and informal housing settlements.

4. Cities shall undertake to include in their own names, independently of their civil status, all women beneficiaries in documents of possession or ownership of land or goods regularised or registered within public programmes of land or housing distribution or titling.

5. All homeless citizens whether individually, in partnership, or in family groups are entitled to the right of immediate provision by the city public authorities of an adequate, sufficient and independent living space. Hostels, refuges and bed-and-breakfast lodgings may be used as temporary expedients but do not absolve the authority of the obligation to provide a permanent solution.

6. Everyone has the right to security of tenure of his or her home by means of legal instruments that guarantee the right of protection against evictions, expropriations and forced or arbitrary displacement.
7. The cities shall impede real estate speculation by creating urban norms and regulations for the equitable distribution of the expenses and benefits generated by the urbanization process in addition to the adjustment of economic, tributary and financial public instruments to the purposes and objectives of urban development.
8. Cities shall promote adequate legislation and establish mechanisms and sanctions designed to take full advantage of the use of public land and of public and private buildings which are unused, under-used or unoccupied, in order to ensure the fulfilment of the social function of the property.
9. The cities shall protect the occupants from arbitrary evictions and the tenants from usury by regulating the rental of living accommodation in accordance with General Comment No. 7 of the United Nations Committee on Economic, Social and Cultural Rights.
10. This present Article shall be applicable to all persons, including but not limited to, families, tenants without ownership titles, the homeless, and those whose living conditions vary, such as nomads, travellers and the Roma.
11. The cities shall provide shelter and housing to women victims of the domestic violence.

ARTICLE XV

THE RIGHT TO EDUCATION

1. Everyone has the right to education. The cities and the National States, share the responsibility of guaranteeing access to elementary education for all boys and girls and young people of school age, and of promoting adult education. Together with other levels of government they shall also implement affirmative policies for superior education for the vulnerable groups.
2. The cities shall offer to all people educational and cultural spaces and school centres, in a multicultural context and with social cohesion.
3. Cities shall promote the improvement of the quality of citizenship by providing capacity building and education focusing on the struggle against sexism, racism, xenophobia and

discrimination and by implementing principles of mutual neighbourly living, respect for the environment, participation and the cultivation of culture of peace.

ARTICLE XVI

THE RIGHT TO WORK

1. The cities and the National States are responsible to contribute as far as possible for the maintenance of full employment in the city. To this end they shall promote the upgrading and qualification of the workers by permanent education and training.
2. The cities shall promote conditions for children to enjoy their infancy by combating child labour.
3. In collaboration with other public administrations and the companies, the cities shall develop mechanisms to ensure equal opportunity for everyone in access to work without discrimination.
4. Cities shall promote equal access for women to work by creating day care centres and other facilities, and for disabled persons by the installation of adequate and suitable urban facilities. To improve work conditions the cities shall establish programs for the improvement of urban housing used by women and vulnerable persons as work places.
5. The cities shall undertake to promote the progressive integration of the informal business run by low-income or unemployed persons, avoiding its elimination and providing adequate areas and policies for the workers until such time as it can be incorporated into the formal urban economy.

ARTICLE XVII

THE RIGHT TO CULTURE AND LEISURE

1. Everyone has the right to culture in all its expressions, manifestations and modalities.
2. In cooperation with the cultural associations and the private sector, the cities shall promote the development of urban cultural life while respecting its diversity.
3. Cities shall undertake to make adequate public areas available for games and cultural activities under equal conditions for everyone.

4. In collaboration with other their national states, the cities shall be responsible for facilitating the active practice of sports and for providing the necessary sports stadiums and installations for the all the population.

ARTICLE XVIII

THE RIGHT TO HEALTH

1. The cities shall collaborate with their national government to promote the physical and mental health of all their inhabitants, by means of suitable economic, cultural, social and urbanisation actions.

2. The cities and their national government shall be jointly responsible to guarantee the right of access to the public services for the prevention of disease and of medical attention for everyone.

3. Cities shall adopt special measures to facilitate access by vulnerable and marginalized groups to the public services for the prevention of illness and medical attention.

4. Cities shall collaborate with their national government in providing essential medication in accordance with the regulations issued under the Action Program of Essential Medication of WHO, and for immunization against the principal infectious illnesses that affect the community.

ARTICLE XIX

THE RIGHT TO THE ENVIRONMENT

1. The Cities commit themselves to adopt measures against the disordered occupation of the territory and/or the protected areas and against contamination, including energy saving, the management and re-utilization of waste, recycling and the recuperation of watersheds to amplify and protect the green areas.

2. The cities commit themselves to respect their natural, architectonic, cultural and artistic heritages and to promote the recuperation and revitalization of degraded urban areas and equipment.

Part V

Final Dispositions

ARTICLE XX

MEASURES FOR THE IMPLEMENTATION OF THE RIGHT TO THE CITY

1. The signatory cities will adequately and immediately take all necessary steps and measures to ensure the Right to the City for everyone as laid out in this document. The cities guarantee the participation of all citizens and of the civil society organisations in the process of legislative revision. The Cities are obliged to use their maximum resources available to fulfil the legal obligations enshrined in this Charter.
2. The cities shall provide human right education to all the employees involved in the implantation of the Right to the City and the corresponding obligations. The training shall be given in special to those public employees of public organisations whose policies influence in any way the full realization of the Right to the City.
3. The cities shall promote the teaching of the principles of the Right to the City in schools and universities and in the popular means of media communications.
4. The citizens shall regularly supervise and evaluate the degree to which these rights are being observed overall.
5. The cities shall establish systems to monitor and supervise the execution of the policies of urban development and social inclusion. An efficient system of indicators to monitor and evaluate the right to the city shall be established and applicable to all cities so as to verify the fulfilment of the contents of this Chapter.

ARTICLE XXI

THE VIOLATION OF THE RIGHT TO THE CITY

1. The violation of the Right to the City is constituted by all acts of commission and omission undertaken by legislative, administrative and judicial institutions and/or social practices which result in obstruction or refusal, or which introduce difficulties or make impossible:

The realization of the rights including in this Charter;

The participation of inhabitants, social groups and citizens in urban management, or the participation in the implementation of decisions and priorities defined in the participative processes that make up the life of the city;

The fulfilment of the decisions undertaken and the priorities defined within the participatory process of urban management;

The maintenance of cultural identities, methods of peaceful coexistence, social production of habitat, as well as forms of manifestation, organisation and action of social or citizens groups, especially the vulnerable and disfavoured, based on their usage or customs.

2. The actions of commission and/or omission can be carried out by administrative sectors during the process of implementing projects, programs or plans; in the legislative sphere by the introduction of laws, by the control of public funds or by public policies; or, in the judicial arena by judgements or sentences handed down in collective conflicts referring to themes of urban interest.

ARTICLE XXII

EXEGIBILITY OF THE RIGHT TO THE CITY

Everyone has a right to effective and full administrative and judicial recourse and remedy with respect to the rights enumerated in this document, including the right not to take advantage of such rights.

ARTICLE XXIII

COMMITMENTS WITH THE CHAPTER OF THE RIGHT TO THE CITY

I - The Networks and Social Organizations commit to:

Widely disseminate this chapter and strengthen the international articulations through the Right to the City in the context of the World Social Forum, in conferences and in international forums with the objective to the strengthen of social movements and NGOs networks and for the building of a dignified life in the cities.

To build platforms of the exegibility of the Right to the City, to document and disseminate local and national experiences, which aim at the construction of this right.

Present this Charter on the Right to the City to the different organizations and agencies of the United Nations System and to the Regional Human Rights System, to initiate a process to recognize the Right to the City as an international human right.

II – The Local and National Governments commit themselves to:

Produce and promote institutional framework to recognize and protect the Right to the City, such as formulating urgent plans of actions for the sustainable development of the cities, in accordance with the principles enshrined in this Charter;

Build associative platforms with the full participation of civil society aiming to promote sustainable development in the cities;

Promote the ratification and applications of human rights covenants and other international instruments that will contribute to the construction of the Right to the City.

III – International Organizations commit themselves to:

Embark on a mission to stimulate, sensitive, and support the government through the promotion of campaigns, seminars and conferences, and facilitate technical publications that highlight the adherence to the principles of this Charter;

Monitor and to promote the applications of human rights covenants and other international instruments that will contribute to the construction of the Right to the City;

Open participatory spaces for the consultative and decision-making bodies of the United Nations that facilitate the discussion with respect this initiative.

Ek 5 The Statute of the City

LEGAL TEXTS

LAW NO 10.257, OF JULY 10, 2001

This law regulates arts. 182 and 183 of the Federal Constitution, it establishes general guidelines for urban policy and other measures.

THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC I proclaim that the National Congress decrees and I sanction the following Law:

CHAPTER I

GENERAL GUIDELINES

Art. 1o The provisions of this law will be applied in the execution of urban policy, which is the subject of arts.

182 & 183 of the Federal Constitution.

Sole paragraph. For all effects, this Law, known as the City Statute, establishes norms for public order and social interest which regulate the use of urban property in favour of the common good, safety and well-being of citizens, as well as environmental equilibrium.

Art. 2o The purpose of urban policy is to give order to the full development of the social functions of the city and of urban property, through the following general guidelines:

I - guarantee the right to sustainable cities, understood as the right to urban land, housing, environmental sanitation, urban infrastructure, transportation and public services, to work and leisure for current and future generations;

II - democratic administration by means of participation of the population and of the representative associations of the various segments of the community in the formulation, execution and monitoring of urban development projects, plans and programs;

III - cooperation between governments, private initiative and other sectors of society in the urbanization process, in service of the social interest;

IV - planning of the development of cities, of spatial distribution of the population and of the economic activities of the Municipality and of the territory under its area of influence, in

order to avoid and correct the distortions of urban growth and its negative effects on the environment;

V - supply of urban and community equipment, transportation and public services adequate for the interests and needs of the population and the local characteristics;

VI - ordering and control of land use, in order to avoid:

- a) the improper use of urban real estate;
- b) the proximity of incompatible or inconvenient uses;
- c) the sub-division of land, construction or excessive or improper use in relation to urban infra-structure;
- d) the installation of developments or activities that could become centers that generate traffic, without a prevision for corresponding infrastructure;
- e) the speculative retention of urban real estate, which results in its under utilization or non-utilization;
- f) the deterioration of urbanized areas;
- g) pollution and environmental degradation;

VII - integration and complementarity between urban and rural activities, considering social economic development of the Municipality and of the territory under its area of influence;

VIII - adoption of production and consumption standards of goods and services and of urban expansion compatible with the limits of environmental, social and economic sustainability of the Municipality and of the territory under its area of influence;

IX - fair distribution of the benefits and burdens resulting from the urbanization process;

X - adaptation of tools of economic, tax and financial policy and of public spending to the objectives of urban development, in order to give priority to investments that generate general well-being and the fruition of the goods by different social segments;

XI - recovery of government investments that have caused an appreciation in the value of urban real estate;

XII - protection, preservation and recovery of the natural and built environment, and of the cultural, historic, artistic, landscape and archeological heritage;

XIII - a hearing with municipal government and the population interested in the processes of implantation of developments or activities with potentially negative effects on the natural or built environment, the comfort or safety of the population;

XIV - regularization of land ownership and urbanization of areas occupied by low income populations through the establishment of special urbanization norms, and for land use and occupation and building, considering the social economic situation of the population and environmental norms;

XV - simplification of the legislation concerning subdivisions, land use, occupation and building regulations, in order to permit a reduction in costs and increase in the supply of lots and housing units;

XVI - equality of conditions for public and private agents in the promotion of developments and activities related to the urbanization process, serving the social interest.

Art. 3o It is the responsibility of the Federal Government, in addition to its other attributions related to urban policy:

I - to establish legislation concerning general norms of urban law:

II - to establish legislation about norms for cooperation between the Federal government, the States and the Federal District and the municipalities in relation to urban policy, considering the equilibrium of development and of well being on a national level;

III - promote, through its own initiative and in conjunction with the States, the Federal District and the municipalities, housing construction programs and the improvement of housing conditions and basic sanitation;

IV - institute guidelines for urban development, including housing, basic sanitation, and urban transportation;

V - prepare and execute national and regional plans to order territory and economic and social development.

CHAPTER II

THE TOOLS OF URBAN POLICY

Section I The instruments in general

Art. 4o For the purposes of this Law, the following – and other – tools will be used:

I - national, regional and state plans, for organization of territory and economic and social development;

II - planning of the metropolitan regions, urban and micro-regional conglomerations;

III - municipal planning, in particular:

- a) master plan;
- b) disciplining of sub-divisions, of land use and occupation;
- c) environmental zoning;
- d) multi-annual plan;
- e) budget regulations and annual budget;
- f) participative budget management;
- g) sectoral plans, programs and projects;
- h) economic and social development plans;

IV - financial and tax institutes:

- a) taxes on built property and urban land – IPTU;
- b) improvement fees;
- c) fiscal and financial incentives and benefits;

V - legal and political institutes:

- a) appropriations;
- b) administrative right-of-ways;
- c) administrative limits;
- d) landmarking of buildings or urban real estate;
- e) establishment of conservation districts;
- f) establishment of special social interest zones;
- g) concession of real right to use;

- h) concession of special use for housing purposes;
- i) compulsory sub-division, building or utilization;
- j) special usucapion for urban property; l) right to the surface;
- m) right to preemption;
- n) award with costs of the right to build or change of use;
- o) transfer of the right to build;
- p) urban operations through consortiums;
- q) land ownership regularization;
- r) free technical and legal assistance for less favored communities and social groups;
- s) popular referendum and plebiscite;

VI - Pre-project Environmental Impact Statement and Neighborhood Impact Statements.

§ 1o The instruments mentioned in this article are governed by specific legislation, observing that established by this Law.

§ 2o In the cases of social interest housing programs and projects developed by government entities that operate specifically in this area, the concession of the real right to use public real estate can be collectively contracted.

§ 3o The tools called for in this article that require expenditure of municipal government funds should be the object of social control, guaranteeing the participation of communities, movements and entities of civil society.

Section II

Of the sub-division, building or compulsory use

Art. 5o Specific municipal law for areas included in the master plan can determine the sub-division, building upon or compulsory use of non-built, under utilized or not utilized urban land, and should establish conditions and deadlines for the implementation of the referred to obligations.

§ 1o Real estate is considered under utilized if:

I - the utilization is lower than the minimum defined in the master plan or in related legislation;

II - (VETOED)

§ 2o The owner will be notified by the Municipal Administration to comply with the requirement, and the notification should be registered in the local real estate deed office.

§ 3o The notification will be conducted as follows:

I - by employee of the responsible Municipal Government agency, to the owner of the real estate, or, if the owner is a company, to whomever has general administrative or managerial responsibility;

II - by public notice when there were three unsuccessful attempts to notify the owner in the form called for in item I.

§ 4o The deadlines referred to in the caput cannot be less than:

I - one year, from the moment of notification, for the project to be registered in the relevant municipal agency;

II - two years, from the approval of the project, to initiate work at the development.

§ 5o In large scale developments, in exceptional cases, a specific municipal law which is referred to in the caput can call for the conclusion in phases, assuring that the approved development includes the project as a whole.

Art. 6o The transmission of the property, inter vivos or upon death, after the date of notification, transfers the obligations for sub-division, construction or use called for in art. 5o of this Law, without interruption of any deadlines.

Section III

Property Taxes (IPTU) that are progressive over time

Art. 7o In case of noncompliance with the conditions and deadlines established in the form of the caput of art. 5o of this Law, or if the steps called for in § 5o of art. 5o of this law are not obeyed, the Municipality can proceed to apply taxes over the built property and urban land (IPTU) that are progressive over time, through the increase of the tax rate for the period of five consecutive years.

§ 1o The value of the tax rate to be applied for each year will be fixed in specific law referred to in the caput of art. 5o of this Law and will not exceed twice the value referred to the previous year, respecting a maximum rate of fifteen percent.

§ 2o In case the obligation to sub-divide, build or use is not met in five years, the Municipality will maintain the taxes at the maximum rate, until the referred to obligation is met, to guarantee the prerogative called for in art. 8.

§ 3o The concession of exemptions or of an amnesty relative to the progressive taxation determined by this article is prohibited.

Section IV

For appropriation with payment in bonds

Art. 8o Five years after the charging of progressive IPTU, if the property owner has not complied with the obligation to sub-divide, build or use the property, the Municipality can proceed towards a appropriation of the property with payment in public debt notes.

§ 1o The public debt notes must be previously approved by the Federal Senate and will be paid back in a period of ten years, in annual, equal, and successive installments, guaranteed by the real value of the indemnity and of legal interest rates of six percent per year.

§ 2o The real value of the indemnity:

I - will reflect the base value for calculation of the IPTU, discounting the total incorporated, due to the work conducted by the government in the area where the property is located after the notification mentioned in § 2o art. 5o of this Law;

II - expectations of gains, ceased profits and compensatory interest will not be computed.

§ 3o The bonds mentioned in this article cannot be used to pay taxes.

§ 4o The Municipality will proceed to the suitable use of the property in a maximum of five years, counting from the time it became incorporated to the public patrimony.

§ 5o The use of the property can be made effective directly by the government or by means of alienation or concession to third parties, observing in these cases, the proper public bidding process.

§ 6o The party acquiring the real estate under the terms of § 5o is subject to the same obligations for sub-division, building or use called for in art. 5o of this Law.

Section V

Special usucapion rights for urban property

Art. 9o Someone who has possession of an urban area or building of up to two hundred and fifty square meters, for five years, uninterruptedly and without contestation, who uses it for their residence or that of their family, can establish their dominion, as long as they are not the owner of any other urban or real estate.

§ 1o The title of dominion will be conferred to the man or woman, or both, whether or not they are married or single.

§ 2o The rights granted in this article will not be recognized to the same possessor more than once.

§ 3o For the purposes of this article, the legitimate heir, continues to have full rights to the possession of their predecessor as long as they reside in the property at the time it was left open to succession.

Art. 10. Urban areas with more than two hundred and fifty square meters, occupied by the low income population for their housing, for five years, uninterruptedly and without opposition, where it is not possible to identify the land occupied by each possessor, are susceptible to collective usucapions, as long as the possessors are not owners of other urban or rural property.

§ 1o The owner can, in order to count the time period required by this article, add to his possession that of his predecessor, as long as the contact is continuous for both.

§ 2o The special collective usucapion of urban real estate will be declared by the judge, through a sentence, which will serve as title to register in the real estate deeds office.

§ 3o In the sentence, the judge will attribute an equal ideal portion of the land to each possessor, independently of the size of the land that each occupies, except in the case of a written agreement among the condominiums, establishing differentiated ideal portions.

§ 4o The special condominium constituted is indivisible and cannot be terminated except by favorable determination made by at least two thirds of the members of the condominium, in the case of the execution of urbanization after the constitution of the condominium.

§ 5o The determinations related to the administration of the special condominium will be taken by a majority of votes of the condominium members present, requiring the others to comply with the decision, whether or not they agree or were absent.

Art. 11. While the special urban action for usucapion is pending, any other actions, petitions, or possessions that come to be proposed relative to the real estate subject to usucapion will be stayed,

Art. 12. Legitimate parties for the proposal of an action for special urban usucapion include:

I - the possessor, in isolation, in group or supervenient;

II - the possessors, in a state of co-possession;

III - as a processual substitute, an association of community residents, duly established, with legal standing, as long as it is explicitly authorized by those it represents.

§ 1o In the action of special urban usucapion, intervention by the Attorney General is required.

§ 2o The author should have all the benefits of the courts and of free legal assistance, as well as in the real estate deeds office.

Art. 13. Special usucapion for urban real estate can be invoked as a matter of defense, with the sentence that recognizes it considered valid title to be registered in the real estate deeds office.

Art. 14. In the legal action of special urban real estate usucapion, the processual writ to be observed is a summary action.

Section VI

Concerning special use concessions for housing purposes

Art. 15. (VETOED)

Art. 16. (VETOED)

Art. 17. (VETOED)

Art. 18. (VETOED)

Art. 19. (VETOED)

Art. 20. (VETOED)

Section VII

Concerning surface rights

Art. 21. The urban property owner will concede to another party the right to the use of the surface of their land, for a specified or unspecified time, through public deed registered in the public deeds office.

§ 1o The surface right includes the right to utilize the land, the sub-soil, or the aerial space related to the land, in the form established in the respective contract, meeting the urban legislation.

§ 2o The surface rights can be offered for free or at cost.

§ 3o The person receiving the surface rights will respond wholly for the fees and taxes on the surface of the property, also accepting responsibility proportional to their effective share of occupation, with the fees and taxes on the area that is object of the concession of the surface rights, except for any contrary disposition in the respective contract.

§ 4o The surface right can be transferred to third parties, obeying the terms of the respective contract.

§ 5o Upon death of the person receiving the surface rights, their rights are transferred to their inheritors.

Art. 22. In case of alienation of the land, or of the surface right, the party receiving the surface rights and the property owner respectively, will have the right of preference, in equal conditions, to the offer of third parties.

Art. 23. Surface rights are terminated:

I - by the expiration of the deadline;

II - by the failure to comply with the contractual obligations assumed by the person assuming the surface rights.

Art. 24. Upon termination of the surface rights, the property owner will recover the full domain over the land, as well as the accessions and improvements made to the real estate, independent of indemnification, if the parties have not stipulated otherwise in the respective

contract.

§ 1o Before the final termination of the contract, the surface rights are terminated if the person receiving the surface rights give to the land a use distinct from that for which it was conceded.

§ 2o The extinction of the surface rights will be registered in the real estate deed office.

Section VIII

The right to pre-emption

Art. 25. The right to preemption confers to the municipal government preference in the purchase of urban real estate subject to alienation at cost between private parties.

§ 1o Municipal law based on the master plan will establish areas in which will apply the right to preemption and will establish a period of enforcement, not greater than five years, renewable from one year after the duration of the initial period of enforcement.

§ 2o The right to preemption is assured during the period of enforcement established in the form of § 1o, independent of the number of alienations of the real estate in question.

Art. 26. The right to preemption will be exercised whenever the government needs areas for:

I - regularization of land ownership;

II - execution of social interest housing programs and projects;

III - establishment of a land reserve;

IV - ordering and guidance of urban expansion;

V - implantation of urban and community equipment;

VI - creation of public spaces for leisure and green areas;

VII - creation of conservation districts or protection of other areas of environmental interest;

VIII - protection of areas of historic, cultural or landscape interest;

IX - (VETOED) Sole paragraph. The municipal law called for in § 1o of art. 25 of this Law should include each area in which the right to preemption will be applied for one or more of the purposes indicated by this article.

Art. 27. The owner should notify of his intention to alienate the property so that the Municipality, within a maximum period of 30 days, manifests by writing its interest in purchasing it.

§ 1o The notification mentioned in the caput will be annexed to the proposal to purchase signed by the third party interested in purchasing the real estate, on which will be indicated the payment terms and period of validity.

§ 2o The municipality will publicize, in an official journal and in at least one local or regional newspaper of wide circulation, an official statement of notification received in terms of the caput and of the intention to acquire the real estate under the conditions presented in this proposal.

§ 3o Once the deadline mentioned in the caput has expired without any declaration of interest, the property owner is authorized to undertake alienation to third parties, in the conditions presented in the proposal.

§ 4o Once the sale to third parties is realized, the owner will be required to present to the Municipality, within a period of thirty days, a copy of the public real estate transaction deed.

§ 5o An alienation processed in conditions different than the proposal presented is void of complete rights.

§ 6o If the hypothesis presented in § 5o takes place, the Municipality can acquire the real estate for the base appraised value of the IPTU or by the value indicated in the proposal presented, if this is inferior.

Section IX

Award with costs of the right to build

Art. 28. The master plan can establish areas in which the right to build can be exercised above the basic floor area ratio adopted, through a compensation to be offered by the beneficiary.

§ 1o For the purposes of this Law, floor area ratio is the relationship between the built area and the lot size.

§ 2o The Master Plan can establish a single basic floor area ratio for the entire urban zone or one that is differentiated by a specific area within the urban zone.

§ 3o The Master Plan will define the maximum limits to be reached by the floor area ratio, considering the proportion between the existing infrastructure and the increased density expected in each area.

Art. 29. The master plan can establish areas in which can be permitted alterations in land use, through a counterpart offered by the beneficiary.

Art. 30. A specific municipal law will establish the conditions to be observed for the award with cost of the right to build and the alteration in use established:

I - the formula for calculation of the charge;

II - the cases that can be exempt for payment of the award;

III - the counterpart issued by the beneficiary.

Art. 31. The resources received from the adoption of the award at cost of the right to build and the alteration in use will be applied for the purposes established in lines I to IX of art. 26 of this Law.

Section X

Of consortial urban operations

Art. 32. Specific municipal law, based on the master plan, can limit the area for application of the consortial operations.

§ 1o A consortial urban operation is the totality of the interventions and measures coordinated by the municipal government, with the participation of owners, residents, permanent users and private investors, with the objective of undertaking structural urban transformations, social improvements and environmental benefits in a given area.

§ 2o Urban consortial operations can include:

I - the modification of rates and characteristics for the sub-division, use and occupation of land, as well as the alterations of building norms, considering the environmental impacts that stem from them;

II - the regularization of construction, reform or expansion not executed in violation of current legislation.

Art. 33. The specific law that approves the urban consortial operation will include the plan for urban consortial operation, containing, in the minimum:

I - the definition of the area to be affected;

II - the basic program for occupation of the area;

III - the program for economic and social servicing of the population directly affected by the operation;

IV - the finalities of the operation;

V - a neighborhood impact study conducted before construction;

VI - compensation to be demanded from the owners, permanent users and private investors due to the use of the benefits established in inserts I and II of § 2o of art. 32 of this Law;

VII - the form of control of the operation, which must be shared with representatives from civil society.

§ 1o The resources obtained by the municipal government in the form of insert VI of this article will be exclusively invested in the consortial urban operation itself.

§ 2o Based on the approval of the specific law indicated in the caput, any licenses and authorizations issued by the municipal government in violation of the consortial urban operation are null.

Art. 34. The specific law that approves the consortial urban operation can call for the issue by the Municipality of an established number of certificates for potential additional construction, which will be alienated at auction or used directly in payment for work required for the operation itself.

§ 1o The certificates for potential additional construction will be freely traded, but convertible to the right to build solely in the area that is the object of the operation.

§ 2o Once the request for the license to build is presented, the certificate for additional potential will be used in payment for the area of construction that exceeds the standards established by the land use and occupation legislation, until the limit fixed by the specific law that approves the urban consortial operation.

Section XI

Of the transfer of the right to build

Art. 35. Municipal law, based on the master plan, can authorize the owner of urban real estate, whether public or private, to exercise in another location, or alienate, through public deed, the right to build established in the master plan or in related urban legislation, when the referred to property is considered necessary for purposes of:

I - implantation of urban and community equipment;

II - preservation when the real estate considered is of historic, environmental, landscape, social or cultural interest;

III - serve programs for land ownership regularization, urbanization of areas occupied by low-income population and social interest housing.

§ 1o The same possibility can be conceded to the owner who donates his real estate to the government, or part of it, for the purposes called for in items I to III of the caput.

§ 2o The municipal law referred to in the caput will establish the conditions relative to the application of the transfer of the right to build.

Section XII

Concerning the Neighborhood Impact Study

Art. 36. Municipal law will define the private and public developments and activities in urban areas that will require the previous preparation of a Neighborhood Impact Study (EIV) to obtain the licenses or authorizations to build, expand or operate from the municipal government.

Art. 37. The EIV will be executed in such a way as to consider the positive and negative effects of the development or activity concerning the quality of life of the population residing in the area and its proximities, including the analysis, at least, of the following questions:

I - population density;

II - urban and community equipment;

III - land use and occupation;

IV - real estate appreciation;

V - generation of traffic and demand for public transportation;

VI - ventilation and illumination;

VII - urban landscape and natural and cultural heritage. Sole paragraph. The documents that comprise the EIV will be publicized and will be made available for public consultation, by the competent municipal government agency to anyone interested.

Art. 38. The preparation of the EIV will not substitute the preparation and approval of the previous environmental impact statement required under the terms of environmental law.

CHAPTER III

THE MASTER PLAN

Art. 39. Urban property fulfills its social function when it meets the basic requirements for establishing order for the city expressed in the master plan, assuring attending the needs of the citizens concerning quality of life, social justice and development of economic activities, respecting the rights established in art. 2o of this Law.

Art. 40. The Master Plan, approved by municipal law, is the basic instrument of urban development and expansion policy.

§ 1o The master plan is an integral part of the municipal planning process, and the multi-year plan, the budget guidelines and the annual budget should incorporate the rights and priorities established in the plan.

§ 2o The master plan should encompass the Municipal territory as a whole.

§ 3o The law that institutes the master plan should be revised, at least, every 10 years.

§ 4o In the process of preparation of the master plan and in the monitoring of its implementation, the municipal Legislative and Executive powers will guarantee:

I - the promotion of public hearings and debates with the participation of the population and associations that are representative of the various segments of the community;

II - publicity concerning the documents and information produced;

III - access to the documents and information produced for anyone interested.

§ 5o (VETOED)

Art. 41. The master plan is mandatory for cities:

I - with more than 20,000 inhabitants;

II - members of metropolitan regions and urban conglomerations;

III - where the municipal government will intend to use the instrument established in § 4o of art. 182 of the Federal Constitution;

IV - members of special tourist interest areas;

V - inserted in the area of influence of developments or activities with significant environmental impact in the regional or national domain.

§ 1o In the case of the realization of developments or activities included in item V of the caput, the technical and financial resources for the preparation of the master plan will be inserted among the compensatory measures adopted.

§ 2o In the case of cities with more than 500,000 inhabitants, an integrated urban transport plan should be prepared, compatible with the master plan or inserted within it.

Art. 42. The Master Plan should minimally contain:

I - the delimitation of the urban areas where sub-divisions, building or compulsory use are applied considering the existence of infrastructure and demand for use, according to art. 5o of this Law;

II - dispositions required by arts. 25, 28, 29, 32 and 35 of this Law;

III - system of oversight and control.

CHAPTER IV

DEMOCRATIC ADMINISTRATION OF THE CITY

Art. 43. To guarantee the democratic administration of the city, the following, and other, instruments should be utilized:

I - urban policy counsels, at the national, state and municipal levels;

II - debates, hearings and public consultations;

III - conferences about subjects of urban interest, at the national, state and municipal level;

IV - popular initiative for proposed laws and plans, programs and urban development projects;

V - (VETOED)

Art. 44. Within the municipal realm, participative budget management indicated in line f of item III of art. 4o of this law will include conducting debates, hearings, and public consultations about the proposals of the multiannual plan, the budget guidelines law and the annual budget, as a mandatory condition for their approval by the City Council.

Art. 45. The administrative entities of metropolitan regions and urban conglomerations must include the significant participation of the population and of associations that represent various segments of the community, in order to guarantee the direct control of their activities and the complete exercise of citizenship.

CHAPTER V

GENERAL MEASURES

Art. 46. The municipal government can extend to the owner affected by the obligation determined by the caput of art. 5o of this Law, the creation of a real estate consortium as a way to establish financial viability for the real estate.

§ 1o The real estate consortium is considered a way to make viable the implantation of urban infrastructure or building plans by means of which the owner transfers his real estate to the municipal government, and after the realization of the work, receives, as payment, real estate units, with suitable urban infrastructure or actually built.

§ 2o The value of the real estate units to be delivered to the owner will correspond to the value of the real estate before the execution of the work, observing the determinations of § 2o of art. 8 of this Law.

Art. 47. The taxes on urban real estate, as well as the fees related to public urban services, will be distinguished as a function of their social interest.

Art. 48. In the case of social interest housing programs and projects, developed by Public organs or entities with specific activity in this area, the concession contracts of the real right to use public real estate:

I - will have for all legal purpose, be considered as public register, and the requirements of item II of art. 134 of the Civil Code do not apply;

II - will constitute a title of mandatory acceptance in a guarantee of for housing financing contracts.

Art. 49. The States and Municipalities will have a period of 90 days, from the moment this law takes force, to establish deadlines for the issue of guidelines for urban developments, the approval of projects for sub-division and building, the realization of inspection and issue of a term of verification and conclusion of construction. Sole paragraph. If the determinations of the caput are not complied with, a period of 60 days will be established for the realization of each one of the said administrative acts, which will be in vigor until the States and Municipalities have established them by law in another form.

Art. 50. The Municipalities that fit into the requirement called for in items I and II of art. 41 of this Law that do not have a master plan approved at the time this law comes into force, should approve one within five years.

Art. 51. For the effects of this Law, the dispositions relative to the Municipality and the Mayor, apply respectively to the Federal District and its Governor.

Art. 52. Without interference with the punishment of other public agents involved in the application of other applicable sanctions, the Mayor will be held responsible for administrative impropriety, in the terms of Law no 8.429, of June 2, 1992, when:

I - (VETOED)

II - within five years there is a lack of compliance with the suitable use of the real estate incorporated in the public heritage, according to the terms of § 4o of art. 8o of this Law;

III - areas obtained by means of the right to pre-emption are used in violation of the terms of art. 26 of this Law;

IV - the resources garnered with the award with cost of the right to build and to alter usage are spent in violation of that called for in art. 31 of this law;

V - the resources obtained with consortial operations is spent in violation of that called for in § 1o of art. 33 of this law;

VI - the mayor impedes or fails to guarantee the requirements found in items I to III of § 4o of art. 40 of this Law;

VII - there is a failure to take the necessary measures to guarantee the observance of the terms of § 3o do art. 40 and art. 50 of this Law;

VIII - a property is acquired under the right to preemption, under the terms of arts. 25 – 27 of this Law, by the value of the proposal presented, if this proves to be higher than the market rate.

Art. 53. Art. 1o of Law no 7.347, of July 24, 1985, will now be in vigor with the addition of a new item III, renumbering the current item

II and the following ones:

Art.1o

III - to the urban order;

Art. 54. Art. 4o of Law no 7.347, of 1985, will now be in vigor with the following language:

Art. 4o A warning action can be issued for the purposes of this Law, in order to avoid environmental damage, or harm to the consumer, urban order, or to the property and rights of artistic, aesthetic historic, tourist and landscape value (VETOED).

Art. 55. Art. 167, item I, item 28, of Law n6.015, of December 31, 1973, altered by Law no 6.216, of June 1975, comes into vigor with the following language:

Art.167.

I -

28) of the declaratory sentences of usucapion, independent of the regularity of the subdivision of the land or building;

Art. 56. Art. 167, item I, of Law no 6.015, of 1973, comes into vigor with the addition of items 37, 38 and 39: Art.167.

I -

37) of the administrative terms or of the declaratory sentences for concession of special use for the purposes of housing, independent of the regularity of division of land or building;

38) (VETOED)

39) of the constitution of the right to the surface of the urban real estate;

Art. 57. Art. 167, item II, of Law no 6.015, of 1973, comes into vigor with the addition of the following items 18, 19 and 20:

Art.167.

II -

18) of the notification of the sub-division, building or compulsory use of the urban real estate;

19) of the termination of the special use concession for housing purposes;

20) of the termination of the right to the surface of urban real estate.

Art. 58. This law comes into vigor 90 days after its publication. Brasilia, July 10, 2001; 180th since Independence and 113th of the Republic.

Ek 6 Montreal Charter of Rights and Responsibilities

Whereas the Montreal Summit (2002), recalling the values which inspire citizens to mobilize and unite, and by which they define their fundamental rights in a city, reported a consensus in favour of a Montreal Charter of Rights and Responsibilities;

Whereas the City and its citizens, in addition to their other duties, have a responsibility to promote those civic values which ensure public safety, respect for the urban milieu, preservation of their environment and the advancement of good relations between neighbours;

Whereas citizens of Montreal are beneficiaries of the rights and freedoms proclaimed and guaranteed by the Universal Declaration of Human Rights (1948) and by those other universal and regional human rights' instruments ratified by Canada and legally accepted by Quebec;

Whereas, in accordance with the United Nations Conference on Human Rights and the Vienna Declaration of 1993, all human rights are universal, indivisible, interrelated and interdependent;

Whereas citizens of Montreal are beneficiaries of the fundamental rights proclaimed and guaranteed by the Quebec Charter of Human Rights and Freedoms and the Canadian Charter of Rights and Freedoms;

Whereas the City of Montreal adopted the Montreal Declaration Against Racial Discrimination in 2002 and the Montreal Declaration on Sustainable Development in 2003;

Whereas it is recognized that human dignity requires that human beings live free from misery, and that this ideal can only be realized when all citizens enjoy the full spectrum of human rights which requires a collective effort on the part of citizens and all levels of government;

Whereas the City of Montreal recognizes that through the operation of its programs and powers, it has the opportunity to promote the rights and responsibilities set out in this Charter;

Whereas the City of Montreal is committed to the promotion of these rights and responsibilities for its citizens in the City;

Whereas the City of Montreal undertakes to commit its elected officials, its personnel, its para-municipal corporations and city agencies to a process aimed at promoting and protecting the rights of its citizens;

Whereas citizens of Montreal have a responsibility to refrain from any behaviour which would disadvantage their co-citizens in the full practice of their rights, a responsibility which if not respected, would undermine the quality of life and dignity of everyone;

Whereas every citizen of Montreal has a responsibility, fundamental in a democratic society, to respect its laws and bylaws, the rights of other citizens, as well as to promote the common good;

Whereas the Montreal Charter of Rights and Responsibilities is an instrument at the disposal of citizens as a source of inspiration in their daily lives and in the ongoing practice of their rights and responsibilities, and which Charter they may invoke before the authority designated therein when they believe that they have been wronged by its violation due to a decision, action, an omission of the City;

Accordingly, the City of Montreal, on the basis of the present charter, invites all citizens, representatives of the City, and city institutions to respect the provisions in the Charter and to ensure their effective application.

Section I

Principles and Values

Article 1

The City is both a territory and a communal habitat in which the values of human dignity, tolerance, equality and peace are to be promoted.

Article 2

Human dignity in the city can only be safeguarded through a relentless attack on xenophobia, racism, sexism, poverty and social exclusion.

Article 3

Justice, equality, mutual respect and confidence are values widely shared by Montrealers, and from these values flows a willingness to reinforce and strengthen Montreal as a united, inclusive and democratic city.

Article 4

A transparent and consultative management of City business contributes to the democratic rights of its citizens.

Article 5

The participation of citizens in municipal affairs operates to strengthen confidence in democratic institutions, develop a sense of belonging and promotes active citizenship.

Article 6

Citizens, in order to develop and mature, need a physical, cultural and social environment that protects and enriches community life.

Article 7

Citizens are entitled to share the benefits of sustainable development, including the product of economic, social and cultural development.

Article 8

The City, in pursuing its own development, shows respect for the environment and the promotion of sustainable development.

Article 9

The protection of the architectural, historical and natural heritage of the City contributes to the cultural rights of its citizens.

Article 10

The City, in the provision of its municipal services, will respect the diversity of its citizens, especially their cultural and religious differences.

Article 11

Citizens of the City have a duty to their community to refrain from any behaviour which would harm others in the enjoyment of their rights.

Section II**Rights, Responsibilities and Commitments****Chapter One****Democratic Rights****Article 12**

Rights and Responsibilities

Citizens, according to their means, have the right to participate in the business of the City, including the right to essential information, to contribute to decisions that concern them and to express informed opinions in order to influence these decisions.

Article 13

Commitments

In order to favour the participation of citizens in municipal affairs, the City of Montreal commits itself to :

- (a) promoting public participation and, to this end, provide citizens with relevant information expressed in clear language, and if needed, non-confidential documentation at a reasonable cost;
- (b) assuring that the public consultations are credible, transparent and effective by adopting and maintaining procedures to this end;
- (c) making accessible to citizens for public consultation a summary of the City's financial statements, and prior to their adoption, a document explaining the budget and the capital works programme;
- (d) promoting civic values among its citizens;
- (e) regulating in an effective manner the right of citizens to initiate municipal measures, notably in regard to regulations of general interest;
- (f) furnishing in a reasonable manner and according to regulation, an appropriate venue in city premises to citizens who wish to meet in order to discuss city business;
- (g) combating discrimination, xenophobia, racism, sexism, poverty and social exclusion, all of which undermine the foundations of a democratic society;
- (h) planning the redevelopment of the city's personnel in order to implement a recruitment policy that reflects the diversity of Montreal's population.

Chapter Two

Economic and Social Rights

Article 14

Rights and Responsibilities

Citizens have economic and social rights and take part, along with the municipal administration, in a collective effort to ensure the continued enjoyment of these rights.

Article 15

Commitments

In order to promote the enjoyment of economic and social rights by its citizens, the City of Montreal commits itself to :

(a) taking adequate measures to ensure that housing conforms to norms of public health

with respect to cleanliness and safety, and that there will be no abusive evictions by the

City in such cases, at the same time recognizing that this responsibility goes hand in hand

with that of citizens to keep their homes in good condition;

(b) guaranteeing to homeless people, to the extent that they express the need, temporary,

immediate and safe shelter;

(c) in the implementation of rights related to housing and shelter, to examine the specific

needs of vulnerable groups, notably families, the elderly and those with physical and

mental disabilities;

(d) with the support of other levels of government, maintaining measures to assist vulnerable

people gain access to suitable and affordable housing;

(e) guaranteeing citizens access to a sufficient quantity of quality drinking water;

(f) guaranteeing that no one shall be deprived of drinking water for economic reasons;

(g) promoting public transit for the travel needs of its citizens;

(h) ensuring that citizens have safe access to their parks and community facilities.

Chapter 3

Cultural Rights

Article 16

Rights and Responsibilities

Citizens have cultural rights and take part, along with the municipal administration, in a collective effort to ensure the continued enjoyment of these rights.

Article 17

Commitments

In order to promote the enjoyment of cultural rights by its citizens, the City of Montreal commits itself to :

- (a) safeguarding and protecting the cultural, historical, scientific, architectural and natural heritage of the City, as well as promoting the distribution of information and knowledge relating to it;
- (b) ensuring geographic and economic accessibility to culture by providing premises that promote and present art and cultural events which are regularly available;
- (c) promoting on its territory the development and multiplicity of various cultural traditions;
- (d) promoting a network of libraries as places of leisure, learning and information as well as depositories of public interest documents.

Chapter 4

Environment and Sustainable Development

Article 18

Rights and Responsibilities

Citizens have environmental rights and take part, along with the municipal administration, in a collective effort to ensure the continued enjoyment of these rights.

Article 19

Commitments

In order to promote the enjoyment of environmental rights by its citizens, the City of Montreal commits

itself to :

- (a) promoting sustainable development by harmonizing the preservation of the environment with economic, social and cultural development;
- (b) promoting a constant improvement in the quality of the City's air, waterways and soil;
- (c) limiting harm resulting from excessive noise and traffic, controlling those produced by garbage disposal, and in this regard, promoting appropriate and responsible civic behaviour among citizens;
- (d) limiting disruptions and obstacles depriving citizens of safe pedestrian access to their homes.

Chapter 5

Physical Security

Article 20

Rights and Responsibilities

Citizens have a right to physical security and they take part, along with the municipal administration, in a collective effort to oppose violence, incivility and hate propaganda to ensure the continued enjoyment of this right.

Article 21

Commitment

In order to favour the right of its citizens to physical security, the City of Montreal commits itself, in all its interventions, to diligently ensure the physical security of its citizens.

Chapter 6

Quality Municipal Services

Article 22

Rights and Responsibilities

Citizens have the right to quality municipal services and take part, along with the municipal administration, in a collective effort to ensure the continued enjoyment of this right.

Article 23

Commitments

In order to promote the enjoyment of the right to quality municipal services for its citizens, the City of Montreal commits itself to :

- (a) offering municipal services in a competent, respectful and non-discriminatory manner;
- (b) favouring an equitable supply and distribution of municipal services ;
- (c) insuring that in the delivery of its municipal services, there are reasonable measures to accommodate citizens with special needs.

Section III

Interpretation and Implementation

Article 24

The Montreal Charter of Rights and Responsibilities binds the City, para-municipal corporations, agencies controlled by the City and their civil servants and employees. It equally binds all citizens of the City who invoke it.

Article 25

In this Charter, the term "citizen" means any human being living within the territory of the City of Montreal.

Article 26

The commitments set out in this Charter are limited not only by the jurisdiction and powers of the City of Montreal and by the powers that the City shares with other levels of government, but also by the limits resulting from the financial resources it generally has at its disposal, and finally, by such limits as are deemed reasonable in a free and democratic society.

Article 27

Any citizen or group of citizens who believe they have been wronged by a violation of their rights as set out in Section II of this Charter may file a complaint with the Office of the Ombudsman of the City of Montreal.

Article 28

In exercising the powers conferred on him or her by the Montreal Ombudsman's Bylaw and by this Charter, the Ombudsman must :

- (a) interpret all municipal bylaws pertinent to the consideration of a complaint in a manner compatible with the present Charter;
- (b) investigate all complaints by citizens based on Section II of this Charter which result from decisions, actions or omissions by the City, para-municipal corporations, agencies controlled by the City, their civil servants or employees, all in accordance with Article 12 of the Montreal Bylaw concerning the Ombudsman.

Article 29

For the purpose of any enquiry based on this Charter, the Ombudsman may, if it is deemed necessary, refer to the Preamble and Section I to interpret Section II of this Charter.

Article 30

The application of Article 11, paragraph 1 of the Montreal Ombudsman Bylaw is suspended when the complaint filed with the Ombudsman arises from this Charter and when the

principle motive of complaint is based on a decision made by the City Council or the Executive Committee of the City of Montreal.

However, the first paragraph of this Article does not apply when the decision, recommendation, act or omission complained of, is essentially of a budgetary character.

Article 31

All the other clauses of the Montreal Ombudsman Bylaw apply to the complaints received and enquiries conducted by the Ombudsman in accordance with this Charter, to the extent that they have not been modified by this Charter.

Article 32

When the Ombudsman has reasonable motives to believe that a complaint based on this Charter is admissible, he or she must, in the course of the enquiry :

- (a) initiate a process of mediation and explore with the City and its representatives all possible solutions, hopefully to conclude a mediated settlement that is profitable to the parties and respectful of the provisions of this Charter;
- (b) in all cases, report the results of the enquiry, including any recommendations when the mediation has been unsuccessful, or conversely, the results of the mediation;
- (c) in all cases, transmit to the parties, where applicable, a copy of the results of mediation, or alternatively, recommendations to the parties and individuals involved in the complaint and the enquiry;
- (d) in all cases, the Ombudsman's report must specify the results of the mediation or any recommendations, including details of appropriate measures to be taken or other detailed proposals;
- (e) in all cases, the Ombudsman's report may specify a delay for the implementation of the mediation settlement or any recommendations;
- (f) in cases where it is impossible within a reasonable time to correct the situation which was the foundation of the complaint, the Ombudsman's report must provide a full

explanation;

Article 33

The Ombudsman may, if it is deemed appropriate, undertake on his or her own initiative, an enquiry concerning the violation of one or more of the citizen rights guaranteed by this Charter.

Article 34

The Ombudsman's written report, submitted annually to the City Council, which deals with the performance of his or her duties, should contain a section summarizing the Ombudsman's interventions and activities based on this Charter and any recommendations resulting therefrom.

Section IV

Final Clauses

Article 35

Revision of the Charter

Within four years following the coming into operation of this Charter, and periodically thereafter, the City of Montreal, within the framework of public consultation, will proceed with an evaluation of the efficiency, relevance and coverage of the provisions set out in this Charter, including the process for complaint, enquiry and implementation.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi 29.04.1977

Doğum yeri Aydın

Lise 1988-1995 Aydın Adnan Menderes Anadolu Lisesi

Lisans 1995-1999 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fak.
Mimarlık Bölümü

Yüksek Lisans 1999-2002 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Doktora 2002-2008 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Programı

Çalıştığı kurum

2000-Devam ediyor YTÜ Mimarlık Fak. Araştırma Görevlisi